

STRATEGIA CULTURALĂ A JUDEȚULUI ARAD

2021-2027

Consiliul Județean Arad

www.poca.ro

BENEFICIAR

Consiliul Județean Arad

ECHIPA DE PROIECT

**ROMACTIV BUSINESS
CONSULTING**

**Manager de proiect:
Lavinia Cristescu**

**CIVITTA STRATEGY &
CONSULTING S.A.**

**Coordonator tehnic:
Daiana Ghintuială**

Ioana Ivanov

Ana Petrescu

Orlando Neagoe

Bianca Horjan

Reinhold Stadler

Cuprins

PARTEA I.....	9
1. Introducere.....	10
2. Informații generale relevante.....	12
3. Priorități, politici și cadrul juridic existent.....	15
3.1 Context strategic.....	15
Contextul european.....	15
Contextul național.....	19
Contextul regional și județean.....	22
Contextul local.....	25
3.2 Cadrul legislativ.....	29
4. Definirea problemelor.....	33
4.1 Resurse.....	33
Infrastructura culturală.....	33
Resursele de patrimoniu construit.....	42
Patrimoniul imaterial.....	61
Resurse de spații indoor.....	68
Resurse de spații outdoor.....	70
Resursele de patrimoniu natural.....	76
4.2 Vitalitatea culturală.....	81
4.3 Analiza stakeholderilor locali.....	89
Rezultatele consultărilor.....	93
4.4 Contribuția domeniului cultural la economie și identitatea județului.....	104
Sectoarele culturale și creative.....	104
Economia 24h.....	111
Identitatea culturală.....	112
4.5 Finanțare.....	118
Evoluția cheltuielilor publice în sectorul cultural.....	120
Finanțări nerambursabile disponibile în județul Arad.....	123
Programe de finanțare relevante pentru sectoarele culturale și creative.....	124
Alte surse de finanțare.....	134

4.6	Exemple de bună practică în managementul și dezvoltarea sectorului cultural	134
5.	Analiza SWOT.....	140
6.	Diagnostic.....	145
7.	Recomandări	149
PARTEA II		153
8.	Obiective.....	154
8.1	Viziune și concept de dezvoltare teritorială	154
8.2	Obiective prioritare.....	161
9.	Principii generale	163
10.	Direcții de acțiune.....	164
11.	Rezultate ale politicilor publice.....	166
12.	Rezultate ale acțiunilor.....	172
13.	Indicatori	193
14.	Implicații bugetare – despre evoluția cheltuielilor publice în cultură și programele de finanțare nerambursabilă	195
15.	Implicații legislative	201
16.	Activități de monitorizare și evaluare	206
17.	Etape ulterioare și instituții responsabile.....	212

Lista tabelelor

Tabel 1: Pozițiile ocupate de municipiul Arad în clasamentul privind vitalitatea culturală a orașelor, pe indicatori.....	82
Tabel 2: Vitalitatea culturală a orașelor – analiză comparativă.....	83
Tabel 3: Împărțirea sectoarelor culturale pe subdomenii.....	104
Tabel 4: Cheltuielile anuale pentru Cultură, recreere și religie, al județului Arad	121
Tabel 5: Primele 10 județe din România după ponderea cheltuielilor destinate culturii, din total cheltuieli, în 2020	196
Tabel 6: Ponderea cheltuielilor publice dedicate culturii, pe județe, din total cheltuieli la nivel național în 2020	197
Tabel 7: Indicatori de performanță	208

Lista figurilor

Figura 1: Evoluția numărului de biblioteci, muzee și colecții publice, cinematografe și instituții și companii de spectacole sau concerte în județul Arad, în perioada 2010-2019.....	36
Figura 2: Distribuția dotărilor culturale la nivelul județului Arad și numărul acestora pe UAT-uri.....	37
Figura 3: Diferențe urban-rural în ceea ce privește instituțiile culturale în județul Arad, în anul 2019	38
Figura 4: Distribuția dotărilor culturale raportat la numărul de locuitori în județul Arad, în anul 2019	39
Figura 5: Distribuția valorilor de patrimoniu cultural de interes național, în județul Arad.....	44
Figura 6: Distribuția pe categorii a monumentelor istorice din județul Arad	46
Figura 7: Distribuția pe UAT-uri a numărului total de monumente istorice din județul Arad.....	48
Figura 8: Distribuția pe UAT-uri a monumentelor istorice de importanță națională din județul Arad	49
Figura 9: Distribuția pe UAT-uri a monumentelor istorice de importanță locală din județul Arad.....	50
Figura 10: Principalele spații de petrecerea timpului liber din județul Arad.....	74
Figura 11: Distribuția pe UAT-uri a ariilor naturale protejate de importanță națională din județul Arad.....	77
Figura 12: Siturile de interes comunitar din județul Arad.....	79
Figura 13: Consumul cultural la nivelul județului Arad, în perioada 2010-2019	83
Figura 14: Diferențe urban-rural în ceea ce privește consumul cultural în județul Arad, în anul 2019	84
Figura 15: Consumatori de arte pe UAT-uri în județul Arad, în anul 2019	85
Figura 16: Categoriile de actori din cvadruplu helix.....	89
Figura 17: Distribuția Persoanelor Fizice Autorizate / Întreprinderilor Individuale / Întreprinderilor Familiale din Sectoarele Culturale și Creative, județul Arad, 2020.....	105
Figura 18: Evoluția numărului de întreprinderi active între 2014 – 2018, la nivel național.....	106
Figura 19: Evoluția numărului de întreprinderi active între 2014 – 2018, județul Arad.....	107
Figura 20: Evoluția înmatriculărilor de noi întreprinderi în domeniul Activități de spectacole, culturale și creative, la nivel național.....	108
Figura 21: Populația ocupată și salariații în întreprinderile din domeniul Activități de spectacole culturale și recreative* în județul Arad, 2014 – 2018, mii persoane.....	109

Figura 22: Comune promovate prin campania de promovare a satelor arădene (până la data de 15.04.2022)	115
Figura 23: Evoluția cheltuielilor anuale pentru Cultură, recreere și religie, în județul Arad (Primăria Municipiului Arad, CJ Arad, Primăriile celorlalte UAT-uri din județ) - milioane lei	120
Figura 24: Structura cheltuielilor anuale pentru Cultură, recreere și religie, în județul Arad, pe tipuri de unități administrativ-teritoriale: milioane lei	121
Figura 25: Cheltuielile publice pentru Cultură, recreere și religie la nivelul UAT-urilor din județul Arad în anul 2020 și evoluția acestora în ultimii 5 ani	122
Figura 26: Conceptul spațial de dezvoltare a județului Arad în perioada 2021-2027, din perspectiva distribuției teritoriale a principalilor poli culturali (existenți, ce își pot consolida rolul, sau potențiali, ce pot profita de viitoare dezvoltări)	156

Lista abrevierilor

ADR	Agenția pentru Dezvoltare Regională
AFCN	Administrația Fondului Cultural Național
CCJA	Centrul Cultural Județean Arad
CE	Comisia Europeană
CJA	Consiliul Județean Arad
CMCA	Centrul Municipal de Cultură Arad
CNC	Centrul Național al Cinematografiei
DJC Arad	Direcția Județeană pentru Cultură Arad
INP	Institutul Național al Patrimoniului
INPC	Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală
INS	Institutul Național de Statistică
IȘJ	Inspectoratul Școlar Județean
LMI	Lista Monumentelor Istorice
MC	Ministerul Culturii
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODD	Obiective de dezvoltare durabilă
OG	Ordonanță de Guvern
ONG	Organizație neguvernamentală
PATN	Planul de Amenajare a Teritoriului Național
PDR	Planul pentru Dezvoltare Regională
POR	Programul Operațional Regional
PNR	Programul național de restaurare a monumentelor istorice
SCC	Sectorul Cultural și Creativ
SCI	Situri de importanță comunitară
SIDU	Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană
SPA	Arii de protecție avifaunistică
TMI	Timbrul Monumentelor Istorice
UAT	Unitate Administrativ Teritorială
UE	Uniunea Europeană

Analiza situației existente din județul Arad în sectorul cultural

1. Introducere

Cultura, definită prin artă, literatură, tradiții, limbi, valori și credințe, este aproape universal considerată ca importantă pentru toleranță și integrare, iar activitățile cu funcție expresivă care țin de acest domeniu sunt importante pentru cel puțin trei sferturi din populația Europei.¹

De asemenea, cultura reprezintă combinația dintre cunoștințele, convingerile și normele sociale pe care le adoptăm și pe care le transmitem ulterior viitoarelor generații. Cultura este factorul principal de socializare care reglementează diverse sfere ale interacțiunii între oameni, începând de la comunicarea de zi de zi și până la funcționarea economiei mondiale.²

Cultura este componenta centrală a bogatului patrimoniu și trecut istoric european, deținând un rol important în potențarea atractivității anumitor locuri și în consolidarea identității unice a unui spațiu dat. Cultura și creativitatea pot acționa ca stimuli și catalizatori importanți ai inovării, fiind capabile totodată să constituie o sursă importantă de dinamism comercial. Cultura este unul din principalele motoare ale creșterii veniturilor din turism, având în vedere că turismul cultural reprezintă unul din segmentele turistice cele mai însemnate și cu cea mai rapidă creștere la nivel mondial. Cultura deține totodată un rol important în promovarea incluziunii sociale.³

Mai mult, cultura ar trebui privită nu numai din punct de vedere al artelor și al evenimentelor, ci și ca un instrument care se bazează pe moștenirea culturală a locului, care contribuie la o viziune și o identitate comună pentru zona care are o bogăție de bunuri culturale. Acest sector influențează și economia locală în special în contextul turismului și al industriilor creative, îmbunătățind totodată și calitatea vieții locale și sporind implicarea comunității în activități comunitare. Cultura este un factor important în atractivitatea majorității destinațiilor, nu numai din punct de vedere al turismului, dar și în atragerea rezidenților și a investițiilor ulterioare.

Prezenta strategie culturală vine în contextul proiectului de Promovarea politicilor publice la nivelul județului Arad, cod SIMS 129702 / cod SIPOCA 676. Obiectivul proiectului este de Îmbunătățire a capacității de planificare strategică la nivelul județului Arad prin elaborarea, alături de Strategia de dezvoltare a Județului Arad pentru perioada 2021-2027, a Strategiei Energetice, precum și a Strategiei Culturale a Județului Arad.

Strategia Culturală a Județului Arad 2021-2027 va fi astfel un document de politici publice pe termen mediu care definește, în principiu, un set de orientări generale pentru o dezvoltare culturală echilibrată, durabilă, inteligentă, în beneficiul tuturor celor direct implicați în activități culturale și al societății în ansamblul său. Prin stabilirea unor obiective, direcții și măsuri necesare, prezenta strategie stă la baza deciziilor în domeniu și reprezintă un text de referință pentru toți cei interesați să dezvolte proiecte și programe culturale.

¹ <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-04-16-540-ro-n.pdf>

² <https://www.culturepartnership.eu/ro/publishing/course/lecture-1>

³ https://ec.europa.eu/regional_policy/ro/policy/themes/culture/

Pentru autoritățile locale, cultura poate fi văzută ca un instrument care aduce și păstrează societatea împreună. Un sector cultural puternic și o viață culturală bogată poate contribui decisiv la atractivitatea locului. Mai mult, valorificată eficient, cultura, instituțiile și serviciile de cultură (muzee, biblioteci, festivaluri, evenimente, concerte etc.) pot contribui la revitalizarea comunității, dezvoltarea încrederii, îmbunătățirea sănătății și a bunăstării acesteia, precum și la posibilitatea unei dezvoltări locale armonioase, cu o atenție sporită acordată spațiilor de interacțiune umană.

Cultura este astfel un element din ce în ce mai important al produsului turistic, care favorizează dezvoltarea și consolidarea unui caracter distinctiv pe o piață globală competitivă. În același timp, turismul oferă un mijloc important de îmbunătățire a culturii și de creare a veniturilor care pot susține și consolida patrimoniul cultural, producția culturală și creativitatea.

În majoritatea cazurilor, astfel de strategii culturale s-au dovedit investiții demne, ce atrag noi tipuri de parteneriate, angajând comunități diverse într-o conversație civică mai largă și valorificând investiții suplimentare publice și, în unele cazuri private.

Managementul cultural, ca parte a culturologiei, dar și a managementului contemporan, pleacă de la premisa că vorbim despre el atunci când avem un sistem în interiorul căruia, printr-o activitate umană conștientă, putem organiza, educa și orienta dezvoltarea spirituală. El definește spațiul în interiorul căruia se pot realiza condițiile creației culturale și îndeosebi, artistice, formele implementării acesteia și ale receptării de către publicul larg.⁴

În același timp, managementul cultural include planificarea, procesarea, monitorizarea și controlul funcțiilor de management într-un context intercultural. Managementul cultural abordează astfel minimizarea conflictelor culturale printr-o o eficiență organizațională sporită, luând în considerare manifestările culturii locului respectiv.

Managementul cultural presupune, astfel, efortul individului ca, printr-o activitate conștientă să aducă la un numitor comun, să faciliteze relația dintre cererea specifică și coerența de natură spirituală a unei comunități și activitățile sale de creație în domeniul culturii și artei, în vederea unei cât mai bogate și mai dinamice vieți culturale ale acesteia.

Obiectivele managementului cultural și artistic (ale planificării strategice în domeniul cultural) sunt următoarele:

- conceperea sistemului vieții culturale;
- planificarea dezvoltării culturale;
- conceperea sistemelor de parteneriat în activitățile culturale;
- realizarea infrastructurilor unor instituții de cultură precum și coordonarea și organizarea activităților din interiorul acestora;
- organizarea procesului de producție (managementul proiectelor);
- organizarea procesului de distribuire (difuzare) a culturii;

⁴ Coleff, D. Cultural management in the second half of the 20th century. Revista de Administrație Publică și Politici Sociale, 2010, pp 43-48

- managementul produsului;
- instituirea formelor și modelelor de colaborare culturală internațională.

În ceea ce privește procesul de elaborare a prezentei strategii, acesta urmărește principalii pași ai unui proces integrat de planificare strategică, de la analiza potențialului local, la stabilirea obiectivelor de dezvoltare și a căilor de acțiune, precum și la identificarea surselor pentru finanțarea obiectivelor de investiții stabilite în cadrul strategiei.

Implementarea prezentei strategii poate avea efecte economice și sociale pe termen scurt, dar mai ales pe termen lung prin educarea și formarea cultului pentru valorile culturale reale ale patrimoniului cultural. În acest context, scopul prezentei planificări strategice este de a oferi maximă coerență și eficiență acțiunilor Consiliului Județean Arad și a instituțiilor culturale de pe teritoriul județului, precum și de a dezvolta o simbioză benefică patrimoniului cultural arădean.

2. Informații generale relevante

Județul Arad este situat în partea de vest a României și se întinde de la Munții Apuseni până la câmpia largă formată de râurile Mureș și Crișul Alb, pe o suprafață de 7.754 km², ocupând locul șase pe țară ca mărime. Se învecinează la nord și nord-est cu județul Bihor, la est cu județul Alba, la sud-est cu județul Hunedoara, la sud cu județul Timiș și la vest cu Ungaria.

Sub aspect climatic, județul Arad prezintă caracteristicile climatului temperat continental cu influențe oceanice. Peisajul natural al județului este caracterizat de prezența unui relief etajat de la est la vest, de o rețea hidrografică tributară în cea mai mare parte celor două râuri importante, Mureșul și Crișul Alb, de prezența climatului temperat continental cu influențe oceanice și, nu în ultimul rând, de prezența unei flore și faune cu elemente de mare valoare.

Județul Arad dispune de importante resurse naturale: zăcăminte de hidrocarburi la Pecica, Peregu Mic, Șeitin, Sântana, cariera de marmură de la Moneasa, minereuri de molibden la Săvârșin, cariere de pietriș la Ghioroc, cariera de caolin de la Agrișu Mare, cariera de dolomit de la Galșa, cariera de granit de la Radna, cariere de piatră de andezit-trachit la Leasa, Mocrea, Păulian, Sebiș și Tălagiu și cariera de diorit de la Păuliș, precum și apele minerale care se găsesc la Lipova, Moneasa, Macea, Curtici, Dorobanți, Șofronea și Mocrea.⁵

În același timp, fiind situat la poarta de vest a României, Aradul este unul dintre cele mai importante județe ale țării. Numit de Nicolae Iorga "Mica Vienă", de istoricii români "A Treia Romă", iar de istoricii maghiari "Golgota Maghiară", municipiul Arad se întinde spectaculos, cu parcuri largi și clădiri monumentale, pe cursul râului Mureș.⁶ Urme ale locuirii pe aceste meleaguri datează din cele mai vechi timpuri. Numeroase vestigii descoperite în vatra orașului sau în apropiere au pus în evidență

⁵ Strategia Culturală a Județului Arad 2015-2020

⁶ <https://www.cjarad.ro/judetul-arad/>

prezența civilizațiilor geto-dacice și daco-romane, iar mai târziu urme ale feudalismului timpuriu. Siturile arheologice descoperite pe raza orașului în locurile "Ceala", "La Movilă" și "La Carieră" susțin continuitatea locuirii în acest areal.⁷

Județul Arad este situat în vestul României, la intersecția unor importante artere de circulație, naționale și internaționale. Poartă de intrare între Europa occidentală și sud-estul continentului, județul Arad dispune de 4 puncte rutiere de trecere a frontierei la granița cu Ungaria, iar la Curtici pe cale feroviară, parte a coridorului de transport IV Pan European. Prin poziționarea sa strategică, Aradul este un punct nodal de transport rutier, feroviar și aerian, situat pe culoarul IV paneuropean, în centrul unei regiuni cu peste 1,5 milioane de locuitori. O regiune care dispune de trei aeroporturi internaționale, de o autostradă conectată la rețeaua europeană de autostrăzi, de unul dintre cele mai importante parcuri logistice privind căile ferate, parte a Europei.⁸

Din punct de vedere economic, județul Arad reprezintă una din cele mai dezvoltate și mai bogate zone ale României. Încă din secolul al XIX-lea Aradul și-a construit o tradiție industrială care s-a păstrat până în prezent. Datorită apropierii sale de graniță, județul atrage un număr mare de investitori străini. Mai mult, vechea tradiție industrială și comercială se bazează fără îndoială pe valorile pe care comunitatea arădeană le-a dezvoltat, îngrijit și transmis mai departe de-a lungul timpului, care favorizează inițiativa, munca, economia liberă de piață.⁹

Județul Arad excelează și în agricultură. Cernoziomul arădean a atras investitori din toată Europa. Podgoria Aradului a renăscut, în urma replantării viței de vie, pe mii de hectare. Cu două soiuri originale, Mustoasă de Măderat și Cadarca de Miniș, Podgoria Aradului este una dintre cele mai bine cotate în Europa de Est.¹⁰

Beneficiind de un cadru natural de excepție, amplasarea sa pe malurile Mureșului și de un bogat fond turistic de origine antropică, municipiul reședință de județ este un important centru turistic al țării. Alături de Cetatea Aradului, Complexul Muzeal Arad și Muzeul de Artă, zestrea de monumente istorice și ansambluri de arhitectură completează potențialul atractiv al orașului cu obiective precum Palatul Administrativ, Palatul Cultural, Academia Teologică a Universității "Aurel Vlaicu", biserica de lemn "Cuvioasa Paraschiva", Palatul Suciu, biserica de lemn "Sfinții Apostoli Petru și Pavel", biserica de lemn "Sfântu Gheorghe", Palatul Szantay, Palatul Neumann, Statuia Libertății, Teatrul de Stat "Ioan Slavici", biserica sârbească, Palatul Băncii Naționale și multe altele.

Dintre acestea, se distinge prin întindere (132 ha) și poziționare zona Cetății Aradului. Existența construcției militare de tip Vauban, edificată pe malul stâng al râului între 1763-1783, a restricționat regimul de construire în jurul obiectivului. Inițial restricțiile au fost din rațiuni tehnico-tactice, ulterior fiind luată în considerare și protejarea valorii de patrimoniu a ansamblului de fortificații. Aceste

⁷ <https://www.cjarad.ro/judetul-arad/cultura/>

⁸ <https://www.cniptarad.ro/assets/site/catalogs/pdf/CJA-Economia-Judetului-Arad.pdf>

⁹ <https://www.cniptarad.ro/assets/site/catalogs/pdf/CJA-Economia-Judetului-Arad.pdf>

¹⁰ <https://www.cniptarad.ro/assets/site/catalogs/pdf/CJA-Economia-Judetului-Arad.pdf>

reglementări au limitat dezvoltarea zonelor construite pe malul stâng al Mureșului, dar au generat, în timp, pentru oraș, beneficiul unei adevărate "inimi" verzi. Oportunităților de dezvoltare durabilă oferite de cadrul natural creat de Mureș li se adaugă programul de punere în valoare a Cetății Aradului, prin reconversia civilă. După aproape 250 de ani de funcțiune militară, obiectivul de patrimoniu se dorește a intra în circuitul civil, urmare a acordului încheiat de municipalitate cu Ministerul Apărării, care prevede mutarea unității militare și transferul ansamblului către municipiul Arad (2020).¹¹

În același timp, una dintre caracteristicile definitorii ale comunității din județul Arad este caracterul multietnic și multiconfesional. Alături de populația română majoritară, în oraș locuiesc comunități minoritare care au avut un aport extrem de important în evoluția istorică a județului și inclusiv a municipiului Arad, și a căror prezență se simte atât în aspectele concrete (arhitectură, limbile vorbite, tradiții și obiceiuri), cât și în conturarea unui spirit local.

Datele recensământului din 2011 arată o populație totală a județului, de 430.629 de locuitori și o structură etnică diversă a populației, care prezintă o serie de particularități în raport cu distribuția etnică. Astfel, pe primele locuri în funcție de mărimea populației respectivei etniei se situează, la nivel național, românii, maghiarii și romii. Cea de-a patra etnie ca pondere din populația județului Arad este cea germană, urmată de slovaci, germani și sârbi.

De-a lungul evoluției istorice a județului, aceste minorități și-au adus aportul la dezvoltarea culturală în anumite domenii specifice, precum: biserici cu specific etnic, școli confesionale elementare, școli în limbile minorităților, societăți culturale etnice, personalități locale și multe altele.

Nu în ultimul rând, valoarea potențialului turistic face din județul Arad o destinație îndrăgită de orice turist care îl vizitează, acest lucru fiind validat de numărul mare de turiști din anul 2019 (ultimul an înainte de pandemia de Covid-19 care a afectat semnificativ fluxurile turistice în următorii ani), respectiv un total de 263.270 de mii vizitatori, atât români, cât și străini. Lacul Ghioroc este considerat "litoralul vestului", iar ștrandul Neptun din municipiu este cel mai mare ștrand din Europa de Est, situat pe o apă curgătoare. În ultimii ani s-au făcut investiții importante în modernizarea acestui ștrand, inclusiv într-un foraj pentru apă termală. Încă din vechime, orașul Arad era locul unde se intersectau importante artere de circulație, fapt ce a favorizat tranzitarea acestuia de numeroși călători. În prezent, în special datorită apropierii de frontiera de vest a României, există de asemenea, un important aflux de persoane care au diferite alte destinații finale. "Orașul de pe Mureș", devine astfel o adevărată poartă de intrare în țară, un prim loc de popas unde turiștii pot lua contact cu valorile cultural-istorice din România.

¹¹ Strategia privind transformarea în oraș verde a Municipiului Arad 2016-2025

3. Priorități, politici și cadrul juridic existent

3.1 Context strategic

Realizarea Strategiei Culturale a județului Arad este marcată de necesitatea actualizării obiectivelor și priorităților de dezvoltare ale județului în contextul următoarei perioade de programare 2021-2027. Noua perioadă de programare vizează și actualizarea politicilor europene pentru perioada de referință, precum și bugetul aferent operaționalizării priorităților și politicilor definite. Totodată, în calitate de Stat Membru, România se aliniază acestor priorități și politici atât la nivel național, cât și la nivel local, fiind urmărită adaptarea la contextul strategic european, cât și la instrumentele de suport disponibile.

Astfel, demersul aferent procesului de elaborarea a Strategiei Culturale a județului Arad pentru perioada 2021-2027 va avea în vedere o abordare integrată și va fi important să se țină cont de contextul mai amplu al tendințelor directe atât de la niveluri superioare (context european, național și regional), cât și la nivel local.

Contextul european

Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă a UE adoptată de liderii mondiali în 2015, reprezintă noul cadru global de dezvoltare durabilă și stabilește 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD), în toate domeniile esențiale ale societății umane. În cadrul acestor obiective se pune mare accent și pe cultură și patrimoniu, acestea fiind detaliate în cadrul documentului tematic **Indicatori tematici pentru cultură în Agenda 2030**.

Indicatorii sunt susținuți de un cadru conceptual de patru dimensiuni tematice transversale:

- Mediu și reziliență:
 - Cheltuieli pe patrimoniu.
 - Managementul durabil al patrimoniului.
 - Adaptare la climă și reziliență.
 - Facilități culturale.
 - Spații deschise pentru cultură.
- Prosperitate și mijloace de trai:
 - Cultura în PIB.
 - Angajați în cultură.
 - Afaceri culturale.
 - Cheltuieli ale gospodăriei.
 - Comerțul cu bunuri și servicii culturale.
 - Finanțare publică pentru cultură.
 - Guvernarea culturii.

- Cunoștințe și abilități:
 - Educarea pentru dezvoltare sustenabilă.
 - Cunoștințe culturale.
 - Educație multilingvă.
 - Educație culturală & artistică.
 - Pregătirea culturală.
- Incluziune și participare:
 - Cultura pentru coeziune socială.
 - Libertate artistică.
 - Accesul la cultură.
 - Participarea la cultură.
 - Procese participative.

Fiecare dimensiune combină mai multe obiective și ținte ale ODD pentru a surprinde contribuția culturii la dezvoltarea durabilă. Cadrul acordă prioritate domeniilor care sunt relevante pentru mandatul UNESCO în domeniul culturii.

Documentul este un cadru de indicatori tematici al căror scop este să măsoare și să monitorizeze progresul contribuției culturale la implementarea la nivel național și local a obiectivelor și țăintelor Agendei 2030 pentru dezvoltare durabilă (ODD). Cadrul indicatorilor evaluează atât rolul culturii ca sector de activitate, cât și contribuția transversală a culturii în diferite ODD și domenii politice. Ca set de indicatori tematici implementați în mod voluntar, acesta este destinat să sprijine și să completeze indicatorii globali conveniți în cadrul Agendei 2030 și să încurajeze legăturile dintre diferite obiective și ținte.

Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul XXI pune accentul pe faptul că patrimoniul cultural, prin toate componentele sale, tangibile și intangibile, este un factor cheie pentru ca societățile noastre să se concentreze din nou asupra dialogului dintre culturi, respectului pentru identități și diversitate și asupra sentimentului de apartenență la o comunitate a valorilor. Patrimoniul cultural poate juca un rol cheie ca mijloc de construire, negociere și afirmare a identității.¹²

Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul XXI urmărește o abordare incluzivă și implică nu doar autoritățile publice locale, naționale și europene, dar și toate părțile interesate de patrimoniu, ceea ce îi include pe profesioniști, organizații (internaționale) neguvernamentale, voluntari și societatea civilă. Aceasta promovează buna guvernare bazată pe managementul participativ care se referă în primul rând la nivelurile național, regional și local.

¹² <https://patrimoniu.ro/images/ST21-ROMANA.pdf>

Strategia se bazează pe valorile principale ale Consiliului Europei: democrație, respect față de drepturile omului și față de libertățile fundamentale, deschidere și dialog, aceeași demnitate pentru toți, respect reciproc și sensibilitate la diversitate.

Strategia se bazează pe trei componente, respectiv:

- Componenta "socială" – valorifică bunurile de patrimoniu pentru a promova diversitatea, capacitarea comunităților patrimoniale și guvernanta participativă.
- Componenta de "dezvoltare teritorială și economică" – caută să consolideze contribuția patrimoniului la dezvoltarea durabilă, bazată pe resurse locale, turism și ocuparea forței de muncă.
- Componenta de "cunoaștere și educație" – se concentrează, prin patrimoniu, pe educație, cercetare și probleme ale instruirii continue, prin înființarea de centre de cunoaștere a patrimoniului și pentru instruire în meșteșuguri și profesii prin programe adecvate de învățare, instruire și cercetare.

Noua agendă europeană pentru cultură oferă un cadru pentru următoarea etapă a cooperării la nivelul UE în scopul abordării actualelor provocări societale prin intermediul forței transformatoare a culturii. Aceasta propune o nouă abordare în cadrul unei viziuni globale, care să încurajeze sinergiile dintre sectoarele culturale și dintre aceste sectoare și alte domenii de politică.

Noua agendă are trei obiective strategice, cu dimensiuni sociale, economice și externe.

- Dimensiunea socială – valorificarea potențialului culturii și al diversității culturale pentru coeziunea și bunăstarea socială:
 - Încurajarea capacității culturale a tuturor europenilor prin punerea la dispoziție a unei game largi de activități culturale și prin oferirea de posibilități de participare activă.
 - Încurajarea mobilității profesioniștilor din sectoarele culturale și creative și eliminarea barierelor din calea mobilității lor.
 - Protejarea și promovarea patrimoniului cultural european ca resursă comună, pentru a-i sensibiliza pe cetățeni cu privire la istoria și la valorile noastre comune și pentru a consolida sentimentul unei identități europene comune.
- Dimensiunea economică – sprijinirea creativității bazate pe cultură în domeniul educației, al inovării, al creării de locuri de muncă și al creșterii:
 - Promovarea artelor, a culturii și a gândirii creative în educația și formarea formală și non-formală, la toate nivelurile, precum și în învățarea pe tot parcursul vieții.
 - Încurajarea unor ecosisteme favorabile pentru industriile culturale și creative, prin promovarea accesului la finanțare, a capacității de inovare, a remunerației echitabile a autorilor și creatorilor, precum și a cooperării trans-sectoriale.
 - Promovarea competențelor necesare în sectoarele culturale și creative, inclusiv a competențelor digitale, antreprenoriale, tradiționale și specializate.

- Dimensiunea externă – consolidarea relațiilor culturale internaționale:
 - Sprijinirea culturii ca motor de dezvoltare socială și economică durabilă.
 - Promovarea culturii și a dialogului intercultural în vederea dezvoltării unor relații intercomunitare pașnice.
 - Consolidarea cooperării în domeniul patrimoniului cultural.

European Framework for Action on Cultural Heritage promovează și pune în practică o acțiune integrată și participativă în ceea ce privește patrimoniul cultural și contribuie la integrarea patrimoniului cultural în politicile UE. Obiectivul acestui cadru de acțiune este să utilizeze impulsul generat în timpul Anului european al patrimoniului cultural, printr-o serie continuă de acțiuni pe termen scurt și mediu.

Cadrul de acțiune vizează să stabilească o direcție comună pentru activitățile legate de patrimoniu la nivel european, în principal în cadrul politicilor și al programelor UE. De asemenea, acesta reprezintă o sursă de inspirație pentru regiunile și orașele din Europa, precum și pentru organizațiile și rețelele din domeniul patrimoniului cultural atunci când elaborează propriile acțiuni privind patrimoniul cultural.

Prezentul cadru de acțiune se bazează pe următorii cinci piloni:

- Patrimoniul cultural pentru o Europă favorabilă incluziunii: participare și acces pentru toți;
- Patrimoniul cultural pentru o Europă durabilă: soluții inteligente pentru un viitor coerent și durabil;
- Patrimoniul cultural pentru o Europă rezilientă: protejarea patrimoniului aflat în pericol;
- Patrimoniul cultural pentru o Europă inovatoare: mobilizarea cunoștințelor și a cercetării;
- Patrimoniul cultural pentru parteneriate mondiale mai puternice: intensificarea cooperării internaționale.

În final, cadrul de acțiune pune accent pe faptul că patrimoniul cultural este o resursă pentru viitor, care trebuie să fie protejată, dezvoltată și promovată inclusiv prin încurajarea sinergiilor cu creația contemporană. Cetățenii sunt plasați astfel în centrul patrimoniului cultural, stimulând accesul și implicarea și promovând extinderea publicului, cu accent pe comunitățile locale, copii și tineri, precum și pe persoanele cu handicap, promovând astfel incluziunea și integrarea sociale.

Strategia Sectorială în Domeniul Culturii pentru perioada 2023-2030 este un proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capacitate Administrativă (POCA) 2014-2020.

Proiectul este menit să asigure o viziune integrată și coerentă asupra domeniului culturii, având drept scop dezvoltarea sustenabilă a acestuia. Perioada de implementare a proiectului este ianuarie

2021 – aprilie 2023 (28 de luni) care este împărțită în mai multe etape și activități succesive sau concomitente.¹³

Obiectivele acestei strategii sunt:

- creșterea nivelului de instruire în rândul instituțiilor din subordinea / aflate sub autoritatea Ministerului Culturii, precum și la nivelul serviciilor deconcentrate ale Ministerului Culturii (direcțiile județene pentru cultură) cu privire la necesitatea și utilitatea unei planificări bazate pe dovezi, cu includerea practicilor și mecanismelor de la nivel european;
- crearea de instrumente capabile să fundamenteze procesele decizionale la nivel local, în vederea generării unui cadru coerent de dezvoltare în domeniul culturii, inclusiv informarea decidenților locali în ceea ce privește specificitatea managementului cultural pentru o mai bună coordonare a rețelelor proprii de instituții publice de toate categoriile (biblioteci, așezăminte culturale, instituții de spectacole sau concerte, muzee și case memoriale, obiective de patrimoniu).

Realizarea și adoptarea acestui document programatic echivalează cu fundamentarea politicilor publice și a proiectelor de acte normative, asigurarea coerenței actului decizional, facilitarea colaborării cu alte sectoare economice, fundamentarea politicii de investiții, precum și fundamentarea acordării de fonduri europene nerambursabile prin programe operaționale, granturi și subvenții.

Pe lângă acestea, o serie de documente cu caracter strategic la nivel european ce stabilesc și reglementează dezvoltarea sectorului cultural sunt de menționat: Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, Convenția privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, Agenda 21 pentru Cultură, demers al Comitetului pentru Cultură, Rezoluția Parlamentului European privind promovarea sectoarelor culturale și creative europene ca surse de creștere economică și generatoare de locuri de muncă sau Planul de lucru în domeniul culturii pentru perioada 2019-2099.

Contextul național

Strategia națională privind protejarea monumentelor istorice 2022-2032 este elaborată urmărindu-se cinci principii generale legate de patrimoniul cultural. Astfel, patrimoniul cultural este recunoscut drept resursă non-regenerabilă pentru dezvoltarea societății, resursă a cărei valorificare durabilă și conservare integrată sunt esențiale pentru generațiile actuale și viitoare. Responsabilitatea păstrării și punerii în valoare a patrimoniului cultural aparține statului și colectivităților, iar guvernanta participativă este instrumentul necesar pentru asigurarea implicării colective în protejarea bunurilor culturale, inclusiv prin cunoașterea acestora asigurată de educația

¹³ https://www.culturadata.ro/viziune-strategica-si-coerenta-pentru-sectorul-cultural/?fbclid=IwAR3-7IE-DGygp7xDq642y3FV_ECSSXC1kCIoGEo15fVAdKhsU1B1_c4Uxb0

generală și formarea profesională de specialitate. Nu în ultimul rând, protejarea patrimoniului cultural trebuie să beneficieze de noile tehnologii, digitalizarea informațiilor și procedurilor administrative specifice, precum și accesibilitatea largă a datelor despre bunurile culturale trebuind să fie o prioritate, la nivel național.

Cele cinci principii sunt:

- Principiul digitalizării și al datelor deschise, în protejarea patrimoniului cultural;
- Principiul recunoașterii și prioritizării patrimoniului cultural ca resursă pentru dezvoltare durabilă;
- Principiul valorificării durabile și conservării integrate a monumentelor istorice și a patrimoniului cultural imobil ca resursă non-regenerabilă;
- Principiul educației și formării de specialitate și al abordării interdisciplinare a patrimoniului cultural;
- Principiul responsabilității colective și al guvernantei participative a monumentelor istorice și patrimoniului cultural imobil.

Strategia pentru Cultură și Patrimoniul Național 2016-2022 stabilește priorități care influențează sectorul turismului prin intermediul realizării, modernizării și exploatării de rețele și trasee cultural-turistice care promovează monumentele sau locurile înscrise în Lista Patrimoniului Mondial UNESCO și posibila conectare a acestora cu unele monumente de categoria A sau B din vecinătate sau cu cele relevante în contextul cultural respectiv. De asemenea, se promovează conectarea itinerariilor culturale tematice din spațiul românesc cu trasee similare de la nivel european/internațional, inclusiv prin includerea monumentelor istorice și a peisajelor culturale-naturale în traseele realizate de operatorii de turism.

De asemenea, strategia subliniază faptul că este deosebit de important ca infrastructura și serviciile de informare să se dezvolte pentru a spori vizibilitatea ofertei culturale locale și regionale și a valorilor de patrimoniu și pentru a asigura accesibilitatea acestora pentru toate categoriile de utilizatori.

Studii de fundamentare privind Planul de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a III-a – zone protejate vizează evaluarea resurselor naturale sau construite, delimitate geografic și/sau topografic, care cuprind valori de patrimoniu natural și/sau cultural și sunt declarate ca atare pentru atingerea obiectivelor specifice de conservare a valorilor de patrimoniu de la nivelul județului Arad.

UAT-urile care s-au remarcat din județul Arad sunt: municipiul Arad, comuna Moneasa, Comuna Gurahonț cu satul Zimbru, comuna Bârzava, orașul Ineu, orașul Lipova, comuna Cărand cu satul Seliște, comuna Săvârșin, satul Căprioara, comuna Dorgoș cu satele Ususău și Zăbalt, comuna Cărand, comuna Socodor, comuna Pleșcuța, comuna Hălmagiu, orașul Pecica, orașul Sântana și comuna Macea.

Strategia Națională a României pentru dezvoltarea turismului 2019-2030 este compusă din două volume ce prezintă (1) Evaluarea sectorului turistic în România și (2) Strategia și Planul de Acțiune.

Volumul 1 include analiza stării actuale a sectorului turistic din România, precum și provocările și oportunitățile cu care se confruntă acesta în încercarea de a se dezvolta în mod sustenabil în următorii zece ani. Volum 2 reprezintă un rezumat al procesului, constatărilor și recomandărilor, precum și planul de acțiune pentru implementarea strategiei, inclusiv activitățile specifice, obiectivele de referință care trebuie îndeplinite și responsabilii pentru fiecare dintre acestea.

În modelarea acestei strategii s-au respectat următoarele principii, care trebuie preluate ulterior la elaborarea programelor sau în implementarea măsurilor specifice:

- Trebuie avute în vedere cele mai actuale tendințe ale cererii și ofertei: este necesară promovarea cu precădere a unor oferte de produse de natură să prelungească durata șederii și cheltuielile per turist.
- Supra-turismul, un factor care trebuie avut în vedere în procesul de planificare.
- Sustenabilitatea ca aspect transversal.
- Consolidarea legăturilor cu agricultura, acvacultura, industria alimentară și alte ramuri de activitate.
- Capacitatea de reziliență la schimbările climatice, un factor esențial care trebuie avut în vedere pentru investițiile propuse.
- Asigurarea unei abordări graduale în ceea ce privește investițiile, pe baza unor evaluări realiste ale gradului de pregătire a pieței.
- Aplicarea unor tactici relevante pentru accesul pe piețele-țintă.
- Implementarea unei abordări strategice inteligente.
- Implementarea bazată pe încredere reciprocă, înțelegere și un nivel ridicat de participare.

Master Plan pentru Dezvoltarea Turismului Național 2007-2026 reprezintă politica umbrelă care include diferite planuri și strategii, descrise în așa fel încât să optimizeze contribuția sectorului la economia națională. El prezintă un cadru general al politicilor pentru dezvoltarea și managementul durabil al industriei turismului în ceea ce privește resursele naturale și culturale.

Programul pentru dezvoltarea investițiilor în turism – Master planul investițiilor în Turism are ca obiectiv principal dezvoltarea comunităților locale din zonele cu potențial turistic ridicat, prin creșterea investițiilor publice în infrastructura turistică. De asemenea, se urmărește dezvoltarea competitivă a turismului prin identificarea, evaluarea, prioritizarea pe forme de turism și o direcționare eficientă a investițiilor publice, dezvoltarea unei rețele de destinații turistice competitive pe plan internațional, valorificarea durabilă a specificului local și a elementelor de identitate națională prin turism și promovarea unei abordări integrate a politicii turistice la nivelul regiunilor, prin dezvoltarea durabilă a turismului.

Programul prevede activități majore în domeniul turismului, precum: dezvoltarea turismului de sănătate, a domeniului schiabil, a infrastructurii turistice de agrement dar și dezvoltarea echilibrată și integrată a zonei turistice din Delta Dunării și a stațiunilor de pe litoralul Mării Negre, a

infrastructurii turistice de-a lungul Dunării și cea din zona montană înaltă și, nu în ultimul rând, extinderea infrastructurii de vizitare din ariile naturale protejate, altele decât cele din zona montană.

Contextul regional și județean

La nivel județean se remarcă o serie de documente importante care creează cadrul pentru o dezvoltare integrată și care au impact asupra domeniului culturii. Documentele relevante de la nivel regional și județean sunt următoarele:

- Planul pentru Dezvoltare Regională (PDR) Regiunea Vest 2014-2020 și 2021-2027;
- Dosarul de candidatură Timișoara 2021 Capitală Europeană a Culturii;
- Strategia de Dezvoltare a Județului Arad 2014-2020 (în prezent se realizează noua Strategie de Dezvoltare pentru perioada 2021-2027);
- Strategia Turistică a Județului Arad 2012-2016;
- Strategia Culturală a Județului Arad 2014-2020.

Planul de Dezvoltare Regională (PDR) Regiunea Vest 2021–2027 a fost recent actualizat și elaborat pentru perioada 2021-2027, urmărind ca în 2030 Regiunea Vest să fie "o referință națională pentru modelul de dezvoltare inovativ, sustenabil și incluziv, bazat pe creștere economică susținută datorată promovării inovării, digitalizării și creativității la toate nivelurile și pe o dezvoltare teritorială echilibrată, care asigură tuturor acces echitabil la servicii publice moderne, educație și oportunități"¹⁴

Ambiții Regiunea Vest 2030:

- Regiunea Vest - "hub de inovare", lider în ceea ce privește adoptarea tehnologiilor avansate și a promovării inovării la toate nivelurile societății;
- Referință pentru modelul de abordare a provocărilor climatice și demografice;
- Model de dezvoltare sustenabilă bazat nu doar pe creștere economică, ci pe plasarea culturii și creativității în centrul politicilor de dezvoltare.

În ceea ce privește domeniul cultural și turistic, PDR Regiunea Vest 2021-2027 propune prin pilonul 5. Sustenabilitate prin turism și cultură, o serie de priorități:

- Prioritatea 1. Crearea unui brand turistic regional prin promovarea potențialului endogen;
- Prioritatea 2. Valorificarea patrimoniului cultural;
- Prioritatea 3. Promovarea culturii în regiune.

¹⁴ http://apmtm-old.anpm.ro/upload/191472_Planul%20pentru%20dezvoltare%20regionala%20Regiunea%20Vest%202021-2027.pdf

Dosarul de candidatură Timișoara 2021 Capitală Europeană a Culturii prin care în 2016 orașul a câștigat titulatura utilizând îndemnul *Luminează orașul prin tine!*, urmărindu-se astfel a deveni un oraș în care excelența culturală le conferă încredere de sine cetățenilor săi și puterea de a provoca schimbări prin participare și implicare. Direcțiile strategice vizate urmăresc:

- Să contribuie activ la stimularea participării, implicării, deschiderii spre dialog și responsabilizării actorilor culturali, economici și sociali, a factorilor de decizie și cetățenilor pentru realizarea premiselor favorabile investirii Timișoarei cu titlul de Capitală Culturală Europeană.
- Să acționeze astfel încât cultura să devină o componentă cheie a strategiilor de dezvoltare locale, regionale și naționale.
- Să contribuie la asigurarea unui climat favorabil dezvoltării culturale și economico-sociale a comunității prin încurajarea creativității și inovației artistice.
- Să militeze constant pentru protecție, promovarea și restaurarea patrimoniului cultural ca factor fundamental al afirmării identității noastre interculturale.
- Să faciliteze promovarea participării la cultură a tuturor categoriilor sociale contribuind astfel la creșterea calității vieții cetățenilor, a coeziunii sociale și a respectului pentru diversitate.
- Să sprijine educația culturală și consumul cultural colectiv prin promovarea unei vieți culturale incluzive, active în cartiere sau în comunități dezavantajate.
- Să devină o platformă care să asigure vizibilitatea națională și internațională a artiștilor și a creației timișene.

Mai mult, încă de la întocmirea dosarului de candidatură, a fost vizată includerea de proiecte care urmează să aibă loc pe o rază de 150 km în jurul Timișoarei – în Arad, Szeged, Novi Sad, Kikinda, Pančevo, Vrșac, Zrenjanin și alte orașe. În acest context, Aradul va juca un rol important, urmând să fie implicat în producerea inclusiv a unor proiecte din Programul său Cultural, dar și din cel al Timișoarei, cu sprijinul a numeroși actori din municipiu și din județ precum Consiliul Județean Arad, Primăria Municipiului Arad, Inspectoratul Școlar Județean Arad, unități de învățământ din Arad, muzee din Arad, Filarmonica din Arad, precum și alte asociații, galerii și spații gazdă din Arad.

Strategia de dezvoltare a județului Arad prezintă viziunea de dezvoltare a județului pentru orizontul 2020, respectiv dezvoltarea județului drept "pol de specializare funcțională și inteligentă, susținut de o comunitate dinamică, cu un nivel de trai stabil și ridicat, o destinație atractivă în peisajul multicultural european"¹⁵, urmând să fie completată cu viziunea noii strategii la finalizarea acesteia. Întreaga viziune se bazează pe două obiective strategice principale: *creșterea economică și calitatea locuirii*, cele două fiind aplicabile în cadrul tuturor localităților din județul Arad. Adicional, strategia propune și două obiective asociate celor strategice, respectiv: *dezvoltarea turismului, dezvoltarea agriculturii și protecția mediului și dezvoltarea administrației publice și cooperarea transfrontalieră*.

¹⁵ Consiliul Județean Arad, Strategia de dezvoltare a județului Arad pentru perioada 2014-2020.

Pentru fiecare dintre acestea au fost identificate obiective specifice și/sau axe prioritare de dezvoltare la care trebuie să se alinieze și dezvoltarea municipiului Arad, după cum urmează:

- O1: Creșterea economică
 - OS1.1. Dezvoltarea mediului de afaceri;
 - OS1.2. Inovare;
 - OS1.3. Educație specializată.
- O2: Creșterea calității locuirii
 - OS2.1. Regenerarea comunităților (locuințe și infrastructură edilitară);
 - OS2.2. Servicii publice și siguranță (sănătate, educație, protecție socială și siguranță civilă);
 - OS2.3. Infrastructură culturală și de petrecere a timpului liber.
- OA2: Dezvoltarea turismului, dezvoltarea agriculturii și protecția mediului
 - Axa prioritară 3.1. Valorificarea potențialului turistic al județului;
 - Axa prioritară 3.2. Dezvoltarea agriculturii;
 - Axa prioritară 3.3. Protecția mediului înconjurător.
- OA4: Dezvoltarea administrației publice și a cooperării transfrontaliere
 - Axa prioritară 4.1. Dezvoltarea administrației publice;
 - Axa prioritară 4.2. Cooperare transfrontalieră.

Strategia Turistică a Județului Arad vizează construirea avantajului comparativ și conține măsurile pentru creșterea atractivității județului Arad ca destinație turistică pe direcțiile cu potențial de dezvoltare, propunând și obiectiv general ce vizează cadrul cel mai amplu de desfășurare a turismului și cuprinde toate inițiativele și măsurile de natură să îmbunătățească infrastructura turistică în sens larg, adică incluzând infrastructura fizică dar și îmbunătățirea mediului de afaceri, comunicarea etc., astfel:

- Obiectiv special: creșterea atractivității județului Arad ca destinație turistică pe direcțiile cu potențial de dezvoltare: turism sportiv și de recreere, natural și cultural:
 - Crearea de circuite turistice;
 - Crearea de oportunități sporite pentru evenimente și comunități neconvenționale;
 - Creșterea și regândirea finanțărilor acordate organizațiilor neguvernamentale și instituțiilor care propun proiecte menite să sprijine turismul în județ.
- Obiectiv general: îmbunătățirea infrastructurii și cadrului instituțional al turismului în județul Arad:
 - Dezvoltarea infrastructurii;
 - Marketing: comunicarea și facilitarea informării turistice cu privire la județul Arad;
 - Dezvoltarea networking-ului turistic;
 - Scăderea taxelor locale de la nivelul maxim;

- Sprijinirea IMM-urilor care activează în turism.

Strategia Culturală a Județului Arad prezintă *încercarea de evaluare a stadiului actual al ofertei culturale în județul Arad, prin intermediul analizării gradului de îndeplinire a obiectivelor asumate de instituțiile culturale arădene dar și de către administrația locală*. În cadrul acestei strategii, viziunea pentru județul Arad ilustrează faptul că: "Județul Arad, un spațiu cultural integrat, atractiv, cu un patrimoniu cultural valorificat inovativ, competitiv la nivel regional și național, internaționalizat și în care interculturalitatea este asumată".¹⁶

Pornind de la aceste elemente fundamentale, s-au definit o serie de valori și principii care să guverneze prezenta strategie, și anume:

- Strategia este un document "viu", flexibil, care reflectă o abordare consultativă, trasând linii directoare și putându-se adapta periodic în funcție de condițiile specifice, din perspectiva planului său operațional.
- Strategia promovează viața culturală a tuturor cetățenilor, indiferent de gen sau vârstă, fiind inclusivă și menită atât pentru cetățenii apti, cât și pentru cei cu dizabilități de orice fel.
- Strategia promovează respectul, solidaritatea, integritatea și reciprocitatea în împărtășirea valorilor culturale, a diversității acestora, precum și a drepturilor omului și cetățeanului.
- Strategia pornește de la recunoașterea unor valori fundamentale:
 - Valoarea intrinsecă a culturii ca parte constitutivă a unei vieți economico-sociale întregite și durabile
 - Importanța colaborării între entitățile de toate tipurile din județul Arad
 - Nevoia de utilizare optimă a potențialului creativ și inovativ de la nivelul județului, precum și a rolului major jucat de tineri în dezvoltarea sustenabilă a comunității.

Prezenta strategie vine în continuarea acestei strategii și va continua și actualiza prioritățile și setul de valori identificate în Strategia Culturală a Județului Arad 2014-2020.

Contextul local

La nivel local există o serie de strategii de care trebuie, de asemenea, să se țină cont în stabilirea direcțiilor de dezvoltare la nivel județean. Realizarea Strategiei Culturale a Județului Arad pentru perioada 2021-2027 va lua în considerare și va coordona obiectivele și direcțiile de acțiune prevăzute în cadrul tuturor documentelor strategice elaborate la nivelul unităților administrativ teritoriale componente ale județului. Dintre acestea, printre cele mai relevante vizează:

Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană (SIDU) 2014-2030 este principalul document strategic al municipiului Arad, acesta având o abordare integrată asupra dezvoltării municipiului și rolul de a coordona și direcționa această dezvoltare. Astfel, SIDU stabilește viziunea, obiectivele și

¹⁶ Strategia Culturală a Județului Arad 2014-2020

rezultatele ce ar urma să fie atinse până în anul 2030. Viziunea SIDU ilustrează faptul că în 2030 *"municipiul Arad reprezintă o importantă metropolă regională ce impresionează prin centrul istoric reabilitat, precum și prin Cetatea Aradului transformată într-un pol cultural, turistic și de agrement de amploare, o comunitate puternică cu impact major în regiune prin dinamismul și diversitatea economică, un oraș inteligent și inovator, exemplu de management urban eficient"*¹⁷.

Pentru susținerea acestei viziuni, SIDU propune următoarele obiective strategice și specifice:

O1. Arad performant – motor economic regional, cu vocație internațională și capacitate de a menține, atrage și susține activități economice performante, având următoarele obiective specifice aferente:

- O1.1. Destinație atractivă pentru investiții ce oferă datele, informațiile, infrastructura și serviciile-suport necesare dezvoltării unui mediu local de afaceri competitiv;
- O1.2. Ecosistem antreprenorial dinamic, bazat pe parteneriat, și puternic ancorat în realitatea economică națională și europeană;
- O1.3. Destinație atractivă pentru dezvoltarea unei cariere – atitudine proactivă pentru retenția și atragerea forței de muncă;
- O1.4. Centru județean și regional ce sprijină inovarea bazată pe parteneriat în folosul ecosistemului economic local.

O2. Arad – oraș al bunăstării, cu un capital social dezvoltat și o calitate crescută a locuirii și a serviciilor publice, având următoarele obiective specifice aferente:

- O2.1. Infrastructură de învățământ performantă și atractivă, bazată pe excelență și ofertă diversificată;
- O2.2. Comunitate activă și educată, adepta unui mod de viață sănătos și responsabil, sprijinită de o infrastructură municipală de sănătate modernă;
- O2.3. Coeziune socială și identitate locală, bazată pe incluziunea și integrarea grupurilor vulnerabile;
- O2.4. Calitatea ridicată a spațiului public și a locuirii.

O3. Arad vibrant – oraș primitor, efervescent, cu o ofertă variată de oportunități de petrecerea timpului liber și de vizitare, având următoarele obiective specifice aferente:

- O3.1. Infrastructură culturală modernă și diversă, ce susține o viață urbană activă și promovează specificul local;
- O3.2. Patrimoniu cu valoare arhitectural-ambientală și istorică ridicată (altul decât instituțiile de cultură) – reabilitat și promovat;
- O3.3. Tradiție sportivă consolidată și ofertă variată de agrement, susținute de activități diverse și atractive și de o infrastructură de sport și agrement dezvoltată și modernă;
- O3.4. Destinație turistică recunoscută pentru turism de afaceri, cultural și de agrement.

¹⁷ Primăria Municipiul Arad, Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană 2021-2027.

O4. Arad conectat și accesibil – promotor al mobilității urbane durabile, cu o infrastructură de transport modernă și eficientă, având următoarele obiective specifice aferente:

- O4.1. Rețea de circulații rutiere optimizată care asigură o bună conectivitate la nivelul municipiului;
- O4.2. Sistem de transport în comun eficient, atractiv și accesibil cu zero emisii Co2;
- O4.3. Infrastructură de transport atractivă, incluzivă și sigură dedicată deplasărilor nemotorizate;
- O4.4. Sistem eficient de parcuri, ce asigură deservirea tuturor cartierelor Municipiului;
- O4.5. Management integrat, eficient și modern al mobilității;
- O4.6. Infrastructură de suport dezvoltată și facilități pentru a susține tranziția către vehicule nepoluante;
- O4.7. Municipiul Arad înscris în rețeaua de căi navigabile de interes regional și supraregional.

O5. Arad verde, sănătos și rezilient, cu emisii scăzute de Co2, având următoarele obiective specifice aferente:

- O5.1. Tranziție avansată către un sistem energetic cu impact scăzut asupra calității mediului;
- O5.2. Infrastructură de mediu modernă;
- O5.3. Mediu de viață sănătos și sigur.

O6. Arad – management urban performant, având următoarele obiective specifice aferente:

- O6.1. Buna guvernare a municipiului, bazată pe o administrație publică locală eficientă, ce utilizează soluții digitale;
- O6.2. Cadru partenerial solid la nivel local, regional și internațional;
- O6.3. Capacitate administrativă crescută, pe baza unor resurse materiale și umane performante.

Strategia Culturală a municipiului Arad prezintă situația și viziunea municipiului Arad în ceea ce privește domeniul cultural arădean. Principalele priorități pe care Strategia Culturală le identifică necesare, sunt:

- Promovarea unei abordări complexe a culturii, care include ca resurse culturale și cadrul natural, spațiile publice, aprecierea formelor alternative de expresie culturală și creativitate a cetățenilor din Arad, artiștii și creatorii locali, prezența minorităților și a resurselor educaționale etc.;
- Consolidarea culturii ca element fundamental al spațiului public bazat pe libertatea de expresie, atitudine critică, diversitate, participare și creativitate, hrănit atât de profesioniști ai culturii, cât și de cetățeni;
- Creșterea calității vieții locuitorilor și a atractivității orașului și promovarea unui cetățean implicat și responsabil;

- Respect și valorizare a patrimoniului într-un spirit deschis și novator, contemporan, de reinvestire și reinterpretare;
- Promovarea diversității, multiculturalității și interculturalității arădene.

Pe lângă acestea, o serie de documente cu caracter strategic la nivelul municipiului Arad ce stabilesc dezvoltarea municipiului în sectorul cultural sunt de menționat: **Concept general (Master Plan) de Regenerare Patrimonială a Cetății Aradului, PUZCP Zona Monumente Protejate Arad, Arad – Maparea resurselor culturale, Strategia privind transformarea în oraș verde a Municipiului Arad, Planul Integrat de Revitalizare a Zonei Protejate din Municipiul Arad 2012**, precum și **Strategia de transformare digitală pentru Municipiul Arad**.

De asemenea, din punct de vedere al domeniului culturii, obiectivele strategice propuse în **strategiile unor localități precum: orașul Lipova, orașul Curtici, orașul Nădlac, orașul Sântana, comuna Șepreuș sau comuna Dorobanți**, fac referire la:

- Mediul cultural și natural ce catalizează exploatarea potențialului turistic local și regional;
- Dezvoltarea infrastructurii cultural-recreative și sprijinirea industriilor creative;
- Promovarea și susținerea unor tehnici eficiente de marketing pentru produsele tradiționale;
- Susținerea tuturor acțiunilor necesare pentru sporirea potențialului cultural și turistic al zonei;
- Implementarea unor sisteme informaționale computerizate de semnalizare a obiectivelor turistice și culturale;
- Conștientizarea și inventarierea permanentă a potențialului turistic.

3.2 Cadrul legislativ

O listă neexhaustivă a cadrului legislativ care condiționează activitatea culturală și implicit operaționalizarea prezentei strategii este prezentată în continuare:

- **Sprijin financiar pentru proiecte culturale:**
 - LEGEA nr. 35/1994 privind timbrul literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric, al artelor plastice, al arhitecturii și de divertisment, republicată;
 - ORDONANȚA nr. 51/1998 privind îmbunătățirea sistemului de finanțare a programelor și proiectelor culturale, cu modificările și completările ulterioare.
- **Cultura scrisă:**
 - LEGEA nr. 334/2002 privind bibliotecile, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
 - LEGEA nr. 186/2003 privind susținerea și promovarea culturii scrise, republicată.
- **Patrimoniul cultural mobil:**
 - LEGEA nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată, cu modificările ulterioare;
 - HOTĂRÂREA nr. 886/2008 pentru aprobarea Normelor de clasare a bunurilor culturale mobile;
 - ORDINUL nr. 2035/2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestiunea și inventarierea bunurilor culturale deținute de muzee, colecții publice, case memoriale, centre de cultură și alte unități de profil, cu modificările și completările ulterioare;
 - ORDINUL nr. 2062 din 9 iunie 2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestionarea și inventarierea documentelor specifice bibliotecilor publice;
 - ORDINUL nr. 2008/2001 pentru aprobarea Normelor de acreditare a conservatorilor și restauratorilor, cu modificările și completările ulterioare.
- **Monumente istorice:**
 - LEGEA nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată;
 - LEGEA nr. 157/1997, privind ratificarea convenției pentru protejarea Patrimoniului arhitectural al Europei, adoptată la Granada la 03.10.1985 și semnată de România la 22.06.1996, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 274 / 13.10.1997;
 - LEGEA nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național – Secțiunea a III-a – zone protejate;
 - LEGEA nr. 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul modificată și completată cu Legea nr. 289 / 2006;
 - ORDONANȚA nr. 47/2000 privind stabilirea unor măsuri de protecție a monumentelor istorice care fac parte din Lista patrimoniului mondial, cu modificările și completările ulterioare;

- HOTĂRÂREA nr. 1268/2010 privind aprobarea Programului de protecție și gestiune a monumentelor istorice înscrise în Lista patrimoniului mondial UNESCO.
- **Arheologie:**
 - LEGEA nr. 150 din 24 iulie 1997 privind ratificarea Convenției europene pentru protecția patrimoniului arheologic (revizuita), adoptată la La Valetta la 16 ianuarie 1992;
 - ORDONANȚA nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național, republicată, cu modificările ulterioare.
- **Patrimoniu tehnic:**
 - LEGEA nr. 6/2008 privind regimul juridic al patrimoniului tehnic și industrial.
- **Monumente de for public:**
 - LEGEA nr. 120/2006 a monumentelor de for public, cu modificările ulterioare.
- **Patrimoniu imaterial:**
 - LEGEA nr. 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial;
 - LEGEA nr. 410/29.12.2005 privind acceptarea Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris la 17.10.2003.
- **Instituții muzeale:**
 - LEGEA nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice, republicată;
 - ORDINUL nr. 2035/2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestiunea și inventarierea bunurilor culturale deținute de muzee, colecții publice, case memoriale, centre de cultură și alte unități de profil, cu modificările și completările ulterioare.
- **Cinematografe:**
 - ORDONANȚA nr. 39/2005 privind cinematografia, cu modificările și completările ulterioare;
 - ORDIN nr. 2379/2006 privind aprobarea Normelor metodologice pentru aplicarea Ordonanței Guvernului nr. 39/2005 privind cinematografia, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 328/2006, cu modificările și completările ulterioare.
- **Instituții de spectacole și concerte:**
 - ORDONANȚA nr. 21/2007 privind instituțiile și companiile de spectacole sau concerte, precum și desfășurarea activității de impresariat artistic, cu modificările și completările ulterioare.

- **Așezăminte culturale:**

- ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 118/2006 privind înființarea, organizarea și desfășurarea activității așezămintelor culturale, cu modificările și completările ulterioare.

- **Management instituțional:**

- LEGEA nr. 329/2009 privind reorganizarea unor autorități și instituții publice, raționalizarea cheltuielilor publice, susținerea mediului de afaceri și respectarea acordurilor-cadru cu Comisia Europeană și Fondul Monetar internațional;
- ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 9/2001 privind unele măsuri în domeniile culturii și artei, cultelor, cinematografiei și dreptului de autor, cu modificările și completările ulterioare;
- ORDONANȚA DE URGENȚĂ nr. 189/2008 privind managementul instituțiilor publice de cultură, cu modificările ulterioare;
- HOTĂRÂREA nr. 387 din 2 aprilie 2003 privind înființarea pe lângă Ministerul Culturii și Cultelor, direcțiile pentru cultură, culte și patrimoniul cultural național județene, respectiv a municipiului București, și Administrația Fondului Cultural Național a unor activități finanțate integral din venituri proprii.
- O.M.C. nr. 2799/2015 pentru aprobarea Regulamentului – cadru de organizare și desfășurare a concursului de proiecte de management, a Regulamentului-cadru de organizare și desfășurare a evaluării managementului, a modelului cadrului al caietului de obiective, a modelului-cadru al raportului de activitate, precum și a modelului-cadru al contractului de management, emis pe baza și pentru punerea în aplicare a O.U.G. nr. 189/2008;
- LEGEA nr. 53/2003 – Codul Muncii, republicată;
- OG nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații, cu modificările și completările ulterioare;
- LEGEA nr. 32/1994 privind sponsorizarea și mecenatul și Codul fiscal.

- **Transparență și informații de interes public:**

- LEGEA nr. 544 din 12 octombrie 2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, cu modificările ulterioare;
- HOTĂRÂREA nr. 123 din 7 februarie 2002 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public.

- **Turism:**

- OG nr. 107/1999 privind activitatea de comercializare a pachetelor de servicii turistice, republicată, cu modificările și completările ulterioare;
- Legea nr. 170/2016 privind impozitul specific unor activități.

La toate aceste prevederi specifice domeniului cultural se adaugă o serie de reglementări cu caracter general, cu privire la angajarea și salarizarea personalului din sectorul public, la finanțele publice (relevante pentru modul în care se fundamentează și se aprobă proiectele de investiții publice), la Codul fiscal sau contabilitate, ultimele din ele fiind aplicabile, de altfel, tuturor persoanelor juridice. În plus, fapt care afectează întreg sectorul cultural, reglementările sunt adesea necorelate sau aplicarea lor nu este unitară (în special în materie fiscală). Mai multe detalii despre acest subiect sunt atinse în cadrul capitolului *Implicații legislative*.

4. Definirea problemelor

4.1 Resurse

Aspectele referitoare la cultură și petrecerea timpului liber reprezintă elemente de plus valoare și un avantaj competitiv nu numai la nivel local, dar și la nivel de județ și chiar regiune, elementele culturale și de petrecerea timpului putând fi astfel folosite pentru a atrage atenția și a spori notorietatea județului. Fie că este vorba despre importante resurse de patrimoniu, fie că se remarcă oportunitățile de loisir din mediul urban și din împrejurimi, toate acestea stau la baza identității județului, având un rol semnificativ în conturarea imaginii de ansamblu a teritoriului.

Mai mult, poziția sa în partea vestică a țării, îi oferă județului Arad un avantaj competitiv din punct de vedere turistic, reprezentând una dintre principalele porți de intrare a fluxurilor turistice din Europa.

Dincolo de impactul economic, cultura, și în special patrimoniul cultural, sunt valoroase și din perspectiva posibilităților de exprimare umană. Astfel, cultura și industriile creative sunt din ce în ce mai utile teritoriilor a căror economie este bazată și pe aceste resurse. De asemenea, cultura poate reprezenta elementul catalizator în jurul căruia se pot cristaliza și dezvolta și alte sectoare ale serviciilor.

Cu toate acestea, pandemia a afectat toți cetățenii și numeroase sectoare economice se află într-o situație dificilă, iar sectorul cultural se numără printre sectoarele cel mai grav afectate. Artiștii întâmpină numeroase dificultăți în a-și câștiga existența, deoarece în toată Europa spectacolele au fost anulate, festivalurile, conferințele și expozițiile au fost amânate, cinematografele, teatrele și muzeele au fost închise, iar producțiile de film și de televiziune au fost întrerupte.

Cultura din România a fost unul din domeniile cel mai puternic lovite de pandemia de COVID-19. Teatrele, cinematografele, sălile de spectacol sau concertele s-au închis primele și s-au redeschis printre ultimele. În acest context, este foarte important de analizat stadiul sectoarelor culturale și creative înainte de criza sanitară, pentru a determina eforturile necesare pentru a ne întoarce la acei parametri, dar și noutățile pe care această situație le-a adus în domeniu și care pot fi valorificate pe viitor, precum avantajele noilor tehnologii.

Infrastructura culturală

Prin poziția sa, județul Arad a fost dintotdeauna o punte de legătură la nivelul Europei, un ținut al multiculturalității. În acest context, județul se remarcă printr-o bogată și inedită cultură populară românească și a minorităților etnice, popoare migratoare dominând succesiv zona încă din secolul III-VIII: sarmați, goți, huni, gepizi și slavi.¹⁸ Mai mult, așezări și fortificații dacice se dezvoltă pe întreg teritoriul județului Arad, fiind descoperite de-a lungul timpului unele dintre cele mai

¹⁸ <https://www.cniptarad.ro/ro/cultura-si-istorie#1>

importante situri arheologice care stau ca mărturie a acestor evenimente: situl arheologic de la Săvârșin, Vărădia de Mureș, Cladova, Clit, Berindia și Pecica.

În acest context, se remarcă un teritoriu cultural de notorietate regională și națională, în cadrul căruia zona Ansamblului urban Arad prezintă concentrația cea mai mare de patrimoniu cultural, religios, arheologic și de dotări de interes turistic din județ. În același timp, Aradul este remarcat și în spațiul internațional, fiind unul dintre locurile care are cele mai importante evenimente din România, spre exemplu, din sfera artelor vizuale (prin Bienala Meeting Point, parteneriate cu Norvegia, Suedia, Danemarca și chiar lucrările prezentate la expoziții din Veneția și nu numai).

Printre principalele dotări culturale prezente în județ se regăsesc următoarele obiective majore¹⁹:

MUZEE, COMPLEXE MUZEALE ȘI CASE MEMORIALE | Complexul Muzeal Arad, Galeriile "Turnul de Apă", Muzeul Tramvaiului Electric, Muzeul Viei și al Vinului din Ghioroc, Muzeul Memorial "Ioan Slavici și Emil Monția", Casa memorială "Ștefan Cicio-Pop", Muzeul Memorial "Vasile Goldiș", Muzeul Cofetăriei și al Cofetarilor, Expoziția de caricaturi "Ștefan Popa Popa's" din Macea, Muzeul "Adam Müller Guttenbrunn" din Zăbrani, Muzeul etnografic "Alexandru Chiș" din Covăsânt, Casa memorială "Ioan T. Florea" Covăsânt, Muzeul Orășenesc Lipova, Casa memorială "Iosif Conta", Muzeul din Beliu, Muzeul "Crișului Alb" din Sebiș, Muzeul tradițiilor slovacilor din Nădlac și Casa memorială și colecția de artă "Eugenia și Eugen Popa", Muzeul Viei și Vinului din Miniș, Muzeul Satului din Dorobanți, Muzeul Țării Zarandului din Sebiș sau Muzeul Etnografic Buteni.

TEATRE ȘI BIBLIOTECI | Teatrul de Stat Ioan Slavici, Teatrul de Marionete, Teatrul Vechi, Teatrul Maghiar, Teatrul de Vară Ioan Slavici din localitatea Șiria, Biblioteca Județeană A.D. Xenopol, Biblioteca Centrală Universitară "Cornelia Bodea", Biblioteca "Tudor Arghezi" a Universității de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, Biblioteca Orășenească Chișineu-Criș, Biblioteca Orășenească Curtici, Biblioteca Orășenească Lipova, Biblioteca Orășenească Nădlac, Biblioteca Orășenească Pâncota, Biblioteca Orășenească Pecica, Biblioteca Orășenească Sântana, Biblioteca Orășenească Sebiș și bibliotecile comunale ale județului Arad.

LĂCAȘURI ȘI EDIFICII DE CULT | Catedrala Ortodoxă Nouă Podgoria, Biserica Lutherană, Biserica "Sfântul Anton de Padova", Mănăstirea Gai, Mănăstirea Feredeu, Basilica Maria Radna, Catedrala Sfântul Ioan Botezătorul, Sinagoga Neologă, Biserica Sârbească "Sfântul Petru și Pavel", Ansamblul Mănăstirii "Adormirea Maicii Domnului" Bodrogu Nou, Biserica Romano-Catolică "Duminica Sfintei Treimi" – Pecica, Biserica Romano-Catolică – Vinga, Mănăstirea Bezdin – Secusigiu, Biserica de lemn din Groșii Noi – Bârzava, Biserica de lemn din Julița, Biserica din lemn Troaș, Biserica de lemn din Corbești, Biserica de lemn din Roșia Nouă, Biserica de lemn din Budești, Biserica de lemn din Tisa, Biserica de lemn din Țărmure, Biserica de lemn din Ionești, Biserica de lemn din Bodești, Biserica de lemn din Cristești sau Biserica de lemn de la Luncșoara.

MONUMENTE DE FOR PUBLIC | Statuia Libertății, Arcul de Triumf, Statuia Fotbalistului, Mormintele lui V. Goldiș, Șt. Cicio Pop, Iustin Marșeu, P. Pipoș și Moise Rîșcuția, Ansamblul

¹⁹ <https://www.cniptarad.ro/ro/obiective-turistice>

monumental din parcul Liceului "Sabin Drăgoi", Tabăra de sculptură monumentală de pe Malul Mureșului, Statuia lui Vasile Goldiș, Statuia Sfântului Ioan de Nepomuk, Parcul Reconcilierii, Bustul lui Ioan Slavici, Monumentul Ostașilor Români, Podul Traian, Obeliscul celor 13 generali, Statuia Sfântului Florian, Monumentul lui Gelu, Glad și Menumorut, Ansamblul monumental "Pavel Mercea", Monumentul Sfintei Treimi din Vinga, Monumentul eroilor de la Păuliș, Fântâna cu apă bună de la Zăbrani, Ansamblul sculptural din Șiria, Bustul lui Sever Bocu din Lipova, Tabăra de sculptură de la Căsoaia, Monumentul Eroilor "Pro Patria" sau Monumentul lui Ioan Buteanu de la Gurahonț.

CLĂDIRI REPREZENTATIVE | Palatul Szantay, Palatul Neuman, Palatul Administrativ, Palatul Cultural, Palatul Földes, Palatul Bohuș, Colegiul Național Moise Nicoară, Gara Arad, Palatul Băncii Naționale, Palatul Andrenyi, Palatul Justiției, Palatul Cenad, Casa Comitatului, Clădirea fostei prefecturi, Colegiul Național Elena Ghiba-Birta, Palatul Oncu, Liceul Pedagogic Dimitrie Țichindeal, Casa cu Lacăt, Academia Teologică, Palatul Sârbesc, Preparandia, Casa Beller sau Clădirea Convictului.

CETĂȚI ȘI CASTELE | Cetatea Aradului, Cetatea Șiriei, Cetatea de la Șoimoș, Cetatea Ineului, Castelul Regal, Cetatea Deznei, Castelul Cernovics, Castelul Konopi, Castelul Conop, Ansamblul Castelului Solymosy sau Castelul Salbek din Petriș.

INSTITUȚII DE EDUCAȚIE & CENTRE CULTURALE | Centrul Cultural Județean Arad, Școala Populară de Arte, Casa de Cultură Pecica, Centrul Municipal de Cultură Arad, Palatul Copiilor Arad, Facultatea de Design UAV, Grădina Botanică Universitatea Macea, Liceul de Artă "Sabin Drăgoi" și Centrul Cultural Gai.

LIBRĂRII | DIVERTA – ZIRIDAVA (Arad), Librăria Beliu, Librăria Chișineu-Criș, Librăria Corina (Arad), Librăria Ineu, Librăria Ioan Slavici (Arad), Librăria Lipova, Librăria Mihai Eminescu (Arad), Librăria Pâncota, Librăria Teora (Arad), PRO LIBRIS S.A. (Arad) sau SUPER PREISS S.R.L. (Arad).

GALERII & ART SPACES | Galeria Delta, Galeria de Artă ALFA, Galeria de Artă Turnul de Apă, Galeria de Artă Sala Clio.

SPAȚII GAZDĂ | Palatul Copiilor Arad, Școala Populară de Arte, Casa de Cultură Pecica, Centrul Municipal de Cultură Arad, stadionul Francisc Neuman Arad, Palatul Cultural Arad, Sala Polivalentă Arad (Sala Sporturilor Victoria) sau Filarmonica Arad.

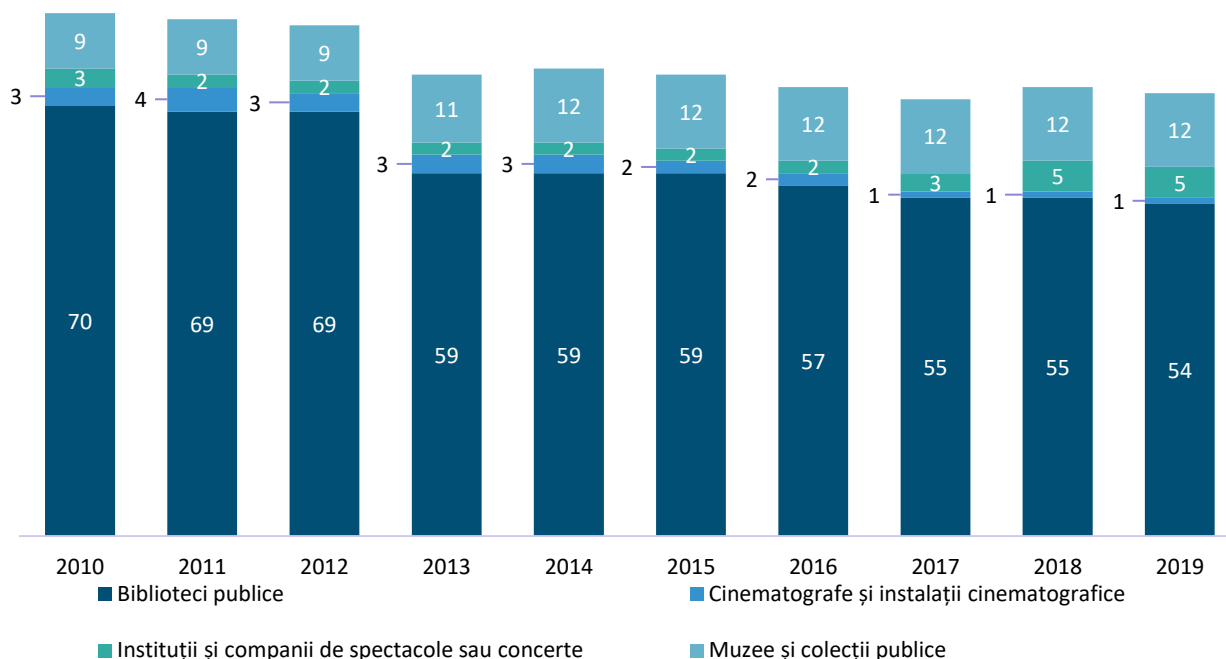
CINEMATOGRAFE | Cinema City Arad Atrium Mall, cinematograful Arta, cinematograful Grădiște – toate în municipiul Arad.

SPAȚII ABANDONATE / CU POTENȚIAL DE CONVERSIE | Casa Sindicatelor din Arad, Fabrica M.A.R.T.A., Fabrica de Spirt și Drojdie Neuman, Fabrica de Bere, casa Hirschl, faleză Mureșului, Cetatea Aradului.

În ceea ce privește infrastructura culturală a județului Arad, aceasta este alcătuită din biblioteci, muzee și colecții publice, cinematografe, instituții sau companii de spectacole și concerte, precum și case de cultură sau cămine / centre culturale și culte. Distribuția instituțiilor de cultură la nivel județean indică o acoperire relativ bună. Astfel, în anul 2019, în județul Arad, conform datelor

disponibile în baza de date Tempo Online a Institutului Național de Statistică, funcționau 12 muzee și colecții publice, 54 de biblioteci publice (dintr-un total de 200 biblioteci), 1 cinematograful și 5 instituții și companii de spectacole sau concerte.

Figura 1: Evoluția numărului de biblioteci, muzee și colecții publice, cinematografe și instituții și companii de spectacole sau concerte în județul Arad, în perioada 2010-2019

Sursă: Baza de date INS Tempo Online

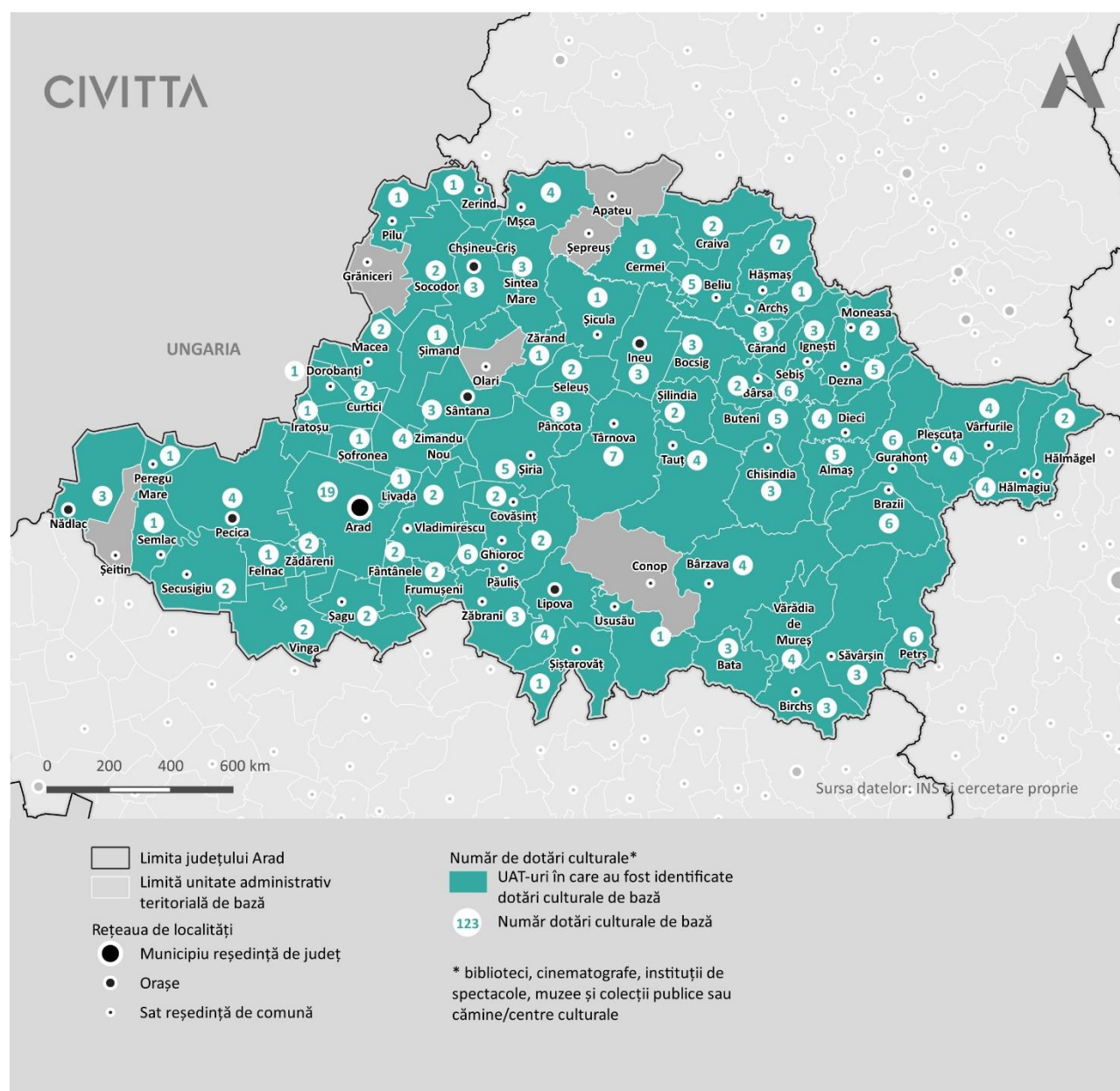
Cu toate acestea, în ceea ce privește distribuția spațială și capacitatea de deservire a locuitorilor, atractivitatea și vizibilitatea dotărilor sau starea acestora indică existența unor provocări majore. Aceste date reflectă o scădere față de anul 2010 când, pentru biblioteci și cinematografe, numărul acestora a scăzut. Cu toate acestea, datele statistice nu reflectă întocmai realitatea, în prezent, la nivelul județului în ceea ce privește numărul cinematografelor, funcționează 1 cinematograful în cadrul mall-ului Cinema City Arad Atrium Mall, în timp ce recent, Primăria Municipiului Arad a reabilitat și cinematografele Arta și Grădiște, care găzduiesc evenimente punctuale. Fostul Cinematograful Solidaritatea din cartierul Gai a fost de asemenea recent renovat de către administrația locală și transformat în Centru Cultural Gai, ce se dorește a deveni gazdă a manifestărilor din cartierul cu același nume.²⁰ De regulă, în cadrul celor trei cinematografe menționate anterior se țin o serie de evenimente precum: Festivalul de film documentar, Weekend de film la Cinema Arta, proiecții de filme sau expoziții periodice.

²⁰ <https://strategiaculturalaarad.wordpress.com/maparea-resurselor-culturale-aradene/>

În cazul bibliotecilor, scăderea acestora se manifestă atât pe fondul tendințelor actuale de accesare mai accentuată a surselor online de informare, cât și din cauza unei oferte de multe ori puțin atractivă a acestora.

Pentru anul 2019 se remarcă totuși o creștere ușoară a instituțiilor și companiilor de spectacole sau concerte, ajungând la un număr total de 5 instituții (cu 2 mai mult față de anul 2010), precum și o creștere în ceea ce privește muzeele și colecțiile publice, ajungând la un total de 12 instituții în 2019 (cu 3 mai multe față de anul 2010).

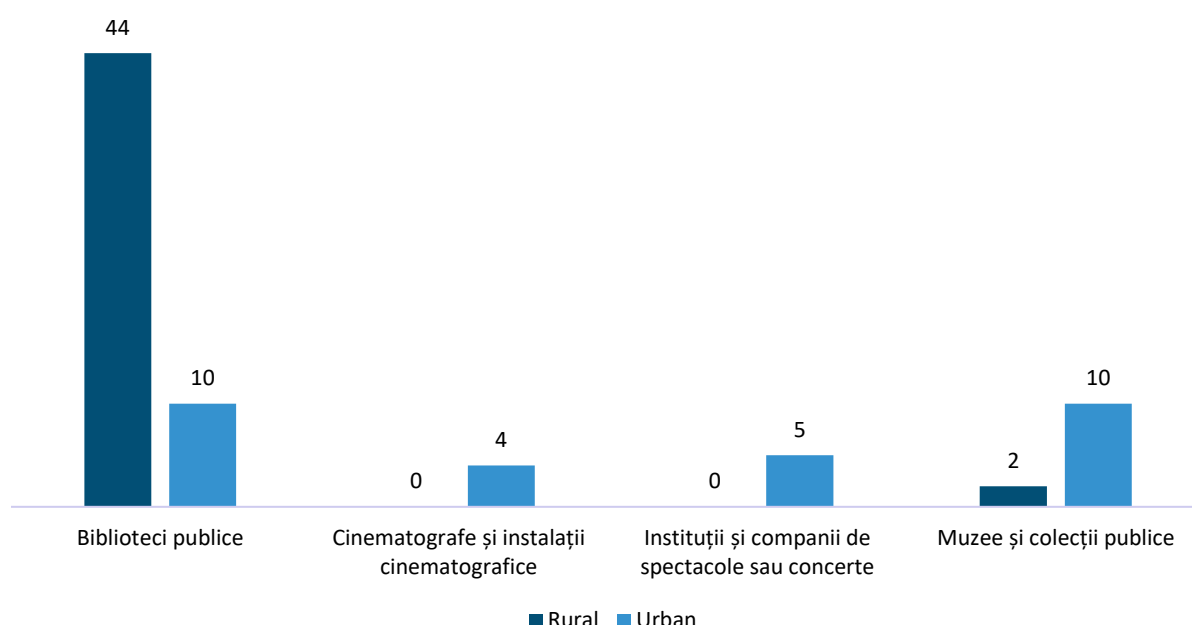
Figura 2: Distribuția dotărilor culturale la nivelul județului Arad și numărul acestora pe UAT-uri

Sursă: Baza de date INS Tempo Online și cercetare proprie

În ceea ce privește distribuția spațială a acestora, se constată faptul că facilitățile culturale specializate se află preponderent în mediul urban, respectiv cinematografe, instituții și companii de spectacole și majoritatea muzeelor și colecțiilor publice. Cu toate acestea, la nivelul dotărilor culturale se observă că există și localități din cadrul județului Arad care nu beneficiază în acest moment de niciun fel de dotare culturală, în cazul acesta fiind localitățile: Apateu, Șepreuș, Grăniceri, Olari, Șeitin și Conop.

Figura 3: Diferențe urban-rural în ceea ce privește instituțiile culturale în județul Arad, în anul 2019

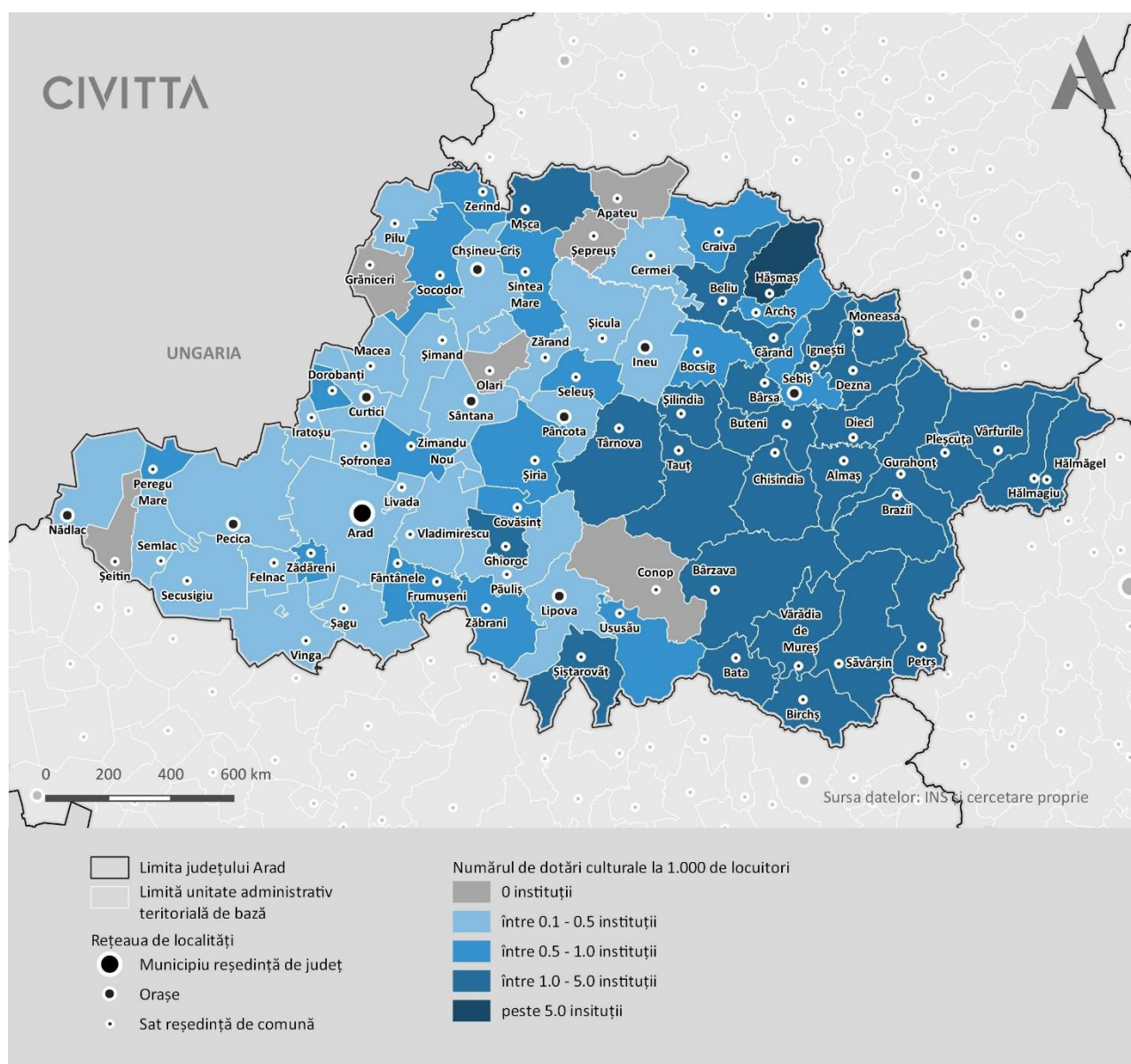

Sursă: Baza de date INS Tempo Online

Cele mai multe biblioteci se găsesc totuși în mediul rural deoarece sunt luate în considerare și bibliotecile școlare, dar care nu sunt întotdeauna dotate corespunzător. Astfel, majoritatea UAT-urilor au în componența lor câte o bibliotecă publică. Atât cinematografele cât și instituțiile de spectacole sau concerte se află pe teritoriul municipiului Arad, restul municipiilor, orașelor și comunelor neavând acces la astfel de infrastructuri.

Din punct de vedere al gradului de deservire a localităților județului Arad cu instituții culturale la mia de locuitori, se observă faptul că cea mai mare majoritate a acestora sunt deservite între 0.1 – 0.5 instituții la mia de locuitori, din această categorie făcând parte inclusiv mari orașe și municipii precum municipiul Arad care este deservit de 0.11 instituții la mia de locuitori, urmat de orașul Sântana cu 0.19 instituții la mia de locuitori. Trebuie însă menționat faptul că municipiul Arad beneficiază și de prezența unor echipamente culturale specializate librăriile, galeriile de artă sau spațiile gazdă care sporesc această valoare. În același timp, orașul Curtici prezintă doar un grad de 0.23 instituții la mia de locuitori, urmat de Pecica cu 0.20 și Ineu cu 0.31 instituții la mia de locuitori. Lipova și Chișineu-Criș prezintă un grad de deservire de 0.36 la mia de locuitori, urmat Pâncota cu 0.37 și de orașul Nădlac cu 0.38, și orașul Sebiș cu 0.94 instituții la mia de locuitori.

Figura 4: Distribuția dotărilor culturale raportat la numărul de locuitori în județul Arad, în anul 2019

Sursă: Baza de date INS Tempo Online și cercetare proprie

Printre localitățile care prezintă un grad de deservire relativ crescut la mia de locuitori se numără și localitățile: Hășmaș – cu 5,73 dotări la mia de locuitori, urmat de localitatea Brazil – cu 4,93 dotări la mia de locuitori, localitatea Petriș – cu 4,52 dotări la mia de locuitori și localitățile Ignești și Dezna – cu 4,44 dotări la mia de locuitori.

În plus, un rol deosebit de important în cadrul patrimoniului cultural îl au și lăcașurile și edificiile de cult de pe teritoriul județului Arad, care, pe lângă aportul semnificativ pe care îl aduc la identitatea județului, acestea poartă un rol esențial în menținerea coeziunii sociale, prin serviciile spirituale, culturale, educative și comunitare pe care le asigură. Populația județului a fost și este alcătuită din români, maghiari, germani, evrei sau sârbi și este firesc să existe lăcașuri reprezentative pentru mai multe confesiuni. Este prezentă astfel, biserica catolică, biserica greco-catolică, biserica reformată,

biserica evanghelică luterană și cultul mozaic. Totodată, sunt prezente bisericile protestante și neo-protestante, prin importante comunități baptiste și penticostale, precum și comunitatea adventistă.

În ceea ce privește lăcașurile de cult, cele peste 440 de biserici²¹ din județul Arad sunt distribuite uniform la nivelul județului, acoperind majoritatea zonelor de locuit și având o concentrare mai ridicată în zona centrală a orașelor și în areale care se suprapun cu cele mai vechi zone construite. Nu în ultimul rând, lăcașurile de cult reprezintă și o importantă resursă culturală și turistică pentru județul Arad, numeroase biserici contribuind la conturarea identității, precum și la dezvoltarea turismului ecumenic la nivelul județului.

Printre aceste lăcașuri se numără și obiective clasate pe lista monumentelor precum: Biserica din comuna Vărădia de Mureș (AR-I-m-A-00464.01), Biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva din Arad (AR-II-m-B-00482), Catedrala "Sf. Ioan Botezătorul" din Arad (AR-II-m-B-00491), Mănăstirea "Sf. Simeon Stâlpnicul" – Gai din Arad (AR-II-a-A-00500), Biserica de lemn "Sf. Apostoli Petru și Pavel" din Arad (AR-II-m-B-00500.05), Biserica de lemn "Sf. Gheorghe" din Arad (AR-II-m-B-00512), Biserica evanghelică luterană din Arad (AR-II-m-B-00543), Biserica sârbească "Sf. Petru și Pavel" din Arad (AR-II-m-B-00562), Casa parohială a bisericii romano-catolice Aradu Nou (AR-II-m-B-00570) și Biserica romano-catolică Aradu Nou din Arad (AR-II-m-B-00572), Sinagoga neologă (de rit mozaic) din Arad (AR-II-m-A-00573), precum și multe alte biserici și mănăstiri de interes național și local de pe teritoriul județului Arad, care prezintă un mare interes turistic.

În același timp, un rol deosebit de important îl au și casele de cultură și căminele culturale, acestea reprezentând una dintre principalele locații pentru desfășurarea activităților culturale la nivelul UAT-urilor componente din județ, pe lângă bibliotecile locale. Printre unitățile administrativ teritoriale din județul Arad în care s-au identificat astfel de dotări se numără localitățile: municipiul Arad și orașele Chișineu-Criș, Curtici, Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota, Pecica, Sântana și Sebiș, precum și în majoritatea comunelor și satelor aparținătoare ale acestora.²² Cu toate acestea, există localități în care nu s-a identificat nicio astfel de dotare culturală precum: Apateu, Archiș, Cermei, Conop, Felnac, Grăniceri, Iratoșu, Livada, Macea, Olari, Pilu, Șeitin, Semlac, Șepreuș, Șiștarovăț, Zarand și Zerind.

În același timp însă, se remarcă interesul autorităților locale pentru sectorul cultural prin numeroasele investiții desfășurate în ultimii ani pentru construcția, modernizarea sau dotarea caselor de cultură și a căminelor culturale din numeroase unități administrativ-teritoriale. Exemple de astfel de investiții sunt reprezentate de proiectele care se află în derulare sau în achiziție precum: căminul cultural din satul Săvârșin (finalizat 2020), căminul cultural din satul Adea (finalizat 2017), căminele culturale din satul Cuvin și localitatea Lipova (finalizate în 2016) sau căminul cultural din localitatea Ineu (finalizat în 2011).²³

²¹ Conform Platformei SALT – Serviciile Administrației Publice pentru Tine, sesiunea octombrie 2020
<https://salt.gov.ro/index.php>

²² <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:MB4wyE1sNo4J:sgg.gov.ro/new/wp-content/uploads/2017/09/ANEXA-1-4.pdf+&cd=4&hl=ro&ct=clnk&gl=ro>

²³ <https://www.cni.ro/proiecte/proiecte#>

Pe lângă toate acestea, centrul istoric al municipiului Arad reprezintă nucleul cultural al ofertei culturale, fapt ce se observă și în urma distribuției teritoriale a dotărilor culturale prezente la nivelul municipiului și al județului. Astfel, majoritatea dotărilor culturale și de petrecere a timpului liber se concentrează în zona central-istorică a orașului, în special atracțiile reprezentative precum teatrele, muzeele și bibliotecile. Acest lucru oferă atât cetățenilor, cât și turiștilor, oportunitatea unei oferte culturale cât mai accesibile, fiind ușor de vizitat, precum și posibilitatea pentru administrație și actorii locali de a dezvolta infrastructura de servicii și spații conexe, de proximitate (spații publice, dotări de alimentație publică etc.).²⁴

Există astfel o serie de dotări de petrecere a timpului liber în cadrul județului Arad care pot beneficia de o atenție mai sporită a autorităților publice și a turiștilor. Un astfel de exemplu este și Dealul Groșilor de pe teritoriul comunei Buteni, în cadrul căruia se găsește complexul sculptural Groși al sculptorului Mihai Buculei, ce datează din 1985. În cadrul complexului există un parc în care pot fi vizitate unele dintre cele mai interesante sculpturi din piatră realizate, precum și o tabără de sculptură ce a luat ființă în urmă cu peste 30 de ani, cu ocazia inaugurării muzeului din Buteni.

În cadrul muzeului din Buteni, piesele expuse datează începând cu secolul II î.e.n. – fragmente de ceramică dacică, descoperite pe dealul Șindioara, unelte agricole datând din secolul al XVII-lea sau îmbrăcăminte populară cu o vechime remarcabilă, având ca piesă de rezistență "Cojocul înflorat" fiind reprezentativ localității Buteni. Acest muzeu ar putea beneficia la rândul lui de o serie de lucrări de reabilitare, extindere și modernizare, ce ar putea pune la dispoziția publicului larg, un nou loc deschis comunității și al turiștilor curioși de noi experiențe.

În același timp, cu toate că oferta culturală a municipiului Arad cuprinde o pondere relativ ridicată a dotărilor de bază, orașul beneficiază de un real avantaj prin rolul suprateritorial pe care îl are și oferta culturală accesibilă de care dispune. Este însă necesară o diversificare și o promovare sporită a facilităților oferite, fiind oportune în continuare lucrări de reabilitare, modernizare, extindere și chiar construire de noi dotări culturale atât în mediul urban, cât și în satele și localitățile care în acest moment nu beneficiază de niciun fel de dotare de acest fel, pentru a răspunde nevoilor celor mai multe tipologii de utilizatori.

În acest sens, o serie de spații culturale sau abandonate pot beneficia de intervenții de modernizare / extindere / dotare sau de activare culturală pentru a spori oferta disponibilă pentru public. Printre acestea se numără spre exemplu Casa Sindicatelor (ce ar putea fi transformată într-un adevărat pol / hub cultural de informare pentru toate evenimentele culturale ale orașului, inclusiv prin amenajarea unui muzeu de artă contemporană, ce ar putea beneficia de proximitatea Parcului Pădurice, dar și a localizării unor ateliere în zonă), Fabrica M.A.R.T.A., Fabrica de Spirt și Drojdie Neuman, Fabrica de Bere sau casa Hirschl din cadrul municipiului Arad.²⁵

Tot în acest context există demersuri și în alte localități din județ. Un astfel de exemplu este comuna Buteni, respectiv Muzeul Buteni, pentru care se dorește reabilitarea, modernizarea și deschiderea

²⁴ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

²⁵ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

muzeului pentru publicul larg. De asemenea, în spatele muzeului se dorește crearea unui spațiu pentru diferite activități în aer liber.²⁶

Mai mult, în cadrul Complexului Sculptural de pe Dealul Groșilor, Primăria Comunei Buteni dorește dezvoltarea acestei zone în următoarea perioadă prin amenajarea unei tabere de cultură, posibilitatea creării unui teatru de vară cu activități culturale și artistice, precum și crearea unui parc de cu activități de agrement și sportive, cu posibilitatea de instalare a unei trioleine ce va face legătura între Dealul Măgurii și tabăra de sculptură.²⁷

Un alt exemplu este și Canalul Morilor – prima construcție hidrotehnică din țară ce datează din anul 1840 și se întinde între localitățile românești Buteni-Grăniceri și până în orașul maghiar Békéscsaba.

Morile care există de-a lungul acestui canal, reabilite și/sau modernizate, au un puternic potențial turistic și cultural și pot fi transformate într-o rețea de pensiuni agro-turistice care să pună în valoare specificul viticol local (vinurile de Pâncota, Miniș și Șiria), dar pot reprezenta și spații unde se pot desfășura diferite activități culturale, precum: spații expoziționale, locuri experimentale de jucat piese de teatru, concerte de filarmonică sau producții cinematografice.

Resursele de patrimoniu construit

Patrimoniul cultural este format din totalitatea bunurilor tangibile și intangibile care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor naționale, indiferent de regimul de proprietate al acestora. Patrimoniul cultural național este alcătuit din bunuri cu valoare deosebită sau excepțională, istorică, arheologică, documentară, etnografică, artistică, științifică și tehnică, literară, cinematografică, numismatică, filatelică, heraldică, bibliofilă, cartografică și epigrafică, reprezentând mărturii materiale ale evoluției mediului natural și ale relațiilor omului cu acesta, ale potențialului creator uman și ale contribuției românești la civilizația universală. În acest cadru de definire a patrimoniului cultural se remarcă importanța patrimoniului construit atât prin valoarea sa arhitecturală, culturală, istorică și memorială, cât și prin valoarea sa funcțională, aceea de cadru de desfășurare a activităților culturale.

Județul Arad dispune de un important patrimoniu construit, cu valoare culturală, arhitecturală, istorică și urbanistică complexă, protejat și recunoscut la nivel local și național, reprezentativ pentru dezvoltarea comunităților locale urbane și rurale, pentru dezvoltarea regiunii istorice sub diferite influențe culturale și pentru rolul pe care acest teritoriu l-a avut în evoluția militară, diplomatică și culturală a regiunii.

În județul Arad sunt identificate 13 UAT care prezintă o concentrare foarte mare a patrimoniului construit cu valoare culturală de interes național: un municipiu - Arad, 5 orașe - Lipova, Nădlac,

²⁶ Conform adresei nr. 1737/17.03.2021 din partea Primăriei Comunei Buteni

²⁷ Conform adresei nr. 1737/17.03.2021 din partea Primăriei Comunei Buteni

Pâncota, Pecica, Sântana și 7 comune - Brazii, Fântânele, Gurahonț, Hălmagiu, Pleșcuța, Șeitin și Zăbrani.

Recunoașterea valorilor de patrimoniu construit din județul Arad s-a realizat prin identificarea a 10 monumente (monumente și ansambluri de arhitectură, monumente și situri arheologice) ca valori ale patrimoniului construit de importanță națională, prin clasarea în Lista Monumentelor Istorice a 417 imobile, ansambluri urbane, situri urbane și situri arheologice ca monumente istorice de importanță națională și locală, prin includerea a 482 situri arheologice în Repertoriul Arheologic Național (RAN) și prin identificarea, prin documentațiile și studiile de specialitate, a unor imobile și situri cu valoare culturală, ambientală, arhitecturală sau de reprezentare la nivel local²⁸.

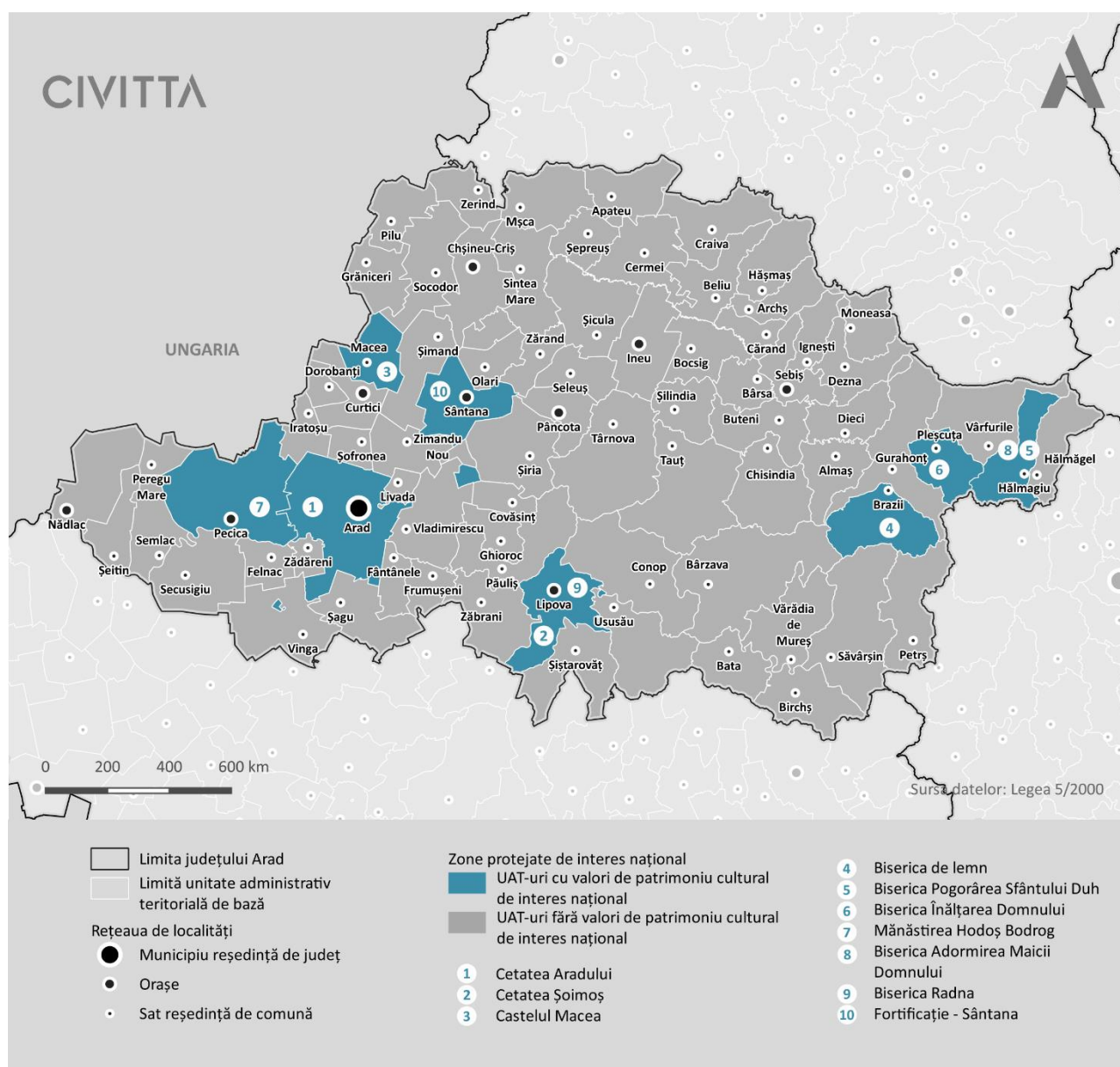
Zone protejate de interes național

În conformitate cu Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național – Secțiunea a III-a - zone protejate, zonele protejate²⁹ sunt zonele naturale sau construite, delimitate geografic și/sau topografic, care cuprind valori de patrimoniu natural și/sau cultural și sunt declarate ca atare pentru atingerea obiectivelor specifice de conservare a valorilor de patrimoniu.

²⁸ De exemplu clădirile cu valoare ambientală, istorică, arhitecturală și memorială de importantă locală din municipiul Arad identificate prin Planul Urbanistic Zonal – Construcții Protejate – zona monumentelor protejate Arad

²⁹ Prin protejare se înțelege ansamblul de măsuri cu caracter științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, evidența, conservarea, inclusiv paza și întreținerea, consolidarea, restaurarea, punerea în valoare a monumentelor istorice și integrarea lor social-economică și culturală în viața colectivităților locale, conform Legii nr. 422/2000

Figura 5: Distribuția valorilor de patrimoniu cultural de interes național, în județul Arad

Sursă: Legea nr. 5/2000

Prin Legea nr. 5/2000, pe teritoriul județului Arad sunt identificate 10 obiective declarate monumente istorice de valoare națională excepțională reprezentând valori de patrimoniu cultural de interes național, dintre acestea 9 obiective sunt incluse în categoria monumentelor și ansamblurilor de arhitectură în timp ce un obiectiv este inclus în categoria monumentelor și siturilor arheologice. Pentru dezvoltarea culturală a județului Arad este important de menționat că valorile de patrimoniu cultural de interes național de pe teritoriul județului includ tipologii variate de monumente și ansambluri: construcții reprezentative pentru arhitectura de apărare de influență habsburgică și austro-ungară (două cetăți amplasate în municipiul Arad - Cetatea Aradului construită în sistem Vauban în sec. XVIII - și orașul Lipova - Cetatea Șoimoș, construită în sec. XIII-XV, aflată în ruină), un imobil reprezentativ pentru arhitectura rezidențială nobiliară din sec. XIX de influență franceză,

realizată în stil barocă (Castelul Macea (Cernovici) amplasat în Comuna Macea), 3 biserici din lemn construite în sec. XVIII, reprezentative pentru comunitățile de români din mediul rural din această regiune istorică (amplasate în comunele Brazii, Hălmagiu și Pleșcuța), un ansamblu monastic reprezentativ pentru cultul ortodox (Mănăstirea Hodoș Bodrog din orașul Pecica care este cel mai vechi ansamblu monastic cu viață monahală continuă de pe teritoriul României), o biserică catolică construită în stil baroc în sec. XVIII (Biserica Radna din orașul Lipova), o biserică voievodală de confesiune ortodoxă, construită în sec. XV (Biserica Adormirea Maicii Domnului din comuna Hălmagiu) și un sit arheologic, exponent al arhitecturii de apărare și al locuirii din epoca bronzului (Fortificația din orașul Sântana).

Din lista UAT-urilor care dispun de monumente declarate valori de patrimoniu cultural de interes național se remarcă cele care prezintă câte două monumente, adică orașul Lipova (Cetatea Șoimoș și Biserica Radna) și comuna Hălmagiu (Biserica din lemn Pogorârea Sfântului Duh și Biserica voievodală Adormirea Maicii Domnului).

Din această listă de monumente istorice cu valoare excepțională se remarcă Cetatea Aradului, construită în sistem Vauban în perioada 1763-1783. Aceasta a făcut parte din sistemul de apărare a granițelor de sud și est ale imperiului habsburgic, alături de cetățile construite la Timișoara și Oradea. În România, alături de cetatea Arad, în sec. XVIII, au mai fost construite alte două cetăți în sistem Vauban, în Timișoara și Alba Iulia. La nivel european, acest tip de fortificații au fost primit recunoaștere culturală prin includerea în Lista patrimoniului Mondial UNESCO a seriei de 12 ansambluri de fortificații construite după planurile inginerului militar Sébastien Le Prestre de Vauban, în secolul XVII, în Franța, în perioada Regelui Ludovic XIV; aceste fortificații fiind folosite drept model pentru arhitectura de apărare din Europa până la începutul secolului XIX. Studiul pentru Dezvoltarea Rutelor Culturale Europene în România³⁰, realizat de Institutul de Cercetare-Dezvoltare în Turism, propune includerea Cetății Arad în itinerarul cultural european Vauban, alături de Cetatea Alba Carolina din municipiul Alba Iulia și în Itinerarul cultural Via Habsburg, alături de cetățile din Timișoara și Alba Iulia.

Patrimoniul construit de importanță națională și locală

Monumentele istorice, în conformitate cu legislația în vigoare, sunt bunuri imobile, construcții și terenuri situate pe teritoriul României, semnificative pentru istoria, cultura și civilizația națională și universală³¹. Monumentele istorice, alături de elementele de patrimoniu mobil și imaterial fac parte integrantă din patrimoniul cultural național.

În funcție de dimensiunile și caracteristicile acestora, monumentele istorice se împart în 3 categorii:

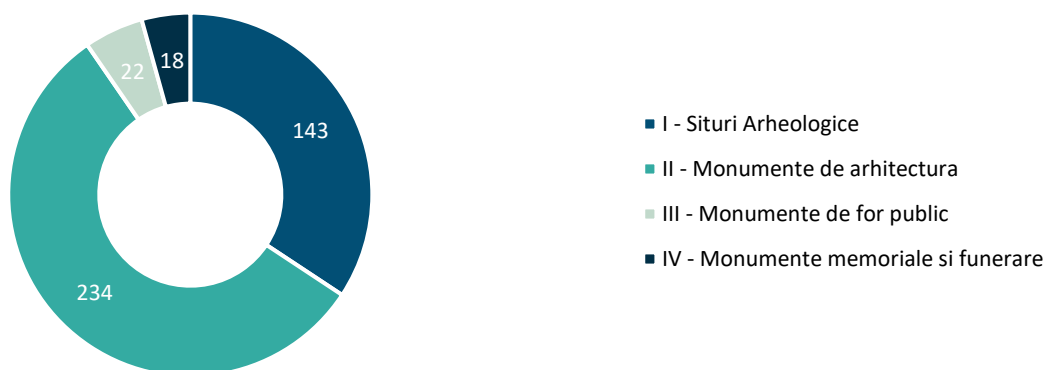
³⁰ <https://dokumen.tips/documents/studiu-pentru-dezvoltarea-rutelor-culturale-europene-in-romania.html>

³¹ Legea nr. 422 / 2001, privind protejarea monumentelor istorice, republicată, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/29761>

- Monumentul este o construcție sau parte de construcție, împreună cu instalațiile, componentele artistice, elementele de mobilare interioară sau exterioară care fac parte integrantă din acestea, precum și lucrări artistice comemorative, funerare, de for public, împreună cu terenul aferent delimitat topografic, care constituie mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic;
- Ansamblul este un grup coerent din punct de vedere cultural, istoric, arhitectural, urbanistic ori muzeistic de construcții urbane sau rurale care împreună cu terenul aferent formează o unitate delimitată topografic ce constituie o mărturie cultural-istorică semnificativă din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific sau tehnic;
- Situl este un teren delimitat topografic cuprinzând acele creații umane în cadru natural care sunt mărturii cultural-istorice semnificative din punct de vedere arhitectural, urbanistic, arheologic, istoric, artistic, etnografic, religios, social, științific, tehnic sau al peisajului cultural.

În județul Arad sunt localizate 417 monumente istorice înscrise în Lista Monumentelor Istorice 2015, distribuite pe teritoriul a 53 de UAT-uri, din totalul de 78 de UAT-uri existente în județ: municipiul Arad, orașele Chișineu - Cris, Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota, Pecica, Santana și comunele Bârzava, Bata, Birchiș, Brazii, Buteni, Conop, Covășinț, Craiva, Dezna, Fântânele, Felnac, Frumușeni, Ghioroc, Grăniceri, Gurahonț, Hălmăgel, Hălmagiu, Hășmaș, Macea, Mișca, Moneasa, Păuliș, Petriș, Pîlu, Pleșcuța, Șagu, Săvârșin, Secusigiu, Șeitin, Seleuș, Șimand, Siria, Socodor, Șofronea, Târnova, Tauț, Vărădia de Mureș, Vârfurile, Vinga, Vladimirescu, Zăbrani, Zădăreni, Zerind și Zimandu Nou. Se remarcă concentrare mai mare a monumentelor istorice în UAT-urile din zona adiacentă râului Mureș. Municipiul Arad concentrează circa o treime din numărul total de monumente din județ (151 de monumente istorice), devenind cel mai important centru cultural și turistic al județului, urmat de orașul Lipova, comuna Secusigiu, comuna Hălmagiu, comuna Vladimirescu, comuna Siria, comuna Păuliș și orașul Santana, cu 10-15 monumente în fiecare UAT.

Figura 6: Distribuția pe categorii a monumentelor istorice din județul Arad

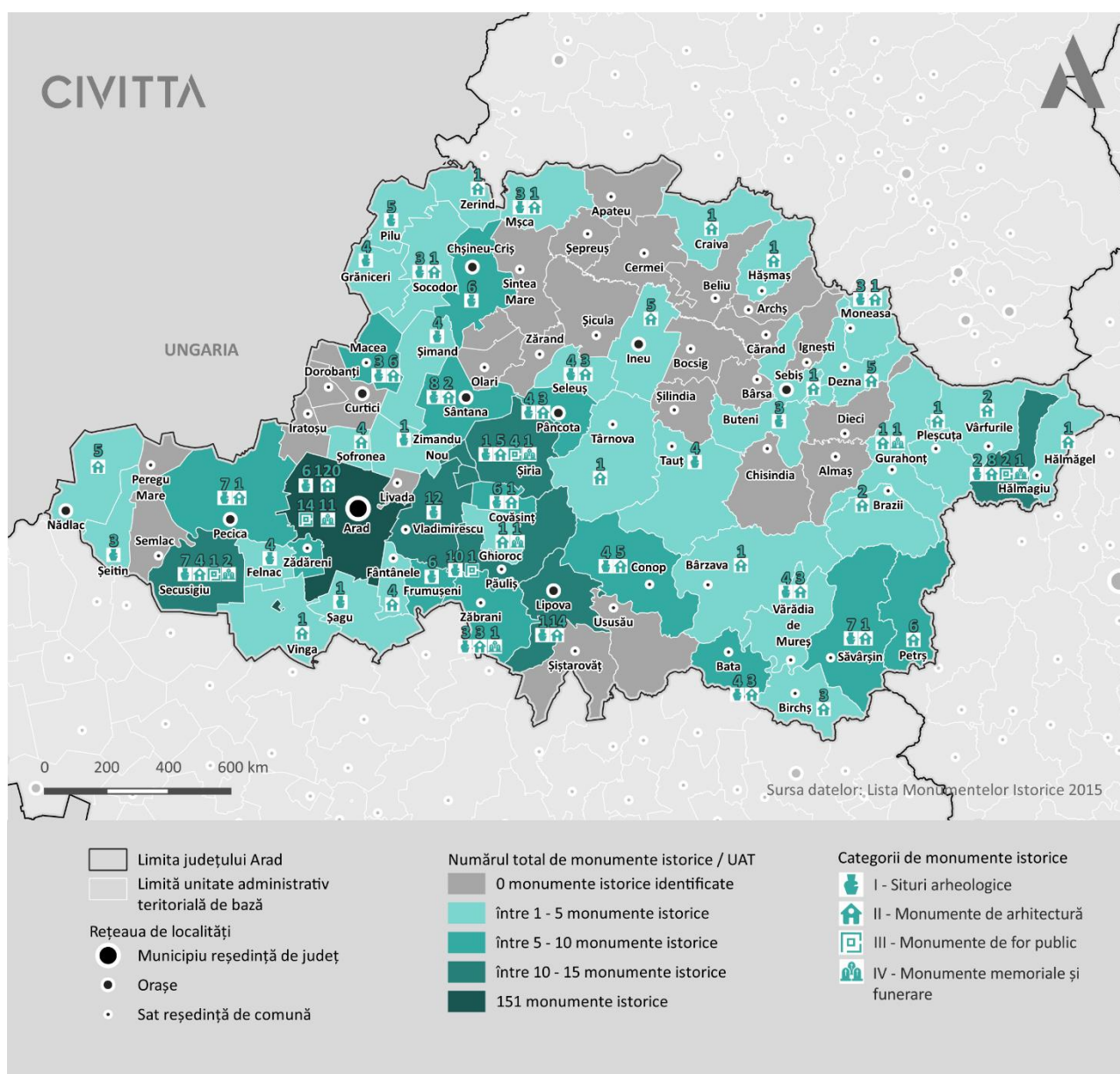

Sursă: Lista Monumentelor Istorice 2015

Monumentele istorice din județul Arad, 119 monumente de importanță națională și 296 monumente de importanță locală, sunt distribuite în cele 4 categorii după cum urmează: 143 situri arheologice (I), 234 Monumente de arhitectură (II), 22 monumente de for public (III) și 18 monumente memoriale și funerare (IV). Se remarcă procentul mare de situri arheologice (circa o treime din numărul total de monumente) și ca rezultat al numeroaselor monumente de arhitectură militară din perioada antică și din perioada evului mediu timpuriu și numeroasele monumente de arhitectură civilă din perioada medievală aflate în ruină și incluse în categoria vestigiilor arheologice.

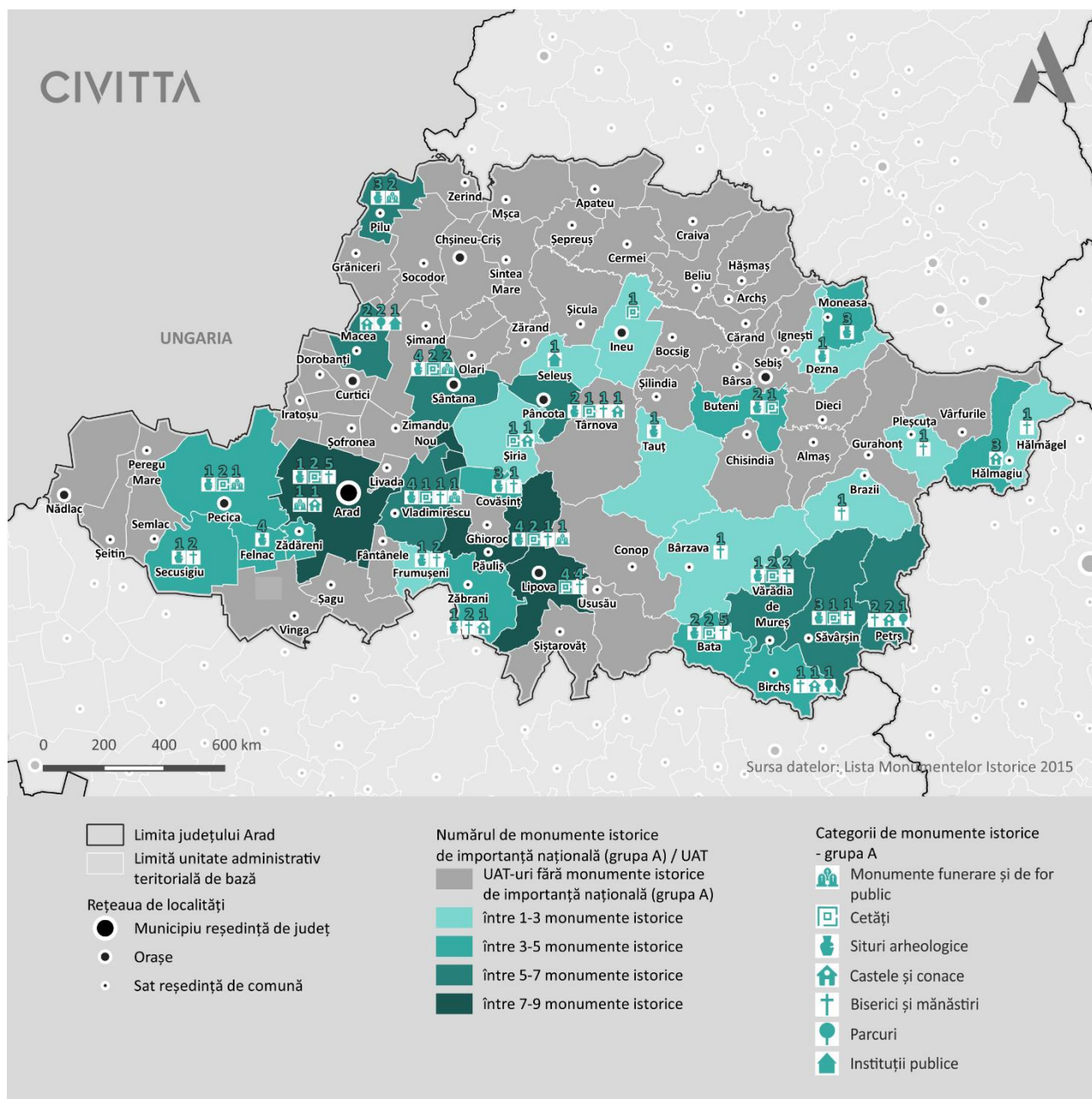
La nivelul județului Arad arhitectura civilă, alcătuită din clădiri rezidențiale, lăcașe de cult și instituții publice prezintă elemente reprezentative ale stilurilor și curentelor arhitecturale utilizate în zona central-europeană, în sec. XVII-XIX, prezentând importante influențe habsburgice și austro-ungare care au fost trecute prin filtrul culturii și tradiției locale. Astfel, în județul Arad se regăsesc numeroase clădiri exponenți ale stilurilor baroc (Biserica Franciscană din municipiul Arad), renascentist transilvănean, neogotic, neoclasic (Teatrul Clasic Ion Slavici, Teatrul Vechi, Hotel Ardealul, din municipiul Arad), eclectic (Palatul Cenad, Palatul Neuman, Palatul Justiției, Palatul Administrativ din municipiul Arad), academism, secesion (Palatul Cultural, Palatul Sârbesc, Palatul Bohus din municipiul Arad), art nouveau sau modernism. De asemenea, patrimoniul construit regăsit pe teritoriul județului este rezultatul suprapunerii numeroaselor culturi aparținând diferitelor etnii din regiune, pe o perioadă de timp îndelungată, județul Arad fiind recunoscut pentru multiculturalitatea și multietnicitatea sa.

Figura 7: Distribuția pe UAT-uri a numărului total de monumente istorice din județul Arad

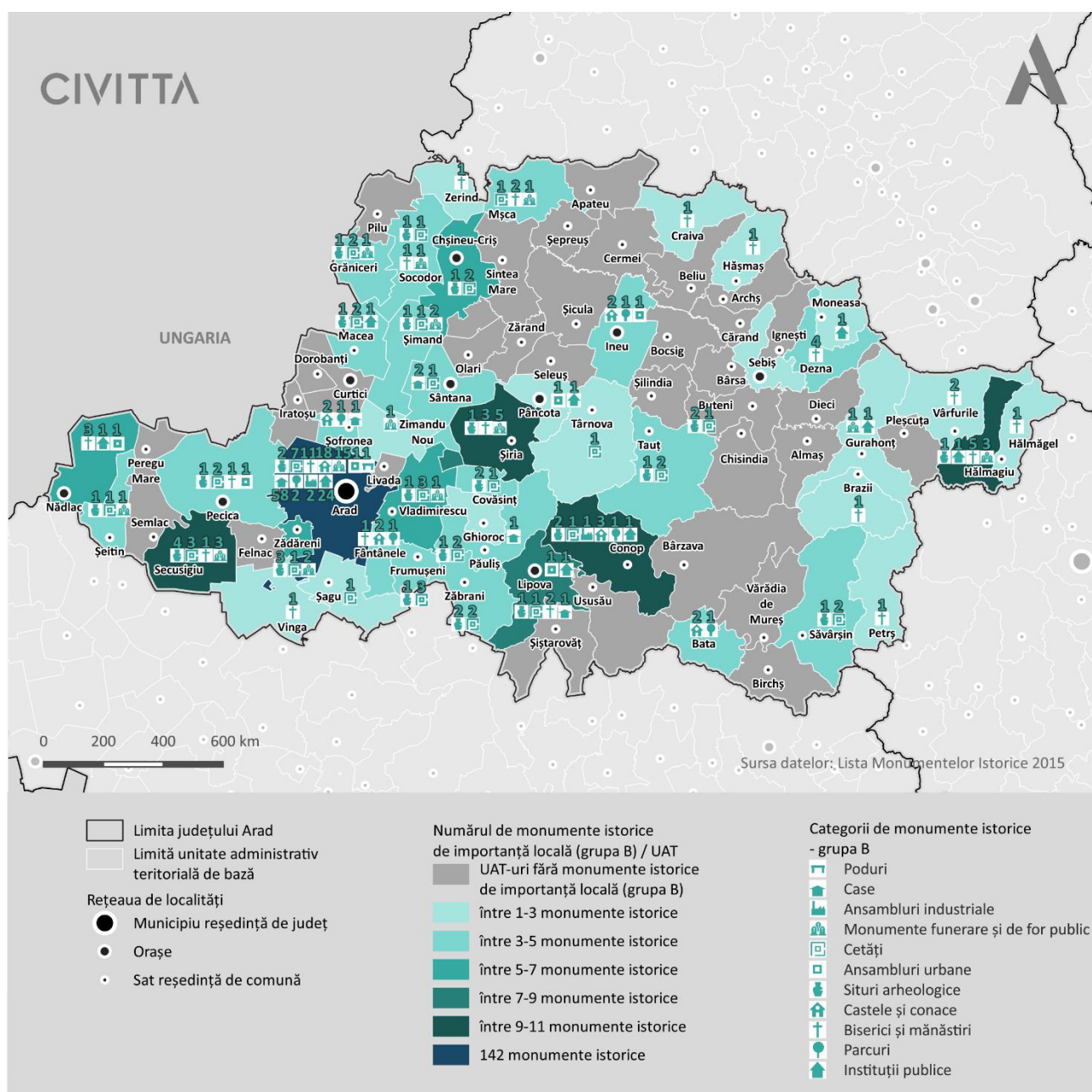
Sursă: Lista Monumentelor Istorice 2015

Figura 8: Distribuția pe UAT-uri a monumentelor istorice de importanță națională din județul Arad

Sursă: Lista Monumentelor Istorice 2015

Figura 9: Distribuția pe UAT-uri a monumentelor istorice de importanță locală din județul Arad

Sursă: Lista Monumentelor Istorice 2015

Patrimoniul construit protejat din mediul urban

În mediul urban al județului Arad, în municipiul Arad și orașele Chișineu-Criș, Ineu, Lipova, Pâncota, Pecica, Sebiș, Nădlac și Sântana, sunt amplasate 208 de monumente istorice (din numărul total de 417 monumente istorice), reprezentând circa jumătate din numărul total de monumente istorice existente în județ.

În ceea ce privește numărul total de monumente istorice al municipiului Arad, care însumează circa o treime din numărul total de monumente istorice din județ, la nivel național, se remarcă o discrepanță relativ mare între municipiul Arad și alte municipii care prezintă valori culturale și istorice și care sunt recunoscute ca importante centre culturale și turistice, la nivel național și internațional. Astfel, municipii precum Iași care înregistrează un număr de 644 monumente istorice, Sibiu³² cu un număr de 281 de monumente istorice, Constanța cu un număr total de 154 de monumente istorice, Oradea cu un număr de 120 de monumente istorice, Timișoara cu un total de 119 monumente istorice sau Deva cu un număr de doar 53 de monumente istorice, s-au aflat în topul orașelor de văzut din România în ultimii ani, din perspectiva unor bloguri³³ de călătorii ³⁴. În concluzie se poate afirma faptul că, deși patrimoniul construit protejat joacă un rol important în crearea identității culturale a localităților, acesta nu este un factor determinant în stabilirea importanței culturale sau turistice a respectivei localități, la nivel național sau internațional.

Patrimoniul construit protejat din mediul urban al județului Arad, se împarte în 10 categorii care reflectă complexitatea patrimoniului cultural, preocupările culturale ale comunităților locale, structura socială și evoluția istorică a acestor comunități, importanța administrativă a acestor centre urbane și rolul deținut în sistemul militar de apărare a regiunii. Edificiile reprezentative pentru cele 10 categorii, cu rol important în dezvoltarea culturală a spațiului urban al județului Arad, sunt prezentate în continuare.

ARHITECTURĂ REZIDENȚIALĂ NOBILIARĂ (PALATE) | Palatul Suciu, Palatul Tribunei, Palatul Bohuș, Palatul Szantay, Palatul Kovács, Palatul Andrenyi, Palatul Cenad, Palatul Neumann (construit în secolul al XIX-lea (1891-1892) în stil eclectic), Palatul Herman Gyula, Palatul sârbesc din municipiul Arad; Palatul Schulkovschy din orașul Pâncota.

ARHITECTURĂ REZIDENȚIALĂ (CASE) | numeroase edificii de acest tip existente în municipiul Arad (57 de imobile) și câte un imobil de acest tip în orașele Lipova, Sântana, Sebiș, construite începând cu jumătatea sec. XVIII.

ARHITECTURĂ MILITARĂ (CETĂȚI ȘI FORTIFICAȚII) | Cetatea Ineului; Cetatea Aradului; Cetatea Șoimoș din orașul Lipova, Cetatea Șiria sau Cetatea Dezna, ultimele trei aflate în ruină.

CLĂDIRI DE CULT (BISERICI ȘI MĂNĂSTIRI) | Biserica franciscană, Mănăstirea Sf. Simeon Stâlpnicul -Gai, Sinagoga (de rit mozaic), Catedrala Sf. Ioan Botezătorul (realizată în stil baroc clasicizant între 1862-1864), Biserica de lemn Sf. Gheorghe, Biserica evanghelică luterană (realizată în stil neogotic în anul 1906), Biserica sârbească Sf. Petru și Pavel, Biserica romano-catolică Aradu Nou, Catedrala Romano-Catolică Sf. Anton (construită în stil renașcentist între anii 1902-1904) din municipiul Arad, Biserica Adormirea Maicii Domnului, Mănăstirea Sf. Maria - Radna, Biserica

³² Orașul a fost ales ca fiind pe locul 5 în topul destinațiilor din Europa în 2021 – European Best Destination.

³³ <https://blog.esky.ro/2019/02/top-5-orase-din-romania-de-vazut-in-2019/>

³⁴ Strategia Integrată de Dezvoltare Locală al Municipiului Arad pentru perioada 2021-2027

Bunavestire din orașul Lipova, Ansamblul bisericii Sf. Ierarh Nicolae, Biserica slovacă evanghelică din orașul Nădlac.

ARHITECTURĂ INDUSTRIALĂ | antrepozite, fosta clădire administrativă a Fabricii Astra, fosta Fabrică de spirt și drojdie Frații Neumann din municipiul Arad.

PARCURI | Parcul Reconcilierii româno-maghiare din municipiul Arad.

INFRASTRUCTURĂ TEHNICĂ | Podul Traian, Turnul de apă din municipiul Arad.

ANSAMBLURI URBANE: în municipiul Arad și orașele Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota și Pecica.

MONUMENTE DE FOR PUBLIC, FUNERARE ȘI MEMORIALE | Statuia Sfântului Ioan Nepomuk, ansamblul de busturi din Piața G. Enescu, mormintele din cimitirul Eternitatea, Casa Toth Arpad, Casa Vasile Goldiș, Casa Ștefan Cicio-Pop, Statuia Libertății din municipiul Arad.

ARHITECTURĂ CIVILĂ DESTINATĂ INSTITUȚIILOR PUBLICE, ADMINISTRATIVE ȘI SOCIO-CULTURALE | Palatul Cultural Arad (realizat în stil neoclasic în anul 1901), Palatul Justiției, Palatul Băncii Naționale (construit ca edificiu bancar între anii 1905-1906 în stil clasic), Palatul Administrativ (ridicată în anul 1876 în stil neo-renascentist), Palatul Administrației Financiare (ridicat în secolul al XIX-lea, în stil eclectic, cu un turn rococo), Casa fostei vămi, Teatrul Clasic Ioan Slavici (realizat în stil neoclasic în anul 1874), Academia Teologică a Universității Aurel Vlaicu, Clinica de pediatrie, Colegiul Național Moise Nicoară, Liceul Pedagogic Dimitrie Țichindeal, Casa de Cultură a municipiului Arad, Teatrul Vechi, Spitalul Clinic Municipal Arad, Palatul Copiilor, Fosta Prefectură, Hotelul Ardealul, Grupul Școlar Forestier Arad, Fosta fabrică de bere din municipiul Arad; Bazarul Sub dughene (Bazarul Turcesc) din orașul Lipova.

SITURI ARHEOLOGICE | amplasate cu precădere în teritoriile extravilane ale municipiului Arad, orașului Chișneu-Criș, Lipova, Pâncota, Pecica, Sântana, reprezentând puncte de interes izolate în teritoriu care trebuie introduse în cadrul unor rute tematice sau care pot fi puse în conexiune cu centre culturale și turistice amplasate în vecinătate.

În cazul clădirilor rezidențiale (case, palate) se remarcă o refuncționalizare a acestora și transformare, în unele cazuri, în unități culturale de interes public: clădirea transformată în sediu al Universității de Vest Vasile Goldiș din municipiul Arad; Castelul Nopcea și Casa Mișici-Bocu (Muzeul orașenesc) din orașul Lipova; Casa Waldstein (Biblioteca Orașenească) din orașul Sebiș. În cazul acestor clădiri, plus valoarea imobilului în cadrul infrastructurii culturale locale este dată de valoarea arhitecturală, element ce poate fi valorificat și integrat în identitatea unităților culturale.

În municipiul Arad și în orașele Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota și Pecica, în zonele central-istorice au fost delimitate ansambluri urbane care cumulează, în funcție de caz, clădiri culturale, locuințe, reședințe nobiliare, instituții publice, biserici și cetăți. Aceste spații, reprezentative pentru imaginea urbană a orașelor, constituie un element important al identității culturale locale și județene. Ansamblurile urbane, dincolo de bogatul patrimoniu arhitectural de care dispun, reprezintă și un important suport pentru viața urbană a comunităților, pentru infrastructura culturală și turistică, pentru desfășurarea de activități culturale în aer liber sau în cadrul clădirilor de profil. Revitalizarea acestor ansambluri trebuie să constituie o prioritate a administrațiilor publice.

La nivel național se înregistrează o tendință de pietonalizare a centrelor istorice și de augmentare a activităților culturale și recreative desfășurate în aceste areale, fiind susținute de un fond construit reabilitat și revitalizat, de o infrastructura de spații publice pietonale și spații verzi adaptate necesităților de utilizare ale comunităților locale. La nivel național, exemple de bune practici privind modul de abordare al procesului de revitalizare al acestor tipuri de areale se regăsesc în municipiile Oradea și Craiova, precum și în municipiul Sibiu. În acest sens, la nivelul municipiului Arad au fost demarate o serie de inițiative de protejare și valorificare a centrului istoric, de amenajare a spațiilor publice și de sprijinirea a procesului de restaurare și reabilitare a patrimoniului construit, prin elaborarea unui Plan integrat de revitalizare a zonei protejate din municipiul Arad, prin realizarea Planului Urbanistic Zonal – Construcții Protejate – zona monumentelor protejate Arad, elaborarea Studiului privind asigurarea coerenței imaginii urbane a zonei construite protejate din municipiul Arad și elaborarea Studiului tehnic de fundamentare a condițiilor impuse pentru elaborarea documentațiilor tehnice privind reabilitarea clădirilor din zona construită protejată a municipiului Arad.

În ciuda faptului că municipiul Arad dispune de un număr relativ ridicat de monumente istorice față de alte centre urbane din România, imaginea urbană a centrului istoric are de suferit din cauza existenței unui număr ridicat de clădiri aflate într-o stare avansată de degradare, fapt ce afectează potențialul cultural al municipiului și gradul de atractivitate pentru turiști. Sunt necesare intervenții pentru restaurarea, reabilitarea, conservarea și valorificarea acestor resurse culturale. Printre clădirile cu destinație culturală aflate într-o stare avansată de degradare, se numără: Teatrul Vechi, Palatul Cenad, Casa cu Lacăt, Casa Ștefan Cicio-Pop, Palatul Reinhardt și Biserica Franciscană³⁵.

La nivelul municipiului Arad, în anul 2021, au fost identificate 201 imobile amplasate în zona istorică și în zona protejată a municipiului, dintre care 40 monumente istorice, care fac obiectul Legii nr. 153/2011 privind măsuri de creștere a calității arhitectural-ambientale a clădirilor. Din aceste 201 clădiri, Primăria Municipiului Arad a realizat o ierarhie a imobilelor care necesită intervenție imediată, rezultând un număr total de 58 de imobile incluse în Etapa I – Zona de acțiune prioritară I³⁶, dintre care 13 imobile au statut de monument istoric. Dintre acestea, au fost finalizate, până în prezent, lucrările de reabilitare a 17 imobile, în timp ce lucrările de reabilitare a 11 imobile se află încă în execuție sau prezintă lucrări parțial finalizate.

La nivelul administrației publice locale a municipiului Arad, au fost lansate o serie de instrumente pentru gestiunea problemei construcțiilor aflate în stare avansată de degradare din zona centrală, centralizate în cadrul Regulamentului privind stabilirea condițiilor de majorare a impozitului pentru clădirile/terenurile neîngrijite și terenurile agricole nelucrate timp de 2 ani consecutivi de pe raza municipiului Arad, aprobat în anul 2017, precum și în cadrul Regulamentului de aplicare a Legii nr. 153/2011 privind măsuri de creștere a calității arhitectural-ambientale a clădirilor, ce a permis

³⁵ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2021-2027

³⁶ Conform Extras luna Ianuarie 2021 din Anexa 3 – Lista imobilelor selectate notificate în Etapa I, conform Legii 153/2011 – Primăria Municipiului Arad

dezvoltarea Programului de sprijin financiar acordat proprietarilor de clădiri din zonele de acțiune prioritară din municipiul Arad, aprobat în anul 2017.

Implementarea acestor măsuri oferă proprietarilor posibilitatea de a realiza lucrări de reabilitare, reparații sau intervenții pentru imobilele monumente istorice sau pentru imobilele care se află în stare avansată de degradare.

Patrimoniul construit protejat din mediul rural

Județul Arad dispune, în mediul rural, de un bogat și important patrimoniu cultural, în cele 45 de comune regăsindu-se 209 monumente istorice, reprezentând jumătate din numărul total de monumente istorice din județ.

În mediul rural, în primul rând se evidențiază elemente de arhitectură vernaculară, locuințe tradiționale și biserici din lemn, reprezentative pentru modul de viață din regiune și pentru modul istoric de organizare a comunităților locale. Un exemplu reprezentativ în acest sens este ansamblul rural Zăbrani din comuna cu același nume, alcătuit din clădiri datând din secolul al XIX-lea. Acestea sunt clădiri de referință pentru istoria și cultura locală și reprezentative pentru configurația tramei stradale și a fondului construit și pentru modul de organizare a gospodăriilor în această regiune istorică și geografică.

În ceea ce privește **arhitectura vernaculară** a județului Arad și protejarea acesteia prin realizarea de intervenții de arhitectură care să respecte specificul arhitectural local, materialele de construcții și tehnicile constructive tradiționale, Ordinul Arhitecților din România are în vedere realizarea unui Ghid de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural al județului Arad, ca parte integrată a proiectului de realizare de Ghidurile de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural pentru toate regiunile etnografice din țară. La nivelul mediului rural obiecte reprezentative ale arhitecturii vernaculare și arhitecturii tradiționale locale se regăsesc în localitățile Măgulicea, Lazuri, Groși (comuna Vârfurile), Baia, Julița, Lupești (comuna Vărădia de Mureș), Pârnești (comuna Săvârșin), Groșii Noi, Dumbrăvița, Căpruța, Slatina de Mureș (comuna Bârzava), Buceava-Șoimuș, Iacobini, Mădrigești, Secaș (comuna Brazii), Honțisor, Mustești, Bonțești, Iosaș, Feniș, Pescari (comuna Gurahont), Rădești, Cil, Joia Mare (comuna Almaș), Crocna, Roșia, Revetiș, Cociuba (comuna Dieci), Berindia, Păulian (comuna Buteni), Slatina de Criș, Dezna (comuna Dezna), Rănușa (comuna Moneasa).

În mediul rural din județul Arad se regăsește o serie impresionată de **biserici din lemn**, dintre care 20 de biserici sunt declarate monumente istorice (amplasate în comunele Hășmaș, Hălmagiu, Brazii, Pleșcuța, Craiva, Petriș, Vârfurile, Bârzava, Vărădia De Mureș, Hălmăgel, Săvârșin). Acestea sunt, înainte de toate, o moștenire culturală a comunităților de români din această zonă geografică, fiind o ilustrație a activităților meșteșugărești tradiționale și a modului de organizare a acestor comunități.

Bisericile de lemn sunt predispuse deteriorării din cauza umidității, focului, abandonului sau vandalizării. Astfel, acestea prezintă o necesitate de îngrijire mult mai ridicată, în special prin lucrări de întreținere (activități permanente de îngrijire a clădiri și a spațiului învecinat, precum verificarea elementelor de construcție, împrăștierea văruielii, îndepărtarea vegetației etc.), lucrări de conservare (refacerea calității anumitor părți de construcție, conservarea picturilor, tencuielilor,

bânelor din lemn prin diverse tratamente etc.), lucrări de restaurare (readucerea unor părți sau a întregului la starea inițială) sau lucrări de reparații (înlocuirea părților deteriorate, reparația învelitorii, a ușilor utilizând aceleași materiale și tehnici cu care au fost realizate părțile afectate etc.).³⁷

La nivelul județului Arad, în anul 2020, a fost aprobată "Ruta Bisericilor de Lemn din Județul Arad" ca rută cultural turistică de importanță regională cu rol de punere în valoare a celor 43 de biserici de lemn din județ³⁸. De asemenea, bisericile de lemn din Groșii Noi, Julița, Troaș, Corbești, Roșia Nouă au fost incluse în "Ruta bisericilor de lemn de pe Valea Mureșului, Județul Arad".

Județul Arad a fost inclus în ruta cultural turistică dezvoltată pe plan național a bisericilor din lemn "Ruta Cultural Turistică a Bisericilor de Lemn din România"³⁹ care însumează biserici din județele Bihor, Cluj, Maramureș, Satu Mare, Suceava, Neamț, Arad, Mehedinți, Ialomița, Timiș, Hunedoara, Bistrița Năsăud, Constanța, Argeș, Botoșani, Vaslui, Alba, Vrancea, Iași, Harghita. La nivel internațional județul Arad a fost inclus în ruta transnațională a bisericilor de lemn din România și Republica Moldova, Ruta Cultural Turistică a Bisericilor de Lemn din România și din Republica Moldova⁴⁰ care include județele Bihor, Cluj, Maramureș, Satu Mare, Suceava, Neamț, Arad, Mehedinți, Ialomița, Timiș, Hunedoara, Bistrița-Năsăud, Constanța, Argeș, Botoșani, Harghita, Vaslui, Alba, Vrancea, Iași, din România și raioanele Călărași, Glodeni, Briceni și orașul Chișinău⁴¹. Includerea bisericilor de lemn din județul Arad în aceste trasee culturale, cu precădere a celor 3 biserici identificate ca valori de patrimoniu cultural de interes național (amplasate în Comuna Brazii, Comuna Hălmagiu și Comuna Pleșcuța) contribuie la creșterea notorietății turistice și culturale a patrimoniului vernacular al județului Arad și contribuie la dezvoltarea echilibrată în teritoriu a unor poli culturali și turistici care să promoveze cultura mediului rural în paralel cu atracțiile turistice și culturale din mediul urban.

În cadrul Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) este prevăzută dezvoltarea a 12 trasee turistice printre care și ruta bisericilor de lemn. Proiectul prevede înființarea unei rute ale bisericilor de lemn cele mai reprezentative din România pentru a atrage împreună vizitatorii interesați, precum și restaurarea a 10 biserici de lemn, digitalizarea valorilor aferente, marcarea și semnalizarea rutei / obiectivelor incluse în cadrul rutei, precum și activități de marketing și management pentru 30 de obiective.

³⁷ Biserici de lemn. Ghid pentru lucrări obișnuite de întreținere și reparații, 2016 –

<https://www.propatrimonio.org/home/60biserici/>

³⁸ <https://www.cjarad.ro/comunicate-presa/1100-iustin-cionca-%e2%80%9eruta-bisericilor-de-lemn-din-jude%c8%9bul-arad-a-fost-clasificat%c4%83-rut%c4%83-cultural-turi.html>

³⁹ <http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/04/NATIONALE.15.04.2022.pdf>

⁴⁰ <http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/04/TRANSNATIONALE.04.04.2022.pdf>

⁴¹ <https://invest.gov.md/ro/biserica-lemn/>

Arhitectura rezidențială nobiliară alcătuită din castele, palatele și conacele nobililor maghiari și nu numai, realizate în secolele XVIII-XIX, reprezintă un alt element de identitate culturală al mediului rural al județului Arad. Aceste ansambluri, alcătuite din palate sau castele și parcurile, grădinile și serele aferente acestora, au reprezentat piloni importanți ai dezvoltării comunităților locale. Rețeaua județeană vastă de astfel de ansambluri, dintre care 8 sunt clasate ca monumente istorice (Castelul Teleki, Castelul Mocioni, Castelul Kövér-Appel, Castelul Cernovici, Castelul Solymosy, Castelul Konopi, Castelul Salbek, Castelul Purgly), permite realizarea unei rețele teritoriale de astfel de puncte de interes cultural, turistic sau comunitar. Un bun exemplu în acest sens este reprezentat de Palatul Regal de la Săvârșin, a cărui restaurare și activități secundare dezvoltate prin implicarea comunității locale și în folosul acesteia, reprezintă un exemplu de bune practici în domeniu. Proiectele derulate în cadrul ansamblului de la Săvârșin au privit restaurarea fondului construit, refacerea colecției de arbori a parcului, dezvoltarea activității Ocolului Silvic Regal, realizarea serelor ecologice, realizarea caselor sociale pentru cei mai nevoiași locuitori ai comunei, crearea "Satului meșteșugurilor" și "Satului Regal", precum și alcătuirea unei echipe de specialiști care să dezvolte proiecte cu finanțare europeană pentru turism, agricultură, educație, meșteșuguri și proiecte culturale⁴². Complementar domeniului regal, în localitatea Săvârșin funcționează Casa Memorială Eugen Popa și Eugenia Hagiu, partea a Complexului Muzeal Arad, restaurată de Consiliul Județean Arad, transformând localitatea Săvârșin într-un veritabil pol cultural al județului Arad.

Un alt exemplu relevant este cel al domeniului Salbek, din comuna Petriș, compus din Castelul Salbek, și parcul care îl înconjoară. Castelul Salbek a fost ridicat în primii ani ai secolului XIX, de către familia nobiliară Salbeck, în cel mai pur stil neoclassic, el înlocuind vechiul castel, ars, în anul 1784, de către răsculații conduși de Horea. Castelul este înconjurat de un parc, cu o suprafață de 16,7 ha, care deține stejari, dintre care unii sunt considerați monumente ale naturii, și alte specii exotice de copaci adaptați la condițiile climatice ale zonei. Pe cuprinsul domeniului au fost identificate și fundații ale unor clădiri vechi, înglobate în construcții realizate în anii 1960, după ce domeniul a fost naționalizat.

În prezent, domeniul a făcut și face obiectul unui amplu program de restaurare sustenabilă a castelului, a celorlalte construcții și a parcului domeniului, cu scopul de a aduce domeniul și castelul, la strălucirea de odinioară. Odată cu acest program se dorește și activarea socio-culturală a zonei, printr-o gamă variată de inițiative precum expunerea de lucrări ale artiștilor plastici români și străini sau organizarea de prezentări de artă și de well-being. De asemenea, la amfiteatrul din parc se va organiza anual un Festival de Operă și alte concerte și evenimente artistice, în timp ce locația va găzdui și mai mulți tineri talentați în domeniul artelor plastice, ce vor locui o perioadă în castel, de unde se vor putea inspira în manifestarea elementului creativ. Suplimentar, prin integrarea Castelului Salbek în traseele turistice locale, acesta va contribui la valorificarea oportunităților zonei adiacente domeniului, inclusiv prin promovarea unor meșteri și artizani locali.

Patrimoniul construit al mediului rural din județul Arad este completat de o infrastructură de biserici de zidărie și ansambluri monastice, aparținând diverselor culte religioase (calvină, reformată,

⁴² <https://familiaregala.ro/resedinte/domeniul-regal-savarsin>

luterană, romano-catolică, evanghelică), care reprezintă, deopotrivă valori arhitecturale (construcții realizate începând cu sec. XV, realizate în stil baroc sau neoclasic) și istorice (29 biserici declarate monumente istorice), importante atracții turistice, dar și elemente culturale centrale în viața comunităților locale.

Patrimoniul arheologic al județului Arad

Județul Arad dispune de un important patrimoniu arheologic, reprezentativ pentru perioadele preistorică, antică, medievală și premodernă. Rețeaua de situri și vestigii arhitecturale aparținând diferitelor etape istorice și ilustrând programe arhitecturale diverse prezintă un semnificativ potențial de dezvoltare culturală, științifică și turistică, prea puțin valorificat în prezent. Situri arheologice reprezentative, cu potențial de valorificare culturală, se regăsesc pe teritoriile UAT Arad (situl arheologic La Carieră, datând din perioada antică), Beliu (cetatea medievală, datând din perioada medievală timpurie), Berindia (așezarea fortificată din perioada antică), Bata (situl arheologic de la Bulci compus din ruinele abației benedictine datând din sec. XIII-XVI, ruinele cetății datând din epoca medievală timpurie și ruinele castrului roman), Păuliș (situl arheologic de la Cladova compus și așezări și fortificații care datează din paleolitic, perioada antică și secolele XII-XVI), Covăsinț (cetățile medievale Tornea și Hindec), Frumușeni, Hălmaciu (cetatea și biserica realizate în sec. XIV-XVIII), Moneasa (complexul de peșteri datând din perioada preistorică), Pâncota (abația și cetatea turcească datând din epoca medievală), Pecica (așezarea fortificată din perioada geto-dacică), Săvârșin, Sântana (fortificația și așezarea din perioada preistorică), Tauț (cetatea medievală) și Vărădia de Mureș (biserica și cetatea datând din epoca medievală).

Există potențial de valorificare a acestui patrimoniului arheologic prin realizarea de lucrări de conservare, restaurare și valorificare a vestigiilor arheologice în corelare cu dezvoltarea unor activități culturale și turistice conexe, precum muzee în aer liber, centre de vizitare, centre de restaurare și cercetare, amenajări peisagistice cu rol de parcuri arheologice pentru a sugera configurația istorică a zonei sau trasee tematice dezvoltate la nivel județean care să conecteze aceste situri. Relevantă din acest punct de vedere este inițiativa administrației publice locale a orașului Sântana de a implementa un proiect de punere în valoare a sitului arheologic Cetatea Veche.

Se remarcă potențialul cultural și turistic oferit de vestigiile arheologice aferente cetăților și așezărilor fortificate datând din perioada medievală și perioada premodernă și posibilitatea includerii acestora în circuite culturale tematice, alături de cetățile și fortificațiile regăsite în interiorul orașelor (Arad, Ineu, Lipova) și comunelor (Târnova, Dezna, Șiria). Urmând exemplul Cetății Alba Carolina din municipiul Alba Iulia, proiectele de restaurare și valorificare a cetăților amplasate în zonele centrale ale localităților și de reintegrare a acestora în viața urbană, pot deveni motoare de revitalizare urbanistică, economică, culturală și socială ale comunităților locale, aducând un aport semnificativ în procesul de creștere a calității imaginii urbane a zonelor istorice și a peisajului cultural. În acest sens, în municipiul Arad, au fost demarate o serie de inițiative care includ, printre altele și elaborarea unui Master Plan de Regenerare Patrimonială a Cetății Aradului (2020) prin care sunt propuse lucrări de remodelare a spațiului urban din interiorul fortificației, lucrări de restaurare a unor construcții și

lucrări de amenajare a unui muzeu și a unor centre de cercetare și restaurare în perimetrul cetății⁴³. De asemenea, este în curs de implementare un proiect de restaurare și reabilitare funcțională a Cetății Ineului.

Proiecte și inițiative de restaurare și reabilitare a patrimoniul construit protejat

În județul Arad, prin intermediul POR 2014-2020, se află în curs de implementare o serie de proiecte de restaurare și punere în valoare a patrimoniului construit⁴⁴:

- Lucrări de restaurare, consolidare, conservare și împrejmuire la biserica Adormirea Maicii Domnului din Lipova (beneficiar: UAT Lipova în parteneriat cu Parohia Ortodoxă Română Lipova), în implementare;
- Lucrări de reabilitare învelitoare, fațadă principală și sală de spectacole la Filarmonica de Stat Arad, în implementare;
- Creșterea eficienței energetice la clădirile publice – Sediul Primăriei și Casa de Cultură în Orașul Ineu (beneficiar: UAT Ineu), precum și restaurarea Cetății Ineului în implementare;
- Reabilitare clădire Teatru Clasic Ioan Slavici Arad – Etapa 1 – Restaurare și reabilitare exterioară (beneficiar: UAT Municipiul Arad), în implementare;
- Restaurarea Urbarialhaus (Casa urbarială) și adaptarea ei la nevoile culturale ale comunității (beneficiar: UAT Orașul Sântana), în implementare;
- Restaurarea și reabilitarea funcțională a Cetății Ineului (UAT Orașul Ineu), în implementare;

Prin intermediul Programului național de restaurare a monumentelor istorice, este în curs de derulare un proiect de restaurare-consolidare și de conservare și restaurare a componentelor artistice ale Bisericii de lemn Intrarea Maicii Domnului în Biserică din satul Julița, comuna Vărădia de Mureș (cod LMI AR-II-m-A-00615).

La nivel local, se evidențiază două proiecte propuse de administrația publică locală din orașul Sântana, care au în vedere protejarea și valorificarea patrimoniului cultural: Dezvoltarea durabilă a patrimoniului cultural prin punerea în valoare a sitului arheologic Cetatea Veche din U.A.T. Oraș Sântana, jud. Arad și Creșterea calității vieții în orașul Sântana prin investiții în regenerarea urbană a zonei istorice, oraș Sântana. De asemenea, în această categorie se remarcă și proiectul de restaurare a Cetății Ineului ce a fost demarat cu finanțare europeană.

Cu toate că numeroase construcții existente în județul Arad, care au o importantă valoare culturală și istorică pentru comunitățile locale și care reprezintă importante componente ale identității culturale a județului, sunt în proprietate privată, autoritățile publice pot încuraja și sprijini tehnic, administrativ sau fiscal proprietarii în vederea realizării de lucrări de reabilitare și de punere în valoare a patrimoniului cultural.

⁴³ Andreescu & Gaivoronschi SRL, Concept general (Master Plan) de Regenerare Patrimonială a Cetății Aradului, 2020, beneficiar Municipiul Arad

⁴⁴ <http://mfe.gov.ro/investitii-por-arad/>

La nivel județean este oportună demararea unui program județean de restaurare, multianual, asemănător programului inițiat de Municipiul București în anul 2021, prin care se urmărește finanțarea proiectării, definitivării cărților funciare, inventarierii, consolidării, restaurării și punerii în valoare a imobilelor monumente istorice, imobilelor aflate în ansambluri de arhitectură clasate și în zone construite protejate⁴⁵. Beneficiarii programului pot fi proprietari de imobile monumente istorice, imobile aflate în ansambluri de arhitectură clasate și în zone construite protejate, persoane fizice sau juridice, de drept privat sau public. Prin demararea unui astfel de proiect se asigură un sprijin județean echitabil pentru toate UAT-urile din județ, și contribuie la conservarea și punerea în siguranță a imobilelor și la dezvoltarea unor activități comerciale, socio-culturale care aduc plus valoare cadrului urban și comunităților locale contribuind la sporirea vieții urbane.

Activități culturale centrate pe patrimoniul construit

Patrimoniul construit al județului Arad se poate încadra, în viitor, în anumite tendințe și curente culturale identificate și valorificate la nivel european prin intermediul unor trasee culturale internaționale menite să evidențieze valorile arhitecturale, culturale și sociale ale obiectivelor, după cum urmează:

- Itinerarul european al Patrimoniului Evreiesc – ruta Modernismul arhitectural în sinagogile europene: Sinagoga Ortodoxă din Arad, realizată în stil art nouveau;
- Itinerarul cultural Reseau Art Nouveau, alături de orașe precum Oradea (inclus în itinerariu), Timișoara, Cluj Napoca, Târgu Mureș, Deva sau Satu Mare;
- Itinerarul cultural Via Habsburg, alături de orașele Timișoara, Blaj, Gherla, Alba Iulia, prin două componente: cetatea Arad ca parte a sistemului de fortificații Vauban și zona istorică a municipiului Arad a cărei imagine urbană este rezultatul unor ample operațiuni urbanistice realizate la începutul sec. XVIII, sub protectorat austriac;
- Itinerarul cultural Vauban: Cetatea Arad.

La nivel național, în anul 2017 a fost demarat proiectul Protejarea și promovarea sustenabilă a patrimoniului Art Nouveau în regiunea Dunării, inițiat de municipalitatea Oradea și care implică municipalități cu un bogat patrimoniu art nouveau, din țară și din străinătate și numeroase institute de cercetare; acest proiect este continuat în perioada 2020-2023 cu Proiectul Art Nouveau2 – Consolidăm identitatea culturală a regiunii Dunării pornind de la moștenirea comună a patrimoniului art nouveau. În procesul de valorificare a acestei componente a patrimoniului construit a județului Arad se poate lua în considerare înscrierea municipiului Arad în aceste trasee culturale și participarea la activitățile desfășurate în cadrul Zilei Mondiale Art Nouveau.

Documentațiile existente la nivel internațional referitoare la protecția și valorificarea patrimoniului cultural prevăd o serie de măsuri de protecție a patrimoniului cultural care să se bazeze pe principiile dezvoltării durabile și care au în vedere responsabilitatea actorilor urbani implicați de a asigura

⁴⁵ <https://www.oar-bucuresti.ro/anunturi/2021/04/12/c/>

identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului cultural:

- Necesitatea unei abordări multidisciplinare a procesului de protejare a patrimoniului: implicarea unui număr mare de actori locali în cadrul proiectelor care vizează patrimoniul construit și organizarea activităților pe care acesta le găzduiește: administrația publică locală, județeană și centrală, entități culturale locale și județene, asociații profesionale, organizații non-guvernamentale, instituții de cercetare, societatea civilă, actori culturali, instituții de cercetare sau investitori privați;
- Creșterea gradului de conștientizare, înțelegere și apreciere a publicului larg cu privire la necesitatea conservării patrimoniului cultural și natural;
- Creșterea rolului patrimoniului cultural în viața comunității;
- Sporirea participării echitabile, incluzive și eficiente a populației, în procesul de protejare și conservare a patrimoniului.

În ceea ce privește selecția proiectelor care conțin componente cu impact asupra patrimoniului cultural sau a proiectelor care au în vedere intervenții asupra acestuia, în vederea acordării de finanțări nerambursabile din partea Uniunii Europene, la nivel european au fost definite 7 principii și criterii de selecție a acestor proiecte⁴⁶:

- Proiecte fundamentate pe studii și cercetări prealabile care au în vedere starea de conservare a monumentului, identificarea tuturor elementelor de valoare ale monumentului, realizarea unui studiu istoric al monumentului, realizarea unui studiu al impactului pe care intervenția o are asupra monumentului;
- Proiecte care aduc beneficii comunităților și care au în vedere responsabilitățile generației actuale față de generațiile viitoare: recunoașterea patrimoniului cultural ca un bun de interes public și o responsabilitate a întregii societăți, respectarea legislației în domeniu, aportul proiectului în conservarea contextului istoric și a patrimoniului cultural pentru generațiile viitoare, posibilitatea generațiilor viitoare de a avea acces la patrimoniul cultural în aceeași măsură în care generația actuală are acces;
- Proiecte care au în vedere conservarea spiritului locului (compatibilitate): proiecte care să respecte caracteristicile, compoziția arhitecturală și elementele relevante ale patrimoniului cultural; proiectul respectă contextul istoric și patrimoniul cultural prin compoziția arhitecturală, materialele, tehnicile constructive și activitățile propuse; proiectele au în vedere conservarea autenticității patrimoniului cultural; proiectul răspunde cerințelor utilizatorilor din punct de vedere al accesibilității;
- Proiectele propun intervenții ale căror proporții și dimensiuni se încadrează în contextul existent, fiind conservate elementele care conferă autenticitate; sunt propuse intervenții minimale cu impact maxim, se pune accentul pe conservare și restaurare, fiind evitate intervențiile care au în vedere transformări fizice importante; proiectele au în vedere intervenții care se integrează în mod armonios cu fondul existent;

⁴⁶ ICOMOS, European Quality Principles for EU-funded Interventions with potential impact upon Cultural Heritage, 2020

- Proiectele au un caracter transdisciplinar, implicând specialiști din toate disciplinele relevante pentru protecția patrimoniului; tehnicile constructive și tehnologiile utilizate sunt adecvate intervențiilor asupra patrimoniului cultural; proiectul ilustrează o bună înțelegerea a caracteristicilor care conferă valoare monumentelor;
- Proiectele sunt sustenabile: proiectul are în vedere impactul pe care intervenția o are asupra mediului; implementarea proiectelor include o componentă de consultare și implicare a comunității locale; proiectele includ componente de management ale patrimoniului cultural post finalizării lucrărilor;
- Proiectele implică o componentă de bună guvernare: proiectele fac parte dintr-o strategie integrată de dezvoltare; proiectele includ prevederi de management al riscului; proiectele includ componente de schimburi de experiență între actorii implicați; proiectele includ un sistem de monitorizare pentru perioada de implementare a proiectului și pentru perioada post-implementare; există o listă clară a actorilor implicați în fiecare etapă a implementării proiectului.

Patrimoniul imaterial

În ceea ce privește patrimoniul cultural imaterial, acest termen este definit ca fiind *totalitatea practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoștințelor, abilităților – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate acestora - pe care comunitățile, grupurile sau, după caz, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural. Patrimoniul cultural imaterial este transmis din generație în generație, recreat în permanență de comunități și grupuri umane, în interacțiune cu natura și istoria lor, conferindu-le acestora un sentiment de identitate și continuitate, contribuind în același timp la promovarea respectului față de diversitatea culturală și creativitatea umană.*⁴⁷

Patrimoniul imaterial, în abstract, este unul dintre punctele de bază în construcția identitară a destinației turistice și una dintre resursele principale pentru dezvoltarea dimensiunii culturale a județului, precum și premisele dezvoltării unui turism cultural și de ecoturism în județ. De asemenea, este o resursă care are potențialul de a prelua din atenția de care se bucură atracțiile statice (arhitectură, monumente, centre istorice etc.) și de a îndrepta atenția către cultura vie, care poate fi asumată mai ușor de comunitățile locale (în special rurale) ca element motivațional de implicare în activitatea turistică.

Cultura tradițională este diversă și complexă, dar în același timp ea este și cea mai ușor de alterată, existând posibilitatea chiar să ajungă în situația în care să se piardă sub influența contemporanului, când o serie de datini, obiceiuri, meșteșuguri nu mai au cui să fie transmise mai departe și astfel e nevoie permanentă și de o strategie de recuperare a acestor manifestări de patrimoniu imaterial. Istoria și tradițiile arădene, fie că vorbim de rolul istoric în evenimentele de la 1848 și 1918, de tradiția mai veche a breslelor și de oraș manufacturier, de cea mai recentă, industrială, de tradiția

⁴⁷ Legea nr. 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial – <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/90098>

unor vechi instituții culturale sau religioase, de tradiția culinară sau sportivă, de istoria Cetății sau de istoriile și tradițiile fiecărui cartier / fiecărei zone, într-un județ divers din punct de vedere etnic, lingvistic sau cultural – toate acestea reprezintă elemente distinctive ale Aradului care au un puternic potențial, atât ca liant și fundament al unei identități comunitare împărtășite, cât și ca o resursă pentru o valorizare contemporană care să crească calitatea locuirii și atractivitatea orașului.⁴⁸

Din perspectiva valorilor umane perene, patrimoniul cultural arădean reprezintă o sursă inepuizabilă de avantaje oferite de interculturalitate. De mai bine de un secol, județul și municipiul Arad sunt recunoscute drept un model european al armoniei și toleranței, unde conviețuiesc culte religioase și minorități etnice într-o paletă diversificată. Parcul Reconcilierii este un simbol al orașului, unic în această zonă a Europei, care promovează spiritul european al conviețuirii. Dimensiunea multiconfesională s-a manifestat extrem de vizibil și prin prezența lăcașelor de cult, în care au loc manifestări religioase, concerte sau întruniri ale comunităților.⁴⁹

De altfel, în cadrul județului Arad există numeroase resurse de patrimoniu imaterial ce merită conservate, valorificate și promovate, un rol important în aceste activități avându-l Centrul Cultural Județean Arad în parteneriat cu Centrul Municipal de Cultură Arad. Având statutul de instituție subordonată a Consiliului Județean Arad, CCJA s-a impus treptat în viața culturală arădeană pe parcursul primului deceniu al existenței sale, devenind în ultimii ani unul dintre actorii cei mai importanți în peisajul cultural din regiunea de vest a României. Multiculturalitatea ce conferă acestei zone o mare diversitate spirituală a fost, este și va fi esența valorică pe care CCJA o conservă și o promovează în contextul regional, național și internațional actual.⁵⁰

Prin acțiunile sale, CCJA urmărește atât promovarea culturii arădene pe plan local, național și internațional, cât și facilitarea accesului direct al publicului arădean la diverse forme de manifestare culturală.

În plus, printre inițiativele care promovează patrimoniul imaterial arădean se remarcă și cea a asociației EIVA din Arad, care a implementat în perioada 20.06.2016-15.09.2016 proiectul "Tradiții și locuri din Arad"⁵¹, finanțat de Centrul Cultural Județean Arad. Prin acest proiect s-a dorit să se reamintească de existența unor tradiții și obiceiuri străvechi care stau la baza identității arădene și care au o importanță culturală deosebită.

Astfel de activități sunt deosebit de importante deoarece tradițiile, arta culinară, muzica, ritualurile, obiceiurile, abilitățile și meseriile tradiționale, precum și instrumentele, obiectele, artefactele și spațiile culturale asociate cu ele permit perpetuarea identității culturale orale și populare a arădenilor. Una dintre trăsăturile definitorii ale comunității din Arad este caracterul multiethnic și multiconfesional. Alături de populația română majoritară, în oraș locuiesc comunități minoritare care

⁴⁸ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

⁴⁹ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

⁵⁰ <https://www.ccja.ro/category/despre-noi/>

⁵¹ http://eiva.ro/portfolio/traditii-si-locuri-din-arad/#link_acc-2-3-d

au avut un aport extrem de important în evoluția istorică a orașului și a căror prezență se simte atât în aspectele concrete (arhitectura, limbile vorbite, tradiții), cât și în conturarea unui spirit local.

O altă inițiativă care promovează patrimoniul imaterial arădean este și proiectul Aradul de Colecție, care propune o serie de interviuri cu oameni din județul Arad care și-au adus contribuția în dezvoltarea și promovarea sectorului cultural. Aceste interviuri sunt promovate pe pagina de Facebook a Centrului de Turism Arad sau pe canalul de YouTube Aradul de Colecție⁵². Până în acest moment au fost promovate Muzeul Zestrea Satului din Covăsânț și Muzeul Memorial Ioan Slavici și Emil Montșia din Șiria.

Diversitatea acestor grupuri și buna conviețuire au condus la dezvoltarea unei civilizații comune, contribuind la diversitatea culturală și confesională a județului. Există o multitudine de festivaluri / zile culturale sau evenimente sectoriale care se desfășoară în localitățile din județul Arad, însă unele dintre cele mai importante evenimente care marchează această multiculturalitate în județul Arad, sunt:

ZIUA MINORITĂȚILOR | Ziua minorităților naționale din România este sărbătorită la 18 decembrie, dată la care, în anul 1992, a fost adoptată, prin Rezoluție a Adunării Generale a ONU, Declarația cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale, etnice, religioase și lingvistice, se arată pe site-ul Departamentului pentru Relații Interetnice.

ZILELE CULTURII MAGHIARE | La sfârșitul lunii septembrie început de lună octombrie, comunitatea maghiară comemorează moartea celor 13 generali. Aceștia sunt menționați de către istoriografia maghiară ca fiind martirii de la Arad, ofițerii armatei imperiale austriece executați în 1849 la Arad sub acuzația că s-au alăturat mișcării revoluționare a lui Lajos Kossuth și au susținut revendicările maghiare de independență față de Imperiul Austriac.

ZILELE CULTURII AUSTRIECE | Consiliul Județean prin Centrul Cultural Județean Arad organizează în fiecare an Zilele Culturii Austriece la Arad, în colaborare cu Forumul Cultural Austriac la București și Asociația Culturală MUSIKFORUM EUROPA, sub patronajul Ambasadei Republicii Austria la București și a Consulatului Austriei la Timișoara.

ZILELE CULTURII SÂRBE | Zilele Culturii Sârbe debutează în luna septembrie cu deschiderea oficială, în cadrul căreia persoanele care și-au adus o contribuție semnificativă pentru comunitate vor fi răsplătite cu cea mai mare distincție a Uniunii Sârbilor – Diploma "Sava Tekelija".

ZILELE ADMINISTRAȚIEI ARĂDENE | Zilele Administrației Arădene reprezintă o mare sărbătoare pentru familia arădeană. Șirul evenimentelor cuprinde vernisaje, sesiuni de comunicări științifice, lansări de carte, momente de reconstituire istorică precum și spectacole în stradă, precum și o paradă a portului popular din 50 de localități reprezentând cinci zone etnografice ale județului Arad.

KERWEI | Având o tradiție ce datează încă din anul 1824, "Kirchweih", sau "Kerwei" în dialectul șvabilor dunăreni, este o importantă sărbătoare pentru comunitatea germană din cartierul arădean

⁵² <https://www.youtube.com/channel/UCDtIXiWoBpNrunfjqF3CTmw>

Aradul Nou. Kirchweih (Kerwei) semnifică "uga", iar sărbătoarea este închinată numelui Fecioarei Maria, care este și hramul Bisericii romano-catolice din Aradul Nou.

PARADA PORTULUI TRADIȚIONAL | Consiliul Județean Arad prin Centrul Cultural Județean Arad organizează, în data de 30 noiembrie, în municipiul Arad, Parada portului popular, eveniment dedicat Marii Uniri. Manifestarea are ca scop reconstituirea delegațiilor care au participat la Marea Unire din anul 1918. În cadrul evenimentului are loc o paradă a portului popular pe traseul Consiliul Județean Arad – Cinema Dacia – Palatul Administrativ – Piața Avram Iancu, și un spectacol folcloric de gală (Platoul Primăriei Arad).

FESTIVALUL MINORITĂȚILOR | Festivalul Minorităților Naționale de la Arad este inclus din anul 2013 în Mișcarea Charta XXI pentru reconcilierea popoarelor. Festivalul Minorităților Naționale are ca scop evidențierea celor mai valoroase aspecte din viața celor opt comunități ale minorităților, maghiară, germană, sârbă, bulgară, evreiască, slovacă, ucraineană, rromă care conviețuiesc de sute de ani, în armonie, în municipiul și județul Arad.

În același timp, la nivelul județului Arad se identifică o serie de meșteșuguri specifice ce pot reprezenta subiectul unei promovări a patrimoniului cultural imaterial pe plan național. Olăritul, (centre de producere a ceramicii: Bârsa, Târnăvița), rotăritul, împletiturile de nuiel, arta lemnului, cizmăria, țesutul și creația costumelor populare (Șicula, Bârsa, Buteni), broderia, cojocăritul, dogăritul⁵³ sunt doar câteva dintre meșteșugurile cunoscute și apreciate ca purtătoare ale tradiției în județul Arad. Există astfel și o serie de meșteșuguri specifice care prezintă interes în conturarea identității culturale a județului, dar care sunt slab promovate și înregistrate în Repertoriul Meșteșugurilor Artistice Tradiționale⁵⁴.

Pe lângă aceste aspecte referitoare la multiculturalitate, o altă categorie, nu complet distinctă, de elemente valoroase de patrimoniu imaterial este cea a gastronomiei specifice, care contribuie la crearea identității culturale a arădenilor, cum este cazul următoarelor evenimente, produse și obiceiuri dedicate exclusiv gastronomiei acestei zone.

PITA PE VATRĂ DE PECICA | Produsă după o rețetă de puțini cunoscută, veche de aproape un secol, pita de Pecica din județul Arad a devenit de-a lungul timpului marcă înregistrată. Produsul este atestat ca tradițional de aproape 10 ani, iar pâinea a fost favorita lui Nicolae Ceaușescu. În prezent este chiar și exportată în Austria și Germania, pentru românii de acolo.

SALAMUL ȘI TOCĂNIȚA DE NĂDLAC | Rețeta salamului a fost scrisă prima dată în secolul XVI pe teritoriile germane, fiind preluată cu pasiune și îndeletnicire de către localnici. Prepararea salamului de Nădlac picant este una aparte și destul de laborioasă.

CIOCOLATA DE VINGA | O delicatesă cândva, al cărui gust nu și-l mai aduce aminte aproape nimeni se regăsește pe lista deserturilor tradiționale arădene. Gustul celebrei ciocolate a transformat

⁵³ <http://mestesuguri-rurale.ro/images/documente/revigorare-activit-mestesug-vest.pdf>

⁵⁴ <https://repertoriulmesterilor.patrimoniu.ro/mestesuguri-artistice/>

acest produs într-unul de talie europeană. Datorită calității deosebite, ciocolata de Vinga a ajuns să se vândă cu succes în întreaga Europa și chiar în Statele Unite ale Americii sau în Japonia.

Până în 1970, Kandia a produs un singur sortiment din marca "ciocolată de Vinga", sub forma unei cutii de culoare verzuie, ce conținea 10 bomboane cu cremă de vanilie. După acest an, ciocolata de Vinga nu s-a mai produs ca sortiment. Secretul acestei rețete de ciocolată nu a fost dezvăluit niciodată. Cel care îl deținea, Teodor Draskovits, a murind în 1955, fără a lăsa cuiva vreo informație despre modul de producere a desertului.

CADARCĂ DE MINIȘ | Este un vin tradițional dintr-un soi de struguri originar din podgoriile Miniș-Măderat, județul Arad unde a fost preparat pentru prima dată în 1744. Cadarca este numită din timpuri vechi "sânge de taur", renume pe care localnicii îl păstrează și în prezent, definindu-i prin acesta culoarea roșie-rubinie, personalitatea și puterea. Vinul este produs cu un adaos de boabe stafidite și are un conținut de zaharuri între 150 și 220 g/litru.

MUSTOASA DE MADERAT | este un soi autohton românesc de viță de vie, originar din localitatea Măderat și cultivată în podgoriile Miniș-Măderat, județul Arad. Vinurile obținute din acest soi sunt albe, cu o tărie alcoolică de circa 9,5-11%. De culoare galben-verzuie, Mustoasa de Măderat se caracterizează prin prospețime și fructuozitate. În lucrarea sa "Vechi soiuri românești de viță-de-vie", dr ing. Ion Pușcă scrie: *Cu o tradiție milenară, podgoria Miniș-Măderat este una dintre cele mai vechi și mai renumite din România. Soiul, creat în marele laborator al naturii, prin selecție populară, de locuitorii acestei zone, avea să intre în istorie sub numele de Mustoasă de Măderat.*⁵⁵

PARADA CLĂTITELOR | Festivalul – organizat de Consiliul Județean Arad, Centrul Cultural Județean și Primăria Moneasa, este cel mai așteptat în stațiunea Moneasa și atrage anual mii de vizitatori din mai multe județe, dar și din străinătate. În anii anteriori, festivalul a atras chiar și peste 10.000 de vizitatori, fiind preparate și consumate, cel mai mult, peste 20.000 de clătite în cele două zile de desfășurare.

FESTIVALUL PĂRĂDĂICILOR | Festivalul se desfășoară la Macea, al cărui scop este promovarea producătorilor locali de roșii, a produselor și tradițiilor culinare din județul Arad dar și a mișcării în aer liber. Festivalul va debuta sâmbătă, 9 iulie, cu manifestarea "Festivalul părădăicilor pe biciclete", al cărui scop e promovarea sportului și încurajarea mișcării în Macea și în localitățile învecinate. Manifestarea presupune parcurgerea a 34 de kilometri pe biciclete, pe traseul Macea-Sânmartin-Grăniceri.

SĂRBĂTOAREA VINULUI ÎN PODGORIE | Este un eveniment organizat de către Consiliul Județean Arad – prin Centrul Cultural Județean Arad. Evenimentul reunește artiști populari, producători de vin și de produse culinare tradiționale (pâinea de Pecica, salamul de Nădlac, întorsuri, cozonaci etc.). Sunt organizate excursii cu ghid pe Drumul Vinului.

Nu în ultimul rând, inclusiv activitatea economică tradițională poate reprezenta un factor reprezentativ al patrimoniului imaterial local, în acest sens remarcându-se istoria în **INDUSTRIA**

⁵⁵ https://ro.wikipedia.org/wiki/Mustoas%C4%83_de_M%C4%83derat

AUTOMOTIVE, marcată chiar și de faptul că Aradul a fost orașul în care s-a construit primul automobil din România.

Aceste istorii și tradiții, inclusiv relația lor cu patrimoniul construit și spațiul public, nu sunt însă cunoscute și asumate de mulți dintre locuitorii Aradului sau se cantonează într-o atitudine nostalgică despre Aradul de odinioară. Există o activitate relativ susținută a autorităților locale și județene de încurajare a unor proiecte de documentare și realizare de monografii, studii și cercetări, care au însă nevoie și de o acțiune mai amplă de diseminare, pe de o parte, și de valorizare contemporană, pe de altă parte.

În acest sens, extrem de utile sunt două inițiative recente de educație pentru copii și adolescenți, realizate în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean: un curs despre Patrimoniul construit din municipiul Arad, inițiat de Primăria Arad, și despre Istoria Județului Arad, inițiat de Consiliul Județean.⁵⁶

Tot în acest context, o altă inițiativă care trebuie menționată este și cea de apreciere pentru oamenii care păstrează tezaurul cultural al Aradului. Este important astfel de a pune mai mult în valoare personalitățile Aradului care au avut contribuții pentru păstrarea bogăției spirituale a locului. Un astfel de exemplu este omul de cultură Petrică Pașca care a primit diploma "Tezaur arădean" din partea vicepreședintelui Consiliului Județean. Acesta a lansat, în cadrul emisiunii "Floare de cântec arădean" a Nicoletei Pavel, campania prin care se acordă apreciere personalităților cu un rol important în păstrarea valorilor culturale arădene.⁵⁷

Pe lângă evenimentele detaliate anterior, în cadrul județului mai există și o serie de evenimente culturale reprezentative pentru patrimoniul imaterial arădean:

FESTIVALUL VINULUI | Festivalul Vinului de la Arad are ca scop, pe lângă oferirea a trei zile de distracție și voie bună și promovarea producătorilor de vin din județul Arad, și promovarea Aradului ca destinație turistică, în special a zonelor unde se poate practica turismul viticol. Acesta se organizează de obicei la începutul lunii noiembrie, în Parcul Pădurice și în parcare Casei de Cultură a Sindicatelor, unde, pe lângă degustări de vinuri și produse specifice unei astfel de sărbători, este prezentat și un program artistic divers, cu muzică de petrecere și muzică ușoară.

NEDEIA ȚĂRII HĂLMAGIULUI | Este o manifestare a tradiției, obiceiurilor și vieții artistice zonale de pe Valea Crișului Alb, care se desfășoară în fiecare an în Țara Moților. Tradiționalele "târguri ale sărutului", "ale florilor" sau "ale iosagului", au ajuns cunoscute, Hălmagiu fiind vestit pentru organizarea acestora aici, precum și prin tradiționalele nedei, fiind bune prilejuri pentru etalarea portului popular și a bogăției meșteșugarilor din diferite zone locale sau mai îndepărtate.

TÂRGUL MEȘTERILOR POPULARI | Prin acest tip de manifestări Consiliul Județean Arad își dorește să reînvie stațiunea Moneasa și să atragă aici un număr cât mai mare de turiști. Târgul

⁵⁶ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

⁵⁷ <https://www.cjarad.ro/comunicate-presa/1339-apreciere-pentru-oamenii-care-p%C4%83streaz%C4%83-tezaurul-cultural-al-aradului.html>

Meșterilor Populari este doar unul din evenimentele organizate de Consiliul Județean Arad pe parcursul anului în stațiunea Moneasa, amintind aici și Festivalul Concurs al Cântecului Popular din Țara Zarandului, Festivalul Concurs "La Izvoare" și, nu în ultimul rând, tradiționala Paradă a Clătitelor, care se desfășoară de 18 ani.

CARAVANA TRADIȚIILOR DE IARNĂ | Proiectul, inițiat și organizat de Consiliul Județean Arad prin Centrul Cultural Județean Arad aduce în atenția iubitorilor de folclor datini și obiceiuri specifice sărbătorilor de iarnă. "Caravana", însoțită de renumite ansambluri folclorice locale și o pleiadă de tineri interpreți, își începe traseul cultural în 26 noiembrie și continuă până în 18 decembrie, trecând prin cunoscute așezări arădene: Sebiș, Lipova, Ineu, Șiria, Șagu, Sântana și Pecica.

TÂRGUL DE FETE DE PE MUNTELE GĂINA | Este unul dintre cele mai populare târguri din țară, strângând în fiecare an, în preajma zilei de 20 iulie, un număr mare de turiști. Atracțiile în cadrul târgului sunt meșterii populari, tulnicăresele de la Avram Iancu, diferitele expoziții și concursuri, concerte și programe artistice.

FESTIVALUL DE MUZICĂ MEDIEVALĂ PRIN CETĂȚILE ARADULUI | Se află la a șaptea ediție și promovează locații mai puțin cunoscute turiștilor: muzica propriu-zisă este interpretată în locuri medievale (cetăți) sau în biserici.

LADA CU ZESTRE | Reprezintă un amplu proiect derulat de Consiliul Județean Arad împreună cu Centrul Cultural Județean Arad, care vizează identificarea valorilor culturale, ce dau identitate zonei arădene, și încărcarea lor pe o platformă online⁵⁸ cu același nume.

Construită progresiv cu materiale foto, video și audio, realizate în cercetarea de teren, site-ul este organizat pe localități și pe domenii (muzee, case tradiționale, port, meșteșuguri, obiceiuri etc.), pentru a permite o cât mai ușoară utilizare a datelor stocate. În prezent pe site se poate accesa Harta muzeelor populare din județul Arad, aceasta fiind o hartă interactivă care are ca scop cartarea tuturor muzeelor existente în județ, centralizarea acestora și utilizarea hărții ca o platformă ce conține toate detaliile necesare oricărui turist care dorește să afle mai multe detalii despre acestea.

Momentan, patrimoniul imaterial este valorificat prin intermediul evenimentelor – dintre care o bună parte sunt adresate în special comunității locale și mai puțin turiștilor. Cultivarea specificului zonal și revitalizarea unor meserii tradiționale este o pârgie pentru promovarea diversității, pentru dezvoltarea ofertei și pentru extinderea consumului acestor produse de la comunitate la un public mai larg, ce poate fi atras prin turism și prin forme complexe de comercializare. Caracterul multiethnic și multicultural al județului Arad se constituie la rândul său în sursă de potențial al patrimoniului cultural imaterial local, această componentă constituindu-se ca un factor generator de avantaj competitiv.⁵⁹

⁵⁸ <https://ladacuzestrearad.ro/>

⁵⁹ Strategia Culturală a Județului Arad 2015-2020

Resurse de spații indoor

Pe lângă spectacolele și acțiunile în aer liber, un lucru foarte important pentru oferta culturală a arădenilor sunt și proiectele indoor: concerte de muzică, expoziții de artă vizuală, spectacole de teatru, proiecții de film, conferințe și ateliere. Viața culturală a județului și a municipiului Arad în mod special, s-a îmbogățit considerabil în ultima perioadă cu proiecte ambițioase ce oferă atât comunității locale, cât și turiștilor veniți aici, experiențe culturale noi și inedite.

Infrastructura culturală a județului Arad este completată și de o mare varietate de alte echipamente, care, în funcție de specificul lor, pot completa oferta echipamentelor tradiționale. Spre exemplu, este vorba despre galeriile de artă care suplinesc capacitatea muzeelor, oferind numeroase și diverse spații de expunere în domeniul artelor vizuale. Cu toate acestea, aceste spații private sunt de obicei de dimensiuni reduse, fiind necesare mai multe locații care să permită amenajarea unor expoziții de mari dimensiuni. Unele dintre cele mai cunoscute spații de acest fel din județ se află în municipiul Arad, respectiv: Galeria Delta, Sala Clio, Takacs Gallery Arad și Galeria ALFA.

Tot din categoria spațiilor gazdă trebuie menționate și echipamentele majore care permit organizarea unor evenimente pentru un public mai numeros precum Palatul Copiilor Arad, Școala Populară de Arte, Casa de Cultură Pecica, Centrul Municipal de Cultură Arad, Palatul Cultural Arad, Sala Polivalentă Arad (Sala Sporturilor Victoria) sau Filarmonica Arad, care oferă un spațiu cu o capacitate mare de organizare a unor evenimente.

Există însă în continuare necesitatea unor spații gazdă de diferite dimensiuni care să permită organizarea cât mai multor tipologii de activități culturale, inclusiv în zonele din afara municipiului Arad. Din categoria infrastructurii culturale din județul Arad, la toate acestea se adaugă și centrele culturale și centrele socio-culturale ale localităților componente, în cadrul cărora sunt organizate cu precădere activități dedicate locuitorilor.

În acest context pot fi amintite și intervențiile dorite în Cetatea Aradului, această zonă urmând a fi regenerată și transformată într-un hub cultural în care se pot realiza diverse spectacole, evenimente comunitare, de entertainment, târguri, expoziții și multe altele.⁶⁰ Elementele principale ale intervenției vizează:

- Reactivarea cetății prin curățare și conservare parțială, refacerea profilelor și lucrărilor de pământ, restaurarea părților istorice și a marelui bastion din Sud, care va adăposti un muzeu și centre de restaurare și cercetare a fortificațiilor. Bastionul din Nord-Vest va fi de asemenea restructurat și transformat într-o zonă de acces pietonal, prin crearea unei scări urbane de la nivelul incintei către zona superioară a bastionului care va fi acoperită de un amfiteatru cu rol de belvedere.
- Remodelarea spațiului urban din interiorul fortificației prin restructurare rețelei originale de străzi, având în centru "Piața Armelor", Mănăstirea Franciscană și cele două clădiri palatiale.

⁶⁰ Memoriu tehnic – Concept general (Master Plan) de Regenerare Patrimonială a Cetății Aradului, decembrie 2020

Județul Arad va beneficia astfel de o platformă de evenimente spectaculoasă, atractivă și de mare necesitate la nivelul municipiului și a județului.

De asemenea, dotările culturale de tipul Muzeul Fortificațiilor, Muzeul Apelor, Teatrul Experimental în cooperare cu Spațiul pentru Reconstituiri, vor putea permite dezvoltarea unor zone de studiu, performanță și activitate educativă cu impact asupra publicului, care în cooperare cu celelalte dotări, pot crește considerabil atractivitatea nu numai a orașului ci și a regiunii.

În același timp însă, odată cu declanșarea epidemiei (devenită ulterior pandemie) de COVID-19, a fost nevoie de impunerea unor măsuri de distanțare fizică / socială menite să reducă răspândirea virusului SARS-CoV-2. Preocupările tot mai intense legate de răspândirea mondială a virusului au dus la decizii oficiale de anulare sau amânare a evenimentelor culturale, sportive, religioase sau de divertisment.

Măsurile luate pentru a proteja sănătatea și siguranța cetățenilor în contextul generat de criza COVID-19 au afectat întreaga societate, destabilizând economia, precum și funcționarea instituțiilor culturale. Aceste efecte au declanșat la rândul lor schimbări în ceea ce privește atât oferta de produse culturale, cât și consumul acestora, ceea ce a făcut ca majoritatea oamenilor să desfășoare activități cultural-educative chiar din confortul casei lor.

Astfel, prioritatea instituțiilor de cultură a fost de a identifica noi canale de promovare a ofertei, dar și de distribuție a produselor culturale. Dacă înainte de această criză platforme precum Facebook sau YouTube erau folosite mai degrabă pentru promovarea activității culturale, pentru a atrage spectatorii către evenimentele organizate în incinta instituțiilor, acum aceste instrumente sunt folosite drept canale de distribuție a produselor culturale, spre a fi consumate de către public.

În ciuda limitărilor experienței de vizionare a unui spectacol de teatru filmat, instituțiile de spectacol au publicat / lansat online atât spectacole programate spre a avea premiera în această perioadă, cât și spectacole din stagioni anterioare.

Spre exemplu, începând cu 17 martie 2020, Teatrul Clasic Ioan Slavici din Arad, a anunțat mutarea reprezentațiilor în online, iar pe 30 martie a fost anunțat, sub tagul *#stațiacasă*, streaming-ul spectacolului "A douăsprezecea noapte"⁶¹, lucru ce a ajutat comunitatea arădeană să își petreacă timpul liber de acasă într-un mod cât mai plăcut.

Cele mai multe muzee au promovat în această perioadă conținut deja existent online: tururi virtuale, imagini panoramice ale expozițiilor permanente sau bunuri culturale mobile digitalizate 3D, alături de postări despre aniversări sau exponate din expozițiile curente. Acesta este și cazul Complexului Muzeal Arad, care a pus la dispoziția arădenilor o serie de publicații video și o serie de proiecte online⁶² realizate în parteneriat cu Consiliul Județean Arad, A.F.C.N sau Biblioteca Digitală a

⁶¹ <https://culturadatainteractiv.ro/monitorizarea-domeniului-cultural-in-timpul-crizei-covid19/adaptarea-ofertei-culturale/>

⁶² <https://www.museumarad.ro/2-3-online.html>

Publicațiilor Culturale, prin care sunt puse la dispoziția arădenilor o serie de materiale, studii și cercetări despre valoarea culturală a Aradului.

Resurse de spații outdoor

Infrastructura, activitățile, evenimentele și serviciile pentru petrecerea timpului liber reprezintă un mod de a satisface necesitățile comunității locale, implicarea actorilor locali publici și privați jucând un rol deosebit de important în asigurarea unor oportunități de petrecere a timpului liber care contribuie la menținerea atât a unui mediu de viață sănătos pentru comunitatea locală, cât și a unui cadru social atractiv.

În ceea ce privește infrastructura și activitățile de agrement existente pe teritoriul județului Arad, acestea se grupează în general în cadrul unor categorii principale în funcție de interesul utilizatorilor. Majoritatea obiectivelor din județ sunt concentrate în municipiul Arad, însă pot fi descoperite locuri deosebite și la nivelul întregului județ. Aradul, prin așezarea sa și prin zonele sale de agrement, oferă locuitorilor și turiștilor diverse posibilități de petrecere a timpului liber.

Conform sondajului realizat⁶³ în rândul locuitorilor județului Arad, în ceea ce privește petrecerea timpului liber, majoritatea, respectiv în procent de 51,96% dintre respondenți, au menționat faptul că cel mai mult își petrec timpul liber acasă, 30,73% dintre aceștia își petrec timpul liber acasă și în spații publice și doar 5,03% dintre respondenți își petrec timpul liber cel mai mult în spații publice.

Printre cele mai des practicate activități de către arădenii care aleg să își petreacă timpul liber în spații publice, sunt cele în aer liber, unele dintre cele mai importante dotări din această categorie fiind reprezentate de parcuri sau zonele de agrement⁶⁴, acestea fiind locuri unde se pot desfășura diferite activități și/sau evenimente culturale. Aceste dotări se întâlnesc atât în interiorul orașului, cât și în împrejurimi.⁶⁵

PARCUL NATURAL LUNCA MUREȘULUI | Parcul Natural Lunca Mureșului se întinde de la Arad până la granița maghiară, de-a lungul râului Mureș. Are o suprafață de 17.455 ha și include zona îndiguită a Mureșului și o zonă inundabilă (o inundație la fiecare trei ani) situată între digurile construite pe fiecare parte a râului și între terasele înalte ale aceluiași râu. Parcul reprezintă un spațiu ideal pentru activități de educație ecologică și ecoturism, aici desfășurându-se o serie de ateliere educaționale⁶⁶ precum și tabere de copii⁶⁷, fiind disponibile și pachete turistice pentru

⁶³ În cadrul elaborării Strategiei de Dezvoltare a județului Arad 2021-2027, Consiliul Județean Arad a derulat o consultare publică privind principalele nevoi și probleme ale locuitorilor județului. Numărul total de participanți în cadrul sondajului a fost de 234.

⁶⁴ <http://www.cjarad.ro/judetul-arad/sport-agrement/>

⁶⁵ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

⁶⁶ <https://www.luncamuresului.ro/index.php/educatie-ecologica/tematici-constientizare-ecologica>

⁶⁷ <https://www.luncamuresului.ro/index.php/educatie-ecologica/tabere-educationale>

admirarea peisajelor, observarea păsărilor și mamiferelor din observatorul Prundul Mare, vizitarea unor puncte arheologice cu bicicleta sau vizitarea pe jos a parcului, organizarea de excursii pe Mureș cu ambarcațiuni ușoare de tip caiac-canoe și multe altele. Parcul natural are și două puncte de informare turistică, Pecica și Cenad, ce pun la dispoziție întreg echipamentul necesar practicării acestor activități.

Tot în categoria atracțiilor turistice naturale ce oferă locuitorilor și turiștilor diverse posibilități de petrecere a timpului liber sunt reprezentate și de Rezervația naturală Dosul Laurului, Rezervația Naturală Poiana cu narcise Rovina, Rezervația Stârcii cenușii de la Sac, Peștera Liliiecilor, Peștera Cristalelor sau Peștera lui Duțu.

PARCUL PĂDURICE | Reprezintă unul din cele mai frumoase parcuri publice urbane din Arad. Acesta a avut parte de realizarea unor investiții de amploare cu ajutorul fondurilor nerambursabile⁶⁸ pentru reamenajarea peisagistică și punerea în valoare a lacului. Astfel, parcul a fost reabilitat prin regenerarea aleilor, refacerea pavimentului și bordurilor într-o manieră decorativă, amplasarea de mobilier urban cu design modern și iluminarea ambientală a aleilor parcului. În zonă s-a amenajat și un spațiu adiacent promenadei, destinat seniorilor, ce este umbrit și protejat.

PARCUL COPIILOR | Reprezintă unul dintre cele mai moderne parcuri pentru copii de la nivelul județului. Parcul este dotat și cu un sistem automatizat de irigații pentru partea de gazon, dispune de iluminat public și ambiental și gabioane – garduri realizate din plasă și piatră spartă. Aleile parcului sunt amenajate din pavaj și piatră, iar perimetrul locurilor de joacă este din tartan. Cu toate că lucrările au fost oprite o scurtă bucată de timp din cauza pandemiei, acestea se află acum pe ultima sută de metri.

Atracția principală a parcului o reprezintă fântâna arteziană muzicală instalată pe lac. Parcul se află pe locul 14 din 46 de lucruri de făcut în Arad conform site-ului Tripadvisor, acesta primind numeroase comentarii pozitive.

PARCUL MIHAI EMINESCU | Atracția principală a parcului o reprezintă Crucea Martirilor, monumentul de granit de 3,6 metri înălțime, ce îi comemorează pe cei 90 preoți, învățători și țărani uciși între 1918-1919 de bolșevicii maghiari.

FALEZA MUREȘULUI | Este una dintre atracțiile principale ale municipiului Arad, realizând un traseu al parcurilor din oraș ce poate fi suplimentar valorificat în acest sens. Pe traseul acesteia de-a lungul Mureșului se află Parcul Copiilor și Parcul Eminescu, concepute la sfârșit de secol XIX, Parcul Europa unde au loc anual festivități legate de Ziua Europei, mai multe terenuri de sport și locuri de joacă pentru copii.

PĂDUREA CEALA | Este situată la 2 km de marginea vestică a orașului, pe o suprafață de 1.560 ha, și reprezintă unul din locurile preferate ale arădenilor pentru petrecerea timpului liber. În pădure

⁶⁸ Proiectul "Reamenajare Zonă de Agreement Pădurice din municipiul Arad" a fost finanțat din fonduri europene prin Programul Operațional Regional 2007-2013, în cadrul Planului Integrat de Dezvoltare Urbană a municipiului Arad.

se află și un lac natural, Lacul Măltăreț. Un loc deosebit de pitoresc este Insula Mureș, situată la marginea sudică a pădurii, formată de albia principală a râului Mureș și de un braț lateral al acestuia, pe care se află numeroase case de odihnă și cabane.

PĂDUREA VLADIMIRESCU | Este situată în apropierea comunei suburbane Vladimirescu, la o distanță de 7 km de marginea estică a orașului. Este o zonă cu vegetație și faună specifică pădurilor de luncă.

PODGORIA MINIȘ-MĂDERAT | Este situată la aproximativ 30 km est de Arad, la poalele Munților Zărand. Este o zonă cu bogată tradiție viticolă, cu lacuri de agrement și pescuit, cetăți medievale, muzee și vechi lăcașe de cult. De aici pornesc și numeroase trasee marcate către creasta și văile Munților Zărand.

ȘTRANDUL NEPTUN | Este amplasat în bucla Mureșului și este unul dintre cele mai frumoase locuri de agrement de acest gen din țară. Ștrandul ocupă o suprafață de peste 20 hectare de verdeață, incluzând bazine de înot, terenuri de sport, locuri de joacă pentru copii, cluburi, discoteci, peste 1500 de cabine și 300 de căsuțe tip camping. Este al doilea ștrand ca mărime din Europa situat lângă o apă curgătoare. Lucrările de construcție au fost demarate la sfârșitul anilor 1960. Aleile sunt pavate, spațiul verde cu peste 65 de specii de arbori fiind bine întreținut. Noaptea ștrandul devine punct de atracție prin nenumăratele restaurante, baruri, cluburi, terase. Aici au loc în timpul verii diferite festivaluri și concerte în aer liber.

Cu toate astea, multă lume este nemulțumită de stadiul în care ștrandul a ajuns, acesta fiind la momentul anilor 60 un adevărat reper al orașului și al arhitecturii stilului Le Corbusier, care și-a pierdut din farmec odată cu înaintarea timpului.

În urma revitalizării întregului ansamblu, acesta poate deveni un spațiu creativ-recreativ-de socializare și mai atractiv, conectat la zona centrală, ce îmbină activitățile sportive, de recreere, muzică etc.

PLAJA GHIOROC | Este amplasată pe lacul din localitatea Ghioroc și deține una dintre cele mai curate ape a unui lac natural din partea de Vest a țării, supranumit Litoralul Vestului. Acest loc este accesat anual mii de turiști din vestul țării, dar și din Ungaria. Plaja este amenajată cu nisip fin, palmieri, umbrele, baldachine, terase, tobogane de apă, locuri de joacă pentru copii și un camping cu 14 apartamente de închiriat care a fost finalizat la sfârșitul anului 2018. Există și noi investiții de extindere a unităților de cazare realizate în parteneriat cu Consiliul Județean prin care s-a obținut statutul de stațiune de interes local.⁶⁹

STAȚIUNEA MONEASA | Moneasa, supranumită "Perla Apusenilor", se află la o altitudine de aproape 300 de metri, la poalele Munților Codru-Moma. Stațiunea este cunoscută încă din secolul al XVI-lea, fiind apreciată mai ales pentru izvoarele ei mezotermale. Ștrandul din cadrul complexului turistic dispune de 3 bazine de diferite mărimi alimentate cu apă termominerală (temperatura medie

⁶⁹ <https://www.radioresita.ro/actualitate/comuna-ghioroc-indeplineste-conditia-de-baza-sa-devina-statiune-turistica-de-interes-local>

de 26 de grade). În cadrul stațiunii balneo-climaterice Moneasa se mai poate vizita schitul Moneasa, zona strandului cu parcul și Galeria de sculptură, casa pictorului și sculptorului Gheorghe Groza și lacul cu nuferi din Valea Văilor⁷⁰, precum și următoarele repere turistice din împrejurime: Peștera Liliecilor, Cariera de Marmura, Izvorul Piatra cu Lapte, Grota Urșilor, Cuptorul de Fier, Rezervația de nuferi, Vârful Izoi, Stanca Laptelui, Tinoasa, Platoul Carstnic și Cetatea Deznei.

DRUMUL VINULUI | Aradul are una dintre cele mai vestite și apreciate podgorii din Europa Centrală și de Est. Podgoria se întinde de la Lipova la Ineu, prin Păuliș, Ghioroc, Covăsânț, Șiria, Pâncota. Atracțiile locale de pe Drumul Vinului sunt: cramele istorice, Muzeul Viei și Vinului (Miniș), Muzeul Tramvaiului Electric (Ghioroc), Cetatea Șoimoș, Cetatea Șiria, lacul Ghioroc, Monumentul Eroilor de la Păuliș, Mănăstirea Maria Radna, Muzeul Orașului Lipova, Cetatea Ineu și arborii seculari Sequoia Gigantaea din Pâncota.

GRĂDINA BOTANICĂ DIN MACEA | Grădina Botanică a Universității de Vest "Vasile Goldiș" se întinde pe o suprafață de 21,5 ha și se constituie ca o importantă bază didactică și de cercetare pentru studenții și corpul didactic de la facultățile de profil ale Universității.

CURTEA CENTRULUI CULTURAL JUDEȚEAN ARAD | Timp de două luni, începând din luna iunie, pe scena din curtea Centrului Cultural Județean Arad au loc spectacole de teatru dar și concerte, fiind invitați artiști care se bucură de recunoaștere și apreciere la nivel național și internațional.

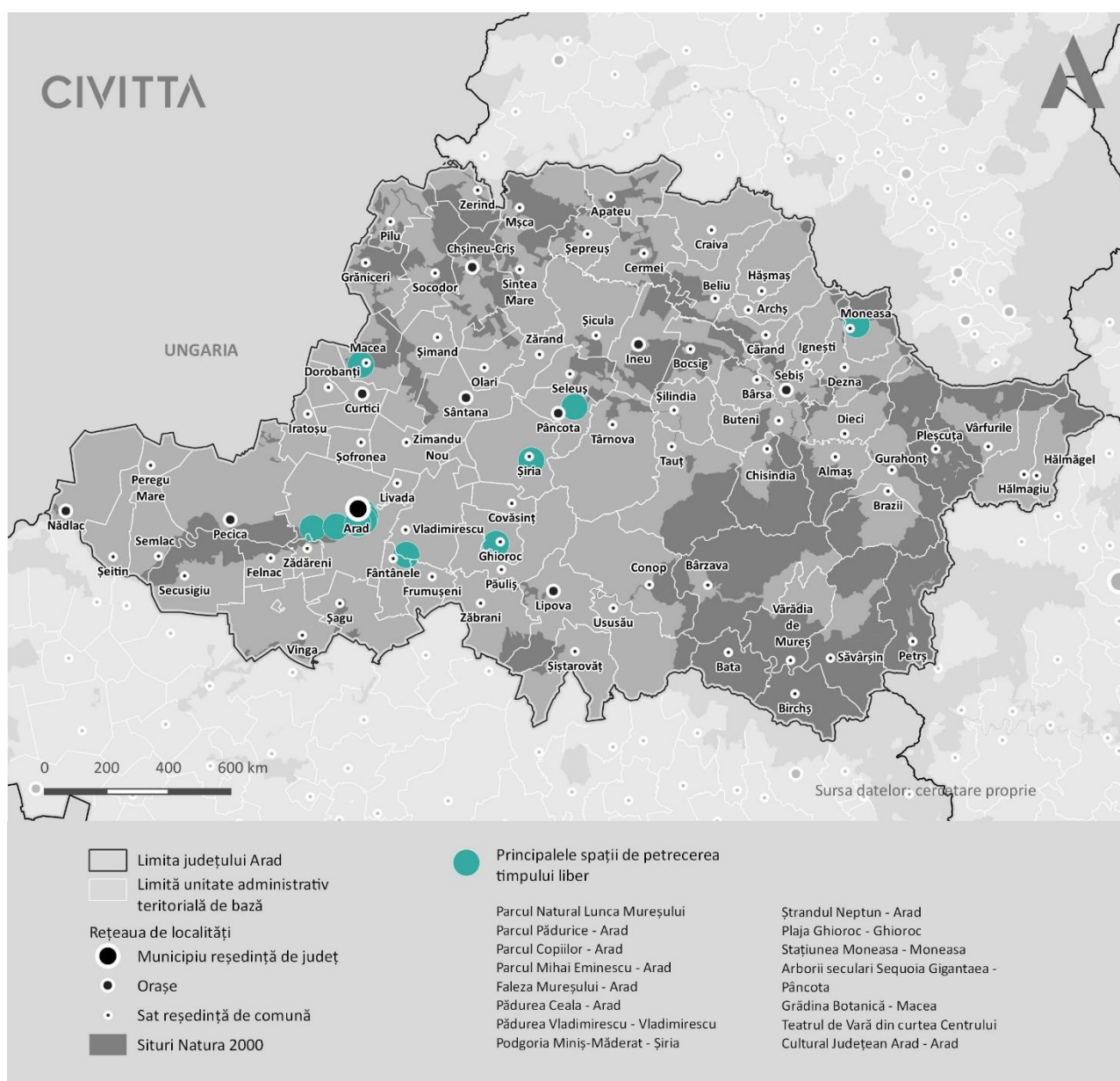
Pe lângă toate acestea, în zona centrală a municipiului Arad, parcurile, scuarurile verzi, piețele, locurile de joacă și terenurile de sport fac parte din oferta cea mai la îndemână pentru loisir și pentru realizarea unor mici evenimente culturale. Cu toate acestea, prezența cursului Mureșului și a unor vaste suprafețe neamenajate adiacente acestuia pune încă probleme de accesibilitate și utilizare. Prin amenajarea acestor suprafețe, cu mijloace simple în primele faze, se poate obține un plus de valoare deosebit pentru zonele rezidențiale învecinate și o atracție pentru vizitatorii Aradului.

Un element aparte pentru județul Arad în acest sens ar fi și reactivarea Canalului Morilor. Între anii 1834 și 1840, pe malul stâng al Crișului Alb a fost construit un canal artificial pentru alimentarea mai multor mori de apă, cunoscut sub numele de Canalul Morilor. Această construcție hidrotehnică, prima de o asemenea amploare din țară, este considerată și astăzi ca fiind cea mai importantă realizare de acest fel.

Canalul a rămas până astăzi un model de construcție hidrotehnică, un unicat în domeniu prin modul de proiectare și construcția lui pe curba de nivel, care face ca apa să curgă gravitațional. Canalul, împreună cu morile, sunt considerate adevărate monumente arhitectonice și există în prezent un proiect care să asigure de-a lungul său o apă curată și un ecosistem natural, prin protejarea ambiantului natural și conservarea mediului înconjurător.

⁷⁰ <https://www.cniptarad.ro/ro/harta-locatie/327-despre-statiunea-moneasa>

Figura 10: Principalele spații de petrecerea timpului liber din județul Arad

Sursă: cercetare proprie

Conform rapoartelor de implementare⁷¹ din anul 2019, s-au implementat o serie de proiecte propuse în cadrul Strategiei Culturale a municipiului Arad pentru perioada 2015-2025 ce au vizat în primul rând valorificarea patrimoniului și spațiului public.

Astfel, în cadrul Parcului Mihai Eminescu, Parcului Aventura Voinicilor, Pieței Avram Iancu, Platoului din fața Primăriei Municipiului Arad, cinematografele aflate în administrarea Centrului Municipal de

⁷¹ Raport Implementare Strategia Culturală

Cultură Arad, au fost activate spațiile publice prin diferite acțiuni, precum Târg de Iarnă, Târg de Primăvară, Revelion, concerte de muzică de toate genurile, proiecții de filme de artă etc.

La nivel de evenimente, majoritatea acestora se petrec pe raza municipiului Arad, fiind în principal evenimente outdoor pentru audiențe generalizate, gratuite, atât pentru comunitatea locală cât și pentru turiști. Festivalurile de tip specific local sunt, de asemenea, pretexte de atracție turistică și există necesitatea de a crește calitatea unor astfel de evenimente în vederea diversificării ofertei de entertainment: Supermaraton, Cupa Ciclismului la Arad, Ziua Familiei, Farmecul Copilăriei, Sărbătoarea Vecinilor, Festivalul Berii – Oktober Bierfest, Festivalul Vinului sau acțiuni de tipul Mini Stagiune de Opera Comică pentru Copii, Teatru - Circ Fantasticoo, Conferințe ale Uniunii Studenților din România, ateliere de creație în parteneriat cu Liceul "Sabin Drăgoi" dar și Festivaluri de muzică electronică, hip-hop, populară. A fost realizat de asemenea, parteneriat cu Ungaria pentru crearea supermaratonului tradițional de ciclism pe traseul tur-retur Arad – Bekescsaba – Arad și Bekescsaba – Arad – Bekescsaba, ce au făcut ca județul Arad să fie inclus în cadrul circuitului național de ciclism. Totodată, Universitatea Aurel Vlaicu din Arad în parteneriat cu Autogovernarea Românilor din Macău, Ungaria, au organizat Ziua culturală a românilor – Festival Gastronomic. Evenimentul a avut ca scop să promoveze interesele naționale, să păstreze și să întărească identitatea românească și dincolo de granițele țării.⁷²

În acest context este important de menționat și o serie de evenimente care se țin cu precădere în zonele rurale ale județului Arad. Un astfel de exemplu este târgul săptămânal care se ține în fiecare zi de vineri a săptămânii în orașul Ineu, unde majoritatea producătorilor din județul Arad se întâlnesc. Conform spuselor locale, *fiecare zi a săptămânii, se ține "zi de târg" în localitățile mari din județul Arad*,⁷³ astfel, anumite zile ale săptămânii sau ale lunii, conform calendarului piețelor și târgurilor din județul Arad⁷⁴, fiind rezervate pentru acest tip de evenimente.

De asemenea, zilele comunelor sau reprezintă un alt tip de evenimente care contribuie la diversificarea ofertei de entertainment. Un astfel de exemplu este comuna Vinga, care sărbătorește în data de 30 iulie zilele localității. Zilele comunei adună vizitatori din sat și din localitățile învecinate. Evenimentul găzduiește și un târg cu produse tradiționale, unde toți producătorii din zonă au ocazia să-și etaleze produsele, de orice tip ar fi ele, de la obiecte artisanale la produse alimentare.

Pe lângă aceste evenimente, de mare importanță pentru anumite localități sunt și festivalurile de renume precum Hora Ineuană, Festivalul-concurs Floare de pe Criș, Cetatea Ineului – Tradiții și Perspective care se realizează la Ineu, Festivalul de la Căsoaia, Ziua Maghiarilor din Localitatea Șofronea, Tradiții și obiceiuri la Zăbrani, Tradiții și obiceiuri șa Chesinț, Zilele Satului Țipar, Nedeea de la Hălmăgel, Festivalul de muzică ușoară Sebiș, Zilele maghiare din Pecica, Zilele culturii maghiare

⁷² Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

⁷³ <http://pineuar.ro/targul-de-vineri-celebra-piata-de-la-ineu/>

⁷⁴ <https://www.cjarad.ro/uploads/files/Anunturi%20Diverse/Calendar%20piete%20targuri.pdf>

Iratoșu, Nedeia Țării Hălmagiului, Sărbătoarea minorităților din Vinga, Sărbătoarea tradițională la Șepreuș, Zilele Localității Mailat sau Sărbătoarea de la Teba.

Resursele de patrimoniu natural

Județul Arad dispune de un important patrimoniu natural, recunoscut la nivel local, național, comunitar și internațional, protejat printr-o serie de acte normative specifice, reprezentativ pentru arealul geografic din care face parte județul. În județul Arad, 57 de UAT-uri (73% din numărul total de UAT-uri din județ) cuprind teritorii incluse în una sau mai multe arii naturale protejate, de importanță națională, comunitară și internațională. O arie protejată este un spațiu geografic clar definit, recunoscut, destinat și administrat, prin mijloace legale sau alte mijloace efective, cu scopul de a realiza conservarea pe termen lung a naturii, precum și a serviciilor de ecosistem și a valorilor culturale asociate.⁷⁵

Patrimoniul natural de importanță națională, comunitară și internațională

Conform sistemului de împărțire pe categorii a ariilor naturale protejate, elaborate de Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN), în județul Arad se regăsesc 3 dintre cele 6 categorii de arii naturale protejate⁷⁶:

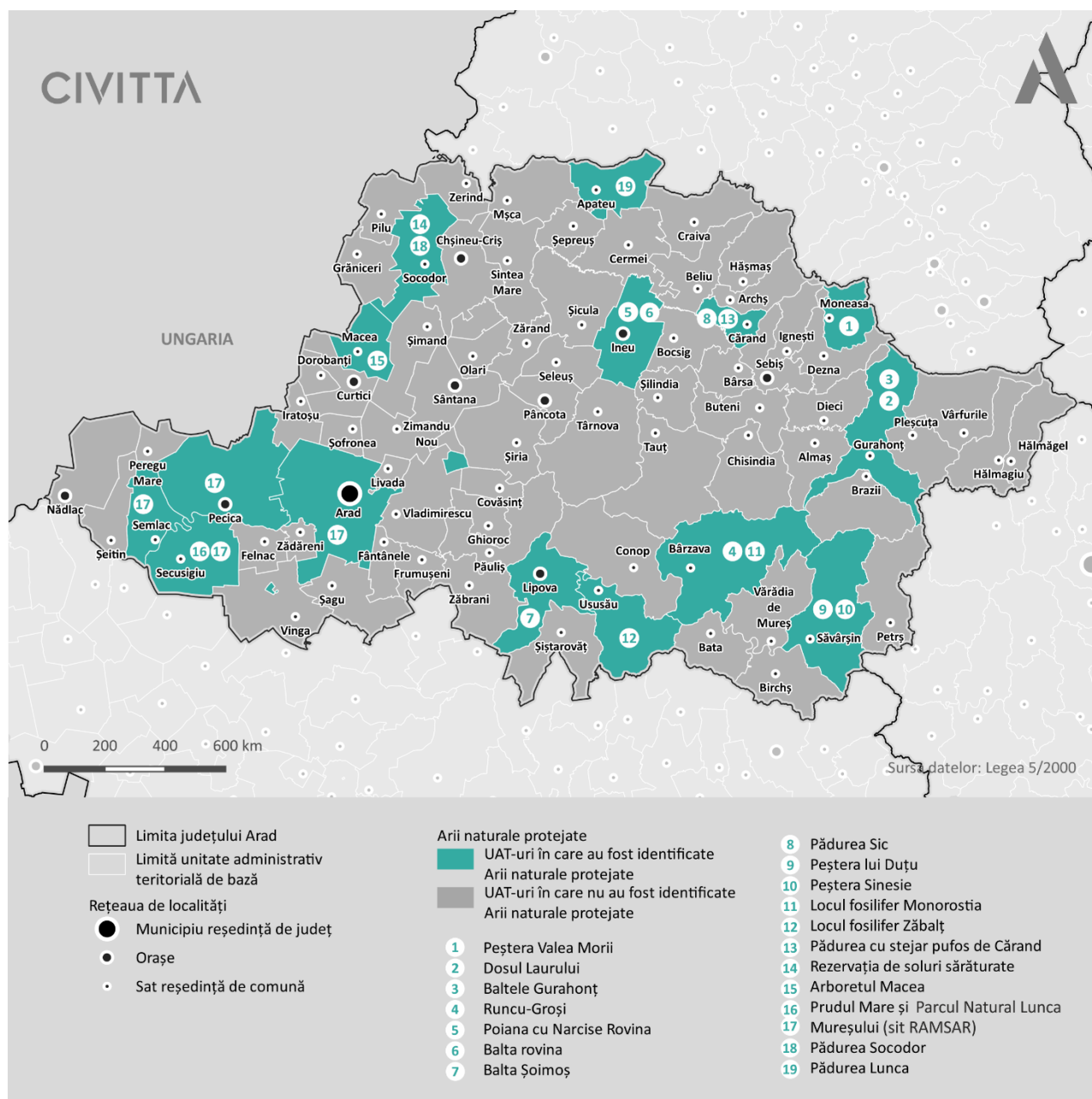
- Categoria a III-a monument al naturii. Ariile protejate din categoria a III-a sunt stabilite pentru a proteja un monument natural concret, care poate fi o trăsătură geomorfologică, o peșteră subacvatică, o caracteristică geologică precum o peșteră sau o caracteristică vie, ca de exemplu un codru străvechi. Ele sunt în general arii protejate destul de mici și au adesea o valoare mare pentru vizitatori.
- Categoria a IV-a arie cu management activ al habitatului/speciei. Ariile protejate din categoria a IV-a urmăresc să protejeze anumite specii sau habitate, iar managementul lor reflectă această prioritate. Multe arii protejate din categoria a IV-a necesită intervenții active periodice pentru a răspunde exigențelor anumitor specii sau a menține habitatele, dar aceasta nu reprezintă o cerință a categoriei.
- Categoria a V-a peisaj terestru/marin protejat. O arie protejată în care interacțiunea dintre om și natură în decursul timpului a produs o arie cu caracter distinct cu însemnată valoare ecologică, biologică, culturală și științifică și în care protejarea integrității acestei interacțiuni

⁷⁵ Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN), Ghidul privind Aplicarea Categoriilor de Management al Ariilor Protejate, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAPS-016-Ro.pdf>

⁷⁶ Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN), Ghidul privind Aplicarea Categoriilor de Management al Ariilor Protejate, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAPS-016-Ro.pdf>

este vitală pentru protecția și susținerea zonei, precum și a valorilor sale de conservare a naturii și a altor valori asociate.

Figura 11: Distribuția pe UAT-uri a ariilor naturale protejate de importanță națională din județul Arad

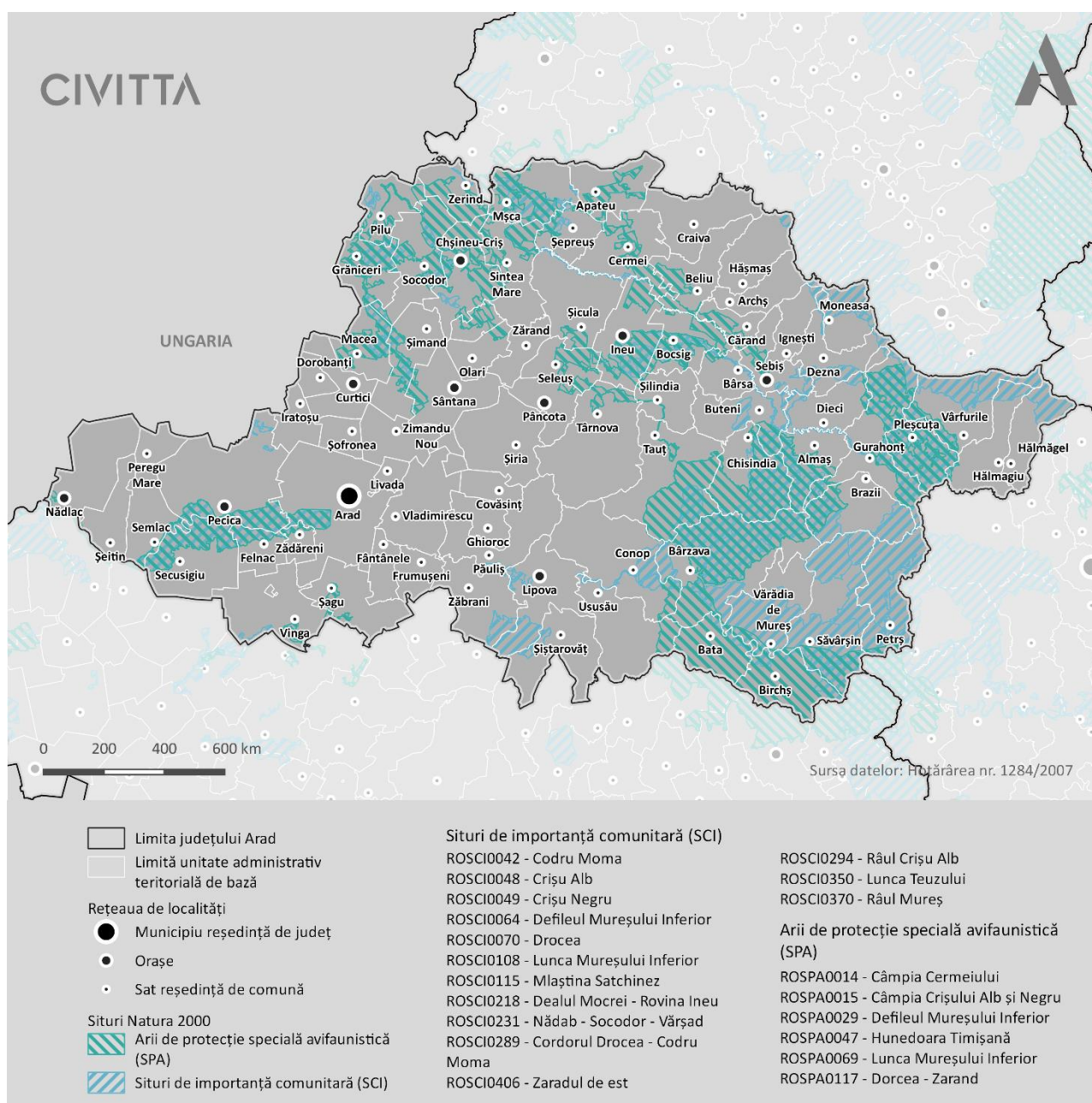

Sursă: Legea nr. 5/2000

Pe teritoriul județului Arad se regăsesc 19 arii naturale protejate de importanță națională⁷⁷, întinse pe teritoriul a 15 UAT-uri (municipiul Arad, orașele Ineu, Lipova, comunele Moneasa, Gurahonț, Bârzava, Cărand, Săvârșin, Ususău, Socodor, Macea, Mișca, Pecica, Semlac și Secusigiu), însumând o suprafață de 1.222,70 ha. Potențialul cultural și turistic al acestor arii naturale protejate este dat de valorile și caracteristicile specifice fiecărei arii: rezervații și monumente speologice (Peștera Valea Morii, Peștera lui Duțu, Peștera Sinesiei), botanice (Dosul Laurului, Bălțile Gurahonț, Poiana cu narcise Rovina), forestiere (Runcu-Groși, Pădurea de stejar pufos de la Cărand), zoologice (Balta Rovina, Balta Șoimoș, Pădurea Sâc), paleontologice (Locul fosilifer Monorostia, Locul fosilifer Zăbalt), mixte (Prundul Mare și Rezervația de soluri sărăturate din comuna Socodor); arii de protecție specială avifaunistică (Pădurea Lunca - colonie de stârci și Pădurea Socodor - colonie de stârci) și un parc natural (Parcul Natural Lunca Mureșului).

⁷⁷ Conform Legii nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate și HG nr. 2151/2004 privind instituirea regimului de arie naturală protejată pentru noi zone

Figura 12: Siturile de interes comunitar din județul Arad

Sursă: Limite arii naturale protejate – website Ministerul Mediului

Monumentele și rezervațiile naturii, ariile de protecție avifaunistică și parcul natural identificate ca arii naturale protejate de importanță națională fac parte, de asemenea, dintr-o extinsă rețea de situri ecologice europene Natura 2000 regăsită pe teritoriul județului Arad, alcătuită din 7 situri de importanță comunitară (SCI), cu o suprafață totală de 178.841 ha și 13 situri SPA, arii de protecție specială avifaunistică, cu o suprafață totală de 145.312 ha.

Valoarea culturală a acestor situri este dată de speciile și habitatele protejate și de posibilitatea organizării unor activități diverse de petrecere a timpului liber și de agrement, activități educaționale, activități cultural-științifice, conectarea acestora prin trasee turistice sau tematice, care să permită

integrarea siturilor în viața culturală a județului și reintroducerea factorului natural în viața urbană a comunităților locale. În acest sens, în cadrul Strategiei de Dezvoltare Locală a comunei Felnac pentru perioada 2021-2027⁷⁸ este propus un program de adopție a monumentelor naturale.

În același timp, Parcul Natural Lunca Mureșului desfășurat pe teritoriile județelor Arad (suprapus peste rezervația naturală Prudul Mare) și Timiș, cu o suprafață totală de 17.166 ha, prezintă un statut de protecție aparte, acesta fiind una din cele 20 zone umede⁷⁹ (zone RAMSAR) existente pe teritoriul României.

Parcul Natural Lunca Mureșului este un element de potențial cultural deosebit de important la nivel județean și național, în timp ce municipiul Arad este municipiul reședință de județ cel mai apropiat de un parc natural, Pădurea Ceala, amplasată pe teritoriul administrativ al municipiului, aflându-se în limitele parcului natural. În cadrul sitului de importanță comunitară ROSCI aferent Parcului Natural Lunca Mureșului sunt protejate 30 de specii și 12 habitate, în timp ce în cadrul ariei de protecție specială avifaunistică ROSPA aferentă aceluiași parc sunt protejate 41 de specii de păsări.⁸⁰

În ceea ce privește managementul și protecția acestor arii naturale, doar 11 din cele 19 arii naturale protejate au custozii, situație care periclitează buna gestiune și utilizare a siturilor, inclusiv imposibilitatea dezvoltării de planuri de management, fapt reflectat și de numărul mic al ariilor naturale protejate care dispun de planuri de management: 9 planuri de management care includ, cumulativ, 9 situri ROSCI, 4 situri ROSPA, Parcul Natural Lunca Mureșului, două arii de protecție avifaunistică și 7 monumente și rezervații ale naturii de importanță națională.

În ceea ce privește protecția patrimoniului natural, județului Arad a fost implicat într-o serie de proiecte de conservare a biodiversității, desfășurate în mai multe județe din țară, sub coordonarea Ministerului Mediului, care se axează pe monitorizarea stării de conservare a speciilor și habitatelor de interes comunitar din România:

- Completarea nivelului de cunoaștere a biodiversității prin implementarea sistemului de monitorizare a stării de conservare a speciilor de păsări de interes comunitar din România și raportarea în baza articolului 12 al Directivei Păsări 2009/147/CE (proiect finanțat prin POIM 2014-2020, aflat în curs de implementare);
- Completarea nivelului de cunoaștere a biodiversității prin implementarea sistemului de monitorizare a stării de conservare a speciilor și habitatelor de interes comunitar din România și raportarea în baza articolului 17 al Directivei Habitate 92/43/CEE (proiect finanțat prin POIM 2014-2020, aflat în curs de implementare).

⁷⁸ <http://primaria-felnac.ro/wp-content/uploads/2021/06/Strategie-dezvoltare-locala-Felnac.pdf>

⁷⁹ Zonele umede sunt întinderi de bălți, mlaștini, turbării, de ape naturale sau artificiale, permanente sau temporare, unde apa este stătătoare sau curgătoare, dulce, salmastra sau sărată, conform Convenției asupra zonelor umede, de importanță internațională, în special ca habitat al pasărilor acvatice, 1982, http://www.anpm.ro/-/situri_ramsar

⁸⁰ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană a Municipiului Arad pentru perioada 2021-2027

Patrimoniu natural de importanță locală

Canalul Morilor este prima construcție hidrotehnică din țară, realizată în perioada 1832-1840. Canalul are o lungime totală de 92 km, fiind desfășurat pe teritoriul României, începând din satul Berindia (comuna Buteni), până la graniță și continuând în Ungaria până în orașul Békéscsaba. Pe teritoriul României canalul are o lungime de 79,3 km și traversează satele Buteni, Bârsa, Aldești, Mânerău, Bocsig, Mocrea, Seleuș, Zărand, Olari, Nădab, Socodor, Șiclău, Pilu și Vărșand.⁸¹

Canalul este amplasat pe malul stâng al râului Crișul Alb și a fost realizat pentru alimentarea morilor de apă. Elementele de autenticitate ale acestei construcții tehnice sunt date de modul de proiectare și construcția lui pe curba de nivel, lăsând apa să curgă gravitațional. Canalul Morilor colectează ape pluviale și ape curgătoare din partea de nord-vest depresiunii Zărandului, dintr-un bazin hidrografic cu o suprafață de 122 kilometri pătrați. Inițial, în lungul canalului au fost amplasate 13 mori de apă din care se mai păstrează 3 mori și au fost amenajate 13 lacuri piscicole.⁸² În prezent, Canalul este folosit strict ca parte a sistemului de irigații din zonă. În anul 2019 au fost realizate lucrări de decolmatăre a canalului, ca parte a unui proiect al Ministerului Agriculturii care are drept scop repunerea în funcțiune a sistemului de irigații din țară⁸³.

Canalul Morilor prezintă un important potențial cultural, sportiv, turistic și recreativ fiind o combinație optimă de componente antropice și naturale care să permită desfășurarea de activități culturale și sportive în aer liber sau în perimetrul morilor existente, păstrând în același timp calitatea factorilor de mediu. Canalul Morilor se poate transforma într-un coridor verde-albastru care să conecteze teritoriile localităților adiacente.

4.2 Vitalitatea culturală

Societățile prezentului sunt într-o continuă dinamică din punct de vedere economic, social, politic, moral și cultural. Este important să vedem cum se caracterizează locurile din România din perspectiva vitalității culturale, în contextul în care economia creativă are o pondere din ce în ce mai mare în modul în care un teritoriu se dezvoltă. Vitalitatea culturală a unui loc vorbește despre potențialul cultural al comunităților locale și evidențiază dezvoltarea acestuia în plan cultural. Indicii de vitalitate reflectă infrastructura culturală, participarea culturală, cheltuielile bugetare alocate sectorului cultural, resursele umane specializate și dinamica industriilor creative.

⁸¹ Strategia Culturală a Județului Arad 2015-2020, <https://www.pressalert.ro/2016/11/canalul-morilor-proiectul-unic-din-vestul-tarii-construit-acum-180-de-ani-vezi-din-ce-localitati-ajungea-faina-pana-la-paris-foto/>

⁸² <https://www.pressalert.ro/2016/11/canalul-morilor-proiectul-unic-din-vestul-tarii-construit-acum-180-de-ani-vezi-din-ce-localitati-ajungea-faina-pana-la-paris-foto/>

⁸³ <https://www.actualitati-arad.ro/decolmatarea-canalului-morilor-finalizata-in-acest-an/>

Vitalitatea culturală reprezintă un element tot mai important. Teritoriile creative sunt locuri cu o economie puternică ce acționează ca centre de atragere a populației în defavoarea celor care nu investesc deloc în dezvoltarea industriilor creative. În contextul actual, producția culturală este foarte valoroasă pentru determinarea aportului cultural la viața oamenilor, dar și la trendul pozitiv pe care acesta îl dă în viitoare dezvoltări ale teritoriului. Vitalitatea culturală vorbește despre potențialul cultural al comunităților locale și evidențiază dezvoltarea locului în plan cultural. Indicii de vitalitate reflectă infrastructura culturală, participarea culturală, cheltuielile bugetare alocate sectorului cultural, resursele umane specializate precum și dinamica industriilor creative.

În acest context, cel mai relevant este să fie analizată în primul rând vitalitatea culturală a municipiului reședință de județ, care este reprezentativă pentru modul în care municipiul Arad, poate da un impuls transformării atât orașului, cât și întregului județ, putând fi astfel creat un produs cultural complex și unitar, care să pună în valoare viața culturală a județului Arad.

Astfel, la nivel național, conform clasamentului general al orașelor analizate în funcție de indicele general de vitalitate culturală (2016)⁸⁴, orașul Arad se situează pe locul 18 din cele 46 de orașe studiate, cu o valoare totală a scorului de 0.16.

Tabel 1: Pozițiile ocupate de municipiul Arad în clasamentul privind vitalitatea culturală a orașelor, pe indicatori

Municipiul Arad	Locul 18 / 46
Subindicele infrastructură culturală	Locul 24 / 46 – Valoarea scorului obținut: 0.009
Subindicele cheltuielilor bugetare	Locul 3 / 46 – Valoarea scorului obținut: 1.797
Subindicele resurselor umane specializate	Locul 24 / 46 – Valoarea scorului obținut: -0.08
Subindicele participării culturale	Locul 31 / 46 – Valoarea scorului obținut: -0.24
Subindicele industriilor culturale	Locul 20 / 46 – Valoarea scorului obținut: 0.03
Subindicele așezămintelor culturale	Locul 8 / 24 ⁸⁵ – Valoarea scorului obținut: 0.13

Sursă: Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală - Vitalitatea culturală a orașelor din România – ediția 2018

Se observă astfel că, din punct de vedere al vitalității culturale, municipiul Arad se află pe un loc relativ ridicat la nivel național, fiind situat în primele 20 de locuri. În același timp însă, pornind de la aceste valori, se identifică o insuficientă preocupare din partea comunității locale și administrative de a prioritiza dezvoltarea culturală a orașului.

⁸⁴ Studiul "Vitalitatea culturală a orașelor din România" – ediția 2018, este realizat de către Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală pe parcursul anului 2018, se raportează la nivelul anului 2016, an pentru care au fost disponibile majoritatea datelor obținute de la Institutul Național de Statistică, Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, Borg Design și o parte prin colectare internă.

⁸⁵ La acest indicator au fost disponibile date pentru mai puține orașe

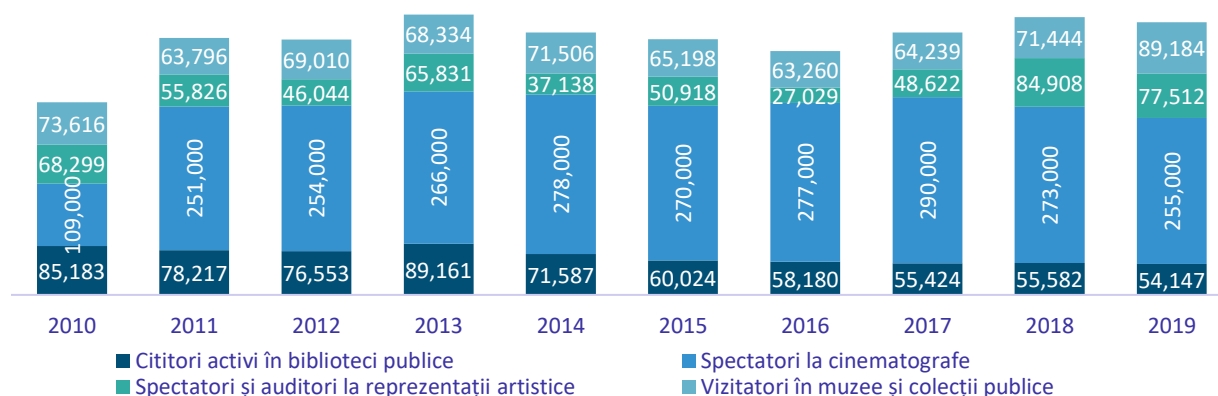
Tabel 2: Vitalitatea culturală a orașelor – analiză comparativă

Nr. crt.	Nume oraș	Valoarea scorului obținut	Poziția ocupată în clasamentul general
1	Municipiul Sibiu	0.61	4
2	Municipiul Timișoara	0.35	9
3	Municipiul Oradea	0.21	14
4	Municipiul Arad	0.16	18
5	Municipiul Bacău	-0.30	36
6	Municipiul Brăila	-0.33	37

Sursă: Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală - Vitalitatea culturală a orașelor din România – ediția 2018

În ceea ce privește vitalitatea culturală a municipiului Arad, în comparație cu alte centre urbane importante și similare ca profil și dimensiune, la nivel național acesta se află sub o serie de orașe deja consacrate datorită resurselor culturale bogate și a modului în care acestea le gestionează. Astfel, pe poziții superioare se află municipiul Sibiu (cu locul nr. 4 ocupat în clasamentul general), municipiul Timișoara (cu locul nr. 9 ocupat în clasamentul general) sau municipiul Oradea (cu locul nr. 14 în clasamentul general). Urmează municipiul Arad (pe locul nr. 18 în clasamentul general – nu foarte departe de municipiul Oradea), însă se remarcă faptul că acesta depășește alți poli urbani importanți la nivel național, precum municipiile Bacău (locul nr. 36) sau Brăila (locul nr. 37), care se află printre ultimele poziții ale clasamentului general.

Pornind de la toate aceste aspecte, trebuie punctat faptul că o componentă importantă a vitalității culturale este reprezentată de consumul cultural. La nivelul județului Arad se poate observa astfel faptul că acesta a cunoscut de-a lungul perioadei 2010-2019 o serie de fluctuații semnificative, fiind înregistrată per total o creștere relativ accentuată, numărul de participanți la activitățile culturale crescând considerabil în această perioadă. Astfel, de la un total de 336.098 mii participanți în anul 2010, în anul 2019 se înregistrează un număr total de 475.843 mii de participanți.

Figura 13: Consumul cultural la nivelul județului Arad, în perioada 2010-2019

Sursă: Baza de date INS Tempo Online

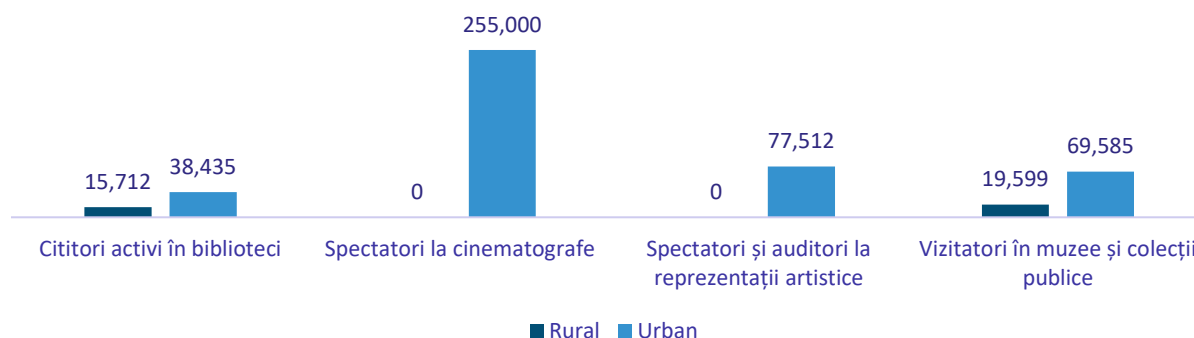
Această creștere accentuată este datorată în special interesului crescut al vizitatorilor în muzee, fiind înregistrată o creștere de 21,14% în anul 2019, cu aproximativ 15.500 mii de persoane mai mult. În cazul spectatorilor și auditorilor la reprezentații artistice se constată o creștere cu 13,48% în anul 2019, cu aproximativ 9.000 mii de persoane mai mult.

În același timp însă, în cazul spectatorilor în cinematografe se înregistrează cea mai mare creștere a numărului acestora pentru perioada 2010-2019, de 133,94% respectiv cu aproximativ 150.000 de mii de spectatori mai mulți. Aceste tendințe au loc atât în contextul în care cinematografele de tip multiplex din centrele comerciale atrag un număr de spectatori în continuă creștere la nivel național, iar spații precum Cinematograful Arta sau Cinematograful Solidaritatea au fost și acestea redeschise.

Nu în ultimul rând, în cazul cititorilor activi, aceste valori au înregistrat o scădere în acest interval, diferența fiind cu aproximativ -36,43% mai puțini cititori în anul 2019 față de anul 2010. Deși această scădere nu este una foarte mare, numărul cititorilor activi se află pe un trend descendent, iar bibliotecile clasice pierd tot mai mult teren în fața conținutului digital/online. În acest context, majoritatea bibliotecilor investesc acum în modernizări sau vin cu idei și proiecte menite să-i convingă pe cetățeni să citească, dar și să transforme aceste spații în adevărate centre comunitare, unde oamenii pot beneficia de acces la calculatoare, rețea Wi-Fi sau evenimente cultural-educative pentru tineri și nu numai.

În ceea ce privește analiza consumului cultural la nivelul zonelor urbane vs. zonele rurale, se observă faptul că în toate cazurile consumul cultural este mai activ la nivelul municipiilor și orașele județului Arad.

Figura 14: Diferențe urban-rural în ceea ce privește consumul cultural în județul Arad, în anul 2019

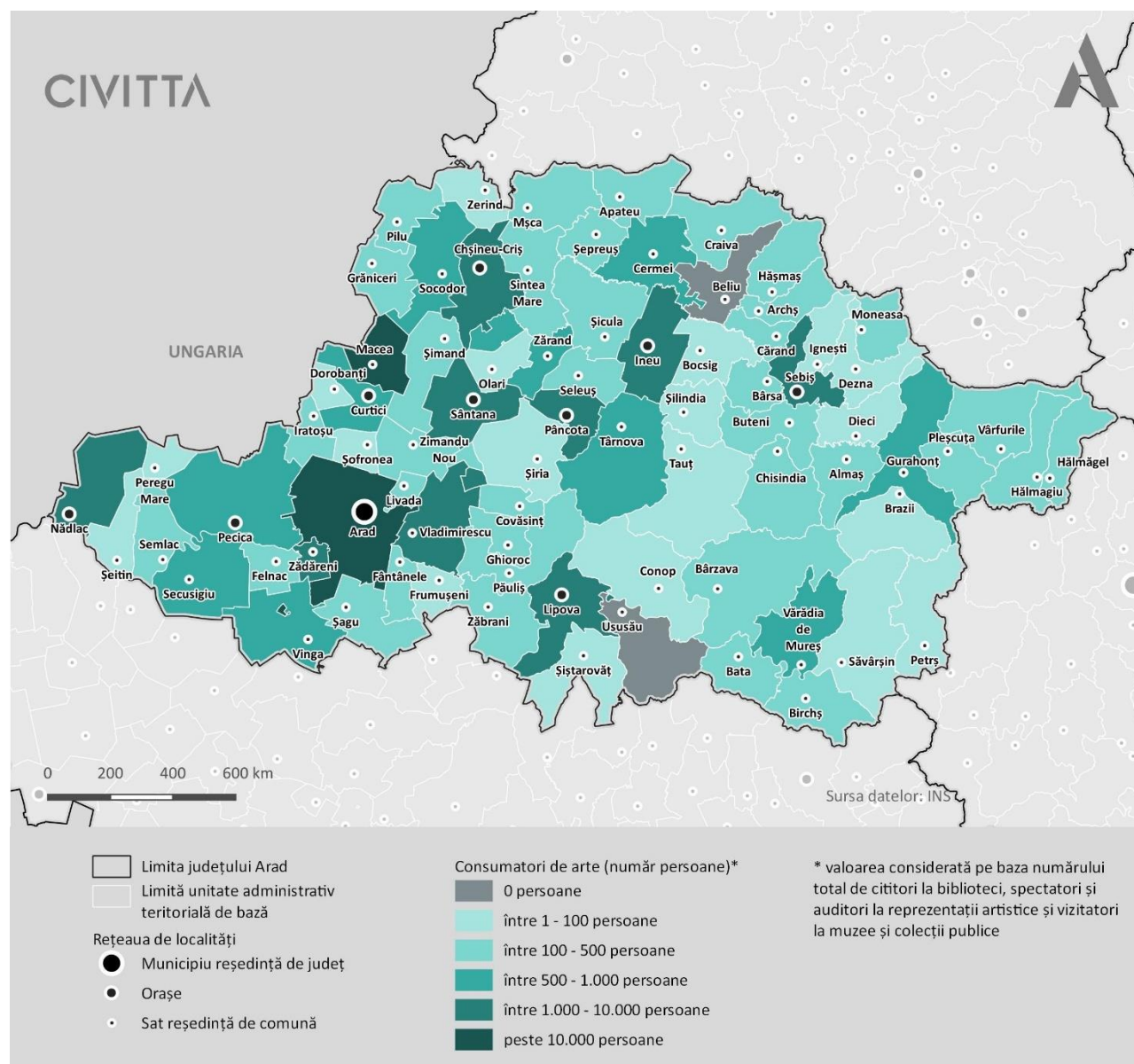
Sursă: Baza de date INS Tempo Online

În mediul rural, principalul consum cultural este realizat la nivelul vizitatorilor în muzee și colecții publice, urmat de cititorii activi în biblioteci. În același timp, la nivelul județului pentru anul 2019, municipiul Arad este orașul cu numărul cel mai mare de persoane consumatoare de arte⁸⁶, respectiv 165.527 mii persoane, urmat de localitatea Macea cu un număr total de 11.581 mii persoane și

⁸⁶ Valoarea considerată pe baza numărului total de cititori la biblioteci, spectatori și auditori la reprezentații artistice și vizitatori la muzee și colecții publice

localitatea Zădăreni cu 9.090 mii persoane implicate. Orașul Lipova și orașul Nădlac înregistrează un număr total de 6.409 mii persoane, respectiv 3.159 mii persoane consumatoare arte.

Figura 15: Consumatori de arte pe UAT-uri în județul Arad, în anul 2019

Sursă: Baza de date INS Tempo Online

Conform sondajului de opinie realizat⁸⁷ în rândul populației județului Arad, majoritatea respondenților au menționat în procent de 50-60% faptul că frecventează de câteva ori pe an casa

⁸⁷ În cadrul elaborării Strategiei de Dezvoltare a județului Arad 2021-2027, Consiliul Județean Arad a derulat o consultare publică privind principalele nevoi și probleme ale locuitorilor județului. Numărul total de participanți în cadrul sondajului a fost de 234.

de cultură, cămin cultural sau centrul cultural, biblioteca/librărie, cinematograful, teatrul, filarmonica sau muzeul și 40,13% dintre aceștia frecventează de câteva ori pe an biserica. În ceea ce privește restaurantele, cluburile, pub-urile și terasele, 40,94% dintre respondenți frecventează aceste locuri de câteva ori pe lună, iar în ceea ce privește locurile de agrement în aer liber, doar un procent de 35,29% dintre locuitori își petrec timpul aici de câteva ori pe lună. Mai mult, 81,25% dintre respondenți preferă să petreacă timpul liber pe rețelele de socializare (Facebook, Tiktok, Instagram etc.), 60,94% dintre aceștia aleg să își petreacă timpul liber de câteva ori pe an în cadrul unor activități culturale (spectacole de teatru, operă, folclorice, film, galerie de artă, vernisaje, muzee etc.) și 61,05% preferă să participe la activități de divertisment (festivaluri, sărbători locale, târg tradițional, evenimente culturale / sportive etc.).

În ceea ce privește evenimentele și activitățile culturale desfășurate atât la nivelul județului unul dintre principalii actori responsabili pentru asigurarea unei oferte culturale diverse este Centrul Cultural Județean Arad, instituție subordonată a Consiliului Județean Arad, fiind una dintre principalele instituții publice ce urmărește promovarea culturii arădene și facilitarea accesului direct al publicului la diverse forme de manifestare, prin evenimente cultural-artistice, educative, sportive, de sănătate, tineret și turism.

La nivel de evenimente, majoritatea acestora se petrec pe raza municipiului Arad, însă există o serie de evenimente cu notorietate în cadrul unor localități din județ, fiind în principal evenimente outdoor pentru audiențe generalizate, gratuite, atât pentru comunitatea locală cât și pentru turiști.

În ceea ce privește activitatea Centrului Cultural Județean Arad, acesta deschide anul 2021 cu o serie de evenimente culturale și sportive, pentru toate gusturile. Activitățile incluse în calendarul pe anul 2021 sunt destinate tuturor arădenilor, având în prim plan cultura, istoria, sportul și tineretul, spiritualitatea și educația.

În calendarul publicat pe site-ul instituției sunt cuprinse 69 de evenimente și proiecte pe care CCJA plănuiește să le organizeze în acest an. Aproximativ 25 dintre acestea sunt programate să fie organizate în municipiul Arad, restul urmând să aibă loc în diferite localități ale județului. Cele mai importante evenimente anuale organizate de Centrul Cultural Județean Arad în parteneriat cu Centrul Municipal de Cultură Arad, Consiliul Județean Arad și Primăria Municipiului Arad sunt:

- Festival de Folclor "Busuioc purtat la joc" (în orașul Sântana),
- Zilele Administrației Arădene (în Moneasa),
- Caravana Teatrelor de Păpuși și Marionete prin județul Arad,
- Festival concurs de Folclor "Ioan T. Florea" (în Covăsânț),
- Festivalul de muzică ușoară Sebiș (în Sebiș),
- Supermaratonul Arad-Bekescsaba și retur (Arad-Bekescsaba),
- Zilele Maghiare din Pecica și săritul focului de Sf. Ivan (în Percica),
- Ghioroc Summer Fest (în Ghioroc),
- Festival de Dans Folcloric Maghiar (în Adea),
- Zilele Culturii Județului Arad (în localități din județ),
- Alaiul Dubelor – festivalul dubașilor (în Săvârșin),

De asemenea, există și o serie de evenimente de notorietate realizate în fiecare an în municipiul Arad, care aduc un aport considerabil la viața culturală a întregului județ, precum: Festivalul Internațional de Literatură "Discuția secretă", Farad – Festivalul de film documentar, Festivalul de Teatru Circ, Art Encounters, Serie de concerte SoNoRo, Picnic Festival, festivalul de film documentar, festivalul de artă contemporană Media Art Festival (organizat în parteneriat cu municipiile București și Timișoara), Arad Open Air Festival, programe de prezentări cinematografice în aer liber, Zilele Aradului, Festivalul Vinului, Festivalul Minorităților, Festivalul Românilor de Pretutindeni, Stagiunea Teatrului de Vară Ethos, Zilele Culturii Sârbe, Octoberbier și multe altele.

În același calendar se află și evenimente pe partea de literatură în cadrul cărora vor fi organizate și proiectele Arad LiterART, Atelierele de scriere creativă și concurs de creație literară sau Tabăra de creație a tinerilor scriitori de la Săvărsin.

Nu lipsesc nici evenimente cunoscute precum Caravana Tradițiilor de Iarnă, Alaiul Dubelor de la Săvărsin, Praznicul de Pită Nouă de la Pecica, Grădinița Culturală, Școala de Vară sau stagiunea Teatrului de Vară Ethos. Tabăra de la Căsoaia, aflată în subordinea Consiliului Județean Arad și administrarea Centrului Cultural Județean Arad, s-a deschis începând cu luna mai 2021, cu scopul închirierii în regim hotelier, cu funcțiune de cazare, fără a fi organizate tabere de copii. Unul dintre obiectivele majore în domeniul cultură și tineret este și tabăra de la Moneasa care se află în acest moment pe lista de investiții pentru anul 2022⁸⁸, intenția fiind ca Tabăra Moneasa să devină una dintre cele mai moderne tabere pentru copii din vestul țării.

Odată cu declanșarea pandemiei de COVID-19, a fost nevoie de impunerea unor măsuri de distanțare fizică / socială menite să reducă răspândirea virusului care provoacă această boală. Măsurile luate atât de Guvernul României, cât și de autoritățile publice din cauza pandemiei au afectat semnificativ domeniul cultural, inclusiv organizarea evenimentelor și activităților culturale. Astfel că, încă din martie 2020, organizarea evenimentelor culturale, sportive, religioase sau de divertisment au fost interzise sau mult limitate. Acest lucru a avut și un efect direct asupra consumului cultural la nivelul județului Arad. Astfel, sectorul cultural a trebuit să caute soluții, să se reinventeze, să formeze alianțe, să analizeze noile forme de consum cultural și să adopte noi practici. Artiștii și organizatorii s-au străduit să ofere alternative: evenimente în cadru restrâns, concerte, piese de teatru și lansări în mediul online pe Facebook sau YouTube.

Atât administrația, cât și instituțiile culturale au vrut să adapteze și să elibereze spațiul pentru desfășurarea viitoarelor evenimente culturale în siguranță maximă, programul cultural fiind configurat în așa fel încât să existe o multitudine de evenimente de dimensiuni medii și mici pentru un public limitat, în detrimentul unor evenimente mari, cu public numeros. S-a dorit realizarea unui program de cel puțin 100 de evenimente de-a lungul perioadei de vară 15 iunie – 15 septembrie 2020, în spații deschise propriu-zis culturale precum, Grădina de vară a CCJA, Grădina de vară a Cinematografului Arta, Grădina de vară a Cinematografului Grădiște sau Curtea clădirii Preparandiei,

⁸⁸ <https://www.cjarad.ro/comunicate-presa/1317-tab%C4%83ra-de-la-moneasa-pe-lista-de-investi%C8%9Bii-a-cja.html>

precum și evenimente în spații publice tradiționale: Faleza Mureșului, Piața Reconcilierii, Platoul Primăriei, Parcul Eminescu sau Ștrandul Neptun.

Administrația a propus de asemenea și mobilizarea unor spații publice noi precum Străzile Mețianu, 1 Decembrie, Aleea Borsec, Piața Avram Iancu sau Piațeta Bisericii Roșii, pentru a valorifica cultural spații noi ce nu au fost recunoscute până acum.

Grădinile de vară ale cinematografelor din cartierele Grădiște și Gai au fost adaptate pentru proiecții de film în aer liber pentru copii, iar în cadrul grădinii Cinematografului Arta pe tot parcursul lunii iulie au rulat filme franceze clasice și recente, grație unui parteneriat inițiat între Centrul Municipal de Cultură și Institutul Francez din România. Printre alte proiecții de filme în aer liber desfășurate în grădina de vară Arta sunt și filmele "Proiectul Florida", "Mare și tare", "Durere și Glorie", "Tovarășul Draculici", "Jurnalul familiei-escu" și multe altele. Astfel, a fost demarat și programul special "Taxi Drive-In în grădina de vară a Cinematografului Arta" ce a constat în proiecții de week-end în grădina de vară a Cinematografului.

Printre alte evenimente speciale adaptate contextului pandemiei se numără și proiectul special al Teatrului Clasic Ioan Slavici, Teatru de la fereastră, în care curțile interioare ale blocurilor, au fost utilizate ca scene deschise pentru derularea unor serii de piese de teatru. În cadrul Filarmonicii Arad, au fost demarate o serie de programe culturale printre care Rock Pop Simfonic, Concert în Parcul Reconcilierii și o serie de *cineconcerte* în cadrul grădinilor cinematografelor Arta și Grădiștea. De asemenea, în cadrul spațiilor urbane noi a fost implementat proiectul "Seri de vară în spațiile urbane", spații în cadrul cărora au fost difuzate momente artistice cu muzică ambientală.⁸⁹

În continuare, în această perioadă evenimentele vor fi organizate preponderent în aer liber, administrația și instituțiile de cultură dorind astfel să se adapteze și să elibereze spațiul public pentru evenimente culturale. Spre deosebire de anii trecuți, în această stagiune estivală, Teatrul de Vară al Centrului Cultural Județean Arad va găzdui doar concerte și spectacole ale instituțiilor de cultură din Arad care, dată fiind situația din această perioadă, au întâmpinat dificultăți în a desfășura activitatea în sălile de spectacol. De asemenea, participarea va fi condiționată conform prevederilor legale aflate în vigoare la momentul desfășurării evenimentului.

E de menționat totuși faptul că programul cultural a fost elaborat la începutul anului, existând așadar posibilitatea să sufere modificări ulterioare, cum ar fi anulări sau reprogramări, în funcție de situațiile epidemiologice date de COVID-19.

⁸⁹ Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană Municipiul Arad 2021-2027 și post 2027

4.3 Analiza stakeholderilor locali

În contextul în care guvernarea unui teritoriu reprezintă un proces din ce în ce mai complex, în care așteptările comunității sunt din ce în ce mai ridicate, iar instrumentele disponibile sunt mai diverse, apare ca oportun conceptul de guvernanță. Acesta definește o schimbare de paradigmă în domeniul cadrului instituțional și administrativ, de la o abordare "de sus în jos" (top-down), în care procesul de guvernare este în stricta responsabilitate a administrației publice, către un demers "de jos în sus" (bottom-up), în care accentul este pus pe implicarea tuturor actorilor relevanți și stabilirea unor mecanisme de coordonare și cooperare.⁹⁰

În ceea ce privește sectorul cultural, recunoscând funcțiile sale importante în societate, discursurile s-au mutat totuși în ultima vreme de la concentrarea pe rolul instrumental al culturii față de alte sectoare, către o concepție mai generală a valorii publice a culturii. Pe lângă comunicarea estetică și valorile cognitive, participarea culturală aduc numeroase beneficii cetățenilor în mai multe moduri: construiește încredere în sine, stima de sine, mândrie și demnitate. "Cultura" – în ciuda importanței sale în identitatea națională și recunoașterea tot mai mare a rolului său de motor economic – este, totuși, rareori importantă pe agenda politică.⁹¹

În ceea ce privește actorii relevanți în dezvoltarea unui teritoriu, inclusiv în sectorul cultural, modelul de cvadruplu helix oferă baza teoretică pentru inovare în cooperarea actorilor locali, integrând sistemul academic, sistemul politic / administrativ, sistemul economic și reprezentanții comunității.

Pentru a studia acești actori, analiza stakeholderilor locali este un pas cheie în înțelegerea contextului local, în special atunci când vorbim de sectorul cultural, pentru a identifica pe de-o parte factorii relevanți care au sau pot avea un impact semnificativ asupra dezvoltării culturale a județului, iar pe de altă parte pentru a evidenția interesele și nevoile de dezvoltare din partea acestora.

Analiza stakeholderilor reprezintă un proces complex, bazat pe instrumente de cercetare și de dezbateră, care are ca scop identificarea actorilor cheie și a modului de implicare a acestora într-un proces participativ. Există numeroase metodologii de analiză a stakeholderilor, însă aceasta urmează o serie de pași principali:

- **Identificarea stakeholderilor** – pe baza unor acțiuni de cercetare, brainstorming și validare este alcătuită o listă exhaustivă a tuturor

Figura 16: Categoriile de actori din cvadruplu helix

⁹⁰ Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, 2018. Zonele funcționale în statele membre ale Consiliului European. Studiu pregătit pentru a XVII-a sesiune a Conferinței Consiliului European a Miniștrilor Responsabili cu Amenajarea Teritoriului (CEMAT)

⁹¹ MinConfCult, 2013. Governance of Culture – Promoting Access to Culture

actorilor din județ din domeniul cultural, urmărind cele patru categorii principale definite în cadrul helixului (mediul de afaceri, mediul universitar și de cercetare, administrația publică și societatea civilă);

- **Analiza și maparea stakeholderilor** – această etapă presupune evidențierea rolului și interesului actorilor identificați;
- **Prioritizarea stakeholderilor** – toți pașii anteriori conduc către prioritizarea / ierarhizarea actorilor locali și identificarea măsurilor viitoare de implicare / adresare a acestora.

În ceea ce privește procesul de **IDENTIFICARE** a actorilor locali, așa cum a fost menționat, acesta a urmărit abordarea de tip cvadruplu helix, fiind identificate următoarele tipologii de stakeholderi din domeniul cultural pentru dezvoltarea județului Arad:

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ, INSTITUȚIILE PUBLICE, ORGANIZAȚII CU ROL ÎN FURNIZAREA DE SERVICII PUBLICE

- Consiliul Județean Arad.
- Primăriile și Consiliile Locale ale UAT-urilor componente ale județului Arad.
- Instituții de cultură: Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Școala Populară de Arte, Casa de Cultură Pecica, Palatul Copiilor Arad, Complexul Muzeal Arad, Galeriile "Turnul de Apă", Muzeul Tramvaiului Electric, Muzeul Viei și al Vinului din Ghioroc, Muzeul Memorial "Ioan Slavici și Emil Montșia", Muzeul Memorial "Vasile Goldiș", Muzeul Cofetăriei și al Cofetarilor, Muzeul "Adam Müller Guttenbrunn" din Zăbrani, Muzeul etnografic "Alexandru Chiș" din Covăsinț, Muzeul Orășenesc Lipova, Muzeul din Beliu, Muzeul "Crișului Alb" din Sebiș, Muzeul tradițiilor slovacilor din Nădlac, Teatrul de Stat Ioan Slavici, Teatrul de Marionete, Teatrul Vechi, Teatrul Maghiar, Biblioteca Județeană A.D. Xenopol, Biblioteca Centrală Universitară "Cornelia Bodea", Biblioteca "Tudor Arghezi" a Universității de Vest "Vasile Goldiș" din Arad, bibliotecile orășenești, căminele și centrele culturale din UAT-urile rurale.
- Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Arad.
- Instituții în domeniul mediului: Regia Națională a Pădurilor – Direcția Silvica Arad, Agenția pentru Protecția Mediului Arad, Garda de Mediu – Comisariatul Județean Arad, Agenția Națională pentru Arie Naturale Protejate – Serviciul Teritorial Arad.

MEDIUL ACADEMIC, DE FORMARE ȘI DE CERCETARE

- Inspectoratul Școlar Județean Arad.
- Facultatea de Design (UAV), Liceul de Artă "Sabin Drăgoi" și Școala Populară de Arte.
- Grădinițele, școlile, liceele, colegiile și școlile postliceale din UAT-urile din județul Arad.
- Palatul Copiilor Arad.
- Grădina Botanică Universitară Macea.
- Centre de formare publice și private.

SOCIETATEA CIVILĂ, COMUNITATEA ȘI UTILIZATORII

- Locuitorii județului Arad.
- Vizitatorii județului Arad.
- Asociații și fundații în domeniul cultural, social, sportiv, de protecția mediului, mobilitate alternativă, sănătate etc.
- Minorități: Forumul Democrat al Germanilor din Arad, Uniunea Bulgară din Banat – Filiala Arad, Uniunea Democrată Maghiară din România – Filiala Arad, comunitatea evreilor, Uniunea Sârbilor din Arad, Uniunea Ucrainenilor din România – Filiala Arad, Partida Rromilor.
- Asociații: Asociația Fotografilor Profesioniști, Asociația CARPE DIEM Arad, Asociația Aradi Kamaraszinhaz, Asociația Culturala PRO VISIO Arad, Asociația FOTO CLUB Arad, Societatea Maghiara de Cultura din Transilvania, Fundația TAKACS, Cercul Cultural BANAT-JA, Asociația "IN MEMORIAM", Asociația KOLCSEY, Asociația TRUST SOCIETY, Asociația PRO URBE, Asociația AMIFRAN, Asociația Aradul Literar, Asociația ARADSTERDAM, Asociația KF Culture, Asociația CitiZenit, Mișcarea Arădeană, Asociația Foto Club Pro Arad, Cenaclul „Ion Andreescu”, Cenaclul literar „Luceafărul”, Asociația "Ansamblul Folcloric Păstrătorii Tradiției Pecica", Asociația "Îndrăznește să fii tu", Asociația "Egreta Lipova", Asociația "Ansamblul Folcloric Florile Mureșului", Asociația Buzavirag Pecica, Asociația Pro-Adea, Asociația "Emil Montia", Organizația Tinerilor Maghiari din Arad, Asociația Pro Identitas Arad.
- Arhiepiscopia Aradului.

MEDIUL PRIVAT

- Companiile ce își desfășoară activitatea pe teritoriul județului Arad.
- Asociații și federații profesionale: Uniunea Artiștilor Plastici Arad, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Arad, Ordinul Arhitecților din România – Filiala Arad.

Cu privire la **ANALIZA** actorilor locali, în acest context, un rol deosebit de important îl poartă administrația publică, instituțiile publice și actorii cu rol în furnizarea de servicii culturale, aceștia reprezentând principalii factori de decizie la nivel județean și cu atribuții în dezvoltarea județului prin inițierea, coordonarea și medierea acțiunilor. Din această categorie, Consiliul Județean Arad *este autoritatea administrației publice locale pentru coordonarea activității consiliilor comunale, orășenești și municipale, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean care să asigure: îmbunătățirea calității vieții locuitorilor, dezvoltarea economico-socială a județului, protejarea și refacerea mediului și gestionarea și valorizarea patrimoniului județean.*

Pentru a putea coordona într-un manieră eficientă și performantă dezvoltarea și cooperarea actorilor la nivelul județului, Consiliul Județean Arad trebuie să își întărească permanent capacitatea administrativă care cuprinde sau este influențată de numeroși factori, factori care însă se aplică și celorlalte instituții publice și furnizori de servicii culturale. Acești factori vizează:

- Un proces eficient și previzibil de luare a deciziilor la nivel instituțional;
- Un nivel optim de responsabilizare a structurilor instituției și a celor subordonate;
- Capacitatea și gradul de pregătire ale resurselor umane;
- Capacitatea de planificare și dezvoltare pe baza datelor actuale din teritoriu;
- Transparența, gradul de acces la informație și nivelul de interacțiune cu cetățenii și actorii de mediul privat și mediul independent;
- Gradul de adoptare a noilor tehnologii și de implementare a transformărilor digitale;
- Managementul resurselor financiare;
- Existența unor relații de cooperare cu alte organizații publice și private din țară sau din străinătate;
- Creșterea capacității actorilor relevanți în domeniul cultural;
- Încurajarea schimburilor culturale și a parteneriatelor la nivel local, național și european.
- Susținerea dezvoltării economice a județului Arad prin sprijinirea și dezvoltarea sectoarelor culturale și creative.
- Încurajarea colaborării între actorii culturali și corelarea ofertei culturale.

La nivel județean, actorii publici și privați din domenii de interes precum dezvoltare locală și teritorială, economie, educație și formare, dezvoltare socială, cultură și agrement, mobilitate sau mediu reprezintă parteneri cheie pentru Consiliul Județean sau chiar inițiatori ai acțiunilor de dezvoltare a județului Arad. Mai mult, aceștia au și un rol esențial în monitorizarea evoluției județului și a satisfacției cetățenilor prin relația mai apropiată pe care o pot avea cu teritoriul și locuitorii săi.

În același timp, comunitatea locală și chiar vizitatorii județului Arad reprezintă utilizatorii finali ai infrastructurii și serviciilor culturale locale, fiind cei care judecă gradul de atractivitate a județului.

În final, în ceea ce privește **PRIORITIZAREA** actorilor locali din sectorul cultural, aceasta pornește de la premisa că strategia culturală a județului Arad nu stă în responsabilitatea unei singure persoane sau a unei instituții, ci necesită implicarea întregii comunități locale – instituții publice, organizații ale societății civile și mediul de afaceri, printr-o abordare participativă și centrată pe cetățean / utilizator. Implicarea unor astfel de parteneri este necesară atât în designul inițiativelor / proiectelor / serviciilor culturale, în mobilizarea de resurse, în implementare, cât și în monitorizarea și evaluarea implementării de ansamblu a strategiei.

În acest scop, demersul de elaborare a prezentei strategii a fost unul participativ, în care, prin intermediul sondajelor sau a întâlnirilor de consultare s-a urmărit implicarea unei game cât mai variate a actorilor locali din sectorul cultural, fiind atinse aspecte precum elementele de potențial și dezavantajele actuale ale județului în sectorul cultural, precum și sugestii de inițiative și acțiuni viitoare. Demersul participativ a cuprins:

- Realizarea unor întâlniri consultative, respectiv a grupurilor de lucru cu stakeholderii locali din județul Arad, pentru a determina viitoarele direcții de acțiune pe care va trebui să se concentreze dezvoltarea culturală a județului.
- Realizarea unor sondaje de opinie dedicate populației, administrațiilor publice locale, precum și instituțiilor cu rol în dezvoltarea și prestarea de servicii culturale.

Pașii următori constau în identificarea celor mai relevanți actori locali, atât pe baza interesului lor demonstrat pe parcursul procesului de elaborare a prezentei strategii, cât și a rolului pe care îl pot avea în inițierea și implementarea acțiunilor de dezvoltare ale județului în următorii ani, pentru a stabili mecanismele de implicare a acestora în operaționalizarea documentului strategic: ca inițiatori de proiecte, ca parteneri ai Consiliului Județean, cu rol în monitorizarea impactului inițiativelor derulate, cu rol consultativ sau ca utilizatori finali.

Rezultatele consultărilor

Întâlniri consultative cu actorii locali din județul Arad

În contextul activităților de elaborare a Strategiei Culturale a Județului Arad 2021-2027, Consiliul Județean Arad a derulat o serie de întâlniri consultative pentru a stabili direcțiile clare de acțiune pe care județul Arad va trebui să se concentreze în următoarea perioadă.

Întâlnirile au avut loc în data de 01.10.2021 în județul Arad, fiind reprezentate de 2 grupuri de lucru, precum și 1 grup de lucru ce a avut loc în data de 06.04.2022, cu o serie de actorii relevanți identificați în cadrul elaborării prezentei strategii.

Temele de discuție care au fost abordate în cadrul grupurilor de lucru din data de 01.10.2021 au fost:

- Observații și sugestii de completare sau revizuire a versiunii intermediare a analizei situației existente elaborate în cadrul strategiei;
- Provocări, nevoi și elemente de potențial privind infrastructura culturală, patrimoniul material și imaterial, precum și vitalitatea culturală a județului Arad;
- Identificarea de soluții și direcții de dezvoltare / proiecte pentru dezvoltarea domeniului cultural din județul Arad.

Temele de discuție care au fost abordate în cadrul grupurilor de lucru din data de 06.04.2022 au fost:

- Validarea viziunii și a conceptului de dezvoltare a domeniului cultural din județul Arad;
- Validarea obiectivelor prioritare pentru dezvoltarea domeniului cultural din județul Arad în următorii ani;
- Identificarea de soluții și direcții de dezvoltare / proiecte pentru dezvoltarea domeniului cultural din județul Arad.

Astfel, în urma discuțiilor, au fost identificate o serie de aspecte relevante în ceea ce privește **domeniile / ariile de potențial, reprezentative pentru identitatea arădeană** sau care au potențial ridicat de dezvoltare și care ar putea aduce valoare județului, precum:

- Valorificarea multiculturalității ca aspect definitoriu al județului Arad – în acest sens, anumiți actori locali și-au arătat disponibilitatea de a participa la diverse evenimente din județ pentru a promova mai activ o mixitate a culturilor locale în cadrul unor evenimente, pe lângă evenimentele dedicate preponderent doar unei anumite culturi. În acest context, se remarcă

și Parcul Reconcilierii ca un simbol al reconcilierii Româno-Ungare, care însă are nevoie de noi intervenții de amenajare. De asemenea, este oportună și continuarea organizării Festivalului Minorităților Naționale de la Arad.

- Potențialul important al literaturii, în condițiile în care media de vârstă a scriitorilor locali începe să fie mai crescută, fiind necesară promovarea acestei ramuri către tinerele talente. Pentru această, a fost identificată oportunitatea organizării de ateliere de scriere creativă în școli prin parteneriate între profesorii de Limba și literatura română și scriitori profesioniști care să țină prelegeri și cursuri în instituțiile de învățământ. În același timp, pot fi organizate concursuri literare, dar și ateliere de lectură și scriere creativă la diverse evenimente culturale.
- Un alt domeniu cu potențial, dar și necesar a fi dezvoltat, este cel al artei moderne pentru tineri (ex. străzi dedicate lucrărilor de *graffiti*, spații publice amenajate pentru expunerea de lucrări etc.) atât pentru a încuraja tinerele talente de a rămâne în județ sau de a alege un domeniu artistic, dar și pentru animarea Aradului prin creațiile acestora. Acest lucru vine în contextul în care se remarcă și o vizibilitate mai redusă a oportunităților pentru elevi și tineri artiști, dar și o necesitate de a dezvolta și mai mult aceste activități, precum expoziții, workshop-uri cu studenți / elevi etc. Un exemplu de bună practică menționat a fost acțiunea de transformare în ateliere pentru artiști a fostei fabrici de tramvaie din Timișoara. Oportunitatea dezvoltării și promovării turismului festivalier pentru creșterea notorietății Aradului la nivel național / internațional. În acest sens, există numeroase evenimente dedicate culturii tradiționale, însă acestea nu sunt suficiente. A fost recunoscută oportunitatea organizării de evenimente / festivaluri care să pună în valoare patrimoniul construit și natural, în locații precum Castelul Săvârșin, Valea Mureșului etc. De asemenea, a fost amintit un eveniment cu potențial ridicat de dezvoltare, și anume Festivalul Folk pe Pâine de la Pecica, ajuns la a 10-a ediție, ce a devenit deja un eveniment de interes național. Sunt necesare însă fonduri suplimentare pentru a putea crește și mai mult această inițiativă ce în prezent este finanțată preponderent cu fonduri de la Consiliul Local, și într-o mai mică măsură prin sponsorizări private.

Dintre resursele valoroase ale județului Arad, o atenție deosebită a fost acordată orașului Lipova, al doilea pol cultural al județului după municipiul Arad, în anumite privințe cu potențial chiar mai ridicat decât al municipiului reședință de județ. Pe lângă aceștia, au fost identificați o serie de poli care ar putea beneficia de o mai bună vizibilitate și consolidare la nivelul județului:

- Dezvoltarea unui nou pol cultural în Zona Săvârșin și Petriș care să cuprindă inclusiv Drumul Regelui și Ruta Bisericilor de Lemn de pe Valea Mureșului (zonă de interes și de investiții), inclusiv Castelul Salbek din Petriș;
- Dezvoltarea unui nou pol turistic în Zona Ineu – Vale – Priseaca – Zona Hășmașului;
- Zona Vinului și Ghioroc – zone cu potențial de dezvoltare a infrastructurii turistice și hotelieră;
- Păuliș ar putea fi dezvoltat ca un pol cultural-istoric secundar, fiind puse mai bine în evidență Monumentul de la Păuliș sau scene din luptele care au avut loc acolo (idee de proiect);
- Dezvoltarea unui pol al multiculturalității la Nădlac, datorită patrimoniului cultural și al moștenirii comunității slovace, care necesită o atenție sporită.

Dintre resursele valoroase ale județului Arad, o categorie aparte este cea a lăcașelor de cult, județul Arad beneficiind de un patrimoniu construit ecumenic foarte bogat. Există însă numeroase provocări mai ales în întreținerea acestui patrimoniu, în special în comunitățile cu un număr mai redus de locuitori, fiind necesare măsuri de sprijin pentru suplinirea resurselor financiare. De asemenea, există potențial pentru includerea bisericilor de lemn în Ruta Cultural Turistică a Bisericilor de Lemn din România, însă uneori intervin probleme din pricina regimului de proprietate asupra acestor obiective.

În ceea ce privește o serie de **provocări** în domeniul cultural din județul Arad, au fost menționate:

- Nevoia actualizării unui ghid turistic al județului.
- Canalul Morilor, care deși a fost menționat ca un element de potențial prin unicitatea sa la nivel național, este dificil de valorificat din cauza faptului că acesta este colmatat și impracticabil, existând în același timp probleme și cu stabilirea regimului de proprietate a terenurilor adiacente. A fost menționată comuna Buteni drept un punct de interes unde s-ar putea realiza și intervenții pe Canalul Morilor, aici existând și o tabără de sculptura a sculptorului Mihai Buculei.
- Sunt necesare intervenții în satele în care dispar rapid casele tradiționale. Unele dintre acestea ar putea fi transformate în muzee, ce pot în timp deveni factori polarizatori și pentru alte afaceri în sectorul turistic sau complementar.
- Potențialul de reabilitare și valorificare a Teatrului Hirschl, spre exemplu pentru a găzdui Teatrul Maghiar, oferind astfel posibilitatea Teatrului de Marionete de a avea resurse suplimentare de spațiu, pe care acum le împarte cu Teatrul Maghiar.
- Provocarea artelor vizuale care nu sunt finanțate din surse publice. Artiștii și actorii locali din acest sector au nevoie inclusiv de sprijin / consiliere pentru accesarea finanțărilor externe.
- Problema țărușilor de la Monumentul Eroilor de la Păuliș care împiedică trecerea către monument.
- Identificarea unor branduri ale județului, cum sunt brandurile gastronomice care există în prezent – vinul de la Miniș, pâinea de Pecica, vinurile tradiționale care se consumau în familiile austro-ungare, Podgoria de la Recaș, salamul de Nădlac, găluștele slovacăști de Nădlac și valorificarea mai bună a acestora printr-o poveste care să atragă atenția asupra unor produse.
- Identificarea și realizarea unor centre în care meșterii populari să poată să ducă tradițiile și meșteșugurile mai departe și, în același timp, să reprezinte centre de atracție pentru turiștii care doresc să afle mai multe despre aceste activități arădene: Gurahonț există în acest moment un cuptor de topit fier și ar mai putea fi identificate și astfel de zone distincte la Șiria, Nădlac, Hălmagiu sau Pecica.
- Tinerii din ziua de astăzi prezintă un interes scăzut în ceea ce privește istoria și tradiția arădeană și se recomandă realizarea unor proiecte care să educe tinerii în sectorul cultural și de patrimoniu – ex. Școala de vară de la Căsoaia.

În ceea ce privește abordarea strategică și direcțiile viitoare de dezvoltare, au fost înaintate o serie de **idei / propuneri de acțiuni / intervenții / direcții necesare / oportune** în perioada următoare. Acestea vizează:

- Sporirea vizibilității Aradului și a culturii din Arad atât prin revitalizarea culturii urbane, dar și a celei din mediul rural.
- Formarea de asociații la nivel de UAT pentru a include comunitatea locală activ în viața culturală – Primăria, Biserica, unitățile de învățământ și oamenii de cultură să formeze o asociație la nivel local cu scopul de a promova cultura zonei respective, spre exemplu prin festivaluri tematice de tipul Festivalul Merelor / Lubeniței / Roșiilor, acolo unde acestea pot fi reprezentative pentru toți locuitorii UAT-ului.
- Depolitizarea culturii.
- Acordarea de sprijin public în mediul privat / antreprenorial.
- Dezvoltarea unei a doua axe a municipiului Arad, după Bulevardul Revoluției, constând în cea a râului Mureș, prin revitalizarea malurilor prin dotări de tipul parcurilor, bazelor sportive, bazinelor de înot, spațiilor de agrement etc.
- Dezvoltarea și promovarea unui noi traseu cultural-turistic Drumul Sării, cuprinzând locații și obiective precum: castelele de pe valea Mureșului, Cetatea Șoimoș, Macea, Canalul Morilor, Buteni etc. Dezvoltarea unei platforme de dialog pentru actorii locali activi în sectoarele culturale pentru încurajarea și stimularea parteneriatelor între aceștia.
- Realizarea unei abordări integrate de a proteja și valorifica patrimoniul național cultural existent la nivelul zonei Țara Hălmagului.
- Dezvoltarea și promovarea unui nou traseu cultural-turistic care să pună în evidență rutele maghiare din zona Păuliș.
- Dezvoltarea unor trasee turistice și culturale noi:
 - Traseu cultural-istoric pe Valea Mureșului – Lipova – Săvârșin;
 - Traseu al castelelor și conacelor de pe Valea Mureșului – se recomandă introducerea castelelor și conacelor cumpărate de investitori privați în circuitul turistic;
 - Traseu pentru biciclete în Pecica care să lege de zona sitului arheologic de la Șanțul Mare (Pecica) și mănăstirile din această zonă;
 - Traseu al generalilor în Cetatea Aradului, conectat cu zona pietonală și monumentele importante din oraș.
- Realizarea unei hărți a intervențiilor culturale din județ în următorii ani pentru a putea gestiona mai bine proiectele care urmează să se realizeze.
- Încurajarea tinerilor să fie mai activi în acest sector și sprijinirea artiștilor locali prin realizarea unor expoziții, evenimente sau locuri în care artiștii să își poată expune lucrările realizate.
- Realizarea unor excursii de vizitare a bisericilor din lemn și promovarea în rândul tinerilor a meșteșugurilor locale.
- Realizarea unui Circuit al Târgurilor și Piețelor din zona rurală, suprapus cu Drumul Vinului – astfel încât turiștii să poată avea parte de experiențe memorabile autentice.
- Realizarea unor proiecte în parteneriat cu municipiul Timișoara cu ocazia evenimentului Timișoara Capitală Culturală Europeană 2023.

Pe parcursul desfășurării prezentei strategii, menținerea legăturii cu participanții la grupul de lucru a fost una constantă, aceștia fiind invitați să transmită orice date și informații pe care le consideră necesare pentru fundamentarea demersului strategic. Versiunea finală a strategiei a fost consolidată în urma integrării tuturor sugestiilor primite pe parcursul perioadei de consultare publică (în intervalul 20.06.2022-24.08.2022), în timpul dezbaterii publice finale din data de 08.08.2022 și prin intermediul sondajului de opinie derulat în mediul online (62 de răspunsuri înregistrate în intervalul 18.08.2022-24.08.2022).

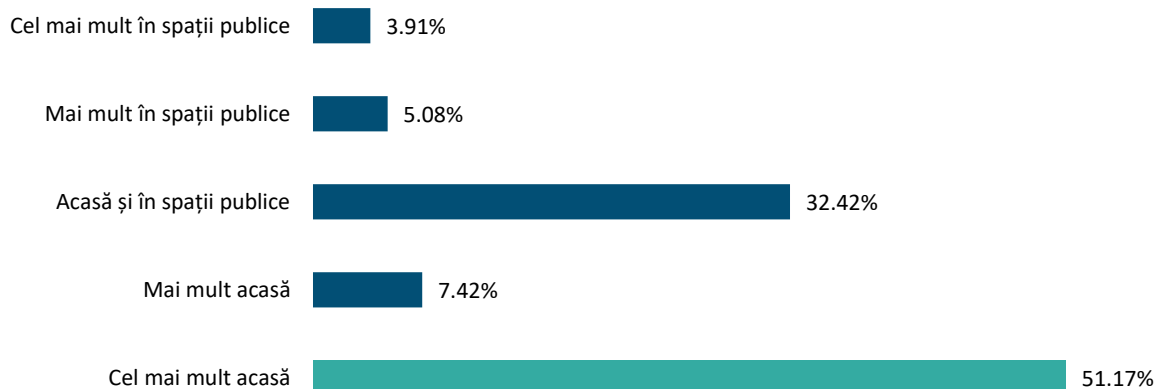
Sondajul dedicat locuitorilor din județul Arad

În cadrul elaborării Strategiei de Dezvoltare a Județului Arad 2021-2027, Consiliul Județean Arad a derulat o consultare publică privind principalele nevoi și probleme ale locuitorilor județului. Numărul total de participanți în cadrul sondajului a fost de 337.

Chestionarul a fost aplicat în perioada 21.03.2021-31.05.2021 și a fost format din 31 de întrebări. În cadrul acestui chestionar au fost surprinse întrebări din domeniul cultural, care au ajutat la formarea unei idei asupra consumului cultural al locuitorilor județului Arad.

Cea mai răspândită formă de consum cultural domestic și realizată cu cea mai mare frecvență este petrecerea timpului liber acasă – 51,17% dintre respondenți au declarat că fac acest lucru în timpul liber. Doar 32,42% dintre aceștia își împart timpul liber între acasă și spațiile publice și 3,91% dintre locuitori își petrec timpul liber cel mai mult în spații publice.

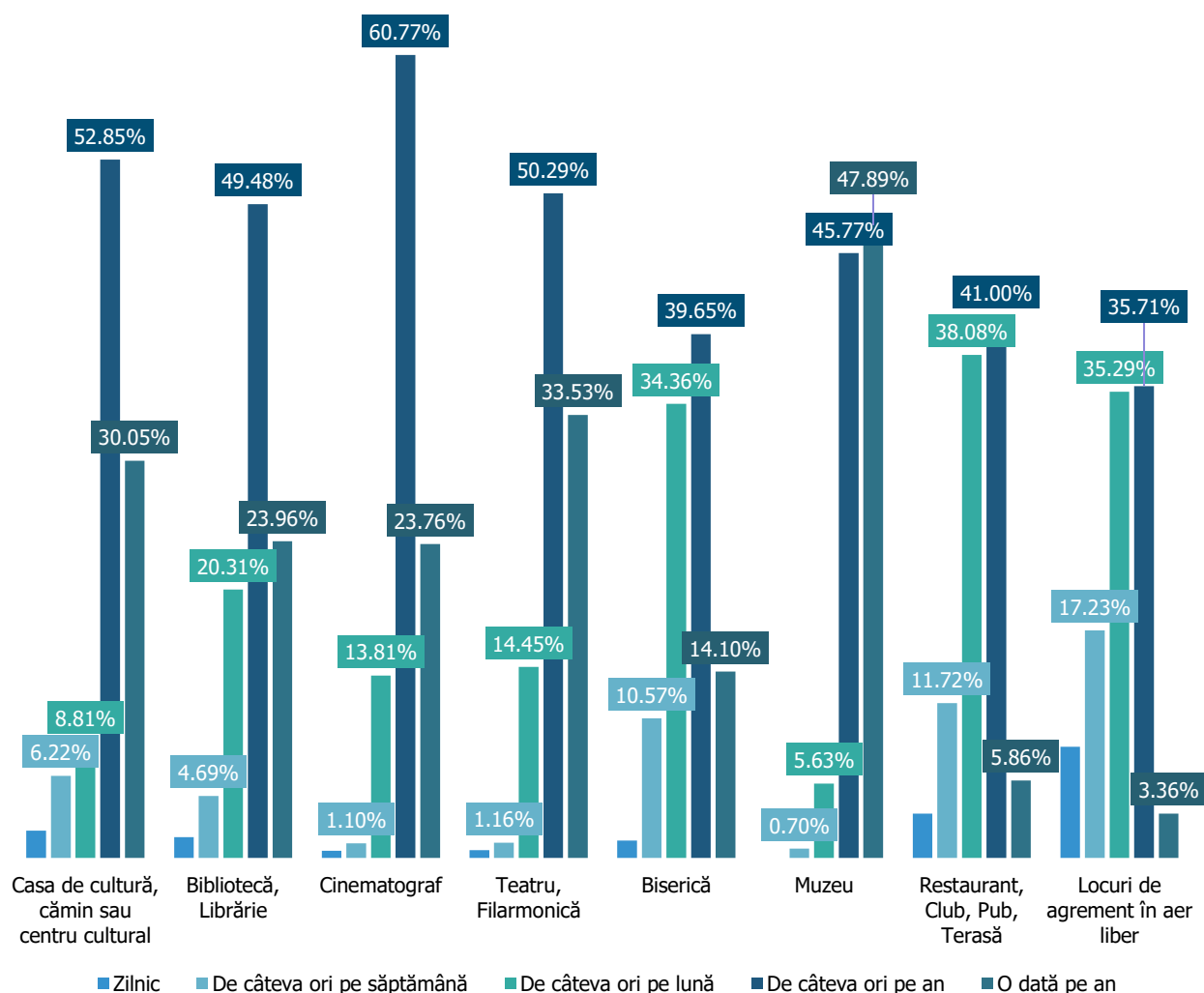
Unde vă petreceți timpul liber cel mai mult?

În ceea ce privește frecvența cu care locuitorii județului Arad își petrec timpul în cadrul echipamentelor culturale (în condiții normale de viață, în afara situației pandemiei actuale), 52,85% dintre aceștia își petrec de câteva ori pe an timpul liber la casa de cultură, cămin sau centru cultural, în timp ce 49,48% dintre aceștia susțin că merg de câteva ori pe an la bibliotecă sau la librărie. Tot de câteva ori pe an, locuitorii județului Arad aleg să meargă la cinematograful – un procent de 60,77% dintre aceștia și 50,29% aleg să meargă la teatru sau filarmonică și 49,65% la biserică. Locuitorii județului Arad aleg să meargă o dată pe an în procent de 47,89% la muzeu.

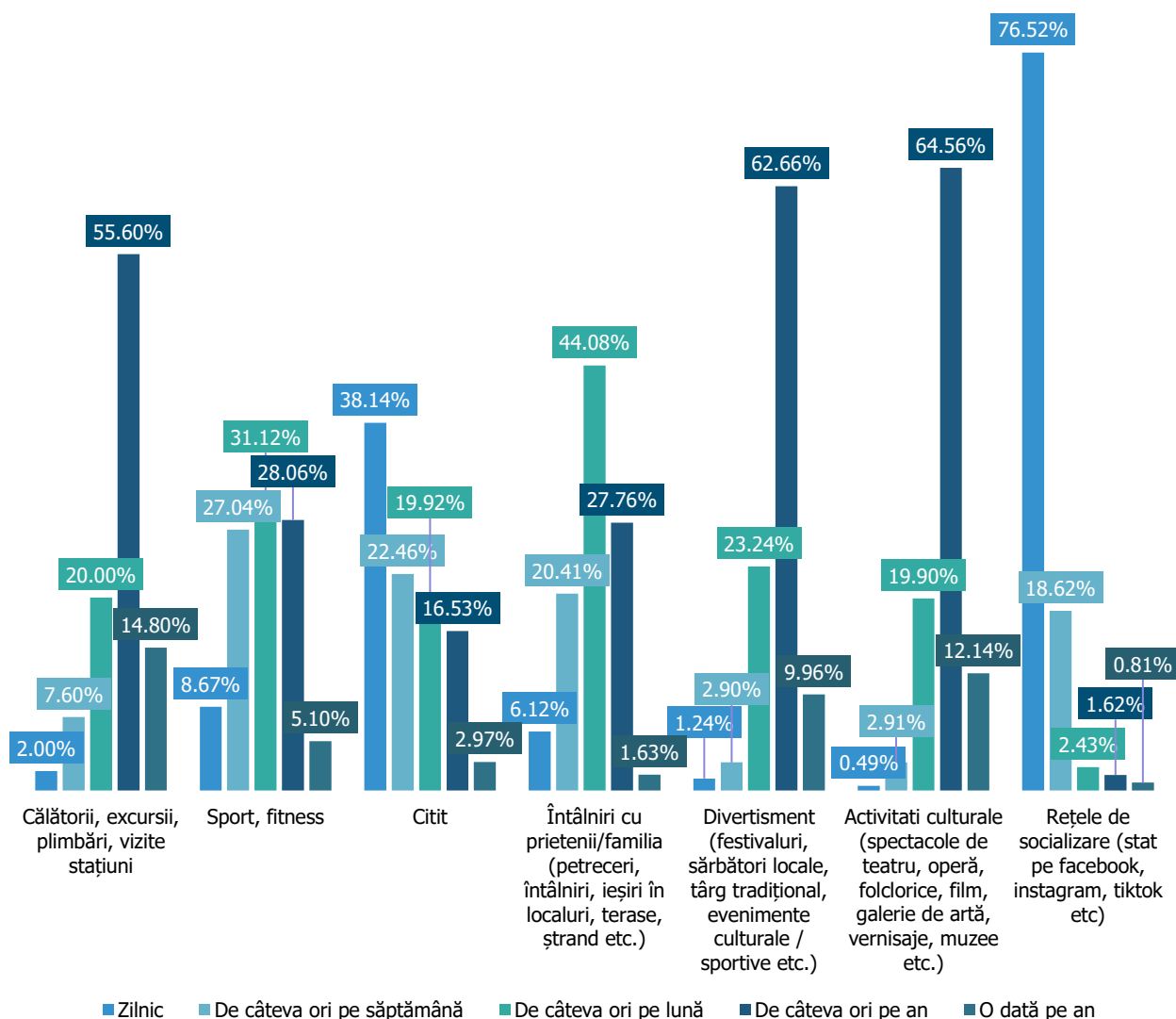
În ceea ce privește petrecerea timpului liber la restaurante, cluburi, pub-uri sau terase, 41,00% dintre respondenți aleg aceste locuri de câteva ori pe lună, în timp ce 35,29% aleg să își petreacă timpul liber în locuri de agrement în aer liber și 35,71% dintre aceștia aleg să facă asta de câteva ori pe an.

Cât de des frecvențați următoarele locuri?

În ceea ce privește întrebarea „Cât de des petreceți timpul făcând următoarele activități?”, majoritatea respondenților, în procent de 76,52% petrec timpul liber zilnic pe rețelele de socializare, în timp ce 38,14% dintre aceștia aleg să citească.

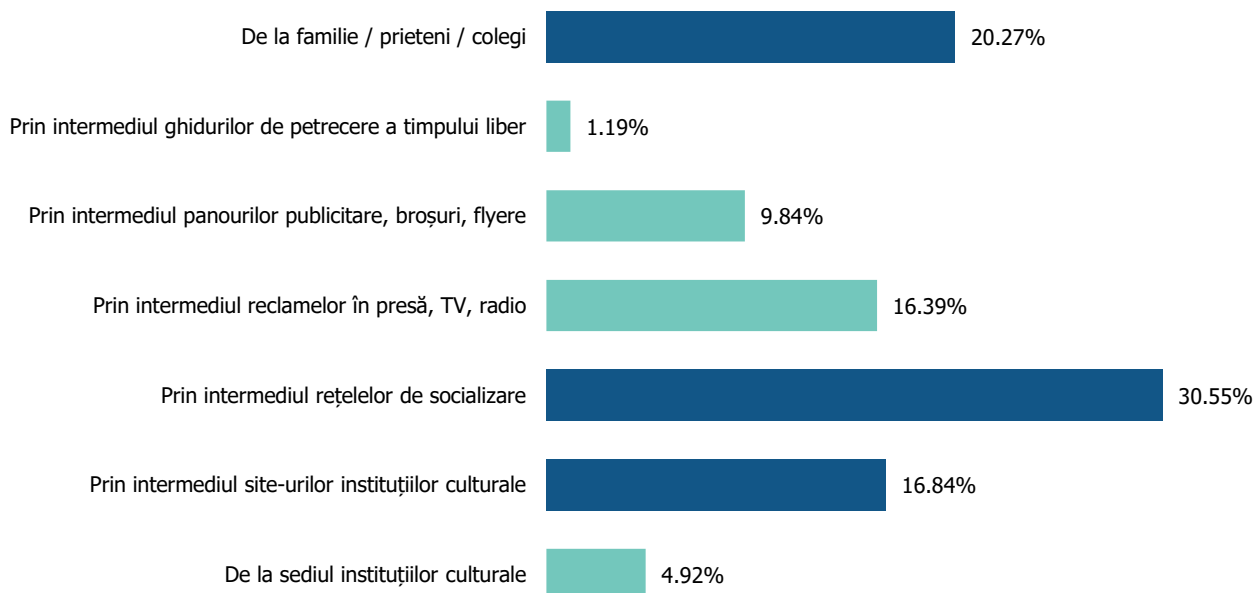
Cât de des petreceți timpul făcând următoarele activități?

De asemenea, un procent de 64,56% dintre locuitori aleg să participe la activități culturale (spectacole de teatru, operă, folclorice, film, galerie de artă, vernisaje, muzee etc.) de câteva ori pe an, în timp ce 62,66% aleg să participe la festivaluri, sărbători locale, târguri tradiționale, evenimente culturale / sportive. Tot de câteva ori pe an, 55,60% dintre locuitori aleg să meargă în călătorii, excursii, plimbări și vizite în stațiuni, iar 44,08% merg de câteva ori pe lună la întâlniri cu prietenii sau familia în cadrul unor petreceri, ieșiri în localuri, terase sau strand.

La nivelul informării publicului cu privire la activitățile culturale, locuitorii județului Arad se informează în procent de 30,55% prin intermediul rețelelor de socializare, 20,27% dintre aceștia prin intermediul familiei, prietenilor sau colegilor de muncă și 16,84% prin intermediul site-urilor instituțiilor culturale.

Cum vă informați despre activitățile culturale la care participați?

În ceea ce privește problemele pe care le-au identificat locuitorii județului Arad, valorificarea patrimoniului natural și construit au fost amintite în procent de 19,57%, urmate de sprijinirea dezvoltării infrastructurii culturale și de petrecere a timpului liber în procent de 18,48%, infrastructura rutieră fiind cea mai mare problemă în acest moment conform sondajului de opinie. Cu toate acestea s-au menționat următoarele:

- Lipsa unei clădiri multifuncționale pentru evenimente;
- Existența mai multor spații comerciale închise în centrul orașului;
- Zona de distracție și de petrecere a timpului liber din zona Ștrand se află într-o stare precară;
- Necesitatea dezvoltării evenimentelor culturale de amploare;
- Lipsa investițiilor în reabilitarea monumentelor istorice.

În ceea ce privește turismul, s-a constatat lipsa investițiilor în clădirile și monumentele istorice, în Cetatea Arad și în Faleza Mureșului pentru transformarea acestora în zone turistice. Se propune astfel, realizarea unui centru pietonal care ar putea avea un impact pozitiv asupra economiei locale și asupra comunității arădene.

Printre alte propuneri venite din partea comunității se evidențiază și următoarele în cadrul dezvoltării sectorului cultural-turistic al județului Arad:

- Valorificarea patrimoniului cultural (cetăți, stațiuni montane, traseul morilor) în paralel cu accesibilizarea lor (drumuri, tren, piste biciclete);
- Dezvoltarea unor destinații turistice în Podgoria Aradului printr-un program anual de investiții;
- Promovarea Lacului Tauț și a Cetății Siria;

- Promovarea resurselor naturale de ape termale, minerale, râul Mureș, fermele zootehnice, legumicole, viticole, agricole și horticole de pe teritoriul județului și a micilor producători din diverse domenii industriale;
- Valorificarea apelor termale și minerale de la Moneasa;
- Amenajarea unui centru pietonal, cu impact pozitiv asupra turiștilor și asupra economiei locale;
- Redeschiderea ștrandului Neptun și dezvoltarea unei rețele de ștranduri termale în localitățile în care există această resursă.

În cadrul elaborării Strategiei Culturale a Județului Arad 2021-2027, Consiliul Județean Arad a derulat o consultare publică dedicată instituțiilor de cultură de pe teritoriul județului. Numărul total de participanți în cadrul sondajului a fost de 10 respondenți.

Chestionarul a fost aplicat în perioada 10.06.2021-25.10.2021 și a fost format din 20 de întrebări. În cadrul acestui chestionar au fost surprinse întrebări din domeniul cultural, care au ajutat la formarea unei idei asupra nevoilor și provocărilor cu care se confruntă instituțiile culturale din județului Arad. Astfel, printre **cele mai importante evenimente culturale** desfășurate în județul Arad cu ajutorul organizațiilor culturale, respondenții au menționat următoarele:

Pe lângă cele ilustrate anterior, au mai fost menționate și evenimente importante precum: Salonul Internațional de Artă Fotografică al Foto Club Pro Arad, Salonul Ars Fotografica, Praznicul de Pită Nouă, Saloane ale absolvenților, Ziua Națională a României, Sărbătoarea Sf. Sava, Zilele orașului Pecica, Maratonul dansului și cântecului popular, concerte culturale, acțiuni culturale și sportive, Săptămâna Ecumenică, Spectacol Aniversar al Ansamblului Kolo sau Aradul de-a lungul timpului.

Obiectivele culturale din județul Arad **valoroase**, dar insuficient promovate / cunoscute sau valorificate din perspectiva actorilor culturali sunt:

În ceea ce privește evenimentele culturale valoroase, dar insuficient promovate / cunoscute sau valorificate, din perspectiva actorilor culturali au fost menționate următoarele:

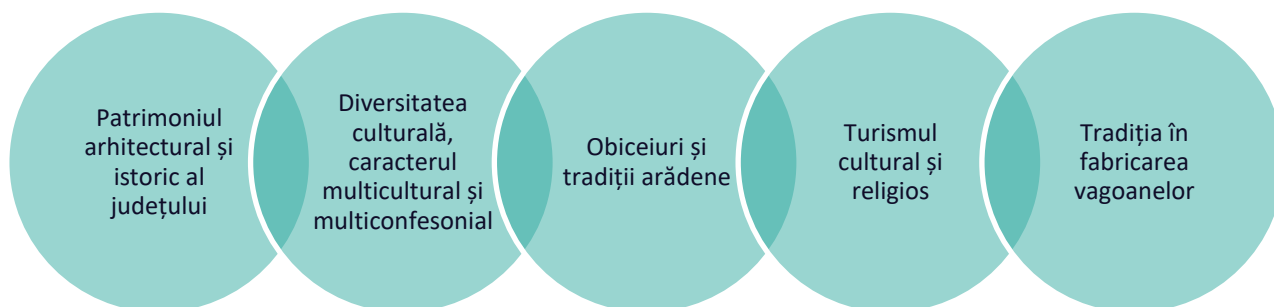
- Târgul de fete de pe Muntele Găina;
- Nedeia de la Tăcășele (comuna Vârfurile);
- Festivalul vânătorii de la Bata
- Sărbătoarea Kirvai – la germanii din Aradul Nou, Vladimirescu etc.;
- Festival al colindatului cu duba intitulat „Alaiul Dubelor”;
- Festivalul de poezie „Dorel Sibii” din Săvârșin.

Raportat la percepția față de principalele provocări cu care instituțiile culturale se confruntă în acest moment, se remarcă faptul că elementul care reprezintă cea mai mare problemă este dat de impactul negativ al pandemiei de COVID-19 asupra sectorului cultural (media 3,67/5). Astfel este indicată o necesitate ridicată de intervenții în sectorul cultural pentru sporirea ajutorului acordat acestui sector în această perioadă.

Pe lângă impactul provocat de pandemia de COVID-19, unele dintre cele mai mari probleme cu care s-a confruntat sectorul cultural au fost date și de interesul scăzut al locuitorilor pentru activitățile culturale (media 3,5/5) și promovarea insuficientă, la nivelul populației, a sectorului cultural (media 3,33/5). Cele mai multe mențiuni au fost asupra următoarelor probleme:

- Insuficiența evenimentelor culturale fanion, de interes național și chiar internațional – media 3,17;
- Starea precară a dotărilor culturale – media 3,17;
- Insuficiența valorificare și promovare a obiectivelor de patrimoniu construit – media 3,17;
- Lipsa unui cadru legislativ adecvat pentru susținerea domeniului culturii – media 3,17.

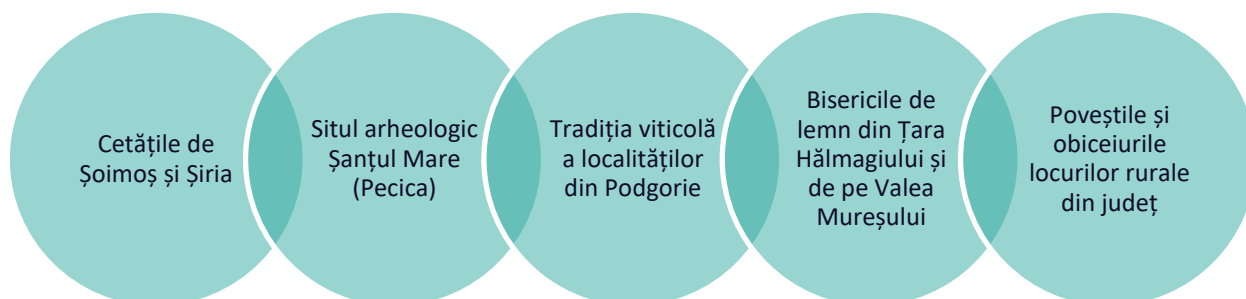
Printre principalele atuuri din mediul **URBAN**, pe care județul Arad ar trebui să mizeze în demersurile viitoare sunt:

Pe lângă acestea au mai fost menționate o serie de atuuri pe care județul Arad ar trebui să mizeze în demersurile viitoare de dezvoltare ale domeniului cultural, precum:

- Punere în valoare a vestigiilor medievale și moderne (urbane) de importanță locală, regională și națională, cu intervenții minimale în zona protejată;
- Pita de Pecica;
- Digitalizarea patrimoniului cultural al județului Arad pentru a fi accesibil turiștilor români din alte părți ale țării și, mai ales, turiștilor străini, pentru a-i atrage aici;
- Parteneriate efective cu instituții de cultură din străinătate.

În cadrul chestionarului, printre principalele atuuri din mediul **RURAL**, pe care județul Arad ar trebui să mizeze în demersurile viitoare s-au menționat:

Pe lângă acestea au mai fost menționate o serie de atuuri pe care județul Arad ar trebui să mizeze în demersurile viitoare de dezvoltare ale domeniului cultural, precum:

- Traseele de cicloturism în Parcul Natural Lunca Mureșului Inferior și în zonele montane, pe valea Mureșului și a Crișului Alb, în Munții Zarandului și Codru-Moma;
- Punerea în valoare și reabilitarea monumentelor de patrimoniu de interes local;
- Muzeele din județul Arad;
- Atragerea de fonduri pentru dezvoltarea locală rurală, în special în comunitățile montane dezavantajate.

În final, în scopul elaborării Strategiei Culturale a Județului Arad pentru perioada 2021-2027 se mai punctează necesitatea implicarea actorilor relevanți în proiecte și demersuri destinate dezvoltării sectorului, pentru o corelare cu nevoile reale și actuale și pentru dezvoltarea unei colaborări care să faciliteze un proces eficient de creștere a calității ofertei culturale oferite de județul Arad.

4.4 Contribuția domeniului cultural la economie și identitatea județului

Sectoarele culturale și creative

Conform definiției din Cartea Albă pentru Activarea Potențialului Economic al sectoarelor culturale și creative din România [2016]⁹², sectoarele culturale și creative cuprind următoarele subdomenii: 1. Biblioteci și arhive, 2. Patrimoniu cultural, 3. Meșteșuguri și artizanat, 4. Artele spectacolului, 5. Arhitectură, 6. Carte și presă, 7. Arte vizuale, 8. Audiovizual și multimedia, 9. Publicitate, 10. IT, software și jocuri electronice, 11. Cercetare-dezvoltare (Sectoare transversale).

Acestea au fost grupate pe domenii de activitate (sectoare) ce reunesc subdomenii cu caracteristici similare, astfel:

- A. Cultură și arte: subdomenii cu activități culturale și artistice non-industriale
- B. Sectoare culturale: subdomenii ce au ca rezultat expresia culturală
- C. Sectoare creative: subdomenii orientate pe principiul funcționalității, dar care au dimensiune culturală
- D. Sectoare transversale: inovație și funcționalitate. Suport pentru celelalte sectoare

Tabel 3: Împărțirea sectoarelor culturale pe subdomenii

CULTURĂ ȘI ARTE	SECTOARE CULTURALE	SECTOARE CREATIVE	SECTOARE TRANSVERSALE
Biblioteci și arhive	Artele spectacolului	Arhitectură	IT, software și jocuri electronice
Patrimoniu cultural	Carte și presă	Audiovizual și multimedia	Cercetare-dezvoltare
Meșteșuguri și artizanat	Arte vizuale	Publicitate	

Sursă: Cartea Albă pentru Activarea Potențialului Economic al sectoarelor culturale și creative din România [2016]

Sectoarele culturale și creative sunt privite, în ultimul timp, cu mult interes, nu doar ca forme de expresie, ci și ca generatoare ale creșterii economiei. Rolul sectoarelor culturale și creative a fost gândit din perspectiva a șase funcții ale culturii: preservarea, creația, producția, diseminarea / comerțul, educația și management / reglementare⁹³. Primele trei funcții contribuie la formarea capitalului cultural și sunt relevante pentru dezvoltarea socială (inclusiv pentru păstrarea identității

⁹² https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2016/09/2016_Cartea_Alba_RO.pdf

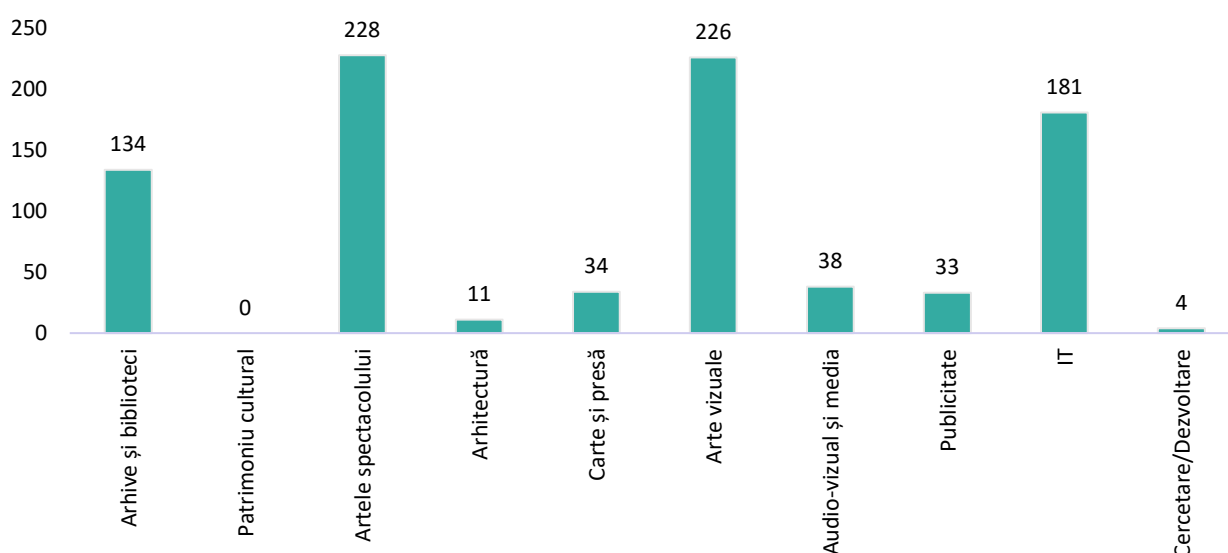
⁹³ Raportul Essnet Culture, 2012, p.29, https://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/reports/ess-net-report_en.pdf

locale, naționale, regionale). Următoarele trei funcții sunt importante pentru dezvoltarea economică a societății.

Principalii reprezentanți ai sectoarelor culturale și creative sunt artiștii. Aceștia își desfășoară activitatea independent sau în cadrul unor societăți comerciale, ONG-uri, sau instituții publice de cultură.

În 2020, în județul Arad erau înregistrate 889 de Persoane Fizice Autorizate / Întreprinderi Individuale / Întreprinderi Familiale din Sectoarele Culturale și Creative, ponderea din totalul la nivel național fiind de 2%.⁹⁴ Pe primele locuri, la nivel național se află Bucureștiul – 17%, județul Cluj – 9% și județul Iași – 6%. Nu sunt incluse societățile comerciale, ONG-urile și instituțiile publice, dar este de remarcat că județul Arad se situează în a doua jumătate a clasamentului, la egalitate cu județe precum Constanța, Suceava sau Alba.

Figura 17: Distribuția Persoanelor Fizice Autorizate / Întreprinderilor Individuale / Întreprinderilor Familiale din Sectoarele Culturale și Creative, județul Arad, 2020

Sursă: culturadata.ro

În ceea ce privește distribuția acestor forme de activitate la nivelul județului Arad, se remarcă preferințele pentru domeniile Artele spectacolului, Arte vizuale și domeniul IT. Cercetarea / Dezvoltarea și Patrimoniul cultural sunt ariile cu cea mai mică activitate.

Cultura a fost identificată de către Comisia Europeană ca fiind o resursă și motor de creștere economică, generator de locuri de muncă. De asemenea, cultura este considerată ca având un rol

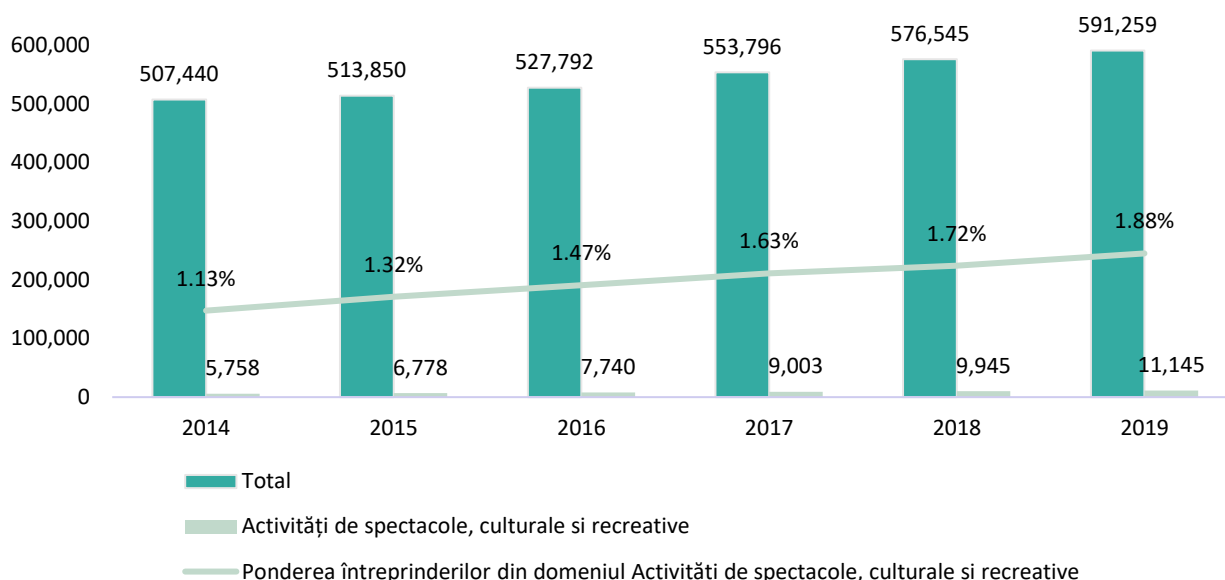
⁹⁴ <https://culturadatainteractiv.ro/sectoarele-culturale-si-creative-din-romania/numarul-de-pfa-ii-if-din-sectoarele-culturale-si-creative/>

foarte important de catalizator al incluziunii sociale.⁹⁵ Conform statisticilor Eurostat, în 2018, în sectorul culturii din UE existau 8,7 milioane de angajați, reprezentând 3,8 % din totalul angajaților.⁹⁶ Conform aceluiași studiu, tot la nivelul anului 2018, 1,2 milioane de entități active în zona antreprenoriatului cultural, înregistrate în UE, au generat 155 de miliarde de Euro, iar domeniile în care mai mult de jumătate dintre aceste entități erau active sunt arhitectura, designul și fotografia.

Întreprinderile active în SCC, la nivel național și în județul Arad

La nivelul României, numărul de întreprinderi cu activitate în sectorul cultural a crescut între 2014 și 2018 de la 5.758 la 11.145, urmând evoluția ascendentă a numărului total de întreprinderi, pentru toate sectoarele. Cu toate acestea, ponderea întreprinderilor din sectorul culturii era de doar 1,88% în anul 2019, acesta fiind anul cel mai recent pentru care există date disponibile.

Figura 18: Evoluția numărului de întreprinderi active între 2014 – 2018, la nivel național

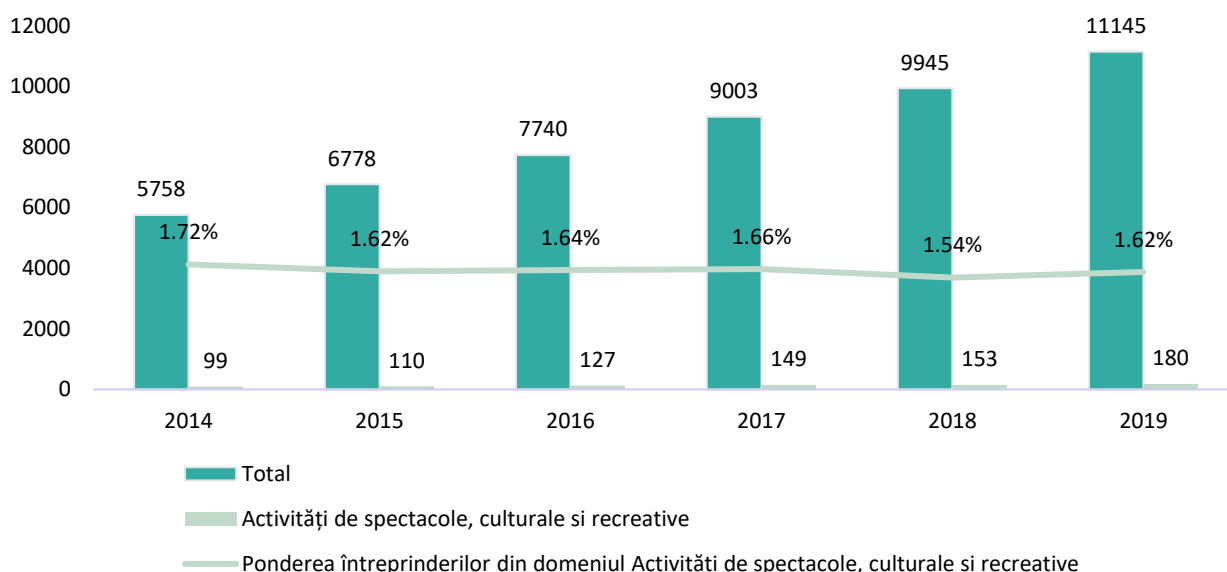

Sursă: INS Tempo

În ceea ce privește județul Arad, situația este puțin diferită față de cea la nivel național. Dacă la nivelul țării rata de creștere a numărului întreprinderilor active, în total, este de 3,11%, în perioada de referință, în județul Arad această creștere a fost mult mai accelerată, ajungând la o rată medie 14,5%. Deși numărul întreprinderilor din domeniul culturii, în județul Arad, a crescut de la an la an, această creștere nu a ținut pasul cu ritmul de creștere înregistrat pentru totalul întreprinderilor.

⁹⁵ Investițiile UE în siturile culturale: un domeniu care merită o mai bună orientare și coordonare, https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr20_08/sr_cultural_investments_ro.pdf

⁹⁶ Eurostat, Culture statistics, ediția a patra, 2019, p. 64

Figura 19: Evoluția numărului de întreprinderi active între 2014 – 2018, județul Arad*Sursă: INS Tempo*

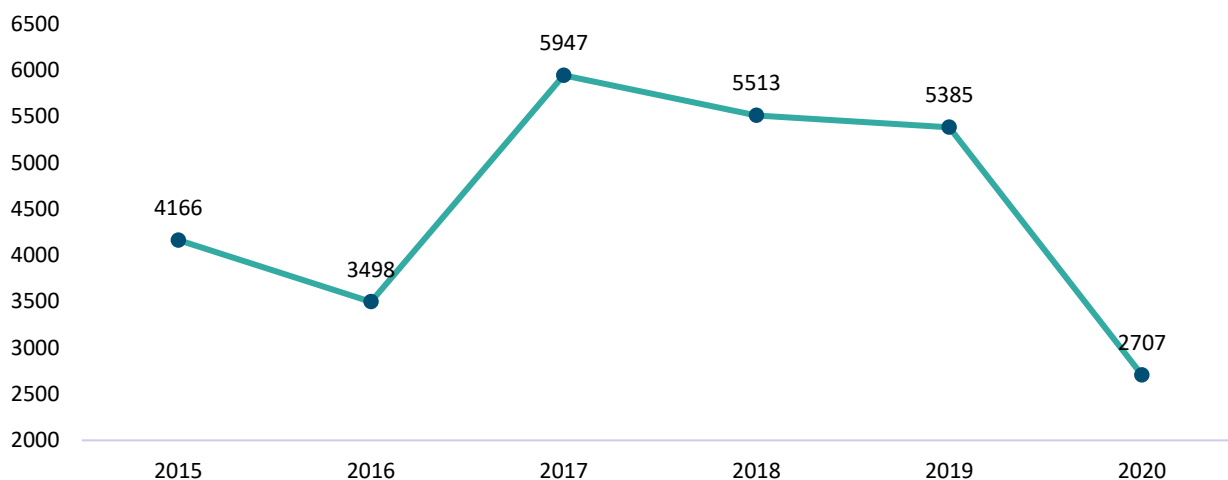
Ponderea întreprinderilor cu activitate în sectorul cultural, din total întreprinderi active, în județul Arad, a scăzut între 2014 – 2018, de la 1,72% la 1,62%.

Chiar dacă cele mai recente date disponibile referitor la numărul întreprinderilor active pe activități ale economiei, sunt din anul 2019, se poate anticipa că în anul 2020 a avut loc o reducere importantă a numărului întreprinderilor active pentru sectorul Activități de spectacole, culturale și recreative, pe fondul pandemiei de COVID-19. În anul 2020, ca urmare a restricțiilor impuse de autorități, industria organizării de spectacole, evenimente și alte activități culturale a fost printre cele mai afectate negativ, multe dintre entitățile culturale fiind nevoite să închidă sau să suspende activitatea.

Impactul negativ al pandemiei de COVID – 19 s-a resimțit și mai mult în ceea ce privește înființarea de noi întreprinderi în anul 2020. În România, din 109.939 de firme înmatriculate în anul 2020, 2.707 aveau domenii de activitate specifice activităților de spectacole sau activități culturale și recreative, această valoare reprezentând 2% din totalul întreprinderilor nou înființate. Față de anul precedent avem de a face cu o scădere a numărului de firme înființate, pe fondul pandemiei de COVID – 19. Dacă în ceea ce privește numărul total de firme înființate la nivel național scăderea a fost de 18,09%, sectorul cultural antreprenorial a fost și mai grav afectat, scăderea fiind de 49,73% față de anul 2019 când au fost înființate 5.385 de firme noi cu activități în domenii ce țin de cultură.

Această scădere reflectă situația generală apărută în timpul pandemiei de COVID-19 când economia a fost grav afectată, iar industria organizării de evenimente, inclusiv evenimente culturale (concerte, spectacole de teatru, proiecții cinematografice etc.) a fost una dintre ramurile care au avut cel mai mult de suferit.

Figura 20: Evoluția înmatriculărilor de noi întreprinderi în domeniul Activități de spectacole, culturale și creative, la nivel național

Sursă: *Oficiul Național al Registrului Comerțului*

În 2021 se observă o îmbunătățire la nivel național în ceea ce privește apariția de întreprinderi noi în domeniul culturii, în primele luni ale anului (ianuarie – aprilie) remarcându-se o creștere cu 10,75% a înmatriculărilor, față de aceeași perioadă a anului precedent, pe segmentul de activități de spectacole, activități culturale și recreative. Creșterea pe acest segment urmează tendința generală privind numărul total de înmatriculări, unde, de asemenea, în primele luni ale anului 2021 au fost înmatriculate cu 86,49% mai multe firme decât în aceeași perioadă a anului precedent.

La nivelul județului Arad, după o reducere cu 22,10% a numărului total de firme înmatriculate în 2020 față de 2019, în primele patru luni ale anului 2021 se poate observa o creștere cu 96,01% față de aceeași perioadă a anului trecut. Este de așteptat ca și înmatriculările de firme cu domenii de activitate în sfera de activități de spectacole, activități culturale și recreative să se afle tot pe un trend ascendent în județul Arad, la începutul anului 2021.

Ocuparea forței de muncă în SCC

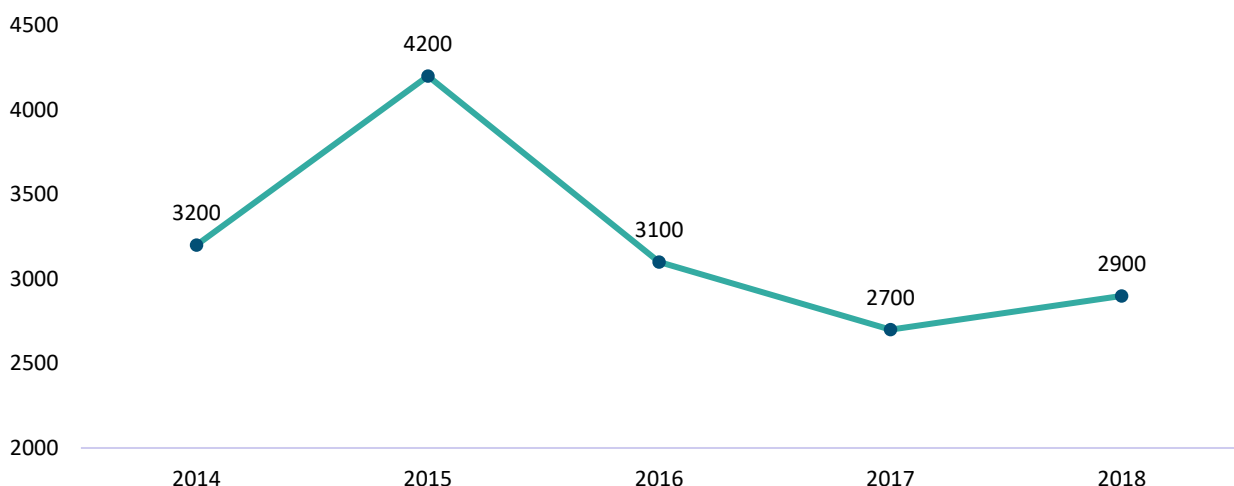
În ceea ce privește ocuparea forței de muncă în cadrul sectoarelor creative și culturale, începând cu anul 2015 ocuparea a avut o evoluție pozitivă cu creșteri anuale. Cele mai recente date disponibile indică faptul că în anul 2015 numărul de angajați din aceste sectoare a depășit 200.000, la nivel național, ajungând până la 244.943 în 2018.⁹⁷

La nivelul județului Arad se poate observa o creștere importantă a numărului de persoane ocupate și salariați în sectoarele culturale și creative, în anul 2015, concomitent cu creșterea înregistrată pe

⁹⁷https://www.culturadata.ro/wpcontent/uploads/2020/05/Analiza_economica_a_sectoarelor_culturale_creative_romania_2015-2018-web.pdf

același sector de activitate, la nivel național. În anii următori, numărul angajaților din aceste sectoare a variat, scăzând până la 2.700 de salariați în 2017, urmând ca în 2018 să se înregistreze, din nou, o creștere.

Figura 21: Populația ocupată și salariații în întreprinderile din domeniul Activități de spectacole culturale și recreative* în județul Arad, 2014 – 2018, mii persoane

Sursă: INS Tempo

**Include și sectorul Reparații de produse de uz casnic și alte servicii*

Având în vedere că numărul de întreprinderi active în sectoarele culturii a crescut constant, de la un an la altul, în aceeași perioadă de referință, în județul Arad, evoluția diferită a numărului de persoane ocupate în cadrul sectorului poate avea mai multe explicații. Este posibil ca dinamica schimbării în ceea ce privește existența întreprinderilor active să presupună desființarea de întreprinderi mari, cu mai mulți angajați și înființarea de întreprinderi mai mici, proces care ar genera o reducere a numărului locurilor de muncă în sectorul vizat, pe anumite perioade de timp. O altă explicație ar fi apariția firmelor care funcționează fără angajați.

Avansul economic și progresul sunt determinate prin inovare, iar inovarea are la bază creativitatea, ceea ce face ca sectoarele creative și culturale să aibă o importanță aparte. De asemenea, prin programul cadru Creative Europe 2021 – 2027 Uniunea Europeană reafirmă importanța sectoarelor culturale și creative pentru economie și pentru societate în general, considerând că acestea joacă un rol pozitiv în ceea ce privește sporirea rezilienței societății și economiei europene.⁹⁸ Această viziune este întemeiată pe rolul pe care cultura îl are în contribuția la dezvoltarea economică a Uniunii Europene și la generarea de locuri de muncă. Cu toate acestea, avansul tehnologic și digitalizarea în alte domenii fac ca sectoarele culturale și creative să piardă teren în ceea ce privește preferințele publicului, iar acest fapt întărește nevoia de sprijin pentru cultură și pentru păstrarea

⁹⁸ Programul „Europa creativă” 2021-2027, <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/creative-europe-2021-2027/>

diversității culturale și lingvistice în spațiul european. În acest context, propunere Comisiei Europene pentru consolidarea sectoarelor culturale și creative în țările membre se axează pe trei componente ce includ măsuri specifice de sprijin⁹⁹:

Componenta culturală: sectoarele culturale și creative

- consolidarea realizării și circulației transnaționale a operelor europene;
- sporirea mobilității profesioniștilor, prin intermediul rețelelor, al platformelor și al proiectelor de cooperare;
- mărirea sprijinului acordat unor sectoare specifice, cum ar fi muzica, literatura și arhitectură;
- îmbunătățirea promovării conținutului cultural european peste frontiere în Europa și în lume.

Componenta mediatică: sectorul audiovizualului

- lărgirea publicului, inclusiv prin intermediul noilor modele de afaceri și al noilor tehnologii;
- dezvoltarea și promovarea conținuturilor inovatoare, a jocurilor video și a unui nou tip de scenarii pentru seriile TV;
- constituirea unei rețele a operatorilor europeni de servicii video la cerere;
- constituirea unei rețele a festivalurilor europene;
- crearea unui registru online al filmelor europene;
- sporirea investițiilor în formarea profesioniștilor din domeniul audiovizual, pentru ca aceștia să fie „adaptați la era digitală”.

Componenta trans sectorială: activitățile din toate sectoarele culturale și creative

- sprijinirea creării de rețele transnaționale și a schimburilor de experiență și de cunoștințe între operatorii din sectoarele culturale;
- promovarea noilor forme de creație culturală, a abordărilor experimentale și a utilizării tehnologiilor inovatoare;
- promovarea unui peisaj mediatic liber, diversificat și pluralist și sprijinirea unui jurnalism de calitate și a alfabetizării mediatice.

⁹⁹ https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2016/09/2016_Cartea_Alba_RO.pdf

Economia 24h

Economia județului Arad se bazează în cea mai mare măsură pe industrie, servicii, comerț și agricultura, așa cum reiese dintr-un studiu al Consiliului Județean Arad.¹⁰⁰ Principalele avantaje economice ale Aradului sunt poziția geografică, conexiunea cu rețeaua europeană de autostrăzi și cele 4 zone industriale aflate în proximitatea orașului.

Din punct de vedere al atractivității și vitalității teritoriului, în mod special pentru tineri și pentru vizitatori, o importanță deosebită o au zonele cu o economie 24/24h, zone care pot fi privite și ca o sumă de economii: economie de zi (7:00 AM – 5:00 PM), economie de seară (5:00 PM – 10:00 PM) și economie de noapte (10:00 PM – ora de închidere). Teritoriile cu economie 24/24h sunt, de regulă, zonele din centrul orașelor, ușor accesibile, acolo unde se întâlnesc spațiile culturale, spațiile comerciale, spațiile publice și spațiile recreative și unde dotările existente sunt importante pentru asigurarea unui mix de oportunități destinate vizitatorilor. Astfel de zone pot avea un rol strategic în dezvoltarea și promovarea unui oraș și a teritoriului înconjurător și de cele mai multe ori acestea constituie elementul cheie în definirea identității locului ca ofertă de atracție pentru vizitatori și localnici.

Gestionarea și asigurarea ordinii publice în aceste zone, precum și necesitatea delimitării și separării lor față de zonele de locuit poate constitui o provocare pentru autorități, având în vedere că sunt zone cu trafic intens, nivel crescut de zgomot și potențial crescut de infracționalitate.

La nivelul municipiului Arad principala zonă cu potențial pentru **economia 24/24h** este zona centrului istoric al orașului, considerată un adevărat muzeu în aer liber al stilurilor arhitecturale specifice secolelor al XVIII-lea, al XIX-lea și al XX-lea, acestora adăugându-li-se numeroase monumente de artă și istorie. Zona centrului istoric este avantajată din punct de vedere al atractivității prin prezența clădirilor istorice, iubitorii de arhitectură putând admira clădiri construite în stil baroc, renascentist, eclectic, clasic, neogotic sau secesion. Mix-ul de oportunități de recreere și petrecere a timpului liber este asigurat de prezența în zonă a unor spații comerciale, cafenele și restaurante, cinematografe, precum și a parcului Mihai Eminescu. Un loc important în cadrul teritoriului central al Aradului îl ocupă și zona cetății, al cărei principal punct de atracție este Cetatea Aradului. În prezent, Cetatea Aradului necesită lucrări de restaurare și este administrată de către Ministerul Apărării Naționale. Introducerea cetății în circuitului civil al societății ar însemna o oportunitate importantă pentru valorificarea culturală și turistică a zonei, oportunitate ce ar crește șansele pentru ca zona cetății să devină un pol important al vieții urbane.

Pentru ca potențialul de zonă cu economie 24/24h să fie valorificat iar zona să fie revitalizată, sunt necesare o serie de îmbunătățiri, printre care cele mai importante sunt: creșterea suprafețelor de spații pietonale, refacerea fațadelor clădirilor istorice, implementarea de măsuri pentru atragerea investitorilor care să deschidă spații comerciale și facilități de recreere.

¹⁰⁰ Economia județului Arad, <https://www.cniptarad.ro/assets/site/catalogs/pdf/CJA-Economia-Judetului-Arad.pdf>

Identitatea culturală

Identitatea culturală se referă la identificarea cu un anumit grup sau la sentimentul de apartenență la acesta pe baza mai multor criterii precum naționalitatea, etnia, rasa, sexul și religia.

Identitatea culturală este construită și întreținută prin procesul împărtășirii cunoașterii colective, precum tradițiile, patrimoniul, limba, estetica, normele și obiceiurile.

Prin urmare, identitatea culturală a județului Arad reprezintă suma identităților culturale ale tuturor indivizilor care trăiesc în spațiul geografic al județului și face referire la ceea ce îi diferențiază pe aceștia de indivizii care trăiesc în celelalte regiuni.

Discuțiile despre identitatea culturală au generat, în trecut, concluzii conform cărora identitatea culturală este evidentă și stabilă. În prezent, identitatea culturală este din în ce mai mult văzută ca fiind într-o continuă schimbare în funcție de context și aflată în relație de dependență cu schimbările care au loc în timp și într-un spațiu geografic definit.

Așadar, toate elementele enumerate anterior care construiesc și întrețin identitatea culturală a județului Arad, precum patrimoniul, limba, estetica, normele și obiceiurile sunt supuse schimbării. Oferta culturală în județul Arad, ca peste tot, este dictată de o suma de factori diverși precum specificul și interesele operatorilor culturali, resursele disponibile pentru sectorul cultural, cererea consumatorilor de cultură, factori care, de asemenea, se află într-o relație de interdependență.

Din ideea că identitatea culturală este într-un proces de continuă transformare decurge responsabilitatea entităților și indivizilor care pot influența, în special în mod direct, factorii ce stau la baza formării identității culturale, față de promovarea și păstrarea specificului identității culturale a județului. Operatorii culturali sunt cei care propun acțiuni și evenimente prin care contribuie la transformarea identității culturale și prin care, de asemenea, influențează consumul de cultură. Instituțiile administrației publice, prin strategiile și programele de finanțare dedicate domeniului culturii, decid care sunt acele acțiuni care trebuie sprijinite. Astfel, este important ca strategiile de sprijin public la nivelul județului să țină cont de specificul cultural al județului și, prin programele de sprijin propuse să traseze direcții prin care identitatea județului să fie păstrată în concordanță cu valorile, tradițiile, obiceiurile și nevoile de dezvoltare culturale ale regiunii.

Tendențele din ultimii ani privind dezvoltarea accesului la Internet la nivel mondial arată o dezvoltare și o creștere continuă, de la an la an, tot mai mulți oameni devenind utilizatori de internet. Atât instituțiile publice cât și organizațiile private din domeniul culturii au devenit din ce în ce mai prezente în mediul online și folosesc tot mai mult mijloace electronice și digitale pentru a comunica și pentru a interacționa cu publicul. Astfel, ecosistemul activităților culturale a devenit un mediu în care online-ul și digitalizarea sunt tot mai prezente. Operatorii culturali desfășoară diferite activități specifice de sporire a prezenței în online, cum ar fi dezvoltarea unei pagini web, diverse proiecte specifice online, promovarea online a publicațiilor, festivalurilor, concertelor, expozițiilor etc. Identitatea vizuală și comunicarea online, caracterizate printr-o capacitate de acoperire și o viteză de transmitere a informațiilor mult superioare mijloacelor clasice de comunicare și promovare capătă, în felul acesta, o importanță aparte în determinarea unor potențiale schimbări care pot influența identitatea culturală a unei regiuni. De aceea, este important ca prezența în mediu online

a operatorilor culturali și a proiectelor culturale să fie parte a strategiilor culturale viitoare și sprijinită ca forma de exprimare și comunicare relevantă pentru identitatea culturală a județului Arad.

În contextul actual al pandemiei de COVID-19, sectorul cultural a avut foarte mult de suferit, fiind afectat diferit și inegal în funcție de formele de manifestare ale acestuia. Pandemia a afectat toți cetățenii și numeroase sectoare economice se află într-o situație dificilă, iar sectorul cultural se numără printre sectoarele cel mai grav afectate de acest context. Astfel, sectorul cultural a trebuit să caute soluții, să se reinventeze, să formeze alianțe, să analizeze noile forme de consum cultural și să adopte noi practici. Artiștii și organizatorii s-au străduit să ofere alternative: evenimente în cadru restrâns, concerte, piese de teatru și lansări în mediul online pe Facebook sau YouTube, precum și o mai mare vizibilitate în mediul online și promovare mai intensă a activității instituțiilor.

La nivel local, numeroase instituții de cultură din județul Arad au o prezență în mediul online prin existența unui site oficial sau a unei pagini de Facebook oficiale. Principalul avantaj al acestor servicii este accesul facil la informație precum programul, informațiile generale despre instituție sau tarifele de acces în cadrul muzeelor. Astfel de situații se întâlnesc la Complexul Muzeal Arad¹⁰¹, Biblioteca Județeană A.D. Xenopol¹⁰² (care beneficiază de mai multe servicii online: catalogul OPAC unde poate fi accesat catalogul documentelor fizice din colecțiile bibliotecii, Biblioteca Digitală cu peste 40.000 de numere de periodice arădene digitizate; aplicația pentru mobil care reunește toate serviciile online ale bibliotecii optimizate pentru dispozitivele mobile care pot fi accesate, în special în contextul actual al pandemiei, când este binevenită o astfel de metodă de accesare a datelor de la distanță), Centrul Municipal de Cultură Arad¹⁰³, Parcul Natural Lunca Mureșului¹⁰⁴, Filarmonica Arad¹⁰⁵, Teatrul Clasic Ioan Slavici¹⁰⁶, Centrul de Informare Turistică Arad¹⁰⁷ sau Centrul Cultural Județean Arad¹⁰⁸, în cadrul cărora se pot găsi informații utile despre aspectele culturale, turistice și naturale ale județului Arad, posibile informații utile pentru turiști, programul evenimentelor, detalii despre cazări, hărți interactive sau diverse broșuri/pliante online informative.

Mai mult, în cazul Complexului Muzeal Arad, Filarmonicii Arad sau al Teatrului Clasic Ioan Slavici, acestea beneficiază de site-uri proprii funcționale cu acces către informații recente, program de spectacole, bilete online directe de pe site sau prin intermediul altor site-uri conexe precum biletmaster.ro.

¹⁰¹ <https://www.museumarad.ro/>

¹⁰² <https://bibliotecaarad.ro/>

¹⁰³ <http://www.cmcarad.ro/ro>

¹⁰⁴ <https://www.luncamuresului.ro/>

¹⁰⁵ <https://www.filarmonicaarad.ro/>

¹⁰⁶ <https://teatrulclasic.ro/>

¹⁰⁷ <https://www.cniptarad.ro/ro>

¹⁰⁸ <https://www.ccja.ro/>

În cadrul muzeelor, majoritatea instituțiilor nu dețin un site propriu, informațiile de bază fiind pe site-ul Centrului de Informare Turistică Arad sau pe site-ul principal al Complexului Muzeal Arad ce oferă informații pentru localnici și turiști referitoare la prețurile intrării în muzee și expoziții, serviciile culturale oferite de instituție, direcții cu privire la locația instituției, expozițiile temporare și permanente, ultimele evenimente sau cele viitoare, precum și modul de funcționare a muzeelor în condițiile date de COVID-19.

Din păcate, site-ul Complexului Muzeal Arad nu oferă posibilitatea accesării acestuia și într-o altă limbă de circulație, materialele publicate fiind scrise exclusiv în limba română. În acest sens, puține dintre site-urile oficiale ale instituțiilor culturale oferă posibilitatea accesării acestora și într-o altă limbă de circulație, precum limba engleză sau franceză. Printre instituțiile care oferă acest serviciu se numără site-urile oficiale ale Primăriei Municipiului Arad, Filarmonicii Arad, Centrului de Informare Turistică Arad, Consiliului Județean Arad sau ale Centrului Municipal de Cultură Arad. Multe informații despre aceste obiective se găsesc ușor pe site-uri precum aradon.ro, prourbe.ro, specialarad.ro sau aplicația oficială a municipiului, Arad City App.

În ceea ce privește prezența pe rețelele de socializare, pagina de Facebook a Primăriei Municipiului Arad are 19.097 de urmăritori, fiind și pagina cu cel mai mare impact asupra locuitorilor din județul Arad, ce postează în medie de mai multe ori pe zi informații, știri și evenimente care se petrec la nivelul municipiului și al județului. Pagina de Facebook a Centrului de Informare și Promovare Turistică a Județului Arad este urmărită de doar 5.128 de persoane, însă majoritatea postărilor sunt pentru a promova diferite localități, obiceiuri, tradiții, monumente, trasee turistice, drumeții cu povești istorice, obiective turistice și evenimente culturale de pe teritoriul județului Arad – puțin știute de turiști și locuitori.

La nivelul altor pagini de Facebook oficiale ale orașelor din județul Arad, precum paginile orașelor Chișineu-Criș, Lipova, Pâncota, Pecica, Sântana, Ineu, Nădlac, Curtici sau Sebiș au o prezență în online destul de slabă, fiind urmărite de comunitatea locală în principal, cu postări în mare parte despre evenimentele locale din fiecare oraș.

Site-ul de turism al CIT Arad¹⁰⁹ (www.visitarad.ro), este una cele mai bine actualizate și optimizate pagini de internet despre destinație. Este trilingv (română, engleză și germană), optimizat pentru mobil și bogat în conținut despre atracțiile și evenimentele din oraș, acestea fiind prezentate într-un mod accesibil, dar cu toate informațiile necesare. De asemenea, la multe căutări pe Google după cuvinte cheie referitoare la turism sau cultură în județul Arad site-ul apare în topul rezultatelor. Mai mult, pagina oficială de Facebook a Centrului de Turism Arad¹¹⁰ este foarte activă, promovând noi proiecte despre județul Arad. Prin intermediul proiectului, denumit "Aradul de colecție", care a început din data de 1 aprilie 2022, CIT Arad, încearcă să promoveze printr-o serie de interviuri locale, lucruri inedite despre județul Arad. Acestea interviuri pot fi vizionate pe canalul de YouTube Aradul de Colecție by Centrul de Turism Arad.

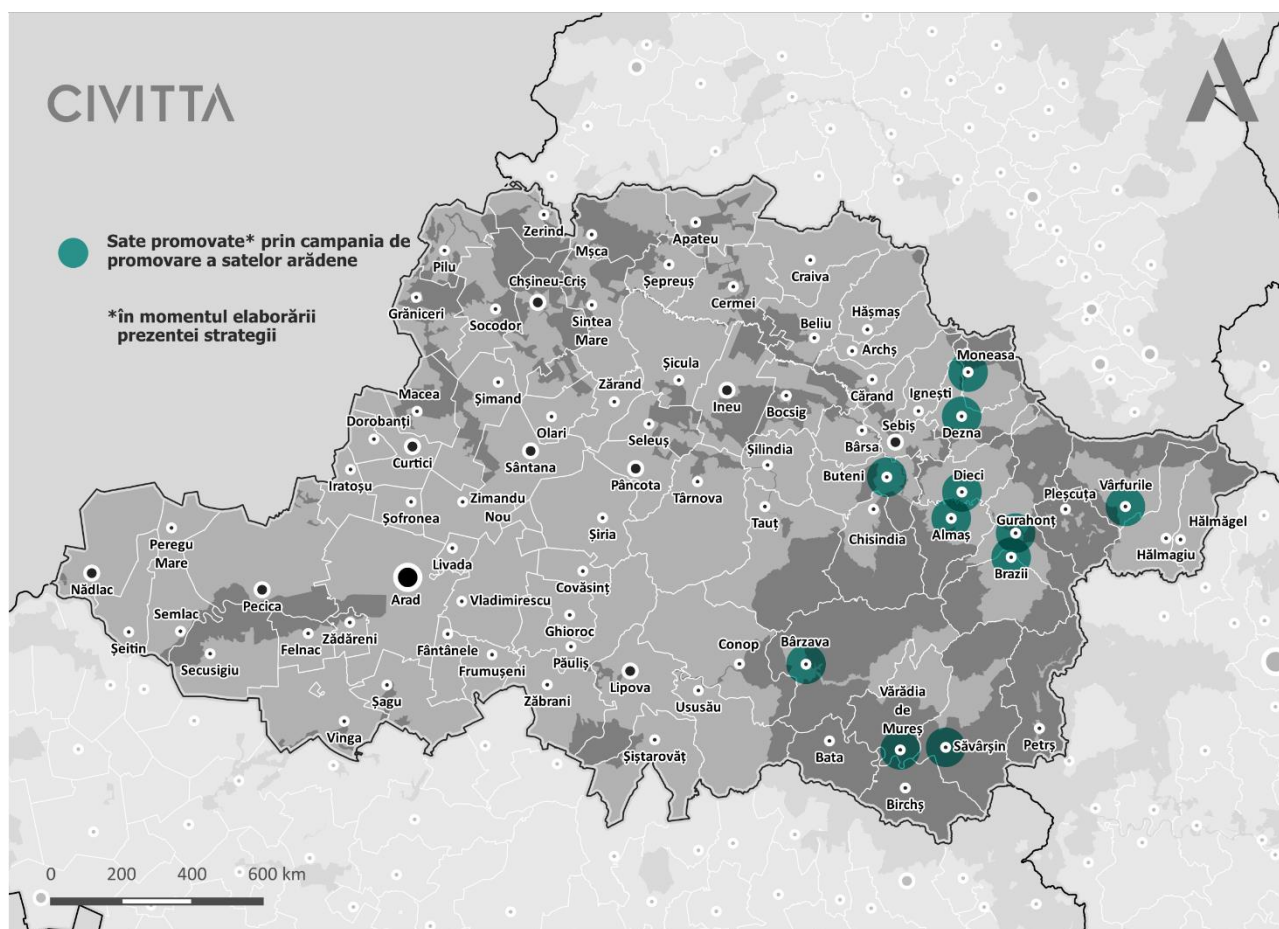
¹⁰⁹ Centrul de Informare Turistică Arad

¹¹⁰ <https://www.facebook.com/cniptarad/>

Un alt proiect inițiat de Centrul de Turism Arad la începutul anului 2022 a fost și cel de promovare a clădirilor istorice din Arad care au fost recent renovate. Printre cele mai importante edificii promovate pe pagina de Facebook au fost: Palatul Rozsnyay, clădirile din Piața Avram Iancu, Teatrul de Stat Ioan Slavici, clădirea lui Tüdös Bela, clădirile de pe Bulevardul Revoluției, Casa Eclectică de pe strada Ilarie Chendi, nr. 1-3, fosta Cameră de Comerț și Industrie, clădirile de pe strada Vasile Alecsandri, clădirea Camerei de Conturi Arad, clădirile de pe Bulevardul Dragalina, actualul sediu Digi, o serie de clădiri de pe strada Eminescu etc. Proiectul de promovare a clădirilor istorice recent reabilitate din Arad a durat 2 luni și a pus la dispoziția celor interesați diferite postări ce conțin poze, informații despre stilul arhitectural, arhitectul care a proiectat clădirea și funcționalitatea acesteia.

În continuare, pe pagina de Facebook a Centrului de Turism Arad au fost promovate și prezentate satele mai puțin cunoscute din județul Arad, fiind astfel în desfășurare o campanie ce are ca scop promovarea valorilor acestora și povești mai puțin știute de către oameni despre zona rurală a județului Arad.

Figura 22: Comune promovate prin campania de promovare a satelor arădene (până la data de 15.04.2022)

Sursă: Pagina de Facebook Centrul de Turism Arad

Printre satele care au fost postate prin campania de promovare a satelor arădene care păstrează atmosfera de odinioară până în acest moment¹¹¹ se pot aminti: satul Rășuna din comuna Moneasa, satul Dezna din comuna Dezna, satul Slatina de Criș (comuna Dezna), satul Păulian (comuna Buteni), satul Berindia (comuna Buteni), satul Cociuba (comuna Dieci), satul Revetiș, satul Roșia și satul Dieci din comuna Dieci, satul Crocna (comuna Dieci), satul Pescari (comuna Gurahonț), satul Feniș (comuna Gurahonț), satul Iosaș (comuna Gurahonț), satul Joia Mare, satul Cil satul Rădești din comuna Almaș, satul Bonțești (comuna Gurahonț), satul Mustești (comuna Gurahonț), satul Honțișor (comuna Gurahonț), satul Secaș, satul Mădrigești, satul Iacobini, satul Bucea-Șoimuș din comuna Brazii, satul Slatina de Mureș (comuna Bârzava) satul Căpruța (comuna Bârzava), satul Dumbrăvița (comuna Bârzava), satul Groșii Noi (comuna Bârzava), satul Lupești (comuna Vărădia de Mureș), satul Pârnești (comuna Săvârșin), satul Julița și satul Baia din comuna Vărădia de Mureș, satul Măgulicea, satul Lazuri, satul Groși (comuna Vârfurile).

Proiectul de promovare a satelor arădene se află în desfășurare, fiind postate în fiecare zi informații despre satele din județul Arad mai puțin cunoscute, alături de descrieri ce cuprind informații despre ipostaze importante din dezvoltarea acestora, evoluția demografică sau atracții turistice și culturale importante pe care le dețin și reprezintă o resursă importantă de promovare și de conștientizare a publicului arădean și nu numai cu privire la valorile cultural-istorice și turistice care se află pe teritoriul județului.

Un instrument foarte util pentru oferta culturală a județului Arad, și nu numai, este și aplicația Arad City App creată pentru a contribui la promovarea și dezvoltarea arealului cultural-turistic al municipiului Arad. Aceasta este o aplicație pentru dispozitivele mobile, care funcționează pe platformele Android și iOS. Prin intermediul acestei aplicații, toți cei interesați pot identifica mult mai ușor atracțiile culturale și istorice ale municipiului, tradițiile și obiceiurile zonei. Aplicația este disponibilă gratuit, funcționează on-line și off-line, în timp ce utilizatorii se pot bucura de un veritabil ghid cultural-turistic, într-un mod interactiv și ușor de utilizat, indispensabil turiștilor și vizitatorilor care vor să se bucure de experiențe unice și adaptate propriilor preferințe.

Atât platforma CIT Arad cât și aplicația Arad City App sunt de mare ajutor celor care vor să viziteze atât municipiul Arad cât și alte zone și regiuni ale județului, acestea fiind utile datorită secțiunilor speciale desemnate, fiecare secțiune oferind informațiile necesare pe care le caută un turist. Mai mult, acestea reprezintă un instrument pentru promovarea ofertei culturale și turistice de mare ajutor atât vizitatorilor cât și comunității locale.

Un alt factor important pentru conturarea identității culturale și nu numai a județului Arad, îl are și posibila desemnare a acestuia ca Destinația anului 2022, unde comuna regală Săvârșin se află pe lista pentru categoria Localitate Turistică alături de alte localități precum Buziaș (județul Timiș), Cund și Sovata (județul Mureș). Consiliul Județean Arad a nominalizat, la începutul lunii aprilie, două destinații turistice din județ – municipiul Arad și comuna Săvârșin, pentru competiția „Destinația

¹¹¹ Postările de pe pagina de Facebook a Centrului de Turism Arad au fost verificate până la data de 15 aprilie 2022.

anului”. Această competiție este organizată de Ministerul Antreprenoriatului și Turismului, în parteneriat cu Prima TV.

Nominalizarea comunei Săvârșin este propunerea Consiliului Județean Arad pentru competiția Localitate Turistică. Începând cu anul 2021, castelul regal primește turiști și a devenit unul dintre principalele repere turistice la nivel național. Totodată, din luna mai a anului 2022, Parcul și Satul Regal pot fi vizitate în fiecare săptămână în zilele de vineri, sâmbătă și duminică după un program ce poate fi accesat pe site-ul oficial. Vor putea fi vizitate Muzeul Automobilului, Atelierul Auto al Regelui Mihai, Magazinul de Suveniruri și Casa Ceaiului, unde vizitatorii vor putea servi cafea, ceai, sucuri de fructe și patiserie locală.

Tot la Săvârșin funcționează și Muzeul Eugen Popa, unic în România prin colecția de tablouri și obiecte aduse de artistul plastic din călătoriile sale în China. Muzeul a fost renovat de Consiliul Județean Arad. Informații suplimentare despre aceste obiective se pot obține de pe pagina de internet www.visitarad.ro.

În același timp, mai aplicat, o serie de factori care stau la baza identității culturale a județului Arad și care pot fi priviți ca factori de diferențiere a teritoriului cuprind:

- Multiculturalitatea care se manifestă în diferite aspecte, de la diversitatea activităților culturale, la tradiții și obiceiuri, gastronomie sau chiar la stilurile arhitecturale din zonă;
- Arhitectura militară existentă pe teritoriul județului: Cetatea Aradului (fortificație realizată în sistem Vauban, în sec. XVIII), Cetatea Inelui;
- Centrele istorice ale orașelor, reprezentative pentru structura urbană a orașelor central europene de influență habsburgică și austro-ungară și care acumulează un număr mare de monument istorice destinate instituțiilor culturale și nu numai;
- Rețeaua de palate nobiliare amplasate în mediul rural;
- Rețeaua de biserici din lemn, cu precădere din mediul rural, mărturie a culturii comunităților românești din acest areal;
- Multitudinea de stiluri arhitecturale în care curente internaționale s-au armonizat cu elementele culturale locale;
- Existența pe teritoriul județului Arad a canalului Morilor, primul canal hidrotehnic existent pe teritoriul României care prezintă un ridicat potențial cultural și turistic;
- Activitățile economice tradiționale, care au devenit parte și din cultura locului (spre exemplu, prin arhitectura industrială sau prin factori marcanți precum faptul că Aradul a fost orașul în care s-a construit primul automobil din România).

În final, în ceea ce privește vizibilitatea sectorului cultural, se poate observa că acesta este cel mai bine reprezentat domeniu din cadrul materialelor fizice de promovare turistică ale județului Arad, realizate de Centrul Național de Informare și Promovare Turistică al județului Arad cu sprijinul Consiliului Județean Arad. Cu toate acestea, se observă că materialele de promovare nu urmează întotdeauna un concept unitar, inclusiv grafic, care să promoveze oferta culturală a județului urmărind temele prioritare la nivelul destinației cultural-turistice.

4.5 Finanțare

Sectorul cultural reprezintă o componentă importantă a atractivității județului Arad, în termeni de oportunități de recreere și dezvoltare pentru locuitori și pentru turiști. Dezvoltarea sectorului cultural este necesară pentru menținerea și sporirea atractivității județului, iar finanțarea acestui sector reprezintă una dintre cele mai importante necesități. În funcție de statutul juridic, organizațiile culturale funcționează diferit, având nevoi distincte, dar și pârgii și mijloace diferite pentru a se finanța. Este important ca oportunitățile de finanțare a sectorului cultural să fie diverse și adaptate la profilul organizațiilor culturale pentru a acoperi o plajă cât mai variată de nevoi.

Cea mai importantă diferențiere, la nivelul organizațiilor culturale, este aceea între sectorul public, sectorul independent și sectorul antreprenorial.

Organizațiile culturale din sectorul public se bazează pe subvenții anuale din fonduri publice, subvenții din care acoperă cea mai mare parte a cheltuielilor de funcționare și programare culturală. Aceste organizații sunt active de regulă în zona patrimonială (muzee, biblioteci, case de cultură) și se află în subordinea autorităților publice precum Primăria Municipiului Arad, Consiliul Județean Arad, Ministerul Culturii.

Sectorul independent este reprezentat, în cea mai mare parte, de către asociații și fundații înființate în baza OG nr.26/2000 și care funcționează ca persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial. Oferta culturală propusă este alternativă sau complementară cu oferta sectorului public, acoperind domenii care sunt mai puțin sau deloc reprezentate de ceilalți actori. Aceste organizații pot fi finanțate din fonduri publice, de la bugetul de stat sau de la bugetul local, prin alocarea de fonduri prevăzute în bugetele autorităților finanțatoare, prin programe de finanțare nerambursabilă dedicate producțiilor culturale.

Sectorul antreprenorialului cultural este reprezentat de entități active în domenii precum multimedia, cinema, muzica, audiovizual, carte, producții digitale, arhitectură, design, artizanat etc. Pentru zona antreprenorialului cultural cele mai potrivite scheme de finanțare sunt acelea care includ și componente de asistență și consultanță antreprenorială. Majoritatea programelor de finanțare nerambursabilă disponibile pentru sectorul cultural, în general, nu au o abordare antreprenorială, acestea încurajând mai degrabă abordările de tip non-profit. Organizațiile active în segmentul antreprenorialului cultural, organizate juridic ca întreprinderi mici și mijlocii, pot accesa scheme de finanțare dedicate IMM-urilor.

Sectorul cultural poate beneficia de finanțare mixtă, cu trei surse principale ale finanțării: sprijin public, sprijin privat, realizarea de venituri. Astfel, entitățile culturale au la dispoziție mai multe opțiuni pe care le pot accesa în funcție de specificul lor, de nevoi și de disponibilitatea surselor de finanțare:

- **Sprijinul public**

Această tipologie include sprijinul public direct sau sprijinul public indirect. Sprijinul public direct presupune transferul de bani din fondurile publice către beneficiarii fondurilor, prin intermediul diverselor programe de finanțare inițiate de către organisme publice, iar fondurile sunt destinate organizării de activități culturale.

Sprijinul indirect presupune adoptarea de măsuri de către instituțiile guvernamentale pentru susținerea entităților active în sectorul cultural. Aceste măsuri pot fi sub formă de reduceri sau scutiri de taxe (atât pentru entitățile active în domeniul culturii, cât și pentru consumatori), sau alte facilități fiscale.

- **Sprijinul privat**

Investițiile private în domeniul culturii includ cheltuielile sau donațiile efectuate de persoane individuale, întreprinderi sau organizații care nu aparțin domeniului public.

- **Finanțare prin venituri realizate**

Această categorie include veniturile realizate din vânzarea de bilete, taxe de intrare, sau comercializarea de bunuri.

La nivel european, majoritatea populației consideră ca patrimoniul cultural este important pentru indivizi, pentru comunități și pentru țările din care aceștia provin.¹¹² Astfel, obiectivul Uniunii Europene este de a respecta diversitatea culturală din spațiul european și de a asigura protejarea și dezvoltarea patrimoniului cultural. Uniunea Europeană încurajează statele membre să investească în domeniul culturii prin acțiuni de sprijin direct sau acțiuni complementare.

Strategia culturală a României urmează strategiile și recomandările UE. La nivel național, prin Strategia pentru cultură și patrimoniu național 2016-2022¹¹³ se propune susținerea prin finanțare dedicată a activităților, proiectelor și programelor operatorilor culturali publici și privați care urmăresc, în principal:

- conectarea regională a programelor și proiectelor de intervenție culturală;
- regenerarea urbană și reabilitarea centrelor urbane cu valoare istorică;
- activarea centrelor urbane cu valoare istorică reabilite prin proiecte artistice dedicate;
- reabilitarea patrimoniului din mediul rural și activarea sa prin proiecte culturale dedicate;
- implicarea comunităților locale (inclusiv prin acțiuni derulate în regim de voluntariat) în cadrul unor programe locale de protejare a patrimoniului cultural construit și a celui natural-peisagistic;
- organizarea și promovarea evenimentelor dedicate Zilelor Europene ale Patrimoniului, program inițiat de Consiliul Europei și susținut de Comisia Europeană, la care România a aderat în 1991;
- promovarea expresiilor culturale specifice culturii urbane și celei rurale la nivelul unei anumite zone, inclusiv prin formate adaptate pentru persoanele cu dizabilități;

¹¹² Investițiile UE în siturile culturale: un domeniu care merită o mai bună orientare și coordonare, https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/sr20_08/sr_cultural_investments_ro.pdf

¹¹³ <https://culturainmiscare.ro/wp-content/uploads/2017/10/Strategie-Culturala.pdf>

- dezvoltarea și organizarea comunitară, inclusiv prin implicarea școlilor și a ONG-urilor, pentru identificarea resurselor culturale la nivel local și regional;
- elaborarea metodologiilor de identificare și evaluare a peisajelor culturale prin planurile teritoriale de peisaj și prin planurile locale de peisaj (conform Codului Patrimoniului Cultural).

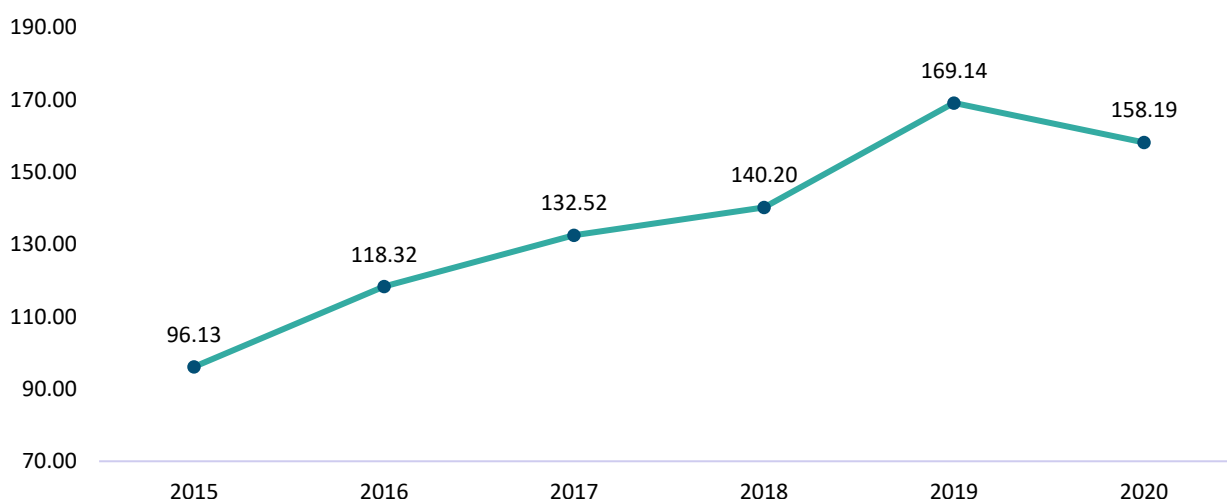
Astfel, la nivelul județului Arad se recomandă susținerea tuturor operatorilor culturali, astfel încât aceștia să asigure o ofertă culturală diversificată și de calitate și să contribuie la păstrarea valorilor culturale și a identității culturale a județului.

Evoluția cheltuielilor publice în sectorul cultural

Mediul cultural arădean este caracterizat de existența unei resurse cu potențial creativ, mai ales în zona de artă contemporană, artă media, artă urbană și foarte mult în zona creațiilor realizate de tineri. Mai mult, la nivelul municipiului Arad se consideră că există o tendință de creștere a numărului de creatori în domeniul artei contemporane, al industriilor creative și al arhitecturii, ceea ce reprezintă un potențial important pentru dezvoltarea și valorificarea sectorului. De aceea, eforturile de identificare, coagulare și sprijinire a creatorilor și inițiativelor acestora ar trebui să reprezinte o prioritate pentru instituțiile publice al cărui rol este să sprijine sectorul.

Evoluția investițiilor publice în sectorul cultural din județul Arad a prezentat, în ultimii ani, o tendință crescătoare, ca răspuns la nevoia de a sprijini numărul tot mai mare de creatori și inițiative emergente.

Figura 23: Evoluția cheltuielilor anuale pentru Cultură, recreere și religie, în județul Arad (Primăria Municipiului Arad, CJ Arad, Primăriile celorlalte UAT-uri din județ) - milioane lei

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

Astfel, față de anul 2015, cheltuielile totale din fonduri publice, pentru Cultură, recreere și religie au crescut cu 65% în anul 2020. Cu toate acestea, în anul 2020 bugetul a fost mai mic cu 6% față de anul precedent, cel mai probabil scăderea fiind determinată de reducerea sau sistarea activității

organizațiilor din sectorul culturii, în perioada de carantină impusă de către autorități ca răspuns la pandemia de COVID – 19.

Comparativ cu efortul de finanțare a culturii pe plan național, bugetul județului Arad a rămas aproape constant, cu mici fluctuații între 2015 – 2020, încadrându-se într-o medie de 2,5% raportat la bugetul pe toată țara.

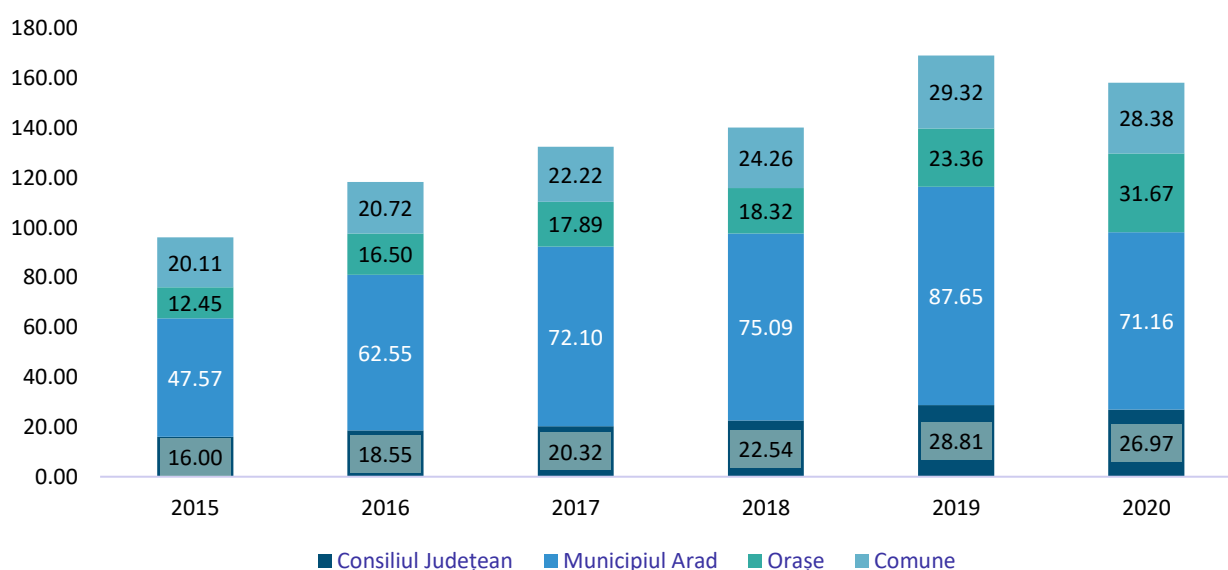
Tabel 4: Cheltuielile anuale pentru Cultură, recreere și religie, al județului Arad

Nr. Crt.	Anul	Cheltuielile anuale pentru cultură în jud. Arad (Lei)	% din cheltuielile totale pentru cultură la nivel național
1	2015	96.131.039	2%
2	2016	118.320.338	2,82%
3	2017	132.522.935	2,68
4	2018	140.201.093	2,43
5	2019	169.139.141	2,60
6	2020	158.186.146	2,52

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

Ca structură, cheltuielile dedicate culturii în municipiul Arad sunt cele mai mari, având o medie anuală de 51% din totalul cheltuielilor pe județ, în timp ce cheltuielile orașelor, comunelor și cele ale Consiliului Județean reprezintă între 15% - 18% fiecare. Cheltuielile anuale pentru Cultură, recreere și religie, la nivelul orașelor din județul Arad, reprezintă singura categorie care s-a situat pe un trend ascendent și în anul 2020, față de 2019, comparativ cu cheltuielile la nivelul celorlalte unități teritorial-administrative care în 2020 au fost mai mici.

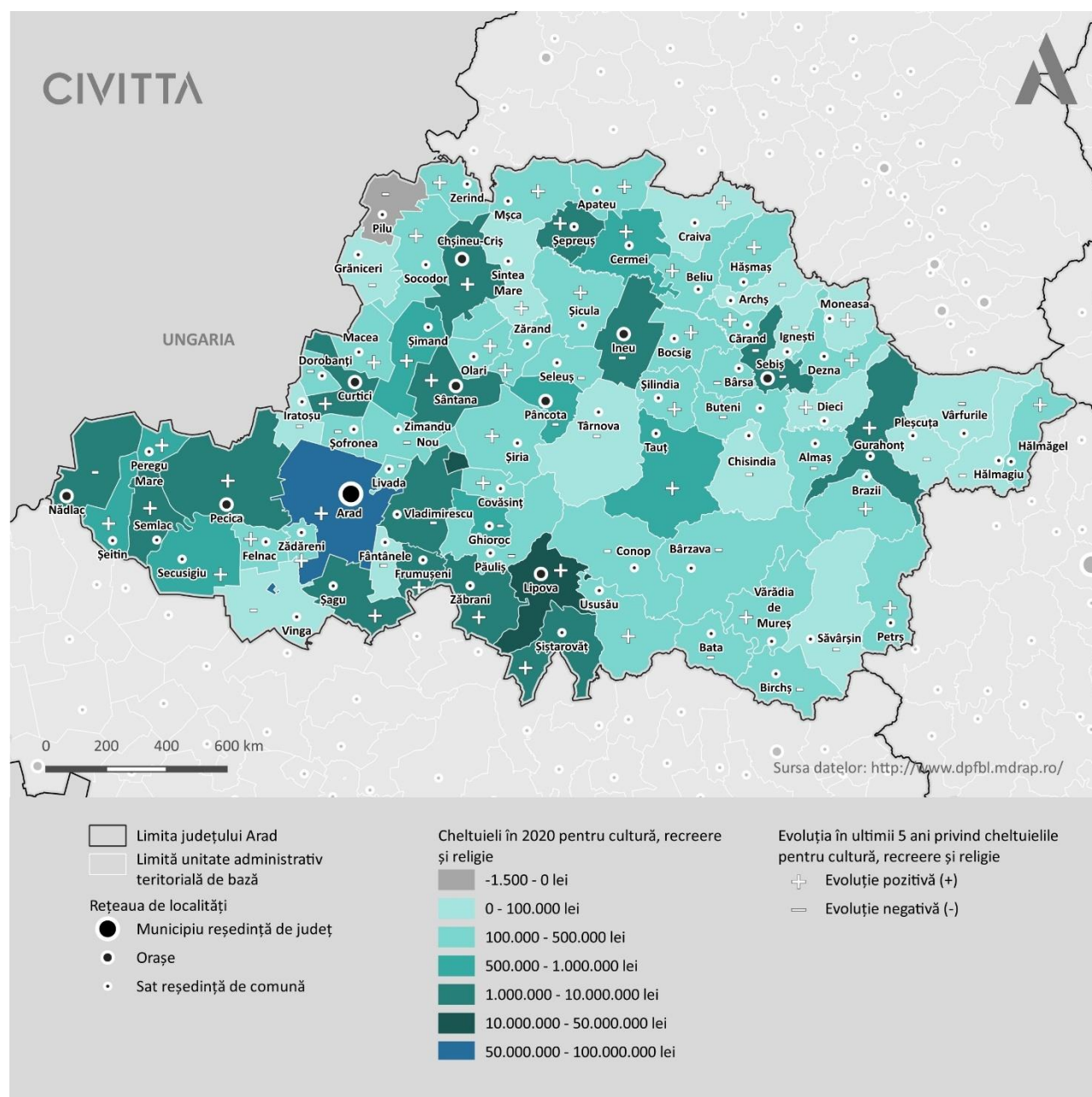
Figura 24: Structura cheltuielilor anuale pentru Cultură, recreere și religie, în județul Arad, pe tipuri de unități administrativ-teritoriale: milioane lei

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

Dintre cele zece orașe de pe raza județului Arad, trei au avut cheltuieli mai mari în 2020 față de 2019 cu finanțarea domeniului Cultură, recreere și religie: Chișineu-Criș, Lipova, Pecica. Dintre acestea, cea mai mare creștere s-a înregistrat în Lipova, unde fondurile alocate au fost mai mari cu 225% față de anul precedent.

Figura 25: Cheltuielile publice pentru Cultură, recreere și religie la nivelul UAT-urilor din județul Arad în anul 2020 și evoluția acestora în ultimii 5 ani

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

Finanțări nerambursabile disponibile în județul Arad

Sectorul cultural la nivelul județului Arad este susținut public de la bugetul local, prin programele de finanțare implementate de către autoritățile publice locale.

OG 51/1998 prevede că orice autoritate a administrației publice centrale sau locale și orice instituție publică care are ca obiect de activitate și finanțarea de programe, proiecte și acțiuni culturale poate prevedea un buget pentru finanțări nerambursabile.

La nivelul Municipiului Arad (CMCA), programele de finanțare nerambursabilă pentru domeniul culturii sunt gestionate de către Centrul Municipal de Cultură Arad. Anual, sunt organizate una sau doua sesiuni de finanțare pentru operatorii culturali. Criteriile și condițiile de acces la fondurile publice sunt cele prevăzute în OG. nr. 51/1998 privind regimul finanțărilor nerambursabile din fonduri publice alocate pentru activități nonprofit de interes general, iar criteriile specifice de evaluare sunt cuprinse în Documentația pentru elaborarea și prezentarea propunerii de proiect, aprobată prin HCLM Arad nr. 71/22.02.2021 care se poate obține de pe site-ul Centrului Municipal de Cultură Arad (www.cmcarad.ro).

În prima sesiune de finanțări nerambursabile din 2022 CMCA finanțează 43 de proiecte culturale. Printre proiectele culturale finanțate se numără proiecte de educație audiovizuală precum și diverse tipuri de ateliere pe diverse teme ce țin de domeniul culturii, proiecte de revitalizare urbană, festivaluri de film, rezidențe ale artiștilor, conferințe și expoziții. Dintre proiectele culturale mari, finanțate prin acest program, se remarcă: Festivalul medieval Aradul la anul 1000; BIEFF Festivalul Internațional de Film Experimental - ediția locală Arad; Arad Open Air Festival 2022. Valoarea totală a finanțărilor oferite în aceasta sesiune este de 990.000 lei, numărul de proiecte finanțate fiind cu 9 mai mare decât cel al proiectelor finanțate în anul 2021, în cadrul aceleiași etape de selecție.

Consiliul Județean Arad sprijină operatorii culturali prin alocarea de finanțări nerambursabile în cadrul unor sesiuni anuale de finanțare organizate de către Centrul Cultural Județean Arad (CCJA), în baza legislației care include Legea nr. 350/2005 privind regimul finanțărilor nerambursabile din fonduri publice alocate pentru activități nonprofit de interes general; O.G. nr. 51/1998 privind îmbunătățirea sistemului de finanțare a programelor, proiectelor și acțiunilor culturale; O.U.G. nr. 189/2008 privind managementul instituțiilor publice de cultură; O.U.G. nr.118/2006 privind înființarea, organizarea și desfășurarea activității așezămintelor culturale.

Informații detaliate despre sesiunile de finanțare nerambursabilă organizate de CCJA sunt disponibile pe site-ul instituției (<https://www.ccja.ro>).

În anul 2022 CJA și CCJA organizează evenimente culturale în parteneriat cu UAT-urile de pe raza județului Arad și cu organizații culturale private. Printre evenimentele finanțate se numără festivaluri folclorice, organizate cu primăriile orașelor și comunelor din județ, festivaluri itinerante, ateliere de creație, târguri de meșteri populari, festivaluri dedicate minorității maghiare și sârbe, dar și „Zilele Culturii Județului Arad”.

Finanțările nerambursabile din fonduri publice alocate de către orașele și comunele de pe raza județului Arad pot fi accesate prin participarea la concursurile de finanțare organizate de unitățile teritorial administrative.

Programe de finanțare relevante pentru sectoarele culturale și creative

Finanțări naționale

Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR)

- Pilonul IV. Coeziunea socială și teritorială, Componenta C11 - Turism și cultură

Planul Național de Redresare și Reziliență al României (PNRR) este un program conceput cu scopul asigurării unui echilibru optim între prioritățile Uniunii Europene și necesitățile de dezvoltare ale României în contextul recuperării după criza COVID-19. Obiectivul general al PNRR al României este dezvoltarea României prin realizarea unor programe și proiecte esențiale, care să sprijine reziliența, nivelul de pregătire pentru situații de criză, capacitatea de adaptare și potențialul de creștere, prin reforme majore și investiții cheie cu fonduri din Mecanismul de Redresare și Reziliență.¹¹⁴ Programul este structurat pe 15 componente care acoperă 6 piloni de dezvoltare.

Prin măsurile propuse în Pilonul IV, componenta C.11 - Turism și cultură, PNRR propune 3 reforme și 7 investiții cu rolul de a contribui la dezvoltarea turismului ca destinație și la dezvoltarea culturii. Prin aceste măsuri, sunt propuse investiții care să stimuleze accesul la cultură în zonele defavorizate ale României.

Totodată, măsurile au în vedere sprijinirea creării de conținut digital pentru producătorii de audiovizual, persoanele juridice active în domeniul producției și distribuției de filme putând fi finanțate pentru dezvoltarea de capacități digitale de editare și post producție pentru produse digitale.

Tot în cadrul PNRR, Pilonul IV, componenta C.11, este propusă restaurarea a 225 de situri și deschiderea acestora pentru turiști, precum și proiecte de educație culturală pentru 50 de localități cu populație sub 500.000 de locuitori.

De asemenea, una dintre cele 3 reforme specifice acestui pilon este dedicată reformării sistemului de finanțare a sectorului cultural. Componenta C11 are un buget total alocat de 449,01 mil. Euro.

Programul Operațional Regional Vest 2021-2027 (POR)

Programul Operațional Regional Vest (POR), pentru perioada 2021 – 2027, contribuie la realizarea viziunii strategice a Regiunii Vest de a deveni o regiune competitivă la nivel european cu un nivel ridicat de cercetare-dezvoltare, inovare și digitalizare, capabilă să atragă și să capitalizeze investiții, conectată intern și internațional, ai cărei cetățeni beneficiază de un sistem educațional la nivel european, în localități prietenoase cu mediul și care asigură o calitate ridicată a vieții.¹¹⁵ Printre obiectivele specifice ale programului se numără și obiectivul de "Revitalizare a obiectivelor de patrimoniu cultural, sprijinirea de facilități și infrastructuri culturale publice în scopul dezvoltării unei

¹¹⁴ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2021/10/facada6fdd5c00de72eecd8ab49da550.pdf>

¹¹⁵ <https://mfe.gov.ro/wp-content/uploads/2022/01/93d861b67c69e67059467c69db34451b.pdf>

oferte culturale regionale”. Obiectivul are la bază nevoia de valorificare a resurselor culturale pentru a contribui la creșterea coeziunii teritoriale și pentru întărirea identității locale. Astfel, se oferă oportunitatea pentru dezvoltarea unor evenimente culturale și pentru stimularea industriilor creative. Totodată, prin acest obiectiv se încearcă atenuarea deficitului de infrastructuri culturale amenajate în scopul petrecerii de timp liber, remarcat la nivelul Regiunii vest.

Priorități și obiective specifice în cadrul POR VEST 2021 – 2027, relevante pentru domeniul culturii:

Prioritatea 6. O regiune educată și atractivă.

OP4, d(vi) Creșterea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială. Buget total: 59.934.000 Euro.

Investițiile în cadrul acestui obiectiv vizează, în cea mai mare măsură, stațiunile turistice atestate situate în mediul urban și cel rural, precum și în localitățile rurale care dețin obiective de patrimoniu UNESCO.

Tipuri de acțiuni finanțate:

- conservarea, protecția, restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural UNESCO care generează un impact economic semnificativ la nivel județean și regional
- dezvoltarea infrastructurii turistice specifice, pentru punerea în valoare a stațiunilor turistice

Prioritatea 7. O regiune pentru cetățeni

OP5, e (i) Promovarea dezvoltării integrate și incluzive în domeniul social, economic și al mediului, precum și a culturii, a patrimoniului natural, a turismului durabil și a securității în zonele urbane. Buget total: 164.062.000 Euro.

Investițiile în cadrul acestui obiectiv, relevante pentru domeniul culturii, vizează intervenții referitoare la regenerare urbana, patrimoniu și infrastructuri culturale.

Tipuri de acțiuni finanțate:

- reabilitarea și revitalizarea integrată a spațiilor publice urbane
- conservarea, protecția, restaurarea și valorificarea durabilă a patrimoniului cultural
- construirea, modernizarea, amenajarea spațiilor infrastructurii culturale publice

Programe de finanțare ale Ministerului Culturii:

La nivel național, Ministerul Culturii este autoritatea care finanțează sectoarele culturale și creative, din fonduri de la bugetul de stat sau din fonduri europene nerambursabile, în baza OG nr. 51/1998 privind îmbunătățirea sistemului de finanțare a programelor, proiectelor și acțiunilor culturale.

Programele de finanțare ale Ministerului Culturii sunt gestionate direct de minister sau prin instituții subordonate

La nivel național, Ministerul Culturii este autoritatea care finanțează sectoarele culturale și creative, din fonduri de la bugetul de stat sau din fonduri europene nerambursabile, în baza OG nr. 51/1998 privind îmbunătățirea sistemului de finanțare a programelor, proiectelor și acțiunilor culturale.

Programele de finanțare ale Ministerului Culturii sunt gestionate direct de minister sau prin instituții subordonate.

Programul CultIn

Programul se adresează antreprenorilor care își desfășoară activitatea în domeniul industriilor culturale și creative și inițiativelor care, prin valorificarea proprietății intelectuale, au potențial de a genera impact pozitiv pentru domeniul culturii. Domenii culturale finanțate: arhitectură, meșteșuguri, design (grafic, vestimentar, de produs etc.), media digitale și organizare în comunități creative (hub-uri culturale). Programul acordă o atenție deosebită acelor proiecte care identifică și se adresează industriilor culturale și creative dominante din localitățile și regiunile de unde provin solicitanții de finanțare și care valorifică cu precădere resursele creative locale.

Mai multe informații despre programul de finanțare CultIn pot fi obținute prin accesarea secțiunii dedicată programului, pe site-ului Ministerului Culturii: <http://www.cultura.ro/cultin>.

Programul Acces

Programul ACCES reprezintă un instrument de finanțare menit să susțină acțiuni și proiecte culturale din următoarele domenii: arte vizuale/arhitectură, cultură scrisă, cinematografie/audiovizual, artele spectacolului, dialog intercultural, patrimoniu imaterial/patrimoniu cultural mobil. Obiectivele programului: promovarea valorilor culturale contemporane din România și stimularea valorificării acestora prin intermediul acțiunilor și proiectelor culturale în domenii diverse precum arte vizuale/arhitectură, cultură scrisă, cinematografie/audiovizual, artele spectacolului, dialog intercultural, patrimoniu imaterial/patrimoniu cultural mobil; sprijinirea dialogului intercultural și a acțiunilor de cooperare culturală ale comunităților etnice la nivel național, în domeniile mai sus amintite; valorificarea potențialului creativ al tinerei generații, evidențiindu-se astfel contribuția creativă și inovatoare a acesteia la patrimoniul cultural național; susținerea valorilor culturale contemporane românești și integrarea acestora în patrimoniul cultural universal.

Mai multe informații despre programul de finanțare Acces pot fi obținute prin accesarea secțiunii dedicată programului, pe site-ului Ministerului Culturii: <http://www.cultura.ro/acces>.

Proiecte culturale prioritare

Pentru anul 2021, Ministerul Culturii a stabilit o serie de criterii pentru acordarea de sprijin financiar nerambursabil, anual:

- Claritatea viziunii artistice și adecvarea activităților în funcție de obiectivele proiectului cultural;

- Originalitatea și caracterul / potențialul inovator al proiectului / acțiunii culturale, pentru a dezvolta noi forme și expresii cultural-artistice;
- Proiectul/acțiunea culturală face parte din circuitul major al evenimentelor europene și mondiale de gen;
- Anvergura impactului generat de proiect la nivel național și internațional, în contextul fenomenului cultural;
- Aport semnificativ la viața economică a comunității locale/ regionale în care se desfășoară;
- Facilitarea mobilității artistice la nivel național și internațional;
- Relevanța pentru trasarea profilului identității culturale naționale;
- Implicarea mediului cultural independent în proiect.;
- Revalorificarea operelor și memoriei marilor creatori romani și nu numai;
- Relevanța proiectului / acțiunii culturale în raport cu nevoile și constrângerile grupului / grupurilor-țintă vizat / vizate;
- Fezabilitatea proiectului/acțiunii culturale;
- Strategie de promovare care să asigure vizibilitatea proiectului/acțiunii culturale pentru un public cât mai larg.

Proiectele care solicită finanțare trebuie să îndeplinească minimum 8 criterii din cele 12, pentru a putea fi eligibile.

Mai multe informații despre programele de finanțare prioritare, anuale, pot fi obținute prin accesarea secțiunii dedicată programului, pe site-ului Min. Culturii: <http://www.cultura.ro/proiecte-culturale-prioritare>.

Nevoi Culturale de Urgență

Prin intermediul acestui program Ministerul Culturii oferă acces la finanțare nerambursabilă pentru programe, proiecte și acțiuni culturale prin atribuire directă. Fondul pentru finanțare nerambursabilă alocat acestui program reprezintă între 2% - 8% din bugetul instituției, conform legii.

Criteriile programului pentru anul 2021 sunt următoarele:

- impactul iminent al ofertei culturale asupra comunității căreia i se adresează;
- impactul direct al ofertei culturale asupra evoluției profesionale a specialiștilor din domeniul în care a fost elaborată;
- specificitatea/unicitatea/necesitatea ofertei culturale, raportat la sistemul de valori, regional/european/internațional, din domeniul în care a fost elaborată;
- unicitatea ofertei culturale în cadrul ofertelor culturale existente în comunitatea căreia i se adresează, în perioada avută în vedere;
- contribuția determinată a ofertei culturale la creșterea calității vieții și la asigurarea coeziunii sociale, în comunitatea căreia i se adresează;
- solicitarea răspunde unor situații de urgență (avarii, accidente, calamități ori alte evenimente cu caracter excepțional).

Normele metodologice pentru derularea acestui tip de finanțare se aprobă anual, la începutul fiecărui an calendaristic, prin ordin al ministrului.

Mai multe informații despre programul Nevoi Culturale de Urgență pot fi obținute prin accesarea secțiunii dedicată programului, pe site-ului Ministerului Culturii: <http://www.cultura.ro/nevoi-culturale-de-urgenta>.

Finanțarea Revistelor și Publicațiilor Culturale

Prin intermediul acestui program, Ministerul Culturii acordă sprijin financiar nerambursabil pentru editarea revistelor și publicațiilor culturale, în baza Legii nr. 136/2015 pentru finanțarea revistelor de cultură reprezentative din România. Sunt eligibile pentru a solicita finanțare uniunile de creatori din România, membre ale Alianței Naționale a Uniunilor de Creatori, respectiv cele propuse de alte persoane juridice.

Conform legii, „revistele uniunilor de creatori din România, membre ale Alianței Naționale a Uniunilor de Creatori, sunt finanțate de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Culturii, cu suma de minimum 4.500 mii lei, sumă indexabilă anual”.

O sesiune de selecție separată se organizează pentru finanțarea editării publicațiilor culturale care nu sunt propuse de uniunile de creatori din România.

Mai multe informații despre programul Finanțarea Revistelor și Publicațiilor Culturale pot fi obținute prin accesarea secțiunii dedicată programului, pe site-ului Ministerului Culturii: <http://www.cultura.ro/finantarea-revistelor-si-publicatiilor-culturale>

Programul de investiții în domeniul culturii¹¹⁶ are ca scop general finanțarea următoarelor categorii de cheltuieli de investiții:

- achiziția de imobile monumente istorice și de bunuri culturale mobile clasate, prin exercitarea dreptului de preemțiune al statului, în condițiile legii;
- construirea de obiective culturale, reprezentând construcții cu destinație culturală sau în care se desfășoară activități în domeniul cultural, de informare și de educație permanentă, se oferă servicii culturale de utilitate publică, cu rol în asigurarea coeziunii sociale și a accesului la informație, și dotările aferente acestora;
- realizarea de lucrări de intervenție, reabilitare și/sau modernizare, consolidare, restaurare, dotare și punere în valoare a monumentelor istorice, definite la art. 3 lit. a) din Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice, republicată, cu modificările și

¹¹⁶ Ordonanță de urgență nr. 76/2018 privind aprobarea Programului de investiții în domeniul culturii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative

completările ulterioare, înscrise în Lista monumentelor istorice, actualizată, cu respectarea prevederilor respectivei legi;

- realizarea de lucrări de intervenție, reabilitare și/sau modernizare, consolidare, restaurare, dotare și punere în valoare a obiectivelor culturale, cum ar fi biblioteci, muzee, centre culturale, instituții de spectacole sau concerte și alte obiective cu destinație culturală.

Ministerul Culturii, prin Unitatea de Management a Proiectului, asigură coordonarea, finanțarea, monitorizarea, evaluarea și controlul Programului de investiții în domeniul culturii, în conformitate cu prevederile legale. Beneficiarii Programului de investiții în domeniul culturii sunt autoritățile administrației publice centrale, inclusiv Ministerul Culturii, precum și instituțiile aflate în subordinea acestora, indiferent de sistemul de finanțare; autoritățile administrației publice locale, precum și instituții publice aflate în subordinea acestora.

Alte programe de finanțare organizate de către Ministerul Culturii:

Ziua Culturii Naționale

Obiectiv: sprijinirea financiară a organizării de manifestări cultural-artistice și de acțiuni social-culturale dedicate sărbătorii Zilei Culturii Naționale.

Mai multe informații: <http://www.cultura.ro/ziua-culturii-nationale>

Programul național de finanțare a cercetării arheologice sistematice

Obiectiv: finanțarea proiectelor de cercetare arheologică sistematică, selectate din Planul anual al cercetărilor arheologice sistematice din România, propus de către Comisia Națională de Arheologie (CNA) și aprobat prin ordin al ministrului culturii.

Mai multe informații: <http://www.cultura.ro/programul-national-de-finantare-cercetarii-arheologice-sistematice>

Tabere de creație plastică

Obiectiv: susținerea producerii de bunuri culturale, în cadrul unor evenimente naționale sau internaționale organizate pe teritoriul României și destinate exclusiv artiștilor profesioniști.

Mai multe informații: <http://www.cultura.ro/tabere-de-creatie-plastica>

Programe de finanțări și investiții gestionate de alte instituții:

Administrația Fondului Cultural Național (AFCN) este o instituție publică autonomă, înființată prin HG nr. 802/2005, aflată în subordinea Ministerului Culturii, care operează la nivel național de peste 10 ani. Înființată în 2005 AFCN este principalul finanțator public al ofertei culturale din

România care aplică un proces transparent de evaluare și selecție.¹¹⁷ Instituția finanțează proiecte care susțin creația contemporană românească și valorizarea patrimoniului, în scopul accesului cât mai larg al publicului la cultură. De asemenea, AFCN are ca obiective generale, pe lângă finanțarea programelor culturale, gestionarea Fondului Cultural Național și susținerea relațiilor culturale internaționale ale României. Strategia de finanțare AFCN este actualizată o dată la doi ani, iar pentru a asigura o evaluare corectă a nevoilor și priorităților mediului cultural, AFCN organizează periodic consultări cu operatorii culturali.

Informații despre programele de finanțare organizate de AFCN pot fi accesate pe site-ul instituției, afc.ro.

Centrul Național al Cinematografiei (CNC) este o instituție ce încurajează dezvoltarea cinematografiei în România, prin susținerea producțiilor de film. CNC acordă sprijin financiar din Fondul Cinematografic prin intermediul concursurilor de proiecte cinematografice. Prin concursurile de proiecte organizate, CNC sprijină următoarele inițiative: dezvoltarea de proiecte și producții de film, promovarea și distribuția națională a filmelor în cinematografe, promovarea în străinătate a filmelor românești, modernizarea și digitizarea cinematografelor, realizarea programelor de cultură și educație cinematografică, participarea filmelor și a cineaștilor români la manifestări interne și internaționale de profil.

Mai multe informații despre programele de finanțare CNC pot fi accesate la adresa cnc.gov.ro.

Timbrul Monumentelor Istorice (TMI)¹¹⁸ este o taxă extrabugetară destinată finanțării lucrărilor de protejare a monumentelor istorice. Gestionarea timbrului monumentelor istorice este realizată de Ministerul Culturii, prin intermediul Institutului Național al Patrimoniului. Programul / mecanismul de finanțare din fondul TMI are scopul de a sprijini activitățile de protejare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice, prin finanțarea de lucrări (precum: intervenții de urgență, amenajări în vederea pregătirii monumentelor istorice pentru vizitare gratuită), investigații și elaborarea de reglementări, norme și metodologii, programe sau proiecte culturale privind monumentele istorice. Programul / mecanismul de finanțare din fondul TMI include atât monumente istorice aflate în proprietatea statului, a UAT-urilor sau a cultelor religioase, cât și monumente istorice aflate în proprietate privată a unor persoane fizice sau juridice.

Finanțările sunt acordate în urma unei selecții de proiecte depuse de persoane fizice sau juridice de drept public sau privat, care au calitatea de proprietar, deținător al unui drept de suprafață, de concesiune sau de folosință pentru o durată mai mare de 25 de ani sau titular al dreptului de administrare al unui monument istoric.

¹¹⁷ afc.ro

¹¹⁸ <https://patrimoniul.ro/timbru#ceeste>

Alocarea fondurilor obținute din aplicarea timbrului monumentelor istorice este stabilită anual de către Consiliul de Administrație al Institutului Național al Patrimoniului. Proiectele pentru care se poate obține finanțare fac parte din următoarele subprograme: cercetare aplicată, studii și investigații pentru restaurarea monumentelor istorice; reparații curente și întreținere; intervenții de urgență - ante și post dezastru; punere în valoare - interpretare și prezentare - a monumentelor istorice; acțiuni tematice; restaurare; elaborare a documentației tehnice pentru intervenții asupra monumentelor istorice; educație și formare.

Programul național de restaurare a monumentelor istorice (PNR) este finanțat de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Culturii, și gestionat de Institutul Național al Patrimoniului.

Institutul Național al Patrimoniului propune repartizarea fondurilor alocate PNR de la bugetul de stat, ținând cont de un set de reguli predefinite. Prin PNR se gestionează, în condițiile legii, fondurile destinate cercetării, consolidării, restaurării și punerii în valoare a monumentelor istorice. Categoriile de monumente istorice eligibile pentru finanțare prin PNR sunt¹¹⁹:

- monumente istorice înscrise în Lista monumentelor istorice, actualizată, aflate în proprietatea publică sau privată a statului sau a unităților administrativ-teritoriale;
- monumente istorice înscrise în Lista monumentelor istorice, actualizată, prevăzute la art. 14 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 76/2018 privind aprobarea Programului de investiții în domeniul culturii, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative, aprobată cu modificări prin Legea nr. 86/2019, cu modificările ulterioare.

Prin PNR se poate asigura finanțarea următoarelor tipuri de servicii și/sau lucrări:

- lucrări de intervenție în primă urgență și documentațiile tehnico-economice aferente pentru monumente istorice care prezintă pericol public, conform prevederilor art. 7 alin. (16) din Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, republicată, cu modificările și completările ulterioare, sau pentru monumente istorice care sunt în situația de a suferi pierderi majore/irreversibile de substanță istorică;
- documentații tehnico-economice pentru restaurarea monumentelor istorice nou-introduse în PNR, corespunzătoare fazelor de proiectare, conform legii;
- lucrări de conservare, consolidare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice pentru obiectivele monumente istorice pentru care există documentații tehnico-economice avizate din punct de vedere tehnic și economic de către Ministerul Culturii sau de către INP, după caz, și pentru care au fost emise autorizații de construire;
- asistența tehnică de specialitate (arhitectură, arheologie, structură, instalații, componente artistice), obligatorie pentru obiectivele monumente istorice incluse în PNR pentru care se

¹¹⁹ Ordin nr. 2.978 din 25 septembrie 2019 pentru modificarea Normelor metodologice privind elaborarea și derularea Programului național de restaurare a monumentelor istorice, finanțat de la bugetul de stat, prin bugetul Ministerului Culturii, și gestionat de Institutul Național al Patrimoniului, aprobate prin Ordinul ministrului culturii nr. 3.765/2016

finanțează lucrări de intervenție în primă urgență pentru monumente care prezintă pericol public, lucrări de conservare, consolidare, restaurare și punere în valoare a monumentelor istorice;

- dirigentarea lucrărilor finanțate prin PNR, pentru care Institutul Național al Patrimoniului nu poate asigura cu angajații proprii dirigentarea de șantier, conform legii.

Finanțări europene

Programul Europa Creativă

Europa Creativă este unul dintre cele mai importante program de finanțare al Uniunii Europene dedicat sprijinirii domeniilor creative, culturii și audiovizualului.

Comisia Europeană alocă un buget de 2.44 miliarde de Euro prin programul Europa Creativă 2021 – 2027, fonduri destinate proiectelor culturale. Bugetul alocat pentru noul program este cu 67% mai mare decât bugetul pentru perioada 2014 – 2020, când fondurile alocate însumau 1.46 miliarde Euro. Prin aceasta creștere a bugetului, programul pune accentul pe incluziune, digitalizare și pe mediu. Noul program se concentrează pe circulația transnațională a operelor europene, pe inovare și pe mobilitatea culturală a artiștilor.

Programul are trei componente, subprogramul Cultura, subprogramul Media și o componentă trans sectorială.

Subprogramul Cultura finanțează proiecte care propun îmbunătățirea cooperării artistice și culturale la nivel european, pentru a sprijini crearea operelor de arta europene și pentru a întări dimensiunile economice, sociale și externe în sectoarele culturale și creative ale Europei, sprijinind totodată inovația și mobilitatea artiștilor.

Subprogramul media oferă finanțare pentru proiecte care sprijină capacitatea industriei cinematografice și audiovizuale din Uniunea Europeană de a se dezvolta și de a-și distribui și promova operele pe toate platformele. Activitățile finanțate sunt grupate în patru arii tematice: conținut, afaceri, audiență, politici publice.

Componenta trans sectorială oferă finanțare pentru proiecte care își propun să adreseze provocările comune sectoarelor culturale și creative. Pentru prima dată, componenta trans sectorială va finanța activități specifice sectorului mass-media de știri care au în vedere sprijinirea pluralismului și a libertății presei.

Orizont Europa

Programul Orizont Europa este un program al UE dedicat cercetării și inovării, printre cele mai importante din punct de vedere al fondurilor alocate, fiind un înlocuitor al vechiului program Orizont 2020. Pentru perioada de programare 2021 – 2027 programul va avea un buget total de 95,5 miliarde de Euro. Scopul programului revizuit este de a încuraja și proteja o societate bazată pe cunoaștere, prietenoasă cu inovarea și de a dezvolta o economie globală competitivă și durabilă din

punct de vedere ecologic. Fondurile vor fi alocate prin apeluri grupate pe trei piloni: știință; provocări globale și competitivitate industrială europeană; Europa inovatoare. Al doilea pilon este relevant pentru sectorul industriilor culturale și creative, incluzând, pe lângă domenii de interes precum sănătate, societate incluzivă, digitalizare, securitate, etc. și domeniul culturii. Bugetul total alocat clusterelor Cultură, Creativitate și Societate incluzivă este de 2.280 miliarde Euro.

Mai multe informații despre finanțările oferite prin programul Orizont Europa se pot obține accesând site-ul Comisiei Europene: <https://ec.europa.eu/>

Granturile SEE și Norvegiene

Granturile Spațiului Economic European (SEE) și Norvegiene reprezintă contribuția Islandei, Principatului Liechtenstein și Regatului Norvegiei la reducerea disparităților economice și sociale în Spațiul Economic European și la consolidarea relațiilor bilaterale cu cele 15 state beneficiare din Estul și Sudul Europei și statele baltice.

Fondurile destinate finanțărilor sunt distribuite în cadrul unor programe de finanțare organizate pe domenii și priorități specifice. În România, Granturile SEE și norvegiene sunt disponibile din anul 2007, când România a devenit parte contractantă la acordul privind Spațiul Economic European.

Actuala perioadă de contractare în curs de derulare este perioada 2014 – 2021, României fiindu-i alocate 502 milioane Euro, prin intermediul a 12 programe de finanțare. Unul dintre cele 12 programe, Programul Cultura, finanțează proiecte care țin de patrimoniul cultural, schimb cultural, antreprenoriat cultural.

Programul Cultura are următoarele priorități:¹²⁰

- îmbunătățirea accesului la cultură prin consolidarea antreprenoriatului cultural, dezvoltarea publicului și sprijinirea inițiativelor culturale despre minoritatea romă;
- îmbunătățirea managementului patrimoniului cultural prin restaurarea și revitalizarea monumentelor istorice;
- revitalizarea patrimoniului cultural al minorității rome;
- susținerea expozițiilor inovative cu obiecte restaurate.

Programul este gestionat de Ministerul Culturii – Unitatea pentru Managementul Proiectului (UMP), în calitate de Operator de Program, în parteneriat cu Directoratul Norvegian pentru Patrimoniul Cultural și Consiliul Artelor din Norvegia.

Mai multe informații despre programul de finanțare a proiectelor culturale, în cadrul Granturilor SEE și Norvegiene, pot fi accesate la adresa <https://www.eeagrants.ro/programe/cultura> și www.ro-cultura.ro.

¹²⁰ <https://www.eeagrants.ro/programe/cultura/descriere-cultura>

Alte surse de finanțare

Oferta culturală în județul Arad a cunoscut o creștere și o diversificare în ultimii ani, creștere sprijinită și prin acțiunile de suport și finanțările administrațiilor publice. Pe lângă sprijinul public, sprijinul privat și finanțarea prin realizarea de venituri sunt metode finanțare complementare menite în special să acopere nevoile specifice operatorilor culturali din zona antreprenoriatului cultural.

Finanțări private

Pentru stimularea investițiilor private în sectorul culturii sunt necesare măsuri și mecanisme pentru facilitarea acestui tip de investiții, cum ar fi: stimulente fiscale pentru donatori și pentru sponsori, reglementarea parteneriatului public – privat, iar încurajarea investițiilor private în cultură nu ar trebui să afecteze finanțarea publică ci să o completeze.

Finanțare prin venituri realizate

Această categorie include toate veniturile directe ale organizațiilor culturale care rezultă din câștiguri din bilete, taxe de intrare sau din comercializarea de bunuri.

4.6 Exemple de bună practică în managementul și dezvoltarea sectorului cultural

Marseille / Marseille-Provence

Situată pe coasta Mediteranei, în vechea Provența, Marseille-Provence este o zonă cuprinsă din Marsilia, Aix-en-Provence și multe alte orașe și comune din departamentul Bouches-du-Rhône. Orașul a fost Capitala Europeană a Culturii în 2013 și Capitala Europeană a Sportului în 2017. În calitate de capitală a culturii, Marsilia și-a dorit să afirme rolul culturii ca forță de transformare durabilă a orașului la nivel economic, urban și social.

Marsilia-Provence 2013 sau MP2013 a fost o serie de evenimente culturale pe tot parcursul anului, care au avut loc în Marsilia și zona înconjurătoare pentru a sărbători desemnarea teritoriului drept capitală europeană a culturii pentru 2013. Orașul, cu ajutorul guvernului și al UE, a renovat muzee, a construit clădiri noi și a adus artiști și interpreți, toate pentru a găzdui sau a arăta artele, istoria și cultura regiunii.

Strategie

Obiectivele¹²¹ specifice ale Capitalei Europene a Culturii Marsilia-Provence 2013 propuse și care ar putea reprezenta elemente de pornire în conturarea strategiei județului Arad, au fost următoarele:

¹²¹ Association Marseille-Provence 2013 / Eureval / CCI Marseille Provence / Bouches du Rhone Tourisme, *MP2013: L'évaluation*, 2013

1. Sprijinirea creării și diseminării de lucrări ambițioase prin colaborarea cu artiști din țările mediteraneene și Europa.
2. Dezvoltarea potențialului cultural și artistic și contribuția la creșterea influenței internaționale pe termen lung.
3. Inovația în integrarea culturii în spațiul public și în relațiile dintre cultură și societate.
4. Implicarea cetățenilor teritoriului Marsilia-Provence 2013, printr-o abordare participativă și prin favorizarea accesului la evenimente.
5. Crearea unui eveniment exemplar în ceea ce privește guvernanta colectivă.
6. Creșterea semnificativă a prezenței turiștilor în zonă și susținerea acestei creșteri.
7. Promovarea unei imagini a teritoriului internațional, creative și primitoare.

Propunerea a evidențiat, de asemenea, o serie de dezvoltări de infrastructură asociate, care ar fi oferit un nou impuls pentru teritoriu și care ar servi drept locații pentru evenimente din anul titular, respectiv MuCEM, Centrul Regional pentru Mediterana (CeReM), ulterior Villa Méditerranée, La Friche de la Belle de Mai și Conservatorul din Aix-en-Provence¹²² – toate acestea au reprezentat noi echipamente culturale majore, care au fost gândite pentru a putea oferi regiunii mai multe posibilități de dezvoltare socială, culturală sau educațională. Aceste echipamente joacă și astăzi un rol important în special în coagularea locuitorilor și oferă șanse diverse de a petrece timpul liber, de a socializa și de a participa la diverse activități culturale cu impact asupra comunității.

Considerente instituționale și finanțare

Proiectul Marseille-Provence 2013 a fost susținut nu numai de toți actorii instituționali (Uniunea Europeană, Statul, Regiunea, Departamentul, municipalitățile și / sau inter-municipalitățile), dar și de actorii economici care au fost implicați atât din punct de vedere financiar, cât și în guvernarea proiectului și, în sfârșit, de o mare parte din actorii culturali locali. Prin urmare, acordurile de guvernare adoptate pentru CEC MP2013 au permis valorificarea mobilizării tuturor actorilor locali.

De asemenea, asociația MP2013 a co-produs mai mult de 900 de evenimente culturale și a dezvoltat o serie de instrumente tehnice în sprijinul tuturor evenimentelor din teritoriu. Această funcție de sprijin a fost ilustrată în special prin coordonarea agendelor diferitelor instituții culturale, crearea unei case de bilete comune prin nouă agenții de venituri și aproximativ o sută de acorduri de mandat, precum și publicarea unui buletin informativ săptămânal. În acest context, s-au dezvoltat practici de colaborare pe anumite politici publice la scara unui teritoriu de dimensiuni metropolitane. Acest lucru s-a observat în special în sectorul transporturilor, unde s-a creat unui permis (*pass*) de transport

¹²² Comisia Europeană, Ex-post Evaluation of the 2013 European Capitals of Culture, 2014, Luxembourg

care poate fi utilizat în șase zone inter-municipale.¹²³ Acest permis de transport este unul dintre exemplele pe care le poate pune în aplicare și județul Arad – putând astfel să conecteze întregul județ cu ajutorul culturii.

Rezultate și impactul provocat

Pentru iubitorii de cultură, oferta culturală a crescut și este mai bine cunoscută în afara teritoriului. Dincolo de 2013, oferta culturală a fost îmbogățită cu noi facilități pe termen lung, dintre care unele au câștigat deja renume internațional (în special MuCEM). Astfel, Marsillia și-a consolidat o imagine și o reputație cu ajutorul unui echipament major cultural – în cazul de față Muzeul Civilizațiilor Europene și Mediteraneene (MuCEM). Acest lucru poate fi luat drept exemplu și în cazul județului Arad, acesta beneficiind deja de o serie de echipamente culturale cunoscute, și care pot crea o imagine identitară asupra județului. Mai mult, acest lucru oferă premisele potrivite și pentru realizarea unor echipamente culturale majore noi în teritoriu și de realizarea, împreună cu actorii culturali locali interesați, a unei noi imagini identitare asupra județului.

Teritoriul este, de asemenea, structurat treptat în „poli tematici”, cu artă lirică în Aix-en-Provence, fotografie și moștenire antică în Arles și o nouă afirmare a locului artelor stradale pe teritoriul MPM. În mod similar, acest lucru s-ar putea pune în aplicare și în cazul județului Arad, acesta fiind deja cunoscut pentru o serie de trasee cu moștenire: Drumul Vinului, Drumul Cetăților, Canalul Morilor sau Drumul sării transilvane.

Pentru rezidenți, pentru întreprinderi și partenerii lor, noile dotări culturale și noile dezvoltări urbane au îmbunătățit mediul de viață, în special în centrul orașului Marsilia. Teritoriul este ușor accesibil cu avionul (linii noi), cu TGV, pe mare și rutier.

Pentru turiști, în general, regiunea Marseille-Provence s-a consolidat ca destinație turistică și și-a consolidat dimensiunea culturală. Oferta remodelată de către stakeholderii din turism, în special în jurul creării de circuite, bilete unice de acces în muzee, este destinată să dureze. Per total, imaginea teritoriului s-a îmbunătățit pentru rezidenți, întreprinderi și turiștii din Franța și străinătate deopotrivă, în special datorită unei acoperiri pozitive a platformelor media, care au dat o nouă imagine orașului și regiunii.

Astfel, Strategia Culturală a contribuit în mod clar la sporirea atractivității turistice, punând în centrul atenției teritoriul și în special Marsilia. De asemenea, CEC a ajutat la îmbunătățirea atractivității pentru oameni și talente, s-au consolidat structurile de primire pentru artiști, s-a realizat o „normalizare” a imaginii teritoriului, s-a dezvoltat mediul de viață și oferta culturală. Nu în ultimul rând, strategia a ajutat la îmbunătățirea atractivității pe scară globală a teritoriului, plasându-l pe hartă, inclusiv pentru americani și asiatici și oferindu-i o imagine mai creativă și mai dinamică.

¹²³ Promotion Simone de Beauvoir, "Marseille-Provence 2013: leçons d'une expérience", în *Un autre regard sur les territoires*, 2014, pp. 156-158

Programului multianual de reabilitare a clădirilor din centrul istoric al municipiului Oradea

Administrația publică locală din municipiul Oradea, în parteneriat cu mediul privat și asociații de profil, derulează un program de reabilitare a clădirilor din centrul istoric al municipiului. Având la bază Legea 153/2011 și Legea 422/2001, municipalitatea dispune de instrumente eficiente prin care poate acționa pentru reabilitarea monumentelor istorice și al altor clădiri incluse în limitele ansamblului urban centrul istoric.¹²⁴

Măsurile întreprinse de administrația publică locală¹²⁵:

- Inventarierea fațadelor: realizarea unui Studiu de Fațade pentru inventarierea tuturor fațadelor din centrul istoric, cu fișe individuale și propuneri de intervenție;
- Derularea unui proiect pilot: reabilitarea Casei Kovats, din Piața Unirii; în cadrul proiectului APL Oradea a oferit suport financiar și administrativ;
- Înființarea Fundației de Protejare a Monumentelor Istorice Bihor, organizație ce are ca membrii fondatori Consiliul Local Oradea și Consiliul Județean Bihor. Fundația este responsabilă de proiectele tehnice, de obținerea avizelor, de realizarea întregii consultanțe cu proprietarii;
- Demararea, în anul 2012, a unui Program Multianual în vederea reabilitării clădirilor din centrul istoric;
- Extinderea ariei de aplicabilitate a Programului multianual de reabilitare, ca urmare a modificării Legii 153/2011, acesta fiind structurat în mai multe etape desfășurate până în anul 2024, când ținta este de a avea întreg Centrul istoric reabilitat (ansamblul urban centrul istoric al municipiului Oradea);
- Actualizări succesive ale Programului multianual de reabilitare, determinate fie de modificarea legislației incidente în acest domeniu, fie de adoptarea Strategiei Integrate de Dezvoltare Urbană a Municipiului Oradea;
- Acordarea de sprijin proprietarilor constând în: grant pentru elaborarea documentației tehnice și pentru derularea lucrărilor; scutire la plata impozitului pe clădire, pe o perioadă de 5 ani; scutiri de taxe în procesul de obținere a Autorizației de construire; scutire la plata altor costuri aferente accesării finanțării în vederea constituirii garanției imobiliare pentru o perioadă de 10 ani, în favoarea Municipiului Oradea; consultanță în demersurile privind contractarea lucrărilor de protejare și intervenție; monitorizarea și verificarea modului de realizare a lucrărilor pe toată durata executării acestora; consultanță la recepția finalizării lucrărilor și la recepția finală;

¹²⁴ Eva Violeta Sfârlea, Bune practici în dezvoltarea urbană din România

¹²⁵ <https://www.oradeaheritage.ro/proiecte-de-reabilitare/>

- Acordarea de granturi suplimentare proprietarilor clădirilor monumente istorice și proprietarilor clădirilor care nu sunt monumente istorice, dar care sunt incluse în zonele construite protejate;
- Încheierea de parteneriate cu reprezentanții cultelor și reabilitate mai multe clădiri aflate în proprietatea acestor instituții;
- Scutirea de impozit pe clădire pe o perioadă de 5 ani pentru clădirile reabilitate respectând legislația privitoare la autorizarea lucrărilor de construcții și standardele de calitate;
- Aplicarea unui supraimpozit până la începerea lucrărilor de reabilitare autorizate, pentru clădirile deteriorate;
- Abordare personalizată pentru situații juridice neclare, prin taxa de reabilitare, în cazul în care unii proprietari nu pot ajunge la o înțelegere cu alți coproprietari pentru reabilitarea clădirii;
- Elaborarea unui Regulament Local de întreținere a fațadelor și amendarea pentru nerespectarea obligațiilor;

Rezultate ale Programului multianual de reabilitare¹²⁶:

- Finalizarea lucrărilor de reabilitare a 40 de clădiri, dintre care 10 clădiri sunt monumente istorice;
- Existența, în curs de implementare, a 23 de proiecte de reabilitare de clădiri.

Proiectul a fost derulat în paralel cu lucrări de reabilitare și pietonalizare a zonei centrale istorice.

În ultimii ani, centrul istoric al municipiului Oradea a găzduit târguri de Paște și Crăciun, proiecții sportive, inclusiv un turneu de Streetball, a fost punctul de pornire pentru Turul Ciclist al Bihorului, semi-maratoane și crosuri. De asemenea, au avut loc 4 ediții de Street Food Festival și precum și prima ediție TIFF Oradea (Transilvania International Film Festival), în 2018¹²⁷.

¹²⁶ <https://www.oradeaheritage.ro/proiecte-de-reabilitare/>

¹²⁷ Eva Violeta Sfârlea, Bune practici în dezvoltarea urbană din România

Nantes Patrimonia – orașul Nantes, Franța¹²⁸

Scopul proiectului este realizarea unei platforme digitale destinate protecției patrimoniului construit și crearea unui cadru care să permită un acces facil al cetățenilor la obiectivele de patrimoniu și care să asigure o implicare a acestora în viața urbană și în inițiativele comunitare desfășurate la nivel local. Proiectul se adresează unei populații de 310.000 locuitori și a avut un buget total de 770.000 euro, aferent perioadei 2015-2020.

Platforma pune la dispoziția utilizatorilor tururi virtuale, articole și hărți interactive care prezintă informații despre istoria orașului și informații despre proiectele aflate în curs de derulare care au în vedere intervenții asupra patrimoniului construit. Platforma, care este gestionată de moderatori, oferă posibilitatea de a încărca informații, atât reprezentanților administrației publice locale, cât și cetățenilor.

Platforma este gestionată de reprezentanții departamentului de patrimoniu și arheologie din cadrul Primăriei, în colaborare cu departamentul de comunicare și departamentul de resurse digitale, în procesul de monitorizare fiind implicate 12 persoane. În derularea proiectului au fost implicați o varietate de actori publici: asociații de protecție a patrimoniului, universități, cetățeni, în scopul obținerii unei ample baze de date.

Proiectul a contribuit la creșterea coeziunii sociale a comunității locale, cetățenii implicându-se intensiv în dezvoltarea bazei de date a platformei și în crearea de tururi virtuale: 72% dintre articolele și tururile virtuale postate pe platformă sunt furnizate de cetățeni; tururile virtuale realizate de locuitori au ajutat cetățenii să cunoască mai bine diverse cartiere ale orașului. Statistic, rezultatele proiectului se prezintă sub forma a 20.769 vizitatori și 141.556 vizualizări ale hărților digitale, până la data de 1 iulie 2020.

¹²⁸ https://issuu.com/yourculturalheritageinaction/docs/cultural_heritage_in_action_catalogue_of_good_prac

5. Analiza SWOT

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
- Județul dispune de numeroase atracții inedite, cum sunt: obiectivele culturale, diversitatea de culturi, evenimente, monumente istorice și obiective de patrimoniu cultural imaterial și material. - Peisaje naturale și culturale atrăgătoare. - Arad – pol de creștere urbană în regiune, determinant al unui potențial bun de dezvoltare. - Existența unor obiective excepționale, de nișă precum: Muzeul Cofetăriei și al Cofetarilor, Expoziția de caricaturi "Ștefan Popa Popa's" din Macea, Muzeul Tramvaiului Electric, Muzeul Viei și al Vinului din Ghioroc, Plaja Ghioroc sau traseul turistic Drumul Vinului. - Ansamblul urban Arad reprezintă un simbol unic plin de valoare, cu o concentrație ridicată de patrimoniu cultural, religios și arheologic din județul Arad. - Caracterul multicultural și multiethnic are o amprentă puternică asupra județului Arad - este recunoscut ca fiind un model european al armoniei și toleranței, unde conviețuiesc culte religioase și minorități etnice. - Existența Cetății Aradului – monument istoric de importanță națională realizat în stil Vauban. - Oferta culturală a județului a cunoscut o creștere atât calitativă cât și cantitativă în ultimii ani, reușind chiar să se adapteze repede noului context (COVID-19) prin adoptarea unor noi soluții digitale, precum și prin existența unor demersuri și proiecte pilot care au permis desfășurarea evenimentelor culturale în maximă siguranță, respectând prevederile de distanțare socială. - Existența unor evenimente de amploare ce permit conservarea obiceiurilor și tradițiilor locale.	- Valorificarea insuficientă a componentei arheologice – Cetatea Aradului, monument istoric de importanță națională realizat în stil Vauban. - Absența unui muzeu al satului care să promoveze istoria arădeană și valorile culturale ale județului. - Consumul cultural se află în scădere în ceea ce privește cazul cititorilor activi. - Deficiențe majore ale infrastructurii culturale și necesitatea de modernizarea și dotarea clădirilor existente, precum și de realizare a unor dotări noi, inclusiv regenerarea / reînnoirea / renovarea unor spații noi. - Prezența insuficientă sau insuficienta promovare a unor evenimente fanion, de interes regional, național sau internațional. - Insuficienta promovare a artiștilor arădeni pe plan local. - Accesul la cultură este destul de limitat în cazul zonelor rurale, majoritatea evenimentelor și dotărilor culturale fiind în zonele urbane. - Dependența operatorilor culturali de finanțările publice, insuficiente pentru întreg sectorul. - Existența unui număr semnificativ de clădiri monumente istorice aflate în stare avansată de degradare (de exemplu Teatrul Vechi, Palatul Cenad, Casa cu Lacăt, Casa Ștefan Cicio-Pop, Palatul Reinhardt și Biserica Franciscană din Arad). - Interesul redus al administrațiilor publice locale pentru accesarea de fonduri nerambursabile europene și naționale destinate restaurării monumentelor istorice. - Lipsa la nivelul celor mai multe administrații publice locale a unor instrumente de gestiune a problemei construcțiilor aflate în stare avansată de degradare.

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
- Implementarea și derularea proiectelor cultural-artistice – exemplu proiectul Teatrul de Vară realizat de CCJA. - Deservirea relativ satisfăcătoare a județului Arad cu dotări culturale de bază. - Interesul sporit al autorităților pentru dezvoltarea infrastructurii și activităților culturale și de agrement. - Ofertă diversă de spații de petrecere a timpului liber (spații de promenadă, zone de agrement plajă, parcuri etc.) - Existența parteneriatelor dintre municipiul Arad cu alte municipii, inclusiv parteneriatul cu municipiul Cluj-Napoca în vederea susținerii municipiului Timișoara pentru câștigarea rolului de Capitală Europeană a Culturii 2023 și implementarea programului aferent. - Existența unor parteneriate cu Universitățile din județ și nu numai, ce au dus la promovarea valorilor culturale ale județului – parteneriat între Institutul Cultural Francez din Timișoara, Colegiul Național Moise Nicoară din Arad și Asociația pentru apărarea și cultivarea francofoniei AMIFRAN Arad. - Potențialul municipiului reședință de județ de a fi un veritabil muzeu în aer liber de stiluri arhitectonice specifice secolelor XVIII-XX. - Existența unui substanțial fond construit cu valoare culturală complexă (arhitecturală, urbanistică, istorică și culturală) recunoscut la nivel național – 417 monumente istorice - Existența unor tipologii variate de monumente și ansambluri de arhitectură și arheologice (cetăți și fortificații, biserici din lemn, ansambluri monastice, biserici din zidărie) identificate ca valori de patrimoniu cultural de interes național sau monumente istorice de valoare națională excepțională. - Existența unor tipologii foarte variate de monumente istorice: arhitectură rezidențială nobiliară, arhitectură militară (cetăți și fortificații), biserici și mănăstiri, arhitectură	- Lipsa, la nivelul UAT-urilor cu un bogat patrimoniu construit, a unor proiecte integrate de reabilitare și valorificare a patrimoniului construit. - Lucrările de decolmatare a Canalului Morilor utilizând echipamente mecanice care au condus la modificarea profilului acestuia și la diminuarea valorii peisagistice. - Nu toate ariile naturale protejate dispun de planuri de management, fapt ce pune în pericol integritatea peisajelor, speciilor și habitatelor protejate. - Nu toate ariile naturale protejate dispun de custozi care să asigure gestiunea siturilor protejate.

PUNCTE TARI	PUNCTE SLABE
industrială, parcuri, infrastructură tehnică, ansambluri urbane, monumente de for public, funerare și memoriale, arhitectură civilă destinată instituțiilor publice, administrative și socio-culturale, situri arheologice. - Existența unor inițiative publice de restaurare a patrimoniului construit de interes public (Arad, Ineu, Sântana, Lipova, Vărădia de Mureș). - Existența unor inițiative de reabilitare a centrelor istorice ale localităților (Arad, Sântana). - Existența unor inițiative publice de valorificare a patrimoniului arheologic (Sântana). - Existența la nivelul municipiului Arad a unor instrumente de gestiune a problemei construcțiilor aflate în stare avansată de degradare. - Existența pe teritoriul județului a Canalului Morilor - prima construcție hidrotehnică din țară. - Existența pe teritoriul județului Arad a numeroase arii naturale protejate – 18 monumente și rezervații ale naturii, arii de protecție avifaunistică. - Existența pe teritoriul județului Arad a numeroase situri de importanță comunitară (situri Natura 2000) – 7 situri SCI și 13 situri SPA. - Existența pe teritoriul județului Arad a Parcului Natural Lunca Mureșului, unul din cele 5 situri RAMSAR existente în țară. - Creșterea constantă, în ultimii 5 ani, a cheltuielilor alocate susținerii domeniului culturii, la nivelul județului Arad. - Evoluția crescătoare, în ultimii ani, a numărului de întreprinderi active în domeniul Activități de spectacole, culturale și creative, la nivelul județului Arad. - Revenirea, după perioada pandemiei de COVID – 19 a unor evenimente culturale importante pentru județ.	

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Municipiul Arad se află pe o poziție relativ favorabilă în Clasamentul privind Vitalitatea Culturală a orașelor din România – locul 18 din 46. • Oportunitatea accesării finanțărilor europene și naționale pentru dezvoltarea și valorificarea resurselor culturale și turistice. • Oportunitatea accesării finanțărilor nerambursabile pentru susținerea de investiții și proiecte de dezvoltare / revitalizare urbană / locală. • Progresul tehnologic ca factor determinant în utilizarea tehnologiilor smart (aplicații mobile, hărți interactive, ticket online etc.) ce pot spori accesibilitatea ofertei culturale și turistice. • Existența a numeroase platforme online pentru vizualizare 3D, plimbări virtuale prin muzee / locuri din oraș etc., care pot fi adoptate cu ușurință. • Potențial de includere a resurselor județului Arad în produse cultural-turistice integrate la nivel suprateritorial, în cadrul sistemului urban Arad – Timișoara – Oradea, și potențialul de dezvoltare a arealului ca un pol de atracție la nivel regional pentru zona de vest a țării. • Potențial dat de proximitatea față de centre urbane mari din spațiu european – Budapesta sau Viena – se pot realiza proiecte în parteneriate cu acestea în domeniul cultural-artistic, schimburi de experiențe sau schimburi de activități/proiecte pilot. • Potențial de dezvoltare a unor proiecte culturale de tip <i>cross-border</i> cu țările învecinate – Ungaria, Serbia sau Slovacia. • Existența a numeroase modele de bună practică în domeniul promovării culturii și turismului cultural care pot fi folosite pentru a crește atractivitatea județului.	• Riscul de degradare a unor valori locale în lipsa unor măsuri de promovare și valorificare a potențialului cultural și turistic. • În ciuda unei oferte diversificate de resurse culturale, județului Arad nu poate concura cu gradul mai ridicat de dotare și de atractivitate a unor destinații deja de notorietate la nivel național și chiar internațional (Cluj, Bihor, Timiș, Iași, Sibiu, Brașov etc.) • Din 46 de orașe la nivel național, municipiul Arad se clasează pe locul 31 în anul 2016 din perspectiva consumului cultural la nivelul orașului. • Insuficiența fondurilor publice pentru a investi în obiectivele de patrimoniu construit poate conduce la înrăutățirea stării clădirilor de patrimoniu aflate în domeniul public. • Realizarea de intervenții private, neautorizate, în zonele istorice conduce la degradarea clădirilor monumente istorice. • Realizarea de lucrări de exploatare agricolă intensivă a terenurilor agricole aflate în proprietate privată conduce la degradarea peisajului și pun în pericol patrimoniul arheologic existent în teritoriul extravilan. • Scăderea numărului de artiști și organizații culturale ca urmare a migrării acestora sau a încetării activității din cauza lipsei fondurilor. • Lipsa oportunităților, dar și a capacității operatorilor culturali pentru diversificarea surselor de finanțare a sectorului în vederea reducerii presiunii asupra sistemului public de finanțări.

OPORTUNITĂȚI	AMENINȚĂRI
• Existența posibilității de atragere de finanțări private pentru cultură prin oferirea de facilități fiscale investitorilor din sectorul privat. • Existența oportunităților de finanțare pentru restaurarea clădirilor aflate în proprietatea administrației publice locale. • Existența oportunităților de finanțare pentru restaurarea clădirilor aflate în proprietate privată. • Existența unui cadru legislativ care sprijină procesul de reabilitare a monumentelor istorice și a construcțiilor amplasate în zonele construite protejate.	

6. Diagnostic

Oferta culturală a județului Arad este relativ bine dezvoltată, însă este necesară o diversificare și o promovare sporită a facilităților oferite. Aceasta este caracterizată de numeroase aspecte pozitive, dar și de o serie de elemente care necesită ameliorare.

La nivelul județului, **infrastructura culturală** de bază, alcătuită din biblioteci și case de cultură sau cămine culturale, este prezentă în cea mai mare parte a unităților administrativ teritoriale componente, fiind, de asemenea, subiectul a numeroase investiții din partea administrației publice în ultimii ani. Cu toate acestea, sunt necesare în continuare lucrări de reabilitare, modernizare, extindere și chiar construire de noi dotări culturale în localitățile din județ, precum și de promovare mai accentuată a facilităților oferite, inclusiv în mediul online, pentru a atrage comunitatea locală, în special tinerii, către aceste dotări.

În ceea ce privește concentrarea infrastructurii culturale, de interacțiune socială și recreere preponderent în zona centrală a municipiului Arad, acest lucru poate conduce la un dezechilibru teritorial. Mai mult, având în vedere că numărul facilităților culturale specializate din categoria muzeelor, instituțiilor de spectacole sau cinematografele este redus în mediul rural, acest fapt determină necesitatea de sporire și diversificare a acestor dotări, inclusiv prin activarea unor spații valoroase, care au un potențial insuficient exploatat, pentru a atrage cât mai mulți utilizatori.

În același timp, **oferta culturală** a județului, în special la nivelul evenimentelor culturale, este caracterizată de numeroasele parteneriate încheiate între instituțiile de la nivel județean, precum Consiliul Județean Arad, CCJA, Centrul de Cultură Arad sau Primăria Municipiului Arad, însă este necesară și o cooperare între diferite UAT-uri, care în momentul de față lipsește, pentru a dezvolta evenimente și inițiative comune, care să contribuie la diversificarea ofertei culturale județene.

În cadrul județului Arad există și numeroase resurse de **patrimoniul imaterial** ce merită conservate, valorificate și promovate, acestea fiind din ce în ce mai prezente în oferta culturală a județului. În acest context, patrimoniul imaterial poate fi asociat cu alte resurse, pentru a se crea o serie de produse inedite, atractive pentru vizitatori. Acesta poate fi în același timp o resursă importantă pentru conturarea identității județului printr-o colecție a legendelor locale, reunite în monografia generală a județului, sau prin ilustrări grafice, reprezentative pentru cultura locală.

Un astfel de exemplu este și Canalul Morilor – prima construcție hidrotehnică din țară ce datează din anul 1840 și se întinde între localitățile românești Buteni-Grăniceri și până în orașul maghiar Békéscsaba. Acesta este un exemplu reprezentativ atât pentru patrimoniul imaterial, cât și pentru cel material. Morile ce există de-a lungul acestui canal, au astfel un puternic potențial turistic și cultural, prin reabilitare putând fi transformate într-o rețea de pensiuni agro-turistice care să pună în valoare atât specificul viticol local (vinurile de Pâncota, Miniș și Șiria) cât și moștenirea literară

lăsată de Ioan Slavici. Ele reprezintă obiective de patrimoniu cultural în cadrul cărora pot fi dezvoltate proiecte culturale de avangardă precum colonii de artiști / spații de producție / școli de vară.¹²⁹

În același timp, în ceea ce privește moștenirea istorică a teritoriului, județul Arad beneficiază de un important **patrimoniu construit**, reprezentativ pentru stilurile și curentele arhitecturale din zona central-europeană, prezentând importante influențe habsburgice și austro-ungare, peste care s-au suprapus curentele locale. Cu toate acestea, monumentele istorice sunt mult prea puțin protejate prin lucrări de reabilitare sau restaurare¹³⁰ și insuficient valorificate din punct de vedere cultural, social sau turistic¹³¹.

Deși există un cadru legislativ care permite dezvoltarea de instrumente de sprijin din partea administrațiilor publice locale pentru lucrările de restaurare și reabilitare a monumentelor istorice și a clădirilor amplasate în cadrul zonelor protejate și deși există, la nivel european și național, axe de finanțare a acestor lucrări, la nivel județean se remarcă deficiențe în procesul de conservare și protejare al acestor construcții și o slabă implicare a administrațiilor publice locale în dezvoltarea mecanismelor de sprijinire a proprietarilor de imobile monumente istorice pentru derularea de proiecte de restaurare și reabilitare. De asemenea, la nivelul administrațiilor publice locale inițiativele de restaurare a clădirilor publice clasate ca monumente istorice sunt foarte restrânse.

La nivelul administrațiilor publice locale din orașe și comune lipsesc instrumentele de gestiune a problemei construcțiilor aflate în stare avansată de degradare, municipiul Arad fiind singurul UAT din județ care are implementat un astfel de mecanism de gestiune a procesului de reabilitare a fondului construit cu valoare culturală și arhitecturală ridicată.

Mai mult, cu excepția municipiului Arad, în orașele și comunele care includ zone centrale istorice (ansambluri urbane și ansambluri rurale) lipsesc proiectele integrate de protejare și valorificare a patrimoniului construit și de reabilitare a spațiilor publice din aceste areale.

În același timp, se mai remarcă o serie de provocări semnificative ce vizează patrimoniul județului Arad și valorificarea insuficientă a acestuia. Pentru început, deși există numeroase obiecte de patrimoniu construit care se încadrează în liniile culturale și arhitecturale ale zonei central-europene, acestea nu sunt incluse în trasee culturale sau tematice de importanță europeană (arhitectura militară de apărare, clădirile art nouveau din municipiul Arad, clădiri de cult aparținând diverselor confesiuni religioase). Apoi, deși există numeroase monumente istorice reprezentative pentru curente culturale sau pentru modul de organizare al comunităților locale regăsit în mai multe zone geografice și istorice de pe teritoriul României (cum ar fi bisericile din lemn, locuințele nobiliare, clădirile realizate în stil art nouveau), acestea nu sunt incluse în programele culturale desfășurate la

¹²⁹ Strategia Culturală a Județului Arad 2015-2020

¹³⁰ De exemplu, în zona istorică a municipiului Arad, 58 imobile sunt identificate ca necesitând intervenții imediate de reabilitare, dintr-un total de 201 clădiri care necesită măsuri de creștere a calității arhitectural-ambientale.

¹³¹ Există numeroase monumente istorice nefuncționale sau clădiri reprezentative care nu sunt incluse în programe culturale locale

nivel regional sau național. Nu în ultimul rând, în județul Arad sunt localizate numeroase arii naturale protejate de importanță națională (16 monumente și rezervații ale naturii, două arii de protecție avifaunistică și un parc natural) și numeroase situri de importanță comunitară (7 situri SCI și 13 situri SPA), acestea sunt mult prea puțin valorificate din punct de vedere cultural, recreativ sau educațional.

În ceea ce privește **finanțarea sectorului cultural** în județul Arad, opțiunile cele mai des utilizate de către operatorii culturali au la baza fondurile acordate prin programele instituțiilor publice. Finanțarea publică a sectorului a crescut de la an la an, însă fondurile acordate sunt în continuare insuficiente pentru a acoperi nevoile existente. Există în, mod clar, la nivelul sectorului, o nevoie de diversificare a surselor de finanțare și de reducere a dependenței de fondurile publice. Opțiunile pot veni din zona finanțărilor europene și naționale, mai ales ca în 2021 începe o nouă perioadă de programare prin care vor fi alocate fonduri noi destinate sprijinirii culturii. Totodată, atragerea de finanțări private reprezintă o alta oportunitate, atât prin încheierea de parteneriate public – privat cât și prin acordarea de facilități fiscale, sau de altă natură, entităților private care ar putea sprijini cultura în județul Arad. De asemenea, susținerea antreprenoriatului cultural poate conduce, pe termen lung, la reducerea dependenței operatorilor culturali de finanțări nerambursabile prin generarea de venituri care să contribuie, parțial, la finanțarea proiectelor.

În final, încă din cadrul Strategiei Culturale a Județului Arad 2015-2020 au fost identificate o serie de localități, cu un puternic rol cultural la nivelul județului Arad, ce joacă sau au potențial de a se constitui în **poli culturali**. Prima dintre acestea este și probabil zona cu cea mai mare influență asupra teritoriului județean și este reprezentată de municipiul Arad și Lunca Mureșului Inferior. Pe lângă toate elementele de patrimoniu construit, imaterial și cadrul natural de excepție din această zonă, aici se regăsește și cel mai valoros obiectiv al județului nevalorificat încă, și anume Cetatea Aradului.

A doua zonă este constituită de orașul Lipova, ce prezintă un potențial uriaș de promovare din punct de vedere cultural, ecumenic și turistic datorită echipamentelor culturale de mare valoare: Biserica ortodoxă Adormirea Maicii Domnului, Biserica Romano-Catolică Santa Maria Radna, Muzeul orașenesc Lipova, Bazarul Turcesc (ce necesită recondiționare pentru a putea fi reintrodus în circuitul de vizitare) și cetatea Șoimoș (atestată documentar pentru prima dată în anul 1278), fiind reședința principelui Transilvaniei.

Pe lângă acestea, zona Săvârșin (cunoscută pentru Castelul de la Săvârșin, Biserica Romano-Catolică Sfânta Ana sau Casa memorială și colecția de artă Eugen și Eugenia Popa) reprezintă o zonă cu puternic impact cultural-turistic fiind nevoie de o atenție sporită în dezvoltarea localității ca un posibil pol cultural. Alături de echipamentele culturale de mare valoare, traseul Drumul Regelui și Ruta Bisericilor de Lemn de pe Valea Mureșului reprezintă și ele elemente de plus valoare ce ajută la conturarea acestui pol cultural.

În același timp, Moneasa, supranumită și Perla Apusenilor, este cunoscută pentru stațiunea cu același nume, fiind apreciată pentru izvoarele mezotermale. Titlul de stațiune balneară i-a fost conferit de Ministerul de Interne Imperial din Viena încă din anul 1886. În această zonă se mai pot vizita Schitul Moneasa, parcul stațiunii, casa pictorului și sculptorului Gheorghe Groza, lacul cu nuferi termali din Valea Văilor, peștera Ursului, cariera de marmură neagră și roșie sau cuptorul de topit

fier din Moneasa (un important vestigiu al intensei activități de prelucrare a fierului care se practica în sectorul Sebiș-Moneasa în secolele XVIII-XIX).

La acestea se mai adaugă și localitățile Ineu (cunoscută pentru Cetatea Ineu – monument istoric de clasa A, în cadrul căruia s-ar putea desfășura evenimente și concerte în aer liber), localitatea Șiria (cunoscută pentru Cetatea Șiria, Mănăstirea Feredeu, Castelul Bohuș – care găzduiește Muzeul memorial al lui Ioan Slavici și Teatrul de Vară Ioan Slavici – care ar putea fi folosit mai mult în realizarea evenimentelor culturale în aer liber), zona Hășmașului (care ar putea fi dezvoltată ca o zonă turistică), satul Păuliș (cunoscut pentru Monumentul de la Păuliș și luptele date aici), Nădlac (datorită patrimoniului cultural și al moștenirii comunității slovace foarte importante pentru specificul multiethnic al județului). De asemenea, localități precum Pecica, Zădăreni, Bodrogul Nou, Munar, Secusigiu, Vinga, Frumușeni, Zăbrani, Lipova, Pâncota, Sântana, Macea, Dorobanți, Miniș, Ghioroc sau Covăsânț pot reprezenta zone de atracție secundară datorită elementelor distinctive care se regăsesc la nivelul acestora.

Există de asemenea și o serie de elemente identificate care ar putea beneficia în viitor de o mai mare atenție pentru a dezvolta domeniul cultural în mediul rural și urban, precum¹³²: situl arheologic Șanțul Mare (Pecica), tradiția viticolă a localităților din Podgorie, tradiția în fabricarea vagoanelor, pita de Pecica, găluștele slovacești de Nădlac, vinul de la Miniș, mănăstirea Hodoș Bodrog, Centrul de vizitare și ferma de bivoli, Casa Sătească Turnu, ansamblurile folclorice Pecicane sau bisericile de lemn de pe Valea Superioară a Crișului Alb (Biserica de lemn din Buceava-Șoimuș comuna Brazii, Biserica de lemn din Bodești, comuna Hălmagiu, Biserica de lemn din Cristești, comuna Hălmagiu, Biserica de lemn "Nașterea Maicii Domnului" din Poiana, comuna Vârfurile), bisericile de lemn de pe Valea Mureșului (cuprinse în Ruta bisericilor de lemn din România¹³³ și Ruta bisericilor de lemn din județul Arad¹³⁴), castele și conacele de pe Valea Mureșului, cuptorul de topit fier de la Gurahonț, țesătoria de la Șicula sau meșteșugurile tradiționale din zonă (împletitul nuielilor, confecționarea butoaielor, olăritul etc.).

De asemenea, la nivelul municipiului Arad s-au identificat o serie de spații culturale sau abandonate, ce pot beneficia de intervenții de modernizare / extindere / dotare sau de activare culturală pentru a spori oferta disponibilă pentru public. Printre acestea se numără spre exemplu Casa Sindicatelor (ce ar putea fi transformată într-un adevărat pol / hub cultural de informare pentru toate evenimentele culturale ale orașului, inclusiv prin amenajarea unui muzeu de artă contemporană, ce ar putea beneficia de proximitatea Parcului Pădurice, dar și a localizării unor ateliere în zonă), Fabrica M.A.R.T.A., Fabrica de Spirt și Drojdie Neuman, Fabrica de Bere sau casa Hirschl din cadrul municipiului Arad.

¹³² Conform răspunsurilor primite pe baza sondajului de opinie adresat instituțiilor de cultură din județul Arad

¹³³ <http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/04/NATIONALE.15.04.2022.pdf>

¹³⁴ <http://turism.gov.ro/web/wp-content/uploads/2022/04/REGIONALE.15.04.2022.pdf>

În acest context, este remarcată ca oportună promovarea mai intensă a valorilor județului Arad astfel încât acesta să capete notorietate în special la nivel național, dar nu numai. În ansamblu, se poate concluziona faptul că, în prezent, elementele distinctive ale județului Arad sunt reprezentate de multiculturalitate, multietnicitate, tradiții și activități arădene (tradiția viticolă, tradiție în fabricarea vagoanelor de tren etc.), precum și patrimoniul arhitectural deosebit. În acest context, s-a constatat faptul că aceste elemente nu sunt suficient exploatate în beneficiul comunității și nu susțin dezvoltarea economică locală prin turism la adevăratul lor potențial.

7. Recomandări

Dezvoltarea domeniului cultural în complementaritate cu domeniul turistic este necesar în vederea sporirii atractivității județului atât pentru locuitori, cât și pentru turiști. Pentru aceasta, o serie de direcții posibile vizează:

- Implementarea unui program de modernizare a instituțiilor publice de cultură astfel încât să ofere servicii necesare și de calitate, adaptate nevoilor vizitatorilor și ultimelor tendințe de consum cultural.
- Realizarea unui ghid de amenajare a instituțiilor publice de cultură astfel încât acestea să implementeze instrumente moderne de prezentare și descriere a ofertei culturale.
- Suplimentarea infrastructurii culturale a județului prin realizarea de noi dotări precum spații multifuncționale pentru evenimente, sedii ale unor instituții culturale sau deschiderea Cetății Aradului pentru publicul larg.
- Inventarierea și valorificarea spațiilor abandonate sau a spațiilor în stare avansată de degradare din județ pentru transformarea lor în echipamente socio-culturale.
- Încurajarea utilizării noilor tehnologii XR (VR – Realitate Virtuală, AR – Realitate Augmentată, MR – Realitate Mixtă) pentru îmbogățirea mijloacelor de prezentare / reconstrucție a resurselor culturale, dar și pentru a oferi un acces mai facil la acestea.
- Promovarea patrimoniului cultural (material și imaterial) al județului Arad prin includerea acestuia în circuite turistice la nivel județean și suprateritorial (spre exemplu, prin amenajarea unor trasee între municipiile Arad, Timișoara și Oradea).
- Fructificarea parteneriatului cu municipiul Timișoara prin dezvoltarea de activități comune în cadrul Programului Timișoara Capitală Europeană a Culturii 2023.
- Încurajarea dezvoltării / reînvierii unor tradiții și activități tradiționale (spre exemplu, promovarea mai bună a diferitelor festivaluri etnice, ciocolata de Vinga etc.). Acestea pot fi prezentate și prin intermediul unor colecții de legende locale, ateliere meșteșugărești cu rol de muzee vii, festivaluri participative, implicarea societății în cultura etnică respectivă, manuale de patrimoniu imaterial etc.
- Exploatarea sectorului cultural-artistic cu artă underground – aceasta fiind de-a lungul timpului un segment foarte atractiv în rândul tinerilor.
- Dezvoltarea unei platforme online care să reunească și să promoveze toate activitățile din agenda culturală a municipiului pe parcursul unui an – poate fi cuplată cu o platformă integrată de promovare a județului.

- Semnalizarea adecvată a obiectivelor de interes cultural din județ.
- Promovarea valorilor gastronomice specifice și a producătorilor locali din județ.
- Dezvoltarea unor spații de lucru / hub-uri pentru actorii din sectoarele culturale și creative, ce pot primi și funcțiuni de centre comunitare, rezidențe artistice, spații de creație și expoziție sau dotări pentru formare, cercetare și inovare în domeniu.
- Implementarea unor programe de accelerare și incubare pentru antreprenorii din sectoarele culturale și creative.
- Organizarea unor grupuri de lucru periodice și dezvoltarea unei platforme de dialog pentru actorii reprezentativi din sectoarele culturale și creative.
- Sprijinirea instituțiilor culturale în organizarea unor evenimente majore de mare anvergură.
- Organizarea de schimburi de experiență între specialiștii în domeniul cultural din județ și personal implicat în exemple de succes din Europa pentru dezvoltarea și implementarea de noi practici în managementul cultural și în diversificarea ofertei culturale.
- Sprijinirea instituțiilor culturale în internaționalizarea creațiilor și artiștilor locali.
- Dezvoltarea, consolidarea și promovarea identității culturale a județului.
- Dezvoltarea și crearea identității online a județului Arad – crearea unei pagini de Instagram sau promovarea (inclusiv sponsorizată) mai intensă a monumentelor culturale pe pagina de Facebook a CIT Arad.
- Promovarea în mass-media a informațiilor despre atracțiile culturale și turistice ale județului Arad și în alte limbi de circulație – ex. engleză.
- Realizarea și promovarea unei Agende Culturale a județului care să creeze cadrul necesar desfășurării unor evenimente culturale de anvergură în mai multe zone din județ (model Electric Castle 2021).
- Încurajarea utilizării patrimoniului construit / arheologic ca „scenă” culturală pentru evenimente cultural-artistice unice.
- Realizarea unor broșuri tematice care să promoveze gastronomia / tradițiile / obiceiurile / atracțiile culturale / atracțiile turistice din județul Arad care să fie publicate și actualizate periodic inclusiv cu experiențe ale turiștilor din județul Arad.

În vederea protejării, promovării și valorificării patrimoniului cultural construit ca factor fundamental al afirmării identității interculturale a județului Arad sunt propuse o serie de recomandări care au în vedere reabilitarea și restaurarea monumentelor istorice, reabilitarea zonelor istorice, o mai bună integrare a monumentelor istorice în viața culturală a comunităților locale, conștientizarea de către comunitățile locale a importanței patrimoniului construit din județ, recunoașterea la nivel internațional a valorilor culturale existente în județul Arad:

- Identificarea de obiective ale patrimoniului construit din județul Arad care pot candida pentru obținerea Mărcii Patrimoniului European¹³⁵ (de exemplu Cetatea Aradului);

¹³⁵ Marca Patrimoniului European este o inițiativă menită să aducă în atenția publicului și în special a tineretului european valorile fundamentale europene, elementele comune de istorie, cultură și patrimoniu cultural care contribuie la consolidarea sentimentului de apartenență la Uniune și a dialogului intercultural. Pot fi expresie a acestor valori situri de o mare varietate de manifestare - monumente, situri (naturale,

- Elaborarea unei strategii de protecție a monumentelor istorice din județul Arad;
- Includerea în rute/itinerarii culturale europene a unor construcții reprezentative pentru curentele arhitecturale europene și pentru cultural central-europeană (Itinerariile culturale Vauban, Via Habsburg, Reseau Art Nouveau și Itinerarul european al Patrimoniului Evreiesc);
- Includerea în rute/itinerarii culturale/tematice naționale a unor monumente istorice reprezentative la nivel regional (Ruta bisericilor din lemn);
- Includerea municipiului Arad în cadrul manifestațiilor dedicate Zilei Mondiale Art Nouveau;
- Implementarea unui Program județean, multianual, de restaurare a monumentelor istorice și a clădirilor din zonele construite protejate;
- Acordarea de sprijin Comunității Evreilor din Arad pentru reabilitarea lăcașelor de cult;
- Realizarea unei platforme de prezentare a patrimoniului construit de pe teritoriul județului și prezentarea și promovarea lucrărilor de restaurare, reabilitare și punere în valoare a monumentelor istorice și implicarea cetățenilor în derularea proiectelor;
- Derularea de programe educaționale în rândul tinerilor cu privire la arhitectura și cultura locală;
- Realizarea unui proiect de educare a populației și de creșterea a conștientizării comunităților locale cu privire la patrimoniul construit din județ;
- Sprijin acordat instituțiilor locale și asociațiilor culturale pentru promovarea patrimoniului construit valoros ca parte integrată a infrastructurii culturale județene;
- Elaborarea de proiecte integrate de reabilitare a centrelor istorice ale orașelor Ineu, Lipova, Nădlac Pâncota, Pecica (pentru care sunt delimitate ansambluri urbane clasate ca monumente istorice) (reabilitarea fondului construit, amenajarea spațiilor publice);
- Continuarea procesului de reabilitare a centrului istoric al municipiului Arad;
- Continuarea procesului de reabilitare și valorificare a Cetății Aradului;
- Crearea, la nivelul administrațiilor publice locale și județene, a unor instrumente pentru gestiunea problemelor construcțiilor aflate în stare avansată de degradare din zonele centrale, inclusiv acordarea de sprijin fiscal, tehnic și administrativ proprietarilor imobilelor monumente istorice sau ai imobilelor aflate în stare avansată de degradare;
- Realizarea de lucrări de conservare, restaurare și valorificare a vestigiilor arheologice în corelare cu dezvoltarea unor activități culturale și turistice conexe, precum muzee în aer liber, centre de vizitare, centre de restaurare și cercetare, amenajări peisagistice cu rol de parcuri arheologice pentru a sugera configurația istorică a zonei sau trasee tematice dezvoltate la nivel județean care să conecteze aceste situri;
- Sprijin tehnic acordat proprietarilor de monumente istorice pentru accesarea de fonduri nerambursabile europene sau de stat pentru restaurarea și reabilitarea clădirilor.

subacvatice, arheologice, industriale sau urbane), peisaje culturale, locuri comemorative, bunuri și obiecte culturale și patrimoniu imaterial. asociate unui loc, inclusiv patrimoniu contemporan - care au vocația de a plasa istoria și cultura națională a fiecărei țări într-un context de relevanță europeană.

- Sprijin tehnic acordat în etapele de elaborare a studiilor de fundamentare și de proiectare ce vizează patrimoniul construit și cel imaterial pentru bugetarea lor corectă, alocarea de termene realiste și obținerea de rezultate calitative

În vederea protejării, promovării și valorificării patrimoniului natural sunt propuse o serie de recomandări care să permită integrarea siturilor în viața culturală a județului și reintroducerea ariilor naturale protejate în oferta de petrecere a timpului liber pentru comunitățile locale și vizitatori:

- Elaborarea unui proiect de valorificare a potențialului cultural, sportiv, turistic și recreativ al Canalului Morii și realizarea de lucrări hidrotehnice de amenajare;
- Organizarea de activități diverse de petrecere a timpului liber și de agrement, activități educaționale, activități cultural-științifice, conectarea ariilor naturale protejate prin trasee turistice sau tematice, care să nu pericliteze habitatele;

Nu în ultimul rând, dezvoltarea sectorului culturii se poate realiza prin atragerea de fonduri pe baza unor programe naționale, a unor finanțări europene, a unor investiții județene și locale. Atragerea de investiții private poate reprezenta, de asemenea, o opțiune în vederea diversificării sprijinului oferit pentru entitățile culturale.

Dintre recomandările privind finanțarea sectorului cultural fac parte:

- Susținerea sectorului cultural independent din județul Arad prin mecanisme de sprijin adaptate la specificul și nevoile sectorului:
 - finanțări oferite în baza OG 51/1998;
 - înființarea de burse de creație; oferirea de granturi de sprijin pentru acoperire costurilor operaționale.
 - finanțarea proiectelor multianuale sau în parteneriat.
- Implementarea de facilități fiscale pentru stimularea investițiilor private în cultură.
- Sensibilizarea publicului în vederea creșterii cererii de evenimente culturale, în special evenimente unde accesul se face pe baza de bilet/taxă de intrare, pentru creșterea veniturilor realizate din vânzarea de bilete.
- Realizarea și promovarea periodică a unui catalog privind sursele disponibile de finanțare pentru actorii culturali.

Strategia culturală a Județului Arad pentru perioada 2021-2027

8. Obiective

Strategia culturală a Județului Arad pentru perioada 2021-2027 își propune să aibă o abordare solidă și sustenabilă, fiind integrată cu toate documentele strategice care coordonează dezvoltarea pe termen lung a județului Arad, inclusiv la nivelul centrului urban Arad. Obiectivul este acela de a planifica într-un mod inteligent și holistic pentru a putea atinge viziunea unui județ evoluat și bine dezvoltat, care a făcut față provocărilor într-o manieră proactivă și ingenioasă.

8.1 Viziune și concept de dezvoltare teritorială

Județul Arad reprezintă una dintre cele mai importante și atractive destinații culturale la nivel național și un centru cultural de notorietate la nivel internațional, care se bazează pe o economie creativă din ce în ce mai dezvoltată și vibrantă, precum și pe o comunitate tânără, diversă și implicată în dezvoltarea ofertei cultural-artistice ale județului.

Creațiile artistice arădene promovează județul ca spațiu al creativității și al cooperării, în cadrul căruia actorii culturali locali și parteneriatele între aceștia sunt sprijinite pentru a dezvolta și a promova o ofertă culturală complexă.

Oferta culturală a județului Arad este bine dezvoltată și diversificată, caracterizată de un număr sporit de dotări culturale distribuite echilibrat la nivelul județului și de o gamă variată de activități disponibile pentru locuitori cu interese diverse, cu accent pe accesul egal la cultură pentru toți membrii comunității locale.

Județul este un motor economic de interes regional și supraregional, cu o **bază economică solidă susținută și de actorii economici din domeniul cultural și creativ**. În anul 2027, Aradul își valorifică poziția de poartă de intrare în țară prin evenimente științifice, culturale, artistice și de afaceri regionale, naționale și internaționale, oferind oportunități de susținere a inovării în folosul cetățenilor și sectorului cultural individual.

La nivelul județului, **infrastructura culturală** de bază este distribuită în mod echilibrat, iar accesul egal la cultură pentru toți cetățenii este crescut, fiind orientat către diverse categorii sociale, precum: populația din mediul urban, populația din mediul rural, persoanele din grupurile vulnerabile, persoane vârstnice, copii și tineri, persoane din comunități izolate etc. Mai mult, diversitatea serviciilor culturale a adus un aport considerabil asupra consumului cultural din mediul rural și urban mic și asupra proiectelor educative realizate între instituțiile culturale și / sau mediul academic.

Mai mult, județul Arad reprezintă în anul 2027 unul dintre cele mai atractive și primitoare județe din România, fiind recunoscut pentru diversitatea evenimentelor culturale, precum și pentru viața culturală activă atât din mediul urban, cât și din mediul rural. Digitalizarea intensă, împreună cu tehnologiile noi apărute, au creat **noi forme de experiențe culturale** în cadrul muzeelor și instituțiilor culturale din întregul județ, în timp ce agenda culturală este populată pe tot parcursul anului de numeroase evenimente, inclusiv în noi locații majore ce găzduiesc festivaluri muzicale,

festivaluri gastronomice, festivaluri literare de artă și creație, ateliere de scriere creativă sau târguri meșteșugărești și de sculptură.

Județul Arad a devenit astfel **un important centru artistic** în țară, motivant pentru artiștii care locuiesc și lucrează în orașele și localitățile rurale din județ, dar și pentru artiști, organizații de cultură, manageri culturali sau producători din afara acestuia. În 2027 județul Arad beneficiază de o viață culturală intensă, susținută prin măsuri bine conturate de o comunitate artistică puternică și de operatori culturali deschiși spre **cooperare și colaborare** în interesul comunității arădene. Județul Arad este bine conectat cu mediul cultural din țară și din străinătate, operatorii culturali își împărtășesc experiențele și exemplele de bună practică cu alți profesioniști, fiind în permanență conectați cu ultimele tendințe din domeniul cultural-artistic.

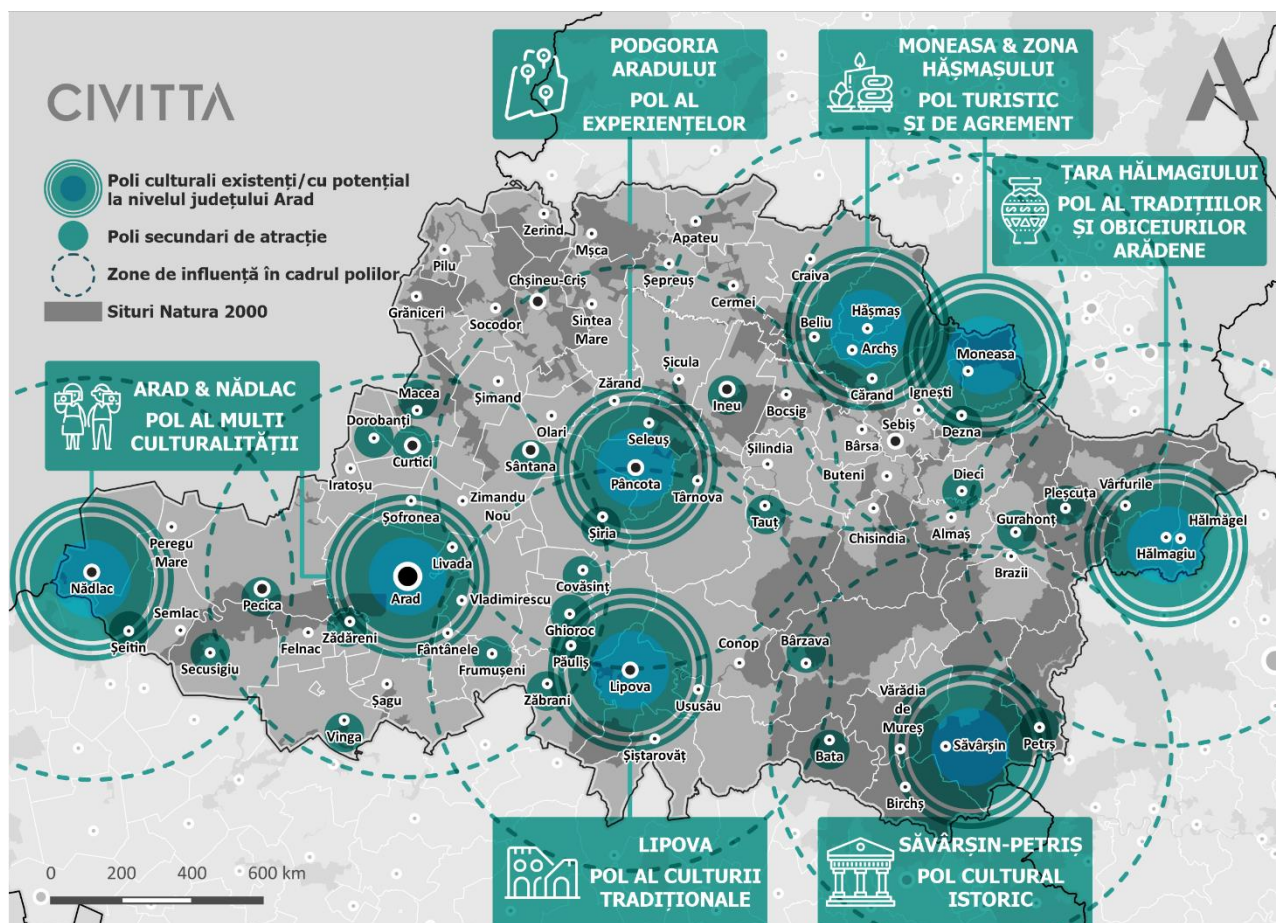
În plus, județul Arad prezintă toate premisele unei **destinații turistice de excelență**, alături de județe precum Timiș și Bihor ce au contribuit la consolidarea unei **identități în plan regional și chiar internațional** printr-o serie de evenimente regionale realizate în parteneriat cu ocazia titlului de Capitală Culturală Europeană în anul 2023 a municipiului Timișoara și nu numai. Identitatea cultural-turistică a județului este promovată printr-o serie de campanii și evenimente artistice care consolidează vizibilitatea destinației, stârnind în fiecare an interesul vizitatorilor români și străini.

Municipiul Arad este de asemenea **o importantă metropolă regională** ce impresionează prin centrul istoric reabilitat, prin Cetatea Aradului transformată într-un pol cultural, turistic și de agrement de amploare, precum și printr-o comunitate puternică cu impact major în regiune prin dinamismul și diversitatea economică, fiind un oraș inteligent și inovator, exemplu de management urban eficient.

În final, județul Arad este în anul 2027 un exemplu pentru alte județe în ceea ce privește **utilizarea culturii ca mecanism de activare a întregului județ**, într-un mod eficient pentru comunitate și pentru turiștii curioși să descopere și să trăiască într-un județ dinamic. Clădirile și patrimoniul local sunt activate în contexte noi și originale, iar spațiile publice și private alternative sunt deschise culturii. Biserici, foste fabrici, locuri abandonate sau uitate, piațete, curți, parcuri dintre blocuri, păduri și dealuri, fiecare parte a județului este redată comunității arădene. Mai mult, o preocupare permanentă este acordată pentru o imagine urbană și rurală de calitate din punct de vedere arhitectural și urbanistic și pentru conservarea peisajelor culturale reprezentative ale județului. În plus, administrația județului Arad, alături de administrațiile publice locale și de instituțiile publice de profil, sunt implicate activ în proiectele de protejare și reabilitare a patrimoniului construit valoros.

În anul 2027 teritoriul județului Arad s-a dezvoltat echilibrat și valorifică în continuare identitatea culturală locală și competențele distinctive de care dispune. Prin valorificarea resurselor cultural-artistice județul a consolidat o serie de **POLI CULTURALI** ce generează o mai mare atractivitate și colaborare teritorială.

Figura 26: Conceptul spațial de dezvoltare a județului Arad în perioada 2021-2027, din perspectiva distribuției teritoriale a principalilor poli culturali (existenți, ce își pot consolida rolul, sau potențiali, ce pot profita de viitoare dezvoltări)

Sursă: prelucrare proprie

ARAD ȘI NĂDLAC – POLI AI MULTICULTURALITĂȚII

Centrul urban Arad constituie cel mai relevant pol cultural din județ și este astfel unul dintre cele mai atractive orașe, în care se consolidează două zone principale de atracție atât pentru comunitatea locală, cât și pentru vizitatori. Prima dintre acestea, zona centrală, este caracterizată de un mix arhitectural între baroc, neoclasic, secesion, eclectic, renascentist, art nouveau și interbelic, aici regăsindu-se o ofertă diversă de activități pentru petrecerea timpului liber de la numeroase dotări culturale, la cele de alimentație publică sau la posibilitățile de activități în aer liber.

Mai mult, oportunitățile de petrecere a timpului liber pe malul Mureșului reprezintă a doua concentrare a ofertei de loisir și principala sursă de activitate în aer liber pentru comunitatea locală și turiștii veniți să descopere atracțiile naturale de care județul Arad dispune. Parcul Natural Lunca Mureșului, sit RAMSAR (zonă umedă) de importanță internațională, este un element de potențial cultural deosebit de important la nivel județean și național, aflat la doar 4 km de municipiul Arad.

În cadrul sitului de importanță comunitară ROSCI aferent Parcului Natural Lunca Mureșului sunt protejate 30 de specii și 12 habitate, în timp ce în cadrul ariei de protecție specială avifaunistică ROSPA aferentă aceluiași parc sunt protejate 41 de specii de păsări cu un potențial ecoturistic și elemente de biodiversitate remarcabile pentru județul Arad.

Pe lângă toate elementele de patrimoniu construit, imaterial și cadrul natural de excepție din această zonă, aici se regăsește și cel mai valoros obiectiv al județului nevalorificat încă, și anume Cetatea Aradului – una dintre puținele cetăți în stil Vauban păstrate integral din România, ce reprezintă un potențial imens în cadrul obiectivelor culturale și turistice de interes pentru dezvoltarea orașului și a consumului cultural al municipiului, dar și al județului în ansamblu.

Alături de municipiul Arad, orașul Nădlac reprezintă un alt pol important al multiculturalității. Puțini știu însă că în această localitate arădeană trăiesc cei mai mulți slovaci din România. Orașul Nădlac este astfel un spațiu multicultural, pluriethnic și multiconfesional, aici conviețuind comunități de etnie slovacă (47,64%), română (44,50%), maghiară (3,55%), rromi (2,53%) și alte naționalități (1,75%).¹³⁶

Începând cu perioada medievală, Nădlac reprezenta centrul unui domeniu nobiliar format dintr-o cetate fortificată și localitatea din jurul acesteia. La un moment dat domeniul cuprindea 96 de localități, fiind condus de administratori, existând și unii *nobili mici*.¹³⁷

În primii ani ai secolului al XIX-lea, una din ultimele mari colonizări efectuate de administrația habsburgică în zona Banatului a adus la Nădlac o numeroasă populație de origine slovacă, lucru care se poate observa și azi prin tradițiile și evenimentele cu impact multicultural important. La Nădlac se păstrează un obicei încă de la stabilirea slovacilor în localitate: în turnul bisericii evanghelice există un balcon de unde la fiecare sfert de oră, cu o trâmbiță (goarnă), este anunțată ora exactă la și un sfert sună o dată, la jumătate de două ori, la trei sferturi de trei ori (cu o goarnă cu un timbru mai subțire), iar la fix sună de atâtea ori cât este ora exactă (cu o goarnă cu un timbru mai grav). De asemenea, în fiecare dimineață, la ora 4 se trag clopotele în amintirea orei la care au ajuns primii slovaci la Nădlac.

Încă din secolul al XV-lea, odată cu primirea dreptului de a se organiza târg la Nădlac, s-a stabilit ca zi de târg joia. Tradiția se respectă până în zilele noastre, lucru ce ajută la atragerea turiștilor dornici de o experiență autentică într-un târg slovac.

Alături de Arad și Nădlac, localități precum Secusigiu, Șeitin, Pecica, Zădăreni, Vinga, Macea sau Dorobanți pot ajuta la conturarea unei experiențe complete.

¹³⁶ <https://primaria-nadlac.ro/despre-nadlac/>

¹³⁷ <https://bibliotecaarad.ro/wp-content/uploads/2020/01/dictionarul-localitatilor-nadlac.pdf>

LIPOVA – POL AL CULTURII TRADIȚIONALE

Orașul Lipova reprezintă al doilea pol cultural important din județul Arad, cu o poveste impresionantă și o cetate medievală permanent disputată de habsburgi și otomani, rămânând una dintre puținele localități în care s-au mai păstrat urme ale stăpânirilor turcești.

Orașul este foarte atractiv din punct de vedere cultural, ecumenic și turistic datorită echipamentelor culturale de mare valoare: Biserica ortodoxă Adormirea Maicii Domnului, Biserica Romano-Catolică Sânta Maria Radna, Muzeul Orașului Lipova, Bazarul Turcesc sau cetatea Șoimoș, atestată documentar în secolul al XIII-lea.

De altfel, Bazarul turcesc este una dintre cele mai importante obiective cultural-turistice din această zonă, reprezentând una din puținele urme lăsate de stăpânirea turcească. Acesta datează din perioada celei de a doua stăpâniri otomane și impresionează prin dimensiunile sale, însă necesită lucrări de reabilitare pentru a reintra în circuitul turistic.

Cetatea Șoimoș, una din cetățile medievale din Transilvania, reprezintă o fărâmbă din cetățile din trecut ale României și una dintre cele mai căutate obiective turistice din această zonă. Cetatea Șoimoș are o arhitectură medievală rezidențială și de apărare, fiind prevăzută cu ziduri înalte de peste nouă metri, turnuri interioare în formă de triunghi, un șanț de apărare lat și adânc peste care era odinioară suspendată o punte pe trei piloni uriași de piatră, peste care se suprapun elemente constructive de apărare specifice renașterii, fiind prevăzută cu bastioane de apărare.

În jurul orașului Lipova se mai pot descoperi o serie de zone istorice importante din punct de vedere cultural-istoric și turistic – localitatea Ineu (cunoscută pentru Cetatea Ineu – monument istoric de importanță națională), localitatea Șiria (cunoscută pentru Cetatea Șiria, Mănăstirea Feredeu, Castelul Bohuș – care găzduiește Muzeul memorial al lui Ioan Slavici și Teatrul de Vară Ioan Slavici), sau localitatea Păuliș (cunoscută pentru luptele care au avut loc aici și Monumentul de la Păuliș ridicat în cinstea acestora), precum și localitățile Ghioroc, Covăsânt, Păuliș, Zăbrani sau Frumușeni care conturează o experiență completă.

Un rol important în promovarea istoriei și a talentelor locale precum și în atragerea unui număr mare de turiști interesați de orașul Lipova îl are Muzeul Orașului Lipova, care a încercat chiar să coaguleze și o comunitate în jurul acestuia, sub forma asociației Marilena Bocu, pentru a sprijinii parteneriatele între actorii locali, însă aceste eforturi încă nu au avut rezultatul urmărit.

SĂVÂRȘIN-PETRIȘ – POL CULTURAL-ISTORIC

Comuna Săvârșin se află situată în partea de est a județului Arad la contactul dintre Munții Zărandului și Dealurile Lipovei, fiind despărțită de Valea și Lunca Mureșului. Data înființării comunei Săvârșin este necunoscută, dar se presupune că numele ar putea proveni de la SO = sare, BOR = vin, SZIN = șopron (în limba maghiară) – posibil, deoarece se cunoaște existența pe locul comunei de astăzi, a unui șopron pentru depozitarea sării și a vinului. Sarea și lemnul se transportau cu plutele, Săvârșinul fiind un punct important de trecere al Mureșului.

Zona Săvărsin este cunoscută în primul rând pentru legătura apropiată a familiei regale de această zonă, pe teritoriul căreia există Castelul de la Săvărsin, Biserica Romano-Catolică Sfânta Ana sau Casa memorială și colecția de artă Eugen și Eugenia Popa.

Punctul de atracție principal, Castelul de la Săvărsin – inițial un simplu conac de vânatoare – a fost construit în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și a aparținut multor familii nobiliare maghiare, urmând să intre în proprietatea Regelui Mihai în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Conform poveștilor, la Săvărsin s-au aflat la un moment dat și cetele de răsculați ai lui Horia, Cloșca și Crișan, moment în care castelul a fost și grav avariat. Refăcută după distrugerile din 1784, clădirea sub forma pe care o cunoaștem astăzi datează din anii 1850-1880.

În 1948, după proclamarea Republicii, castelul a fost confiscat de stat. În anii comunismului, mobilierul și decorațiunile interioare (tablouri, țesături ș.a.) au fost furate una câte una, iar clădirea în sine a suferit multe modificări. Începând cu anul 2007, castelul a fost supus un proces minuțios de restaurare care s-a încheiat abia în toamna anului 2015. Familia regală a dorit ca proprietatea să se întoarcă, pe cât posibil, la imaginea sa din anii '40.¹³⁸

Datorită istoriei impresionante pe care o are, Satul Regal și Parcul Săvărsin vor fi oficial deschise publicului începând cu luna mai a anului 2022 și vor putea fi vizitate în zilele de weekend. Vizitarea parcului are loc în prezența unui ghid.

Cadrul pitoresc și cultural bogat, alături de intersectarea acestei zone cu Drumul Regelui și Ruta Bisericilor de Lemn de pe Valea Mureșului, oferă posibilitatea creării în jurul acestui loc a unui adevărat punct cultural-istoric, fiind ușor accesibile o serie de obiective turistice cu o amprentă istorică și culturală de importanță națională.

Mai mult, la 19km față de Castelul Regal se află un alt punct de atracție important, Castelul Salbek din Petriș, monument istoric de clasă A, ce a fost construit între anii 1800 și 1850. Edificiul a fost construit în stilul neoclasic, remarcându-se cele două intrări maiestose, ambele fațade fiind străjuite de coloane impunătoare, decorate în stil doric. Parcul din jurul castelului se întinde pe o suprafață de peste 16ha, având numeroși arbori, inclusiv câțiva stejari seculari, doi dintre aceștia fiind cunoscuți drept „stejari ai judecății”, înainte de 1848 aici fiind așezate scaunele domnești ce judecau supușii domeniului.

MONEASA – POL TURISTIC ȘI DE AGREMENT I

Moneasa este o stațiune balneară, recunoscută în zonă și nu numai pentru izvoarele cu apă tămăduitoare, fiind recomandată pentru diverse afecțiuni. Cadrul natural este de o frumusețe aparte, cu culmi muntoase din roci calcaroase, păduri înverzite, castani și liliaci sălbatici. Aerul puternic

¹³⁸ <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/un-castel-de-poveste-cum-a-ajuns-savarsinul-resedinta-regala>

ionizat, efectele apelor izvoarelor, dar și lucrările de modernizare realizate în ultimii ani contribuie la potențialul turistic ridicat și identitatea stațiunii ca pol turistic major pentru relaxare.

Important este faptul că stațiunea nu este vizitată doar de cei ce au nevoie de tratament, existând numeroase alte posibilități de petrecere a timpului liber datorită existenței sălilor de teatru și cinema, activităților de pe lacul de agrement și a terenurilor de sport.

Mai mult, Moneasa și-a creat o istorie distinctă, datorită poziției geografice, a izvoarelor termale, a bogățiilor solului și subsolului. Chiar și numele localității este strâns legat de izvoarele termale, cuvântul "monea" însemnând în turcă "baie" sau "loc de scăldat". Cadrul pitoresc și cultural bogat oferă posibilitatea creării în jurul acestui loc un adevărat punct turistic, fiind ușor accesibile o serie de obiective turistice precum Biserica Catolică, Complexul de Peșteri "Hoanca Coului și Iozoi", Peștera Liliacilor, Peștera Cristalelor sau Rezervația de Nuferi. Alături de aceasta, Zona Hășmașului completează oferta turistică și de agrement oferind posibilități multiple de petrecere a timpului liber și realizarea unor trasee turistice.

ZONA HĂȘMAȘULUI – POL TURISTIC ȘI DE AGREMENT II

Așezată la poalele munților Codru-Moma, comuna Hășmaș este una dintre cele mai frumoase comune din județul Arad, nu numai din punct de vedere administrativ, ci și din punctul de vedere al frumuseților naturale. Pentru descoperirea acestei zone există un traseu turistic care atinge o serie de puncte de interes și un refugiu turistic de care poate să beneficieze turistul rămas peste noapte. Acest traseu cuprinde mori de apă, o stupină, codru secular de pe Băceag (Clit), Grota Haiducilor, monumente ale naturii, schitul și păstrăvăria de la HUTA din comuna Feniș (Bihor), Troița din Vf. Pleșu și refugiul turistic din Valea Urvișului. În plus, Primăria Hășmaș dispune de 25 biciclete care se pot închiria pentru a parcurge parte din traseul turistic pe bicicletă pentru a vizita frumoasa vale a Hășmașului spre cabana Prisaca, Valea Urviș, Clit sau Botfei.

Astăzi, zona rămâne cunoscută pentru tradițiile și peisajele spectaculoase dintre văi care o traversează, precum și de bunătatea oamenilor de aici, prezentând un potențial ridicat pentru dezvoltarea unei zone turistice și de agrement, alături de alte zone mai puțin valorificate precum zona Ineu.

ȚARA HĂLMAGIULUI – POL AL TRADIȚIILOR ȘI OBICEIURILOR ARĂDENE

Tradiționalele târguri ale sărutului, ale floriilor sau ale iosagului fac ca acesta să reprezinte unul dintre cele mai cunoscute locuri pentru tradițiile și obiceiurile din această zonă. Hălmagiu este vestit în inima Ardealului pentru tradiționalele nedei care se organizau aici, fiind locul în care se etalau bogățiile meșteșugarilor din diferite zone locale sau mai îndepărtate.

Potențial pol al tradițiilor și obiceiurilor arădene, Țara Hălmagiului reprezintă o importantă zonă a județului Arad, nucleu acesteia, localitatea Hălmagiu, fiind cunoscută în trecut ca un important târg ("oppidum"). Centrul unei industrii miniere, centru comercial în situația sa de punct vamal de frontieră, centru administrativ, militar și cultural, acesta este menționat de-a lungul timpului și ca sediu al unui voievodat românesc, iar pe la mijlocul sec. XV drept aparținător cetății Șiriei.

Astăzi, zona rămâne cunoscută pentru tradițiile și istoria sa, precum și pentru minunatele festivaluri tradiționale care încă se mai țin aici, prezentând un potențial ridicat pentru menținerea tradițiilor și obiceiurilor arădene străvechi.

PODGORIA ARADULUI – POL AL EXPERIENȚELOR

Podgoria Aradului este una dintre cele mai vechi din România, fiind atestată documentar la începutul secolului al IX-lea, dar, potrivit unor legende, viticultura a fost practică pe aceste meleaguri încă de pe vremea lui Burebista. Viile județului Arad, concentrate aproape în totalitate în cuprinsul zonei Miniș-Măderat, pe colinele ce formează ultimele ramificații ale Munților Zarandului, se întind pe o lungime de aproximativ 60 de kilometri.

Această zonă dispune de o serie de atracții pentru turiști, care pot fi descoperite prin parcurgerea traseului turistic Drumul Vinului. Circuitul pune la dispoziția turiștilor o serie de localități importante de vizitat precum și obiectivele turistice și culturale ale acestora, oferind și posibilitatea de a avea parte de o experiență culinară și de degustări de vinuri inedite.

Fiecare dintre acești poli culturali este susținut de o ofertă culturală diversă și de numeroase resurse ce pot fi dezvoltate în produse cultural-turistice atractive pentru vizitatori cu interese multiple. La definirea acestor zone de interes pot contribui și o serie de poli secundari de atracție cum este cazul stațiunilor turistice de interes local Ineu, Ghioroc și Pecica, dar și a altor locații cu o bogată însemnătate cultural-istorică și de agrement.

8.2 Obiective prioritare

Strategia culturală a Județului Arad stabilește **7 OBIECTIVE MAJORE**, corespunzătoare dezvoltării teritoriului pe baza unor atuuri și competențe distinctive care se regăsesc la nivelul județului. Aceste obiective sunt cele care permit punerea în operă și atingerea viziunii unui pol cultural sustenabil, creativ, activ și atractiv.

1. Arad multicultural – județ al diversității culturale

Acest obiectiv urmărește promovarea, valorificarea și susținerea elementelor distinctive ale județului Arad reprezentate de multiculturalitate, multietnicitate, tradiții și obiceiuri arădene, cu scopul de a susține dezvoltarea economică locală prin exploatarea turistică la adevăratul lor potențial. Astfel, capitalul uman devine potențat și echilibrat prin consolidarea unei comunități coezive, incluzive, multiculturale și prin asigurarea unei societăți deschise.

Promovarea culturii minorităților și extinderea dialogului inter-cultural, alături de încurajarea dezvoltării de noi produse culturale vor permite conștientizarea și valorizarea resurselor multiculturale, facilitând în același timp impulsivitatea sentimentului de apartenență a comunității arădene.

2. Arad creativ – județ al creațiilor artistice și al talentelor locale

Obiectivul urmărește dezvoltarea infrastructurii culturale la nivelul județului Arad, astfel încât să susțină o comunitate activă și creativă. Obiectivul propune reabilitarea echipamentelor existente și construirea de noi facilități, precum și punerea în practică a unor mecanisme de creștere a vizibilității și atractivității echipamentelor culturale.

Acest obiectiv vizează, de asemenea, și recunoașterea și stimularea tinerelor talente, a artiștilor locali și a actorilor din sectoarele culturale și creative pentru o prezență mai ridicată a sectoarelor culturale și creative locale în spațiul public și în economia județului.

3. Arad incluziv – județ în care toți cetățenii au acces egal la servicii culturale

Acest obiectiv își propune dezvoltarea echilibrată în teritoriu a unor echipamente și a unei oferte culturale diverse, adecvate unei vieți culturale dinamice, adaptate la specificul local și accesibile în mod echitabil tuturor cetățenilor. Această dezvoltare echilibrată și acces egal la servicii culturale, are ca miză atât o participare mai largă a publicului arădean, cât și dezvoltarea unei participări civice crescute.

Obiectivul se axează astfel pe creșterea coeziunii comunitare, revitalizarea comunităților locale, implicarea cetățenilor, redefinirea și consolidarea identității județului Arad, precum și crearea condițiilor optime pentru o participare generalizată și echilibrată a tuturor cetățenilor la infrastructura și serviciile culturale.

4. Arad inovativ – județ al inovării în cultură

Acest obiectiv urmărește extinderea proceselor de digitizare a resurselor culturale ale județului, cu scopul de a crea comunități și inițiative inovative pentru dezvoltarea domeniului cultural, de introducere a tehnologiilor noi și emergente în oferta culturală și de încurajare a transformării județului Arad într-un "județ inovativ".

5. Arad tradițional – județ al patrimoniului cultural material și imaterial de excepție

Acest obiectiv urmărește susținerea patrimoniului cultural material și imaterial al județului Arad ca sursă cheie, atât pentru întărirea, valorificarea, promovarea și asumarea identității culturale, cât și pentru creșterea atractivității și notorietății județului Arad din punct de vedere cultural, turistic și economic. Se urmărește creșterea impactului asupra calității vieții, asupra dezvoltării economice și a atractivității turistice, precum și încurajarea și sprijinirea comunităților locale în dezvoltarea și promovarea practicilor culturale, a tradițiilor locale din mediu urban și din cel rural, dar și a altor elemente cheie de patrimoniu imaterial.

Obiectivul se axează astfel pe promovarea unei identități culturale arădene care să înglobeze valorile de patrimoniu urbane și rurale, bazată pe punctele tari și pe competențele distinctive ale localităților, precum și pe conservarea și punerea în valoare atât a patrimoniului construit, pe revitalizarea și

păstrarea patrimoniului imaterial de excepție de la nivelul județului Arad și pe conturarea unei infrastructuri puternice de specialiști în domeniul protejării patrimoniului cultural.

6. Arad atractiv – pol cultural-turistic de interes național / internațional

Acest obiectiv urmărește articularea unor oferte de turism cultural originale și de calitate, axate pe valorizarea identității locale și pe consolidarea poziției destinației în cadrul rețelelor naționale și internaționale, în vederea promovării județului Arad ca destinație culturală inovativă, caracterizată de tradiții, obiceiuri, legende, produse locale și peisaje remarcabile.

Acest obiectiv vizează, de asemenea, și crearea unui sistem mai performant de comunicare a ofertei culturale existente atât din mediul urban cât și din mediul rural, atât pentru locuitorii județului, cât și pentru turiști. În acest scop, abordarea obiectivului este a dezvolta și valorifica eforturile de dezvoltare a produselor cultural-turistice existente în prezent și de a le promova într-un mod integrat prin activități de comunicare, precum și printr-o serie de instrumente care să contribuie la o promovare culturală concentrată și eficientă.

7. Arad performant – domeniu cultural administrat eficient și performant

Acest obiectiv urmărește încurajarea și susținerea colaborării între actorii culturali și autoritățile administrației publice arădene în dezvoltarea unui sector cultural coeziv și colaborativ. Astfel, un sector cultural competitiv și sustenabil trebuie să se bazeze pe o mai bună informare, colaborare, coordonare și planificare între actorii culturali și autoritățile publice pentru a crea sinergii la nivelul programelor culturale, investiții, achiziții și pentru a susține importanța domeniului cultural în dezvoltarea unui teritoriu.

Obiectivul se axează astfel pe creșterea capacității administrațiilor publice și a actorilor locali relevanți de a cunoaște, gestiona și alocă resurse, pentru asigurarea serviciilor culturale și accesului locuitorilor județului Arad la cultură.

9. Principii generale

Pornind de la o serie de elemente fundamentale – viziune, concept de dezvoltare și obiective, și integrând elementele principale de bază ale dezvoltării culturale la nivel național și internațional, se pot defini o serie de valori care să guverneze prezenta strategie, și anume:

- Prezenta strategie este un document flexibil, care reflectă o abordare consultativă, trasând linii directoare și putându-se adapta periodic în funcție de condițiile specifice;
- Strategia promovează viața culturală a tuturor cetățenilor, indiferent de gen sau vârstă, fiind incluzivă și menită să promoveze și să dezvolte specificitatea multiculturalității locuitorilor județului Arad;
- Strategia promovează respectul, solidaritatea, integritatea și reciprocitatea în împărtășirea valorilor culturale, a diversității acestora, precum și a drepturilor omului și cetățeanului;

Pe lângă acestea, prezenta strategie atrage atenția asupra unor **PRINCIPII FUNDAMENTALE**:

- Valoarea intrinsecă a culturii ca parte constitutivă a unei vieți economico-sociale întregite și durabile;
- Importanța colaborării între entitățile de toate tipurile din județul Arad;
- Nevoia de protejare a patrimoniului natural, de conservare a biodiversității și încurajarea creării unui mediu curat, prietenos și atractiv pentru locuitorii județului Arad.
- Nevoia de protejare a patrimoniului local imaterial moștenit prin încurajarea cercetării și a promovării obiceiurilor, a stilului de viață și a culturii specifice comunității județului Arad;
- Nevoia de protejare, valorificare a patrimoniului cultural (construit) ca element de bază al identității locale, spațiu care găzduiește activități culturale, turistice, economice și sociale și mijloc de promovare a județului la nivel național și internațional;
- Nevoia de utilizare optimă a potențialului creativ și inovativ de la nivelul județului, precum și a rolului major jucat de tineri în dezvoltarea sustenabilă a comunității.

Nu în ultimul rând, pornind de la studiile și consultările realizate până în acest moment asupra configurației și dinamicii culturale locale, au fost identificate o serie de **TEME GENERALE**, subordonate obiectivelor prioritare și principiilor fundamentale, pe care județul Arad le poate adresa în următoarea perioadă, devenind inclusiv tematici cadru pentru promovarea acțiunilor culturale la nivel județean:

1. 2022: Arad – patrimoniu cultural identitar
2. 2023: Arad – conectat și deschis către parteneriat
3. 2024: Arad – între tradiție și modernitate
4. 2025: Arad – un model cultural pentru incluziune socială
5. 2026: Arad – înfloritor, sustenabil și prietenos cu mediul înconjurător
6. 2027: Arad – internațional

Rolul acestor teme generale este de a stabili etapizat acțiunile pe care administrația arădeană trebuie să le abordeze cu prioritate pentru a ajunge la o serie de rezultate pozitive în următoarea perioadă. Astfel, se organizează în timp propunerile prezentate, cu scopul de a atinge obiectivele strategice culturale prezentate în secțiunea anterioară.

10. Direcții de acțiune

Unul dintre cele mai importante aspecte în operaționalizarea conceptului strategic îl reprezintă direcțiile de acțiune care reunesc o serie de măsuri ce au ca scop contribuția la atingerea obiectivelor prioritare stabilite.

1. Arad multicultural – județ al diversității culturale

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

D1.1 Promovarea diversității locale prin sporirea vizibilității culturilor de pe teritoriul județului Arad

2. Arad creativ – județ al creațiilor artistice și al talentelor locale

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

- D2.1 Refuncționalizarea spațiilor (abandonate) existente pentru artă și cultură.
- D2.2 Dezvoltarea, amenajarea și modernizarea infrastructurii culturale din județ
- D2.3 Diversificarea și promovarea ofertei culturale din județul Arad
- D2.4 Diversificarea ofertei de activități culturale și de petrecere a timpului liber prin conservarea biodiversității și valorificarea patrimoniului natural

3. Arad incluziv – județ în care toți cetățenii au acces egal la servicii culturale

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

- D3.1 Creșterea accesului la cultură pentru populația din mediul rural și urban mic din județul Arad
- D3.2 Adaptarea infrastructurii și a instrumentelor de promovare la nevoile actuale din sectorul culturii
- D3.3 Creșterea accesului la cultură pentru copii și tineri

4. Arad inovativ – județ al inovării în cultură

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

- D4.1 Creșterea gradului de adoptare a noilor tehnologii și a noilor tehnici de prezentare a ofertei culturale în activitatea instituțiilor culturale și prestarea de servicii cultural-artistice.

5. Arad tradițional – județ al patrimoniului cultural material și imaterial de excepție

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

- D5.1 Conservarea și valorificarea patrimoniului imaterial cu valoare ridicată pentru comunitatea locală.
- D5.2 Protejarea patrimoniului construit reprezentativ la nivel județean și național și a clădirilor cu valoare arhitecturală ridicată și valorificarea acestora în scop socio-cultural
- D5.3 Transformarea Cetății Aradului în pol cultural și introducerea în circuitul cultural.

6. Arad atractiv – pol cultural de interes național / internațional

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

- D6.1 Promovarea județului Arad ca destinație culturală unică.
- D6.2 Promovarea patrimoniului construit din județul Arad la nivel național și internațional prin includerea acestuia în circuite culturale tematice locale / regionale / internaționale

7. Arad performant – domeniu cultural administrat eficient și performant

Acest obiectiv va fi operaționalizat prin intermediul următoarelor direcții de acțiune:

D7.1 Sprijinirea cooperării și a schimburilor culturale internaționale, inclusiv în euroregiunea DKMT a Banatului istoric.

D7.2 Creșterea mobilității actorilor culturali din județul Arad

D7.3 Creșterea capacității administrative de gestionare a dezvoltării sectorului cultural

D7.4 Sprijinirea actorilor din domeniile cultural-artistice

Direcțiile de acțiune propuse și recomandate acoperă astfel o gamă variată și un spectru larg de acțiuni, vizând teme diverse: dezvoltarea unei comunități incluzive, creșterea accesului la cultură și dezvoltarea consumului cultural, creșterea calității produselor culturale, promovarea resurselor creative sau generarea de parteneriate naționale și internaționale.

11. Rezultate ale politicilor publice

Având în vedere complexitatea teritoriului vizat de prezenta strategie, componenta operațională a acestui document strategic debutează cu o serie de politici publice care evidențiază oportunitatea adresării unor provocări comune atât prin intervenții la nivel local, cât și prin acțiuni în parteneriat la nivelul județului Arad.

Conform Ghidului pentru planificarea și fundamentarea procesului decizional din administrația publică locală, conceptul de politici publice a fost introdus prin H.G. nr. 775/2005 pentru aprobarea Regulamentului privind formularea, monitorizarea și evaluarea politicilor publice în administrația publică centrală, cu modificările și completările ulterioare. În acest act normativ politicile publice sunt definite ca "totalitate a activităților desfășurate de administrația publică centrală de specialitate în scopul soluționării problemelor de politici publice identificate", probleme de politici publice putând fi "o situație socială, economică sau ecologică care necesită intervenția administrației publice centrale de specialitate, în măsură să identifice și să asigure cadrul juridic necesar implementării unei anumite soluții".

Politicile publice reprezintă programe coordonate de acțiuni întreprinse de autoritățile centrale și locale cu scopul de a rezolva probleme intrate pe agenda guvernamentală și publică. Politicile publice vizează rezolvarea cauzelor problemelor și presupun decizii referitoare la modul în care sunt alocate resursele financiare, umane, materiale, informaționale, de timp pentru furnizarea de servicii publice de calitate, în condiții de eficiență, eficacitate și economicitate de către autoritățile administrației publice centrale și locale.¹³⁹

¹³⁹ Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice, 2019, Ghidul pentru planificarea și fundamentarea procesului decizional din administrația publică locală

Politicile publice presupun luarea unor decizii din partea autorităților administrației publice, motiv pentru care acestea fac obiectul unor documente distincte dedicate acestor instrumente, argumentării lor și identificării celor mai bune variante de soluționare.

Recunoscând rolul culturii pentru dezvoltarea și calitatea vieții, politicile culturale contemporane atrag atenția asupra nevoii de a integra firesc sectorul cultural în alte domenii ale vieții publice. Preocuparea pentru viața culturală a județului Arad presupune o relație vie între cultură și urbanism, arhitectură, mediu, educație, și contribuie la dezvoltarea locală și regională.

În acest context, în cele ce urmează vor fi prezentate succint principalele elemente definitorii ale politicilor publice oportune la nivelul județului Arad pentru adresarea integrată a unor provocări ce țin de sectorul cultural, ce necesită intervenții transversale, ce contribuie la atingerea mai multor obiective asumate prin prezenta strategie.

POLITICA PRIVIND DEZVOLTAREA SERVICIILOR CULTURALE ÎN MEDIUL RURAL ȘI URBAN MIC

FORMULAREA PROBLEMEI	La nivelul județului Arad s-a constatat o serie de probleme ale infrastructurii culturale și necesitatea de modernizare și dotare a clădirilor existente, precum și de realizare a unor dotări noi, inclusiv regenerarea / reînnoirea / renovarea unor spații abandonate, în special în contextul în care majoritatea infrastructurii culturale este concentrată în cadrul municipiului Arad. Mai mult, se constată faptul că numărul facilităților culturale specializate din categoria muzeelor, instituțiilor de spectacole sau cinematografelor este unul mult mai redus în mediul rural, fapt ce determină necesitatea de sporire și diversificare a acestor dotări în mediul rural și urban mic pentru un acces echitabil la serviciile culturale pentru toți locuitorii județului.
SCOPUL POLITICII	Scopul politicii publice este de a direcționa dezvoltarea unor tipologii de servicii culturale în zonele rurale și urbane mici, acolo unde infrastructura și serviciile culturale, dar și cele conexe, nu sunt suficient de dezvoltate, iar accesul locuitorilor la acestea este unul limitat. În același timp, scopul acestei politici este de a educa publicul din aceste locații de a fi din ce în ce mai activ în participarea la activități culturale.
OBIECTIVELE POLITICII	OBIECTIVUL GENERAL: <i>Acces echitabil la Serviciile culturale pentru locuitorii din mediul rural și urban mic, care să susțină o dezvoltare sustenabilă a comunității locale.</i> OBIECTIVUL SPECIFIC: <i>Va fi stabilit odată cu definitivarea Țintelor de dezvoltare asumate prin prezenta strategiei</i>
OPȚIUNI DE SOLUȚIONARE	Această politică poate fi pusă în aplicare printr-o serie de acțiuni din mai multe domenii de dezvoltare, de la o abordare sectorială la nivel local privind calitatea infrastructurii culturale, până la o abordare integrată de dezvoltare a unui sistem și a unor servicii culturale complexe care să crească calitatea serviciilor culturale din zonele rurale ale județului Arad și să poată colabora cu cele de la nivelul zonelor urbane mari. Astfel de acțiuni pot fi completate prin elemente conexe precum inventarierea și valorificarea spațiilor abandonate sau a spațiilor în stare avansată de degradare din județ pentru transformarea lor în echipamente culturale sau amenajarea instituțiilor publice de cultură astfel încât acestea să implementeze instrumente moderne de prezentare și descriere a ofertei culturale. De asemenea, se pot implementa și o serie de măsuri conexe dedicate îmbunătățirii infrastructurii și serviciilor publice de transport, dotare cu utilități, iluminat etc., care să pună în valoare echipatele socio-culturale.

POLITICA PENTRU SPORIREA NOTORIEȚĂȚII CULTURALE A MUNICIPIULUI ARAD

FORMULAREA PROBLEMEI	Municipiul Arad nu este în acest moment perceput ca o destinație turistică și culturală majoră în comparație cu alți competitori la nivel național, fapt dovedit de poziționarea pe locuri inferioare la nivel național în ceea ce privește atractivitatea turistică sau notorietatea culturală față de alte destinații precum Timișoara, Oradea, Cluj-Napoca, Sibiu etc. Deși există numeroase obiecte de patrimoniu construit care se încadrează în liniile culturale și arhitecturale ale zonei central-europene, acestea nu sunt incluse în trasee culturale sau tematice de importanță europeană (arhitectura militară de apărare, clădirile art nouveau din municipiul Arad, clădiri de cult aparținând diverselor confesiuni religioase) și nu au o promovare și o vizibilitate suficientă. De asemenea, istoria și tradițiile arădene sunt slab promovate și valorificate în mediul online în acest moment, destinația cultural-turistică Arad fiind puțin menționată în preferințele căutărilor sau în preferințele turiștilor de a vizita această destinație.
SCOPUL POLITICII	Scopul politicii publice este de a valorifica oportunitățile oferite de sectorul cultural și utilizarea resurselor culturale ale municipiului Arad în sporirea notorietății acestuia la nivel național și internațional. Municipiul Arad prezintă potențial de activare ca motor de inovare cultural-artistică și administrativă la nivelul teritoriului județean prin cadrul cultural de excepție existent. Poziționarea Aradului ca un pol cultural efervescent și divers în relație cu orașele majore din regiune, precum și cu cele de notorietate la nivel internațional trebuie să fie încurajată și susținută printr-o serie de acțiuni de promovare și sprijinire a cooperării și a schimburilor culturale la nivel național și internațional. În plus, patrimoniul cultural reprezintă un important atu al municipiului Arad, care merită valorificat pentru cetățeni, dar și pentru a atrage turiști și a promova astfel orașul și oferta sa culturală.
OBIECTIVELE POLITICII	OBIECTIVUL GENERAL: <i>Destinație cultural-turistică de succes, cu experiențe memorabile și atractive pentru comunitate și turiști și cu o vizibilitate importantă la nivel național și internațional.</i> OBIECTIVUL SPECIFIC: <i>Va fi stabilit odată cu definitivarea Țintelor de dezvoltare asumate prin prezenta strategiei</i>
OPȚIUNI DE SOLUȚIONARE	Această politică poate fi pusă în aplicare printr-o serie de acțiuni din mai multe domenii de dezvoltare, în special prin încurajarea și dezvoltarea de proiecte culturale incluzive și de calitate care să atragă comunitatea arădeană și turiștii curioși, pentru interacțiune socială, implicare și dezvoltare economică. Astfel de acțiuni pot fi completate prin elemente conexe precum semnalizarea adecvată a obiectivelor de interes cultural din județ (și implicit din municipiu), dezvoltarea unei platforme online care să promoveze activitățile din agenda culturală, dezvoltarea și crearea identității online a județului Arad sau promovarea în mass-media și realizarea unor broșuri tematice care să promoveze gastronomia / tradițiile / obiceiurile /

atracțiile culturale / atracțiile turistice din județul Arad (în care resursele municipiului Arad să fie evidențiate).

De altfel se pot îmbunătăți serviciile de informare despre obiectivele culturale din oraș precum și sprijini acțiuni de colaborare culturale internaționale cu alte orașe importante și includerea acestora în circuite turistice la nivel județean și supraterritorial (spre exemplu, prin amenajarea unor trasee între municipiile Arad, Timișoara și Oradea).

POLITICA PRIVIND PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CONSTRUIT

FORMULAREA PROBLEMEI

În județul Arad patrimoniul construit cu valoare arhitecturală, urbanistică, istorică și culturală, în general, și monumentele istorice, în particular, sunt mult prea puțin integrate în programe complexe de reabilitare, restaurare și refuncționalizare pentru a corespunde principiilor moderne de restaurare și cerințelor actuale de utilizare. De asemenea, patrimoniul construit este insuficient valorificat din punct de vedere cultural, social sau turistic. Mai mult, cu excepția municipiului Arad, în orașele și comunele care prezintă concentrații ridicate de monumente istorice (cu precădere ansamblurile urbane/rurale) lipsesc documentațiile de specialitate și proiectele integrate de protejare și valorificare a patrimoniului construit.

De altfel, la nivel județean se remarcă deficiențe în procesul de conservare și protejare a monumentelor istorice și o slabă implicare a administrațiilor publice locale în dezvoltarea mecanismelor de sprijinire a proprietarilor de imobile monumente istorice pentru derularea de proiecte de restaurare și reabilitare.

SCOPUL POLITICII

Scopul politicii publice este de a proteja, conserva, valorifica și promova patrimoniul construit ca resursă cheie ne-regenerabilă a județului atât pentru întărirea identității culturale și asumarea acesteia de către comunitățile locale și administrațiile publice, cât și pentru creșterea atractivității și reprezentativității teritoriului, cu impact asupra calității vieții, dezvoltării economice sau atractivității turistice.

Există numeroase obiecte de patrimoniu construit precum arhitectura militară de apărare, reședințele nobiliare, arhitectura vernaculară tradițională, vestigii arheologice sau clădirile de cult aparținând diverselor confesiuni religioase, care necesită intervenții de protejare și valorificare în scopul dezvoltării socio-culturale și turistice a localităților urbane și rurale și îmbunătățirii calității peisajului cultural.

OBIECTIVELE POLITICII

OBIECTIVUL GENERAL: *Destinație cu identitate arhitecturală locală bine conturată, valorificată și promovată de comunitatea locală și de administrația publică.*

OBIECTIVUL SPECIFIC: *Va fi stabilit odată cu definitivarea Țintelor de dezvoltare asumate prin prezenta strategiei*

OPȚIUNI DE SOLUȚIONARE

Această politică poate fi pusă în aplicare printr-o serie de acțiuni transversale, din mai multe domenii de dezvoltare, cu precădere din sectoarele cultural-turistic, social și economic. Astfel, la nivelul patrimoniului construit al județului Arad sunt necesare acțiuni de restaurare, reabilitare sau refuncționalizare a imobilelor monumente istorice aflate în proprietate publică precum și oferirea sprijinului necesar în reabilitarea și refuncționalizarea patrimoniului aflat în proprietate privată, cu scopul de a activa turismul cultural și imaginea culturală a județului Arad. Astfel de acțiuni pot fi completate prin elemente conexe precum facilități fiscale acordate în anumite zone de interes la nivel local, campanii dedicate de promovare, organizare de activități culturale noi / inedite în noile spații disponibile etc.

POLITICA PRIVIND DEZVOLTAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI IMATERIAL

FORMULAREA PROBLEMEI

Există numeroase resurse de patrimoniu imaterial ce merită conservate, valorificate și promovate, acestea fiind din ce în ce mai prezente în oferta culturală a județului, însă încă slab asumate de către comunitatea arădeană și valorificate la nivel județean. În același timp, prin nevalorificarea resurselor valoroase de patrimoniu imaterial, există riscul major de pierdere a unor elemente esențiale ale culturii arădene, anumite tradiții, meșteșuguri sau obiceiuri specifice fiind deja pe cale de dispariție.

SCOPUL POLITICII

Scopul politicii publice este de a încuraja și sprijini conștientizarea asupra importanței patrimoniului imaterial arădean și valorificarea acestuia din punct de vedere cultural, social și economic, pentru a pune în evidență elementele identitare locale.

Revitalizarea patrimoniului imaterial poate fi încurajată și sprijinită printr-o serie de proiecte de cercetare, activare, revitalizare și integrare a practicilor și a tradițiilor urbane locale, corelate cu o serie de programe și proiecte de conservare și punere în valoare a acestuia la nivel județean.

OBIECTIVELE POLITICII

OBIECTIVUL GENERAL: *Destinație cu identitate, valori și tradiții locale valorificate, promovate și asumate de comunitatea locală și de administrația publică.*

OBIECTIVUL SPECIFIC: *Va fi stabilit odată cu definitivarea Țintelor de dezvoltare asumate prin prezenta strategiei*

OPȚIUNI DE SOLUȚIONARE

Această politică poate fi pusă în aplicare printr-o serie de acțiuni ce au ca scop promovarea și valorificarea elementelor de patrimoniu imaterial, fie printr-o colecție a legendelor locale, reunite în monografia generală a județului, sau prin ilustrări grafice, reprezentative pentru cultura locală. Astfel de acțiuni pot fi completate și prin elemente conexe precum promovarea valorilor gastronomice specifice și a producătorilor locali din județ prin diferite manifestări cultural-artistice sau încurajarea dezvoltării / reînvierii unor tradiții și activități tradiționale (spre exemplu, promovarea mai bună a diferitelor festivaluri etnice, ateliere meșteșugărești

educaționale, festivaluri participative, realizarea unor manuale de patrimoniu imaterial sau implicarea societății în cultura etnică respectivă etc.).

Pe lângă aceste politici publice, în funcție de prioritățile asumate la nivel județean, mai pot fi dezvoltate o serie de alte politici vizând domenii de interes precum protecția mediului și dezvoltarea durabilă, dezvoltarea turismului și a activităților de relaxare, dezvoltarea educației generale etc.

12. Rezultate ale acțiunilor

Prezenta strategie a identificat direcțiile pe care județul Arad trebuie să le abordeze în următorii ani, a setat direcțiile strategice de dezvoltare, cu obiective prioritare, și a precizat, pentru fiecare dintre aceste obiective, un set extins de propuneri de acțiuni, mecanisme și instrumente ce sunt deja disponibile (și ar putea fi îmbunătățite) sau care pot fi dezvoltate în vederea atingerii acestora.

Mai mult, perioada de implementare a strategiei este temporizată astfel:

TERMEN SCURT | Acțiunile pe termen scurt privesc orizontul de timp 2022-2023. Momentul 2023 este important pentru municipiul Arad odată cu derularea programului Timișoara Capitală Europeană a Culturii în acest an, program ce pune în dezvoltare o serie de proiecte făcute în parteneriat inclusiv cu municipiul Arad.

TERMEN MEDIU | Acțiunile pe termen mediu privesc perioada 2024-2027.

TERMEN LUNG | Acțiunile pe termen lung privesc perioada post 2027.

Portofoliul de proiecte este prezentat în continuare:

Nr. Crt.	Titlu program / proiect	Posibili parteneri	Buget estimat (lei)	Orizont de timp (termen scurt / mediu / lung)
1. Arad multicultural – județ al diversității culturale				
D1.1 Promovarea diversității locale prin sporirea vizibilității culturilor de pe teritoriul județului Arad				
1	Sprijinirea parteneriatelor multietnice în programe și proiecte culturale	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alte instituții culturale	N/A	Termen mediu
2	Proiect NKA - 2022	Asociația Kolecsey, Muzeul Klapka din Komarom (Ungaria) CMA	N/A	Termen scurt și mediu
3	Sprijin financiar pentru activitățile culturale cu profil multietnic sau intercultural	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1.500.000 / an	Termen lung
4	Program de promovare a culturii și tradițiilor comunităților etnice prin organizarea de evenimente în spațiul public	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, alți actori culturali	N/A	Termen mediu

5	Proiect de înființare și dezvoltare a unui centru multifuncțional pentru comunitatea maghiară în cadrul Cinematografului Studio	Municipiul Arad	150,000	Termen mediu
6	Amenajarea Parcului Reconcilierii Româno-Maghiar	Municipiul Arad	2,000,000	Termen scurt și mediu
7	Proiect pilot - Diversitatea culturală în sala de clasă (cursuri opționale ce abordează tema diversității culturale)	Județul Arad, instituții culturale, ONG-uri	75,000	Termen mediu și lung
8	Promovarea și conservarea diversității culturale prin artă - workshop-uri cu copii și elevi în spațiul public sau în alte locații alese	Județul Arad, instituții culturale, ONG-uri	75,000	Termen mediu și lung
9	Program anual de promovare și conservare a diversității culturale printr-un calendar de acțiuni comunitare organizate în parteneriat de biblioteci din județ	Bibliotecile din județul Arad	100,000	Termen mediu
10	Realizarea unor campanii de promovare a multiculturalității din județul Arad (video, broșură tematică, activare în teritoriu etc.)	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alte instituții culturale	150,000	Termen mediu și lung

2. Arad creativ – județ al creațiilor artistice și al talentelor locale

D2.1 Refuncționalizarea spațiilor abandonate / existente pentru artă și cultură

1	Revitalizarea fostei fabrici M.A.R.T.A. și introducerea acesteia în circuitul cultural, inclusiv prin amenajarea unui muzeu al tehnologiei și a unui spațiu cultural multifuncțional	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	9.600.000	Termen mediu
2	Revitalizarea fostei fabrici de spirt și drojdie "Frații Neumann" și introducerea acesteia în circuitul urban, inclusiv prin amenajarea unui muzeu sau a unui spațiu multifuncțional	Municipiul Arad	9,600,000	Termen mediu
3	Revitalizarea Casei de Cultură a Sindicatelor și transformarea acesteia într-un hub cultural	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	4.800.000	Termen mediu
4	Reintroducerea în circuitul cultural a cinematografelelor din municipiul Arad	Municipiul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	4.800.000	Termen mediu și lung
5	Reabilitarea și reintroducerea în circuitul cultural a Teatrului Vechi (inclusiv Casa Hirschl)	Operatori privați, parteneriate public-privat	9,600,000	Termen mediu

6	Proiect de identificare a spațiilor publice abandonate care pot fi revitalizezate prin intervenții punctuale - concurs pentru cetățeni de identificare a unor spații publice din localitate nedescoperite, cu potențial pentru amenajare	Județul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, UAT-urile din județ, studenții de la Facultatea de Design	300,000	Termen scurt și mediu
7	Program de achiziție imobile pentru (re)introducerea în circuitul cultural / comunitar	Județul Arad, Municipiul Arad	45.000.000	Termen lung
8	Proiect de activare a spațiilor publice din cartierele municipiului Arad sau din alte orașe mari, prin intervenții artistice - creații murale, sculpturi etc.	Județul Arad, Municipiul Arad	300000.00	Termen scurt și mediu

D2.2 Dezvoltarea, amenajarea și modernizarea infrastructurii culturale din județ

9	Realizarea unui ghid de amenajare a instituțiilor publice de cultură astfel încât acestea să implementeze instrumente moderne de prezentare și descriere a ofertei culturale	Județul Arad, Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	96.000	Termen scurt și mediu
10	Program de modernizare și creare de muzee / biblioteci / săli de expoziție adaptate pentru educația / expunerea interactivă	Județul Arad, alte instituții culturale	15,000,000	Termen mediu
11	Realizarea de lucrări la cinematograful Arta pentru îndeplinirea normelor de protecție împotriva riscului la incendiu	Municipiul Arad	1.200.000	Termen scurt și mediu
12	Program de modernizarea, dotare sau extindere a centrelor culturale locale (cămin cultural, bibliotecă, case memoriale etc.) din localitățile din județul Arad	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad	2,000,000	Termen mediu
13	Realizarea unui Muzeu al tradițiilor arădene	Județul Arad, Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, ONG-uri	500,000	Termen mediu
14	Realizarea unui Muzeu al Pâinii la Pecica	Județul Arad, Orașul Pecica, alte instituții culturale	5,000,000	Termen mediu
15	Amenajarea unui nou muzeu la Păuliș care să utilizeze noile tehnologii digitale în prezentarea evenimentelor și informațiilor cultural-istorice	Județul Arad, Comuna Păuliș	5,000,000	Termen mediu
16	Reamenajarea Muzeului Etnografic Buteni	Județul Arad, Comuna Buteni, Muzeul Etnografic Buteni	4,000,000	Termen mediu

17	Construcție cinematografe	Județul Arad	N/A	Termen mediu
18	Înființare de biblioteci publice și coordonare metodologică pentru bibliotecile publice existente în județ	Județul Arad	N/A	Termen mediu
19	Reabilitarea interioară a Complexului Muzeal Arad și dezvoltarea unui concept expozițional pentru reamenajarea spațiului expozițional Palatul Cultural, P-ța George Enescu nr.1	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
20	Reabilitare Muzeu Orășenesc Lipova – Casa Sever Bocu	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
21	Reamenajare spațiu expozițional Complexul Muzeal Arad	Județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt și mediu
22	Amenajare spațiu tip Makerspace în cadrul Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” Arad	Județul Arad, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad	N/A	Termen scurt și mediu
23	Reabilitarea termică a clădirii sediului central al Bibliotecii Județene "A.D. Xenopol" Arad și reparații curente în depozitele de carte și filiale.	Județul Arad, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
24	Amenajarea Muzeului Unirii, Bulevardul Revoluției nr.81	Județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt și mediu
25	Realizarea unui Muzeu al fotografiei arădene	Județul Arad, Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	N/A	Termen mediu și lung

D2.3 Diversificarea și promovarea ofertei culturale din județul Arad

26	Reactivarea taberei internaționale de caligrafie și ilustrație de carte din comuna Bata	Biblioteca Județeană Alexandru D. Xenopol Arad, Comuna Bata	30.000 anual	Termen scurt și mediu
27	Organizarea unor ateliere de scriere creativă în școlile din județul Arad	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, instituțiile de învățământ, ONG-uri	5000 / atelier	Termen mediu
28	Organizarea unor concursuri literare și ateliere de lectură și de scriere creativă în cadrul diferitelor evenimente culturale	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, instituțiile de învățământ, ONG-uri	5.000 / eveniment	Termen scurt și mediu
29	Reactivarea taberei de sculptură de la Buteni	Centrul Cultural Județean Arad, Comuna Buteni, Județul Arad	30,000	Termen scurt și mediu

30	Sprrijinirea organizării de evenimente culturale inedite prin asociere cu o serie de locații noi (spre exemplu, spectacole de muzică, teatru, film etc. în grădini de vară / în spațiile dintre blocuri / în piațete / în spații industriale / în mijloace de transport etc.)	Județul Arad, Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, actori culturali	960,000	Termen scurt și mediu
31	Organizarea Street Delivery Arad (proiect pilot pietonizare temporară)	Municipiul Arad, alți actori culturali	300.000 / an	Termen scurt și mediu
32	Organizarea unor evenimente de artă modernă pentru tinerii din județul Arad (ex. străzi dedicate lucrărilor de graffiti, spații publice amenajate pentru expunerea de lucrări etc.)	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alți actori culturali	300.000 / an	Termen scurt și mediu
33	Proiect pilot - săptămâna culturală (acces liber pentru tineri la muzee, activități culturale, teatre, expoziții etc.)	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Complexul Muzeal Arad, alți actori culturali	300,000	Termen scurt și mediu
34	Actualizarea fondului de carte și dezvoltarea serviciilor online ale bibliotecilor publice (catalog online, bibliotecă digitală etc.)	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, bibliotecile din județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
35	Modernizare tabăra Căsoaia	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	24,707,750	Termen scurt și mediu
36	Modernizarea Taberei Moneasa	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	N/A	Termen scurt și mediu
37	Dezvoltarea festivalului Folk pe Pâine într-un festival de interes național	Județul Arad, Orașul Pecica, parteneri privați	N/A	Termen scurt și mediu
38	Festivalul luminilor 2023 - proiecție cu tematică culturală pe clădirile istorice din Arad	Județul Arad, Municipiul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
39	Program anual de promovare a calendarului evenimentelor culturale	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	250,000	Termen scurt și mediu
40	Dezvoltarea Festivalului Internațional de Teatru Tânăr Francofon AMIFRAN	Centrul Municipal de Cultură Arad, Ministerul Tineretului și Sportului, Institutul Francez din România, Centrul Cultural Județean Arad	180.000 anual	Termen scurt și mediu

41	Organizarea unui program „Muzeul Expres” în parteneriat cu primăriile, școlile și alte instituții culturale locale, cu expoziții itinerante (de istorie, de artă, etnografice, arheologie etc.) sau expoziții de interes local .	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt și mediu
D2.4 Diversificarea ofertei de activități culturale și de petrecere a timpului liber prin conservarea biodiversității și valorificarea patrimoniului natural				
42	Realizarea de lucrări hidrotehnice de amenajare a Canalului Morilor în vederea includerii în circuit turistic și sportiv	UAT-uri din județul Arad, Județul Arad	20,000,000	Termen mediu și lung
43	Organizarea de evenimente sportive pe Canalul Morii	UAT-uri din județul Arad, organizații sportive	2,500,000	Termen mediu și lung
44	Amenajarea de trasee turistice tematice în ariile naturale protejate - Proiect pilot: traseu al rezervațiilor și monumentelor naturii Peștera Valea Morii, Peștera lui Duțu, Peștera Sinesiei, Dosul Laurului, Bălțile Gurahonț, Poiana cu narcise Rovina, Runcu-Groși, Pădurea de stejar pufos de la Cărand, Balta Rovina, Balta șoimoș, Pădurea Sâc, Locul fosilifer Monorostia, Locul fosilifer Zăbalt, Prundul Mare și Rezervația de soluri sărăturate din comuna Socodor	Custozii ariilor naturale protejate, UAT-urile pe raza cărora sunt localizate ariile naturale protejate	2,000,000	Termen mediu
45	Organizarea de activități educaționale în ariile naturale protejate - Proiect pilot: Parcul Național Lunca Mureșului	Custozii ariilor naturale protejate, UAT-urile pe raza cărora sunt localizate ariile naturale protejate, ONG-uri	1,500,000	Termen mediu
46	Organizarea de vizite ghidate în ariile naturale protejate - Proiect pilot: Parcul Natural Lunca Mureșului	Custozii ariilor naturale protejate, UAT-urile pe raza cărora sunt localizate ariile naturale protejate, ONG-uri	1,500,000	Termen mediu
47	Amenajarea de trasee recreative (de drumeție și velo) în lungul Canalului Morii	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, organizații sportive	7,000,000	Termen mediu și lung
48	Amenajarea spațiilor verzi adiacente râului Criș pe tot teritoriul județului Arad și amenajarea de trasee de cicloturism	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, organizații sportive	15,000,000	Termen mediu și lung
49	Sprijin pentru dezvoltarea de ștranduri cu apă termală	Județul Arad	N/A	Termen lung
50	Extindere piste de biciclete pe malul râului Mureș în județele Arad și Csongrad	Parteneriat Județul Arad și Csongrad	N/A	SF în lucru

51	Inițierea de programe de preservare a siturilor naturale și arheologice de importanță de la nivelul județului	Județul Arad	N/A	Termen mediu
52	Program de adopție a monumentelor naturale	ONG-uri, UAT-uri	1,000,000	Termen mediu

3. Arad incluziv – județ în care toți cetățenii au acces egal la servicii culturale

D3.1 Creșterea accesului la cultură pentru populația din mediul rural și urban mic din județul Arad

1	Realizarea de studii și analize ale practicilor de consum ale publicului (actual și potențial), care să fundamenteze practici de management și marketing cultural cu scopul diversificării publicului la activitățile culturale	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	200,000	Termen mediu și lung
2	Crearea / amenajarea de puncte comunitare pentru acces la informație și cultură, la nivelul comunelor, care să deservească satele de pe teritoriul comunei	Județul Arad, UAT-urile din județul Arad	2,700,000	Termen mediu
3	Program de facilitarea accesului la evenimente culturale pentru categorii vulnerabile prin oferirea de vouchere pentru persoane defavorizate	Județul Arad, Municipiul Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	300,000	Termen scurt și mediu
4	Dezvoltarea de programe de educație artistică pentru cultivarea interesului pentru cultură, stimularea creativității și participării, creșterea cererii culturale în mediul rural	Județul Arad, Municipiul Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	1,500,000	Termen scurt și mediu
5	Program de organizare de spectacole itinerante și de activități educaționale în localitățile din județ - ex teatru sau cinema itinerant	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, ONG-uri și instituții culturale	1,500,000	Termen scurt și mediu
6	Organizarea unui festival de film pentru copii. Proiect cu caracter repetitiv, cu frecvență anuală	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, ONG-uri și instituții culturale	742,500	Termen scurt și mediu
7	Proiect de promovare a bisericilor din lemn de pe teritoriul județului Arad, prin organizarea unor excursii și tururi ghidate în vederea creșterii accesului vizitatorilor la monumentele de arhitectură bisericască	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, ONG-uri și instituții culturale	445,500	Termen mediu și lung

D3.2 Adaptarea infrastructurii și a instrumentelor de promovare la nevoile actuale din sectorul culturii

8	Program de creștere a accesului la cultura pentru persoanele cu dizabilități prin amenajarea și dotarea corespunzătoare a instituțiilor publice de cultură	Județul Arad, Municipiul Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	5,000,000	Termen scurt și mediu
9	Program de creștere a accesului la cultura pentru persoanele cu dizabilități prin elaborarea de materiale culturale în formate accesibile sau dotarea cu tehnologii de acces	Județul Arad, Municipiul Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	4,000,000	Termen scurt și mediu
10	Proiect de accesibilizare a ofertei culturale în municipiul Arad prin adaptarea transportului în comun la programul cultural inclusiv prin introducerea de transport public de noapte pe parcursul evenimentelor culturale majore	Municipiul Arad	500,000	Termen mediu
11	Realizarea de campanii de comunicare și eficientizarea campaniilor existente prin adaptarea acestora la nevoile și posibilitățile persoanelor din grupurile defavorizate, în vederea promovării evenimentelor culturale	Județul Arad, Municipiul Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	300,000	Termen scurt și mediu
12	Proiect de creștere a accesului la cultură a persoanelor din grupuri vulnerabile prin organizarea de programe pentru dezvoltarea competențelor profesionale ale personalului din instituțiile publice de cultură în domeniul activităților cu grupurile vulnerabile	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	600,000	Termen scurt și mediu
13	Realizarea unor audio-guide-uri și plăcuțe cu descrieri în alfabetul braille pentru principalele obiective și evenimente cultural-turistice	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alți actori culturali, ONG-uri	500,000	Termen mediu
D3.3 Creșterea accesului la cultura pentru copii și tineri				
14	Constituirea unui cadru de colaborare între școli și operatori culturali pentru desfășurarea orelor de curs în spații culturale sau pentru organizarea de activități culturale în școli	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Facultatea de Design, Liceul de artă Sabin Drăgoi, alte instituții de învățământ și instituții culturale	500,000	Termen mediu
15	Organizarea festivalului de film pentru copii KINODISEEA -	Județul Arad Centrul Cultural Județean Arad	750,000	Termen mediu

	proiect cu caracter repetitiv, cu frecvență anuală	ONG Asociația Metropolis		
16	Ateliere dedicate cadrelor didactice pentru educație artistică și culturală	Județul Arad/Centrul Cultural Județean Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	4,500,000	Termen mediu
17	Proiect de creștere a accesului la cultură și educație culturală în închisori, școlile de corecție și școlile speciale din județul Arad	Județul Arad/Centrul Cultural Județean Arad, Ministerul de interne	4,500,000	Termen mediu
18	Organizarea de stagii de practică pentru tineri studenți în organizații și instituții culturale	Județul Arad, instituții culturale, instituții de învățământ	N/A	Termen mediu și lung

4. Arad inovativ – județ al inovării în cultură

D4.1 Creșterea gradului de adoptare a noilor tehnologii și a noilor tehnici de prezentare a ofertei culturale în activitatea instituțiilor culturale și prestarea de servicii cultural-artistice.

1	Înființarea unui centru de cercetare, dezvoltare, inovare în domeniul protecției patrimoniului mobil și imobil	Ministerul Culturii - INP, Ministerul Educației - Universități de profil, asociații profesionale la nivel național și internațional	15,000,000	Termen lung
2	Proiect de realizare a unor colaje 360 sau a unor materiale VR de promovare a centrului istoric și a Cetății Aradului pentru o experiență autentică	Municipiul Arad, CCI Arad, parteneri privați și ONG-uri	500,000	Termen mediu
3	Extinderea rețelei de informare și promovare turistică prin înființarea unui centru de informare și promovare turistică multimedia	Municipiul Arad	1.500.000	Termen scurt și mediu
4	Realizarea unor muzee virtuale (tururi virtuale ale muzeelor) și/sau a instituțiilor de cultură	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, muzee din județul Arad	N/A	Termen mediu
5	Realizarea unei colecții de bune practici pentru instituțiile publice orivind adoptarea noilor tehnologii în prezentarea și descrierea ofertei culturale	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	96,000	Termen scurt și mediu
6	Proiect "Tramvaiul Arădean" - restaurarea unor tramvaie vechi și transformarea lor în puncte comerciale sau elemente de mobilier urban	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Compania de Transport Public Arad	400,000	Termen mediu
7	Realizarea unui hub creativ dedicat artelor digitale	Județul Arad	10,000,000	Termen lung

8	Organizarea unor evenimente fanion de importanță națională sau internațională - ex. festival de artă digitală care să atragă inclusiv artiști străini să expună în Arad (pe model Art Safari)	Județul Arad, Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1,000,000	Termen lung
9	Extinderea proiectului „Lada cu Zestre” - serie de filmări care relatează evenimente și activități ale meșterilor populari arădeni	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Lada cu Zestre	N/A	Termen scurt, mediu și lung
10	Continuarea proiectului „Aradul de Poveste” - serie de interviuri și filmări cu personalități ale județului Arad	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alți acotri cuturali	N/A	Termen scurt, mediu și lung
5. Arad tradițional – județ al patrimoniului cultural material și imaterial de excepție				
D5.1 Conservarea și valorificarea patrimoniului imaterial cu valoare ridicată pentru comunitatea locală.				
1	Patrimoniul cultural și istoric mobil și imobil al șvabilor din județul Arad - 2023	Institutul de Istorie și Geografie Regională din Tübingen, Arhivele din Baden (Germania)	N/A	Termen scurt și mediu
2	Promovarea patrimoniului arădean - editarea unor albume ale principalelor localități din județ, care să cuprindă un scurt istoric al localității și imagini vechi, cu cărți poștale, fotografii și documente reprezentative pentru localitățile din județul Arad	Centrul Cultural Județean Arad, primăriile localităților, agenți economici locali	N/A	Termen scurt și mediu
3	Realizarea unui proiect pilot de explicare a noțiunilor de bază privind patrimoniul și arhitectura și predarea acestuia în cadrul activităților extracurriculare din unitățile de învățământ la nivel local	Inspectoratul Școlar Județean Arad, UAT-uri de pe raza județului Arad	500,000	Termen scurt și mediu
4	Program de revitalizare a satelor tradiționale prin transformarea unor case tradiționale în muzee. UAT prioritare: Vârfurile, Vărădia de Mureș, Săvârșin, Bârzava, Brazii, Gurahonț, Almaș, Dieci, Buteni, Dezna, Moneasa	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	5.000.000	Termen mediu și lung
5	Amenajare spații pentru expoziție, producție și desfacere produse din manufacturi tradiționale	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad	1,000,000	Termen mediu și lung

6	Sprijin pentru marketingul și brandingul produselor locale arădene	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
7	Proiect de realizare a unei noi monografii a județului Arad	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alți actori culturali, alte instituții culturale (muzee)	1,000,000	Termen mediu și lung
8	Realizarea unui festival gastronomic anual	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, alți actori culturali	1,000,000	Termen scurt, mediu și lung
9	Dezvoltarea / amenajarea unor centre de tradiție și meșteșuguri populare la Șiria, Hălmagiu, Pecica, Gurahonț	Județul Arad, actori culturali, ONG-uri, Comuna Șiria, Comuna Hălmagiu, Orașul Pecica, Comuna Gurahonț	1,500,000	Termen scurt și mediu
10	Promovarea meșteșugurilor tradiționale și creșterea accesului populației la tradițiile locale prin identificarea și valorizarea meșteșugurilor locale, în cadrul unor evenimente de tip ateliere, târguri, expoziții, precum și prin acțiuni de sprijinire a meșteșugarilor tradiționali în activitatea de realizare și vânzare a produselor	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, ONG-uri și instituții culturale	990,000	Termen mediu și lung
D5.2 Protejarea patrimoniului construit reprezentativ la nivel județean și național și a clădirilor cu valoare arhitecturală ridicată și valorificarea acestora în scop socio-cultural				
11	Sprijin financiar pentru reabilitare clădiri cf. Legii 153/2011	Municipiul Arad, INP	8.000.000	Termen scurt și mediu
12	Sprijin financiar pentru reabilitare clădiri cf. Legii 153/2011 - continuare	Municipiul Arad, INP	10.000.000	Termen mediu și lung
13	Proiect de marcare a clădirilor monumente istorice cu plachete informative prezentând rolul acestora în istoria orașului	Municipiul Arad	500.000	Termen scurt și mediu
14	Restaurarea și reabilitarea funcțională a Cetății Ineului (din sec. XVII) - în derulare	Orașul Ineu	N/A	Termen scurt și mediu
15	Reabilitare clădire Teatrul Clasic Ioan Slavici Arad - etapa II - reabilitare interioară	Municipiul Arad	75.850.000	Termen mediu și lung
16	Reabilitare clădire Teatrul de Marionete Arad	Municipiul Arad	10.000.000	Termen mediu și lung
17	Reabilitare monumente de for public din municipiul Arad	Municipiul Arad	250,000	Termen scurt și mediu

18	Amenajare Casa Monoxilei - includere de spațiu multimedia	Municipiul Arad, ONG-uri	500,000	Termen scurt și mediu
19	Evaluarea stării tehnice/ de conservare a monumentelor istorice aflate în domeniul județului Arad, centralizarea informațiilor în cadrul unei baze de date informatice și actualizarea anuală a acesteia	Direcția Județeană pentru Cultură Arad	1,000,000	Termen mediu și lung
20	Elaborarea de proiecte integrate de restaurare a ansamblurilor urbane din centrele istorice ale orașelor Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota, Pecica. Proiect pilot - orașul Lipova	Orașul Ineu, Orașul Lipova, Orașul Nădlac, Orașul Pâncota, Orașul Pecica, Direcția Județeană pentru Cultură Arad, INP	50,000,000	Termen mediu și lung
21	Dezvoltarea durabilă a patrimoniului cultural prin punerea în valoare a sitului arheologic Cetatea Veche	Orașul Sântana	2,000,000	Termen mediu și lung
22	Creșterea calității vieții în orașul Sântana prin investiții în regenerarea urbană a zonei istorice, oraș Sântana	Orașul Sântana	N/A	Termen mediu și lung
23	Program județean, multianual, de restaurare a monumentelor istorice și a clădirilor din zonele construite protejate în vederea dezvoltării infrastructurii culturale	UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad	10.000.000 / anual	Termen scurt, mediu și lung
24	Realizarea unei platforme de prezentare și promovare a lucrărilor de restaurare, reabilitare și punere în valoare a monumentelor istorice și implicarea cetățenilor în derularea proiectelor care vizează obiective culturale (poate fi inclusă în site-ul Consiliului Județean Arad)	UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad	200,000	Termen scurt și mediu
25	Sprijin tehnic/administrativ/financiar alocat administrațiilor publice locale pentru reabilitarea/restaurarea monumentelor istorice și a clădirilor din zonele istorice. Proiecte prioritare: UAT Lipova și Arad	UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
26	Acordarea de sprijin fiscal, tehnic și administrativ proprietarilor imobilelor monumente istorice aflate în stare avansată de degradare pentru realizarea de lucrări de punere în siguranță/restaurare.	UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad	3,000,000	Termen mediu și lung

	Proiect prioritar: bisericile din lemn, reședințele nobiliare			
27	Acordarea de sprijin tehnic și administrativ administrațiilor publice locale și proprietarilor clădirilor reprezentative pentru arhitectura vernaculară din județul Arad pentru realizarea de lucrări de restaurare/reabilitare. UAT prioritare: Vârfurile, Vărădia de Mureș, Săvârșin, Bârzava, Brazii, Gurahonț, Almaș, Dieci, Buteni, Dezna, Moneasa	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad, Complexul Muzeal Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt și mediu
28	Acordarea de sprijin fiscal, tehnic și administrativ administrațiilor publice locale pentru realizarea de lucrări de conservare, restaurare și valorificare a vestigiilor arheologice în corelare cu dezvoltarea unor activități culturale și turistice conexe (precum muzee în aer liber, centre de vizitare, centre de restaurare și cercetare, amenajări peisagistice cu rol de parcuri arheologice). Proiecte pilot: situl arheologic șanțul-Mare din Pecica, Fortificația din epoca bronzului de la Sântana	UAT-uri din județul Arad, Direcția Județeană de Cultură Arad, Complexul Muzeal Arad, Complexul Muzeal Arad	2,000,000	Termen mediu și lung
29	Sprijin tehnic acordat proprietarilor de monumente istorice pentru accesarea de fonduri nerambursabile europene sau de stat pentru restaurarea și reabilitarea clădirilor cu destinație socio-culturală	UAT-uri, Direcția Județeană de Cultură Arad	800,000	Termen mediu și lung
30	Restaurarea bazarului turcesc din orașul Lipova	Operatori privați, parteneriate public-privat	2,000,000	Termen mediu și lung
31	Acordarea de sprijin Comunității Evreilor din Arad pentru reabilitarea Sinagogii Ortodoxe din Arad	Comunitatea Evreilor din Arad, Ministerul Culturii		Termen mediu și lung
32	Restaurarea cuptoarelor de topit fier și includerea în circuitul turistic, inclusiv prin dezvoltarea de activități meșteșugărești conexe. Proiect	Complexul Muzeal Arad, Comuna Gurahonț	2,000,000	Termen mediu și lung

	pilot: cuptorul de topit fier de la Zimbru, comuna Gurahonț			
33	Amenajarea spațiului public pentru punerea în valoare a Monumentului Eroilor de la Păuliș	Județul Arad, Comuna Păuliș	500,000	Termen scurt și mediu
34	Restaurarea clădirilor din cadrul sitului arheologic Mănăstirea Bizere, amenajarea unui muzeu în aer liber, localitatea Frumușeni	Județul Arad, Complexul Muzeal Arad, Comuna Frumușeni	N/A	Termen mediu și lung
35	Restaurarea Bisericii voievodale din Hălmagiu	Județul Arad, Comuna Hălmagiu, Parohia ortodoxă	N/A	Termen scurt și mediu
36	Reabilitarea și dotarea Bibliotecii Orășenești Lipova	Orașul Lipova	3,000,000	Termen mediu și lung
37	Realizarea unui ansamblu de bune practici și ghid de reabilitare / consolidare / amenajare a monumentelor istorice și a clădirilor cu valoare arhitectural-ambientală ridicată astfel încât acestea să respecte identitatea locală, inclusiv prin identificarea unor posibili specialiști ce pot fi implicați și aceste intervenții	UAT-uri din județul Arad, asociații profesionale (OAR), ONG-uri de profil	200,000	Termen scurt și mediu
38	Proiect de valorificare a obiectivelor turistice și de patrimoniu de importanță deosebită prin amenajări de spațiu public (inserție mobilier urban, elemente de signalistică, iluminat arhitectural, etc.)	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad	2.000.000	Termen scurt și mediu
39	Realizarea unui regulament de protecție bisericilor de lemn din județul Arad, de management a modului de utilizare și a fluxurilor turistice și realizarea unui ghid de bune practici privind intervențiile asupra acestor clădiri	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, parohii	400,000	Termen scurt și mediu
D5.3 Transformarea Cetății Aradului în pol cultural și introducerea în circuitul cultural				
40	Reabilitarea cetății Aradului (Proiect integrat de restaurare a Cetății Aradului)	Municipiul Arad	76.625.500	Termen mediu și lung
41	Regenerarea și revitalizarea spațiului public din zona centrală a cetății Aradului	Municipiul Arad	36.325.250	Termen mediu și lung
42	Includerea municipiului Arad în Itinerarul cultural Reseau Art Nouveau	Municipiul Arad	N/A	Termen mediu și lung

43	Includerea Cetății Arad și a zonei istorice a municipiului Arad în Itinerarul cultural Via Habsburg	Municipiul Arad	N/A	Termen mediu și lung
44	Includerea cetății Arad în Itinerarul cultural Vauban	Municipiul Arad	N/A	Termen mediu și lung
45	Proiect integrat de reabilitare/revitalizare a spațiilor (publice) pietonale și verzi din cadrul Cetății Aradului	Municipiul Arad	50,000,000	Termen scurt, mediu și lung

6. Arad atractiv – pol cultural de interes național / internațional

D6.1 Promovarea județului Arad ca destinație culturală unică

1	Program de promovare a patrimoniului cultural arădean prin marcarea / amenajarea traseelor cultural-turistice și cicloturistice din municipiul Arad și din împrejurimi, precum și prin includerea acestuia în noi circuite turistice la nivel suprateritorial (spre exemplu, prin amenajarea unor trasee între municipiile Arad, Timișoara și Oradea)	Municipiile Arad, Timișoara și Oradea, Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1,200,000	Termen scurt, mediu și lung
2	Elaborarea unui plan de marketing a destinației cultural-turistice Arad	Municipiul Arad	144,000	Termen scurt, mediu și lung
3	Realizarea unei miniserii de video-uri cu tema redescoperirii județului care să ilustreze avantajele de a vizita Aradul și promovarea acestora online	Municipiul Arad, parteneri privați și ONG-uri	250,000	Termen scurt, mediu și lung
4	Organizarea de campanii tematice sau sezoniere pentru promovarea turismului cultural din județul Arad, în special dedicate polilor culturali din județul Arad	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1,000,000	Termen scurt, mediu și lung
5	Promovarea experiențelor culinare tradiționale și integrarea acestora în meniurile restaurantelor din județ pentru o experiență unică	Centrul Cultural Județean Arad, operatorii turistici, operatorii din industria HoReCa	N/A	Termen scurt, mediu și lung
6	Realizarea unui ghid cultural-turistic al județului Arad	Centrul Cultural Județean Arad, Județul Arad	500,000	Termen scurt și mediu

7	Implementarea unui sistem de tip city / county pass, care să ofere intrarea la un anumit număr de muzee, accesul la transportul public, biblioteci etc.	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, UAT-uri din județul Arad, instituții culturale	500,000	Termen scurt și mediu
8	Promovarea conceptului de city-break în județul Arad, sporirea vizibilității Aradului și a potențialului turistic pe plan național	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
9	Realizarea unor materiale de promovare a polilor culturali din județul Arad - hărți turistice, pliante, broșuri etc.	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, instituții culturale	150,000	Termen scurt și mediu
10	Constituirea unei platforme integrate de promovare, informare și servicii cultural-turistice, cu prezentare în cel puțin o limbă de circulație internațională	Municipiul Arad, CCI Arad, parteneri privați	250,000	Termen scurt și mediu
11	Instalarea de totem-uri informative și interactive în arealele cultural-turistice din județ	Județul Arad	250,000	Termen scurt și mediu
D6.2 Promovarea patrimoniului construit din județul Arad la nivel național și internațional prin includerea acestuia în circuite culturale tematice locale / regionale / internaționale				
12	Constituirea rutei cultural turistice de importanță regională - Ruta bisericilor de lemn din județul Arad. Traseu de bază: comunele Hășmaș, Hălmagiu, Brazii, Pleșcuța, Craiva, Petriș, Vârfurile, Bârzava, Vărădia De Mureș, Hălmăgel, Săvârșin	Județul Arad, UAT-uri, parohii	1,000,000	Termen scurt și mediu
13	Realizarea unui traseu cultural tematic al arhitecturii militare (cetăți fortificații) din județul Arad: Traseu de bază: Arad, Ineu, Lipova, Târnova, Dezna, Șiria, Șoimoș	UAT-uri din județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
14	Realizarea unui traseu cultural tematic al reședințelor nobiliare din județul Arad (castele, palate, conace). Traseu de baza: Castelul Teleki, Castelul Mocioni, Castelul Kövér-Appel, Castelul Cernovici, Castelul Solymosy, Castelul Konopi, Castelul Salbek, Castelul Purgly, Palatul Schulkovschy, castelul Bulci	UAT-uri din județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
15	Sprijinirea candidaturii Cetății Arad pentru obținerea Mărcii Patrimoniului European	Municipiul Arad, INP	N/A	Termen mediu și lung

16	Realizarea unui traseu tematic al arhitecturii Art Nouveau în județul Arad	UAT-uri din județul Arad, DJC Arad, INP	N/A	Termen mediu și lung
17	Includerea municipiului Arad în cadrul manifestațiilor dedicate Zilei Mondiale Art Nouveau	Municipiul Arad, INP, DJC Arad	N/A	Termen mediu și lung
18	Realizarea unui traseu ecumenic multiconfesional al bisericilor și mănăstirilor din județul Arad. Traseu de bază: municipiul Arad, Mănăstirea Sf. Maria - Radna, orașele Lipova, Nădlac și Pecica, comunele Hălmagiu, Frumușeni, Vinga, Zăbrani, Secusigiu și Șiria	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, parohii	N/A	Termen mediu și lung
19	Realizarea unui traseu cultural-turistic Drumul Sării (castelele de pe Valea Mureșului, Cetatea Șoimoș, Macea, Canalul Morilor sau Buteni)	Județul Arad, Centrul de Turism Arad, investitori privați, UAT-uri din județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
20	Realizarea unui traseu tematic etnografic al Țării Zarandului	UAT-uri din județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen mediu și lung
21	Realizarea unui traseu tematic etnografic al Țării Hălmagiului	UAT-uri din județul Arad, Complexul Muzeal Arad	N/A	Termen mediu și lung
22	Realizarea unui traseu cultural-istoric pe Valea Mureșului - Lipova - Săvârșin	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
23	Realizarea unui traseu al castelelor și conacelor de pe Valea Mureșului - posibil parteneriat public-privat	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
24	Realizarea unui traseu pentru biciclete în zona Pecica (legătură mănăstirile din zonă și situl arheologic de la Ziridava)	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
25	Realizarea unui traseu al Generalilor în Cetatea Aradului (conectat cu zona pietonală și monumentele importante din oraș)	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
26	Realizarea unui Circuit al Târgurilor și Piețelor din zona rurală (suprapus cu Drumul Vinului) care să includă Piața de la Pâncota, Piața de la Gurahonț și Piața de la Sântana	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
27	Introducerea bisericilor de lemn din Țara Hălmagiului într-un circuit cultural ecumenic și promovarea acestuia	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
28	Crearea circuitului ecumenic Lipova – Bizere – Maria Radna – Săvârșin	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu

29	Excursie tematică pe traseul Lunca Mureșului Mănăstirea Hodoș-Bodrog, Mănăstirea Bezdin, Pecica cu mai multe obiective: biserici, Muzeul digital, ferma de bivoli, Mănăstirea Bodrogu Vechi.	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
7. Arad performant – domeniu cultural administrat eficient și performant				
D7.1 Sprijinirea cooperării și a schimburilor culturale în euroregiunea DKMT a Banatului istoric.				
1	Actualizarea periodică a informațiilor cu privire la proiectele realizate în cadrul proiectului Banatul Istoric	Județul Arad, operatori culturali din Arad, operatori culturali din euroregiunea DKMT	N/A	Termen mediu și lung
2	Dezvoltarea traseelor culturale în euroregiunea DKMT - Banatul istoric	Județul Arad, operatori culturali din Arad, operatori culturali din euroregiunea DKMT	N/A	Termen mediu și lung
3	Promovarea traseelor culturale realizate în parteneriat în cadrul proiectului Banatul istoric	Județul Arad, operatori culturali din Arad, operatori culturali din euroregiunea DKMT	N/A	Termen mediu și lung
4	Organizarea unor întâlniri de schimb de experiență și proiecte în cadrul proiectului Banatul istoric cu alte țări membre sau cu alți parteneri la nivel internațional	Județul Arad, operatori culturali din Arad, operatori culturali din euroregiunea DKMT / internaționali	N/A	Termen mediu și lung
5	Dezvoltarea cooperării transfrontaliere în domeniul turismului, în cadrul Euro-Regiunii Dunăre, Mureș, Criș, Tisa	Județul Arad, operatori culturali din Arad, operatori culturali din euroregiunea DKMT	N/A	Termen mediu și lung
D7.2 Creșterea mobilității actorilor culturali din județul Arad				
6	Sprijin financiar pentru activitățile culturale cu participare internațională	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1.500.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
7	Programe anuale de schimb de experiență și know-how între operatori culturali / artiști etc.	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	500.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
8	Program de colaborare cu centrele culturale din Timișoara sau Oradea prin inițierea unor proiecte culturale comune sau în parteneriat	Județul Arad, Județul Timiș, Județul Oradea	N/A	Termen scurt, mediu și lung
D7.3 Creșterea capacității administrative de gestionare a dezvoltării sectorului cultural				
9	Proiect de creștere a accesului la cultura prin organizarea de programe de formare pentru operatorii culturali / autoritățile publice în tehnici de dezvoltare a publicului	Județul Arad/Centrul Cultural Județean Arad	594,000	Termen mediu și lung

10	Proiect de creștere a accesului la cultură prin organizarea de programe de formare pentru operatorii culturali / autoritățile publice în noi instrumente de management cultural	Județul Arad/Centrul Cultural Județean Arad	594,000	Termen mediu și lung
11	Program de instruire a directorilor de cămine / centre culturale pentru dezvoltarea unei agende culturale anuale / multianuale, corelată cu Agenda culturală a județului	Județul Arad/Centrul Cultural Județean Arad	150,000	Termen scurt, mediu și lung
D7.4 Sprijinirea actorilor din domeniile cultural-artistice				
12	Realizarea și promovarea periodică a unui catalog privind sursele disponibile de finanțare pentru actorii culturali	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad	50,000	Termen scurt și mediu
13	Constituirea unei platforme integrate de dialog și promovare în domeniul cultural (cartarea actorilor culturali arădeni, oportunități în domeniu, promovarea evenimentelor culturale etc.)	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, actori culturali	150,000	Termen scurt și mediu
14	Acordarea de burse de creație pentru artiștii locali	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	1,000,000	Termen mediu și lung
15	Organizarea unor grupuri de lucru periodice cu actori reprezentativi din sectoarele culturale și creative	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, actori culturali	N/A	Termen scurt, mediu și lung
16	Organizarea unor cursuri de formare în antreprenoriat creativ	Centrul Cultural Județean Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad, actori culturali	N/A	Termen mediu și lung
17	Dezvoltarea unui incubator pentru start-up uri creative	Centrul Cultural Județean Arad, Județul Arad, actori culturali	2,500,000	Termen mediu și lung
18	Realizarea unui hub creativ dedicat meșteșugarilor, artiștilor, producătorilor și tinerelor talente, inclusiv pentru crearea de produse tradiționale arădene	Județul Arad	10,000,000	Termen mediu și lung
19	Program anual de sprijinirea actului cultural prin Agenda Culturală a finanțărilor nerambursabile	Județul Arad	2,500,000	Termen scurt și mediu
20	Sprijin pentru stimularea parteneriatelor între actorii din domeniul cultural - turism - universitar (ex. workshop-uri sau evenimente culturale realizate în parteneriat cu Liceul de Artă și posibilitatea	Județul Arad, unități de cazare, actori privați din turism, instituții culturale	N/A	Termen mediu și lung

	de cazare pe o durată mai lungă în zonă sau într-un conac)			
21	Punerea la dispoziție a spațiilor instituțiilor publice pentru exprimare creativă / expoziții pentru artiști amatori sau independenți	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad, alte instituții publice	N/A	Termen mediu și lung
22	Program anual de finanțare a unor proiecte realizate în parteneriat între actorii culturali din sectorul public, sectorul privat și mediul independent	Municipiul Arad, Centrul Municipal de Cultură Arad	1.500.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
23	Dezvoltarea unor alternative de finanțare (burse) pentru participarea la proiecte naționale / internaționale	Centrul Municipal de Cultură Arad, Centrul Cultural Județean Arad, Județul Arad	1.500.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
24	Scutiri fiscale pentru operatorii economici și persoane fizice care sprijină actul cultural (sponsorizări, donații, chirii preferențiale)	Județul Arad, Centrul Cultural Județean Arad	N/A	Termen scurt, mediu și lung
25	Măsuri de profesionalizare a fundraisingului și sprijinirea prin fundraising a activităților culturale	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
26	Sprijin pentru organizarea de evenimente, festivaluri, expoziții, târguri de talie internațională care sporesc vizibilitatea națională și internațională a județului în plan cultural	Județul Arad	N/A	Termen mediu și lung
27	Sustinerea evenimentelor/ workshop-uri privind promovarea micilor întreprinzători și produsele acestora	Județul Arad	N/A	Termen scurt și mediu
28	Program anual de acordare de granturi de sprijin pentru cheltuieli de funcționare pentru actorii din sectorul cultural independent	Județul Arad	1,000,000	Termen mediu și lung
29	Sprijin financiar (burse) pentru debut literar	Județul Arad	100.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
30	Sprijin financiar (nerambursabil) pentru programul minimal al operatorilor culturali de interes public (altele decât instituțiile publice de cultură)	Județul Arad	100.000 / an	Termen scurt, mediu și lung
30	Acordarea instituțiilor publice de cultură care cooperează cu ONG-uri culturale și artiști independenți o finanțare suplimentară	Județul Arad, instituții culturale publice, ONG-uri, artiști independenți	500.000 / an	Termen scurt, mediu și lung

32	Acordarea de reduceri pe impozitul de proprietate din chirii pentru operatorii economici și pentru persoanele fizice care oferă spații (clădiri și terenuri) pentru operatori culturali și act cultural	Județul Arad, instituții culturale publice, ONG-uri, artiști independenți	N/A	Termen scurt, mediu și lung
33	Program de schimb de experiență pentru specialiștii în domeniul protecției patrimoniului cultural și reprezentanții administrațiilor publice județene și locale, realizat în parteneriat cu instituții și asociații internaționale și naționale de profil	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, ONG-uri, mediul privat, Ministerul Culturii	1,500,000	Termen mediu și lung
3	Dezvoltarea unui program de perfecționare în domeniul protecției patrimoniului cultural (inclusiv modalități de integrare a eco-tehnologiilor și reducerea consumului de energie în proiectele de reabilitare/restaurare a patrimoniului cultural) pentru specialiștii în domeniu (arhitecți, ingineri, meșteri etc), realizat în parteneriat cu mediul academic și instituțiile culturale	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, ONG-uri, mediul privat, Ministerul Culturii, instituții de învățământ de profil	2,000,000	Termen mediu și lung
35	Acordarea de sprijin pentru înființarea unor asociații ale meșteșugarilor locali în domeniul protecției patrimoniului	Județul Arad, UAT-uri din județul Arad, ONG-uri, mediul privat	700,000	Termen scurt, mediu și lung

13. Indicatori

Strategia Culturală a Județului Arad pentru perioada 2021-2027 include o componentă de evaluare a impactului pe termen mediu și lung, în contextul implementării direcțiilor propuse și a politicilor publice prezentate anterior.

Evaluarea impactului strategiei culturale pentru următorii ani la nivelul județului se realizează pe baza unei grile cadru de indicatori. În formularea indicatorilor s-a ținut cont de recomandările adresate autorităților publice locale în cadrul Indicatorilor Tematici pentru Cultură din cadrul Agendei 2030.

Urmărirea indicatorilor presupune colectarea anuală de date, completată de evaluări periodice mai substanțiale pentru acei indicatori care presupun măsurarea percepției sau satisfacției cu privire la anumite aspecte ale vieții culturale arădene. Procedurile și indicatorii de evaluare vor surprinde particularitățile județului Arad și specificitatea strategiei culturale în perioada 2021-2027.

Abordarea indicatorilor are la bază o viziune transversală a rolului culturii pentru dezvoltare și sunt puse în valoare elemente de economie, turism, mediu natural și construit, patrimoniu, bună guvernare, societate și multiculturalitate.

Pe baza acestora, pentru o monitorizare mai detaliată a sectorului cultural, lista indicatorilor de monitorizare poate viza următoarele aspecte:

Accesul și consumul cultural în Arad

- Numărul de participanți la reprezentații artistice în Arad / 1000 locuitori;
- Numărul de evenimente și proiecte culturale realizate în Arad / 1000 locuitori;
- Numărul operatorilor în cultură care implementează proiecte în județul Arad;
- Numărul de angajați în sectorul cultural;
- Gradul de utilizare a dotărilor și amenajărilor cu scopul de a facilita accesul persoanelor la actul cultural;
- Satisfacția participanților cu privire la serviciile culturale.

Libertate artistică

- Numărul de expoziții cultural-artistice realizate;
- Accesul la spații alternative de realizare a actului cultural;
- Numărul artiștilor independenți din Arad;
- Numărul de artiști cu formare profesională în sectorul cultural.

Infrastructură culturală nouă sau reabilitată

- Numărul de dotări culturale amenajate / reamenajate în zonele rurale și urbane mici din județul Arad;
- Gradul de utilizare a sălilor de spectacole sau concerte din orașele din județul Arad;

- Gradul de utilizare a centrelor sau căminelor culturale din zonele rurale și urbane mici din județul Arad.

Patrimoniul cultural construit

- Percepția arădenilor asupra imaginii de ansamblu (peisajul cultural) a județului;
- Percepția turiștilor asupra imaginii de ansamblu (peisajul cultural) a județului.

Percepția municipiului Arad în mass-media

- Aprecierea atractivității Aradului ca destinație culturală în presa locală, națională și internațională;
- Numărul de articole dedicate evenimentelor culturale din județul Arad în presa locală, națională și internațională;
- Numărul de vizitatori unici pe site-ul de promovare;
- Numărul de articole / eveniment;
- Numărul de reclame / sponsorizări pe site-uri de promovare Facebook, Instagram, Tiktok despre evenimentele culturale sau destinația culturală Arad;
- Numărul de postări de promovare a identității culturale pe site-uri de promovare Facebook, Instagram sau Tiktok.

Guvernare culturală

- Bugetul operatorilor culturali;
- Cifra de afaceri a sectorului industriilor creative din total cifră de afaceri;
- Participarea la activități culturale în spațiul public;
- Valoarea investițiilor în patrimoniul construit al localității / județului (% investiție publică în patrimoniul construit al i Aradului și % investiție privată în patrimoniul construit al Aradului);
- Aprecierea operatorilor culturali asupra consultării și implicării în procesul decizional în domeniul cultural;
- Aprecierea operatorilor turistici asupra consultării și implicării în procesul de promovare a ofertei turistice a județului.

Cultura reprezintă astfel un pilon al dezvoltării durabile și trebuie tratată cu atenție în documentele programatice și măsurile de dezvoltare urbană și teritorială. Astfel, abordarea indicatorilor are la bază o viziune transversală a rolului culturii pentru dezvoltare și sunt puse în valoare elemente de economie, turism, mediu natural și construit, bună guvernare, societate, educație, tineret, incluziune, participare și multiculturalitate.

O selecție a indicatorilor de progres care să evalueze succesul prezentei strategii este prezentat în secțiunea privind *Activitățile de monitorizare și evaluare*.

14. Implicații bugetare – despre evoluția cheltuielilor publice în cultură și programele de finanțare nerambursabilă

Această secțiune oferă o imagine de ansamblu asupra necesarului de resurse financiare, la nivel local și județean, în perioada 2021 – 2027, pentru susținerea viziunii de dezvoltare a județului și îndeplinirea obiectivelor propuse, din punct de vedere cultural. Prezenta strategie culturală, prin proiectele culturale propuse, identifică principalele priorități de dezvoltare în domeniul culturii, la nivel județean, priorități ce trebuie corelate atât cu capacitatea financiară existentă la nivelul UAT-urilor de pe teritoriul județului, dar și cu un efort de a accesa noi surse de finanțare necesare.

De asemenea, materializarea viziunii de dezvoltare se poate realiza doar cu creșterea graduală a finanțării publice și menținerea unei ponderi ridicate a acestui tip de finanțare. Realitățile economice și sociale de la nivelul societății românești, în special în ceea ce privește consumul relativ redus de cultură, dar și nivelurile de educație și de trai precare din unele regiuni ale țării, care influențează negativ acest tip de consum, întăresc rolul instituțiilor statului în ceea ce privește finanțarea sectorului cultural, inclusiv în vederea creșterii accesului la cultură și a asigurării accesului egal la cultură pentru toți cetățenii. Spre exemplu, conform Barometrului de consum cultural 2019¹⁴⁰, mersul la teatru și mersul la muzee au fiecare o pondere de 5% din totalul practicilor de timp liber în România, în timp ce primele locuri sunt ocupate de mersul la mall (47%) și mersul la restaurant (37%).

Studiul Culture Statistics¹⁴¹ publicat de Eurostat în anul 2019 plasează România pe ultimele locuri în ceea ce privește cheltuielile la nivelul gospodăriilor pentru activități și servicii culturale, cu o pondere de sub 1% din totalul cheltuielilor unei gospodării, mult sub cea mai bine clasată țară, Suedia (5%) și sub media europeană de 3%. Situația este un pic mai bună atunci când ne referim cheltuielile publice ale guvernelor țărilor membre UE, dedicate culturii. Același studiu arată că media UE este de 1% din totalul cheltuielilor și plasează România puțin sub jumătatea clasamentului, sub țări precum Ungaria, Letonia și Estonia, care ocupă primele locuri și înaintea unor țări ca Finlanda, Germania, Luxemburg. Aceasta poziționare a României în zona mediei UE în ceea ce privește cheltuielile publice pentru cultură, înaintea unor țări mai dezvoltate din punct de vedere economic, nu arată în mod necesar că finanțarea din fonduri publice a culturii este mai slabă în țările aflate pe sub România, ci că ponderea cheltuielilor din alte surse decât cele publice este posibil să fie mai mare.

De asemenea, calitatea României de membru al Uniunii Europene impune păstrarea complementarității dintre politica culturală națională și activitatea Uniunii Europene în domeniul

¹⁴⁰ <https://www.culturadata.ro/barometrul-de-consum-cultural-2019-experienta-si-practicile-culturale-de-timp-liber/>

¹⁴¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b>

culturii. Noile programe de finanțare ale Uniunii Europene dedicate sectorului culturii vin cu creșteri bugetare semnificative pentru următoare perioadă. Astfel, pentru programul Europa Creativă 2021 – 2027, cel mai ambițios program al Comisiei Europene, se alocă un buget de 2.44 miliarde de Euro, bugetul alocat pentru această perioadă fiind cu 67% mai mare decât bugetul pentru perioada 2014 – 2020, când fondurile alocate însumau 1.46 miliarde Euro. Un alt program al UE dedicat cercetării și inovării, care include și un cluster de Cultură, Creativitate și societate incluzivă, propune pentru perioada 2021 – 2027 un buget total de 95,5 miliarde Euro, cu 30% mai mare față de bugetul perioadei precedente.

Propunerile prezentate în această secțiune sunt fundamentate pe analiza evoluției finanțărilor publice ale sectorului cultural realizată în capitolele precedente și a nevoilor de dezvoltare a județului, din punct de vedere cultural, pentru perioada 2021 – 2027.

Evoluția investițiilor publice în sectorul cultural din județul Arad a prezentat, în ultimii ani, o tendință crescătoare, ca răspuns la nevoia de a sprijini numărul tot mai mare de artiști și inițiative emergente. În anul 2020, cheltuielile destinate sectorului culturii au fost mai mici cu 6% față de anul precedent, cel mai probabil scăderea fiind determinată de reducerea sau sistarea activității organizațiilor din sectorul culturii, în perioada de carantină impusă de către autorități ca răspuns la pandemia de COVID – 19. În ultimii 5 ani, ponderea cheltuielilor publice anuale pentru Cultura, recreere și religie, în județul Arad, a fost de 2,5%/an. Din totalul cheltuielilor destinate culturii în județul Arad, 54,23% au reprezentat cheltuieli alocate municipiului Arad. De asemenea, la nivelul județului, cheltuielile destinate culturii au reprezentat 9,89% din cheltuielile totale în anul 2020, poziționând județul Arad pe locul 7 la nivel național și pe locul al doilea în regiunea Vest, după județul Timiș.

Tabel 5: Primele 10 județe din România după ponderea cheltuielilor destinate culturii, din total cheltuieli, în 2020

Județ	Total cheltuieli 2020	Cheltuielile anuale pentru cultură 2020	% din cheltuielile totale pentru cultură la nivel județean
Mun. București	10,451,702,563	1,291,368,578	12.36%
Argeș	1,748,797,840	192,344,407	11.00%
Covasna	677,058,925	72,424,392	10.70%
Timiș	2,484,546,460	261,319,423	10.52%
Bihor	2,087,456,632	213,309,821	10.22%
Sibiu	1,596,083,554	159,741,691	10.01%
Arad	1,598,788,063	158,186,146	9.89%
Dolj	1,812,378,543	178,657,937	9.86%
Harghita	1,039,789,262	100,987,066	9.71%
Mureș	1,789,298,143	172,867,044	9.66%

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

De asemenea, județul Arad se situează peste media națională în ceea ce privește ponderea cheltuielilor destinate culturii în anul 2020, aceasta fiind de 8,79%.

Comparativ cu celelalte județe Aradul se situează în primul sfert al clasamentului și între primele 10 județe din punct de vedere al procentului cheltuielilor pentru cultură, din total cheltuieli

Așa cum reiese din analiza cheltuielilor destinate culturii, la nivel național, chiar dacă valoarea absolută a cheltuielilor destinate sectorului Cultură, recreere și religie, din fondurile publice, a crescut de la un an la altul în ultimii 5 ani, faptul că județul Arad a păstrat o pondere aproape constantă (2,5%/an) din totalul cheltuielilor dedicate culturii, la nivel național, demonstrează ca județul a rămas în aceeași zonă a clasamentului din punct de vedere al importanței ca pol cultural la nivel național, situându-se pe locul 14, în urma unor județe precum Sibiu, Ilfov sau Brașov.

Tabel 6: Ponderea cheltuielilor publice dedicate culturii, pe județe, din total cheltuieli la nivel național în 2020

Poziție	Județ	Cheltuielile anuale pentru cultură 2020	% din cheltuielile totale pentru cultură la nivel național
1.	Mun. București	1,291,368,578	20.34%
2.	Timiș	261,319,423	4.12%
3.	Cluj	233,392,702	3.68%
4.	Iași	224,671,902	3.54%
5.	Bihor	213,309,821	3.36%
6.	Argeș	192,344,407	3.03%
7.	Constanța	190,799,310	3.00%
8.	Prahova	188,403,387	2.97%
9.	Dolj	178,657,937	2.81%
10.	Mureș	172,867,044	2.72%
11.	Brașov	172,633,717	2.72%
12.	Ilfov	170,485,662	2.68%
13.	Sibiu	159,741,691	2.52%
14.	Arad	158,186,146	2.49%
15.	Suceava	150,827,841	2.38%
16.	Galați	142,370,402	2.24%
17.	Maramureș	131,458,101	2.07%
18.	Hunedoara	128,484,755	2.02%
19.	Bacău	118,483,269	1.87%
20.	Bistrița - Năsăud	113,774,646	1.79%
21.	Neamț	110,727,686	1.74%
22.	Dâmbovița	101,386,516	1.60%
23.	Harghita	100,987,066	1.59%

24.	Vâlcea	99,452,839	1.57%
25.	Satu Mare	97,509,929	1.54%
26.	Alba	97,185,893	1.53%
27.	Buzău	94,533,437	1.49%
28.	Gorj	88,658,204	1.40%
29.	Caraș - Severin	85,489,826	1.35%
30.	Brăila	84,298,284	1.33%
31.	Botoșani	84,144,018	1.33%
32.	Vrancea	78,941,274	1.24%
33.	Olt	77,341,195	1.22%
34.	Vaslui	76,620,638	1.21%
35.	Covasna	72,424,392	1.14%
36.	Sălaj	67,074,750	1.06%
37.	Mehedinți	65,936,335	1.04%
38.	Tulcea	64,092,113	1.01%
39.	Ialomița	61,758,745	0.97%
40.	Teleorman	57,489,151	0.91%
41.	Călărași	56,418,320	0.89%
42.	Giurgiu	34,148,572	0.54%

Sursă: Ministerul dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației

Conform viziunii de dezvoltare din punct de vedere cultural, județul Arad reprezintă în anul 2027 unul dintre cele mai atractive și primitoare județe din România, fiind recunoscut pentru diversitatea evenimentelor culturale, precum și pentru viața culturală activă atât din mediul urban, cât și din mediul rural. Alături de județe precum Timiș, județul Arad contribuie la consolidarea identității culturale pe plan regional și devine un exemplu pentru alte județe în ceea ce privește utilizarea culturii ca mecanism de activare a întregului județ, într-un mod eficient pentru comunitate și pentru turiștii curioși să descopere și să trăiască într-un județ dinamic.

Pentru ca obiectivele prezentei strategii să poată fi susținute și îndeplinite, este necesar ca până în anul 2027 finanțarea sectorului culturii să crească, atât prin creșterea graduală a alocării financiare de la bugetele locale și bugetul județean, dar și prin accesarea de noi surse de finanțare, în special din sectorul privat și finanțări europene nerambursabile.

În ceea ce privește cheltuielile din fonduri publice pentru susținerea culturii la nivel județean în perioada 2021-2027 este necesară o politică susținută de investiții din partea municipalității.

Surse posibile de finanțare

Pentru finanțarea proiectelor propuse în cadrul Strategiei culturale a județului Arad pentru perioada 2021-2027, au fost identificate o serie de surse de finanțare posibile, după cum urmează:

Finanțări publice de la bugetul local și județean:

- Bugetul județean
- Bugetul local

Finanțări naționale:

Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR)

- Pilonul IV. Coeziunea socială și teritorială, Componenta C11 - Turism și cultură

Programul Operațional Regional (POR)

- Prioritatea 6. O regiune educată și atractivă
- Prioritatea 7. O regiune pentru cetățeni

Ministerul Culturii

- Programul CultIn
- Programul Acces
- Programul pentru proiecte culturale prioritare
- Programul pentru nevoi culturale de urgență
- Finanțarea revistelor și publicațiilor culturale
- Programul de investiții în domeniul culturii
- Ziua culturii naționale
- Programul național de finanțare a cercetării arheologice sistematice
- Tabere de creație plastică
- Timbrul Monumentelor Istorice (TMI)
- Programul național de restaurare a monumentelor istorice (PNR)
- Programul Antreprenariat cultural, patrimoniu cultural și schimb cultural (CULTURA)

Administrația Fondului Cultural Național (AFCN)

Centrul Național al Cinematografiei (CNC)

Finanțări private:

- Fonduri private, fonduri proprii ale furnizorilor, investitori privați.

Finanțări europene:

- Programul Europa Creativa 2021 – 2027
- Programul Orizont Europa 2021 – 2027
- Granturile SEE și Norvegiene - Programul Antreprenariat cultural, patrimoniu cultural și schimb cultural (CULTURA)

Investiții private în domeniul culturii

Economia finanțării mixte a artei și culturii este percepută, în general, drept un model de sustenabilitate financiară. Diversificarea surselor de finanțare ar putea oferi noi perspective pentru sustenabilitatea activităților din sectorul cultural. Finanțarea mixtă presupune accesarea mai multor surse diferite de finanțare destinate activităților culturale, precum: sprijin public, sprijin privat, finanțare din venituri realizate.

Pentru diversificarea surselor de finanțare a culturii, în vederea asigurării fondurilor suplimentare necesare care să completeze fondurile publice, sunt necesare stimularea parteneriatului public-privat în domeniul culturii și stimularea formării sectorului cultural privat. Conceptul „investiții private” include orice investiție, donație sau cheltuieli în domeniul culturii, efectuate de persoane individuale, întreprinderi sau organizații care nu aparțin domeniului public.

Tipuri de investiții private în domeniul culturii utilizate cel mai frecvent:

- Investiții directe și de capital: acest tip de sprijin financiar are ca principal obiectiv profitul și realizarea de venituri.
- Donațiile: suport financiar sub formă de „dar” fără a presupune obligații contractuale.
- Sponsorizarea: suport financiar acordat de către o companie unei activități culturale, cu scopul obținerii unui avantaj. De regula, avantajul este promovarea, prin diverse mijloace, a companiei care oferă suportul financiar.
- Patronajul (mecenatul): asistență financiară materială oferită de către o companie sau o persoana fizică pentru realizarea unei activități în sectorul cultural. În general, motivele patronilor sunt în concordanță cu valorile actului cultural.
- Venituri realizate: venituri generate din vânzarea de bilete, taxe de intrare, vânzarea de bunuri.

Conform unui raport¹⁴² al Comisiei pentru educație și cultură a Parlamentului European, au fost identificate, la nivelul țărilor membre UE, cele mai importante mecanisme și măsuri utilizate pentru stimularea investițiilor private în cultură.

- Stimulente fiscale pentru consumul de cultură, sub forma reducerilor de TVA.
- Facilități fiscale sub formă de scutire de taxe, în vederea stimulării sponsorizărilor. În anumite situații, este posibil ca scutirile de taxe aplicate agenților economici care sponsorizează domeniul culturii să nu contribuie în mod eficient la creșterea numărului de sponsori, o măsură mai eficientă fiind aceea a scutirilor sau reducerii impozitului pe profit aplicate investițiilor pe termen lung în sectorul cultural.
- Parteneriatul public – privat între instituțiile statului din domeniul culturii și operatori economici privați, în vederea furnizării de servicii culturale.

142

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/cult/dv/esstudyencourprivinv/esstudyencourprivinvro.pdf

- Legislația procentuală (filantropia procentuală) prin care contribuabilii decid ca un anumit procent din impozitul pe venit să fie alocat unui anumit ONG.
- Donațiile individuale sau corporative.
- Fondurile echivalente sau granturile echivalente. Cerința sau condiția prin care o donație privată să fie echivalată cu o sumă proporțională cu valoarea donației, provenită din fonduri publice.
- Utilizarea de cupoane echivalente cu o sumă fixă care poate fi utilizată doar într-un scop bine definit.
- Scheme de împrumut bancar cu dobândă preferențială acordată activităților culturale.
- Finanțarea colectivă solidară de tip Crowdfunding.

În timp ce susținerea financiară a sectorului culturii de către sectorul economic privat ar putea reprezenta o soluție prin care resursele financiare necesare să fie asigurate, percepția generală este că acest tip de finanțare poate genera anumite provocări de ordin moral. Cultura și actul artistic sunt caracterizate prin exprimarea libertății de expresie și creativitate, iar atunci când afacerile și cerințele economice au un impact prea mare asupra culturii, creativitatea și libera exprimare ar putea fi limitate.

Impactul factorilor economici asupra libertății de creație poate fi diminuat prin diversificarea surselor de finanțare, asigurând un mix de resurse care poate să atenueze riscurile, astfel încât performanța pozitivă rezultată dintr-o sursă de finanțare să neutralizeze caracteristicile negative ale altei surse. Un astfel de mix este cel asigurat prin fonduri publice și fonduri private.

15. Implicații legislative

În implementarea unei strategii de dezvoltare în domeniul cultural, trebuie avute în vedere și o serie de bariere administrative și inflexibilități impuse de legislația în vigoare, de care se lovesc administrația publică și organizațiile culturale publice și private, aceste obstacolele impuse de legislație intervenind inclusiv în procesul de adaptare la noi fenomene și tendințe actuale (digitizare, dezvoltarea industriilor creative, implicarea comunităților locale în fundamentarea și implementarea proiectelor, adaptarea la schimbări climatice, tranziție verde etc.).

În funcție de statutul juridic, organizațiile culturale sunt structurate și funcționează diferit, având nevoi distincte și cerând pârguri și instrumente specifice de implementare a proiectelor și strategiilor dezvoltate. În ultimii ani, s-a constatat faptul că există o diferență între modul de gestionare a sectorului public comparativ cu sectorul independent, lucru cauzat în parte dintr-o lipsă de dialog și de cunoaștere a problemelor exacte cu care se confruntă fiecare dintre acestea. Cele două sectoare sunt însă la fel importante și complementare – au roluri distincte și necesită într-o bună măsură instrumente diferite de sprijin din partea autorităților publice.

Conform Analizei cadrului normativ relevant pentru domeniul culturii – Sinteză¹⁴³, principalele acte normative care guvernează domeniul culturii sunt legile (organice sau ordinare) și ordonanțele de Guvern (simple sau de urgență). Cu toate acestea, se observă faptul că din punct de vedere legislativ, o serie de acte normative care alcătuiesc cadrul normativ existent pentru domeniul culturii, prezintă o serie de probleme care necesită atenție și îmbunătățiri legislative¹⁴⁴:

- *[...] Cultura și toate activitățile cu caracter creativ sau de preservare a creației, prin care entitățile cu rol activ în domeniul culturii asigură accesul la cultură, nu se încadrează în noțiunea de serviciu public pentru că nu beneficiază de o cerere constantă și nici nu acoperă o nevoie identificabilă la nivel național sau local. Cultura este un domeniu producător de bunuri culturale, care își generează propria cerere prin crearea de orizonturi de așteptare estetică, pentru fiecare formă de expresie. Consumul acestor forme, care se diversifică și se auto-generează permanent, sunt în principiu condiționate de un tip de educație acoperită tot în interiorul domeniului cultural [...].*
- *Legea nr. 53/2003 – Codul muncii, republicată, nu distinge natura specială a ocupațiilor și condițiilor pentru activitățile culturale sau pentru cele de preservare a memoriei culturale, avansarea pe funcții condiționate de vechimea în muncă, precum și normarea pe timp de lucru, fiind complet incompatibilă cu formularea și dezvoltarea domeniului cultural [...].*
- *Legea cadru nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice - nu ține cont de specificul profesiilor sau gradul de profesionalizare necesar. În plus, se constată existența unor mari și nefirești discrepanțe între salarizarea personalului instituțiilor aflate în subordonare centrală față de cele aflate în subordonare locală, fără nicio motivare sau precizare legală [...].*

Domeniile și temele prioritare care au nevoie de **ÎMBUNĂTĂȚIREA, ACTUALIZAREA ȘI ADAPTAREA CADRULUI LEGISLATIV** conform Analizei funcționale a sectorului cultural din cadrul proiectului „Viziune Strategică și Coerentă pentru Sectorul Cultural” sunt¹⁴⁵:

BIBLIOTECI:

Necesitatea redefinirii rolului bibliotecilor pentru societatea românească și a rolului pe care îl au la ridicarea nivelului de trai al cetățeanului prin oferirea de acces gratuit, nediscriminatoriu la informare, instruire, socializare și recreere; a introducerii de noi categorii: bibliotecile digitale, 22 ce determină și reglementarea unor excepții în favoarea bibliotecilor în cuprinsul Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe 23, în privința drepturilor patrimoniale de autor privind reproducerea ori împrumutul operei, ori instituirea unui plafon minimal pentru finanțarea bibliotecilor în funcție de comunitatea locală deservită 24, de facilitățile pe care le oferă, pe baza unui set de

¹⁴³ https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2022/03/3.-Sinteza_cadrul-normativ_28.02.2022.pdf

¹⁴⁴ https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2022/03/3.-Sinteza_cadrul-normativ_28.02.2022.pdf

¹⁴⁵ https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2022/03/3.-Sinteza_cadrul-normativ_28.02.2022.pdf

indicatori de performanță și posibilitatea de alocare a unui buget multianual pentru investiții în biblioteci.

De asemenea, în pofida existenței unor mențiuni exprese în cuprinsul Anexei nr. 1 a Legii nr. 334/2002, republicată cu privire la numărul specialiștilor obligatoriu necesar, raportat la mărimea comunităților, precum și a mărimii colecției de carte, acest domeniu de activitate a fost afectat de reducerile de personal stabilite prin diverse inițiative legislative adoptate după anul 2009, pe fondul crizei bugetare și al omisiunii reglementării unor sancțiuni pentru nerespectarea acestora.

MUZEE:

Legea nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice, republicată – această lege sectorială are ca punct de referință sistemul instituțional care asigură oferta publică de servicii în domeniu, iar nu activitatea în sine, Legea fiind dedicată, în principal, instituțiilor publice de cultură; legea nu cuprinde dispoziții speciale privind înființarea, organizarea și funcționarea muzeelor și colecțiilor publice aflate în proprietate privată, cu excepția celor privind obligativitatea avizului favorabil al Comisiei Naționale a Muzeelor și Colecțiilor Publice la înființarea acestora și, respectiv, al acreditării acestora, prin ordin al Ministerului Culturii.

Se menționează astfel că nu a existat o preocupare a legiuitorului pentru definirea corectă a colecției publice ori pentru stabilirea unei legături directe a instituției muzeale prin raportare la publicul beneficiar, la un tip specific de organizare, la numărul minim sau maxim de specialiști din aparatul propriu corelativ cu mărimea colecției sau cu numărul ori întinderea spațiilor de vizitare.

S-a argumentat astfel nevoia de a fi inclusă în legea sectorială recunoașterea explicită a rolului entităților private (muzee, colecții) care activează în acest domeniu, de creatori de oferte culturale și instituirea unui minim de reguli de organizare și funcționare a acestora, precum și inserarea unei secțiuni explicite în care să se stipuleze obligațiile muzeului/colecției față de comunitățile de beneficiari sau publicul consumator [...].

INSTITUȚII DE SPECTACOLE ȘI CONCERTS:

Printre cele mai importante probleme identificate în ceea ce privește acest domeniu, se punctează inexistența unor garanții legale privind impulsionearea sectorului privat ce acționează în domeniu, în lipsa unor criterii transparente de distribuire către aceștia a sumelor încasate de către uniunile de creație din colectarea timbrului teatral, muzical sau folcloric în baza Legii nr. 35/1994, ceea ce creează oportunitatea unei discuții în spațiul public pentru dezbaterea și supunerea spre aprobare a unor inițiative legislative menite să asigure reducerea nivelului de taxare a veniturilor nete obținute din comercializarea билетelor de intrare la evenimentele culturale, generat în prezent de: valoarea timbrului cultural, valoarea taxelor datorate bugetelor locale (în special, a impozitului pe spectacole, reglementat la art. 454 lit. f, respectiv art. 480 și urm. din Codul fiscal), valoarea timbrului monumentelor istorice, valoarea taxei pentru Crucea Roșie.

O altă problemă identificată este și absența unor inițiative legislative menite să asigure reglementarea statutului „artistului”, „artist independent” sau a „lucrătorului cultural”, având în

vedere interesul constant menținut la nivelul Uniunii Europene, România nefiind încă interesată de implementarea Recomandării UNESCO privind Statutul Artistului din anul 1980 sau a Rezoluției Parlamentului European din 07.06.2007 privind Statutul social al artiștilor.

În final, se constată lipsa unor programe de formare și educație profesională pentru personalul tehnic (sunetiști, luminiști, tehnicieni) din acest sector, alături de lipsa unor standarde bine definite privind conceptul de producție tehnică în domeniul artelor.

AȘEZĂMINTE CULTURALE:

În ceea ce privește așezămintele culturale, adoptarea O.U.G. nr. 118/2006 a marcat un regres important în această direcție, rolul exponențial al Ministerului Culturii, prin serviciile sale deconcentrate, fiind sensibil diminuat pe fondul recunoașterii exprese a obligativității existenței, la nivelul fiecărui județ, a unui singur așezământ cultural, instituție publică, în subordinea consiliului județean, care poate sprijini metodologic activitatea așezămintelor culturale la nivel comunal (art. 8), ceea ce limitează orice tentativă a organului de specialitate al administrației publice centrale de a se implica strategic și metodologic în decizia autorităților locale, de a își îndeplini misiunea de principal coordonator al activităților de elaborare și de implementare de strategii sectoriale precum și de politici publice pentru diferitele sub-sectoare sau activități cu relevanță pentru propriile domenii.

Practica existentă relevă necesitatea reînființării unei instituții publice distincte care să preia rolul de coordonator metodologic a activității așezămintelor culturale în domeniul patrimoniului cultural imaterial, inclusiv în privința conservării, cercetării, punerii în valoare a meșteșugurilor, obiceiurilor și tradițiilor, respectiv a tuturor entităților de drept public sau de drept privat, cu sau fără personalitate juridică, cu activitate în domeniu și de a compensa multitudinea sarcinilor, dar și eforturile depuse până în prezent [...].

CARTE ȘI PRESĂ:

Actualul cadru legislativ nu cuprinde o reglementare consacrată sistemului de formare și perfecționare a personalului care activează în cadrul editurilor sau al librăriilor, după cum nomenclatorul profesiilor din România nu cuprinde profesii/funcții care ar putea să se regăsească în structura organizațională a acestora.

Instituirea tichetului cultural prin adoptarea adoptat Legii nr. 165/2018 destinat pentru susținerea sectorului artelor spectacolului, al cărții, al audiovizualului, al încurajării activităților culturale, nu beneficiază încă de Norme metodologice de aplicare. Reprezentanții presei scrise și online au formulat și alte propuneri de reformare a actualului cadru de reglementare:

- O nouă inițiativă legislativă menită să încurajeze donația, mecenatul ori sponsorizarea în domeniul culturii, diferită de ceea ce oferă în prezent prevederile Legii nr. 32/1994 privind sponsorizarea, cu modificările și completările ulterioare sau ale Legii bibliotecilor nr. 334/2002, republicată, cu modificările și completările ulterioare;*

- *Încurajarea promovării artei românești în edițiile online ale publicațiilor culturale, prin modificarea actualului cadru de reglementare (Legea nr. 136/2015 pentru finanțarea revistelor de cultură reprezentative din România), fiind insuficient sprijinul financiar nerambursabil acordat în prezent de AFCN [...].*

ARTE VIZUALE:

În domeniul artelor vizuale, nu există acte normative cu caracter special. S-a argumentat astfel nevoia identificării unor soluții legale, cum ar fi:

- *reglementarea parteneriatului public-privat în cultură – în scopul redării unor spații/imobile publice abandonate, neutilizate către artiștii plastici, destinate asigurării spațiilor de creație ori rezidențelor artistice [...];*
- *recunoașterea statului și profesiilor corelative aflate în mod paradoxal în plină dezvoltare;*
- *inițierea unui program de granturi și rezidențe pentru artiștii individuali și colective de artiști, altele decât mecanismele de finanțare existente utilizate de AFCN;*
- *instituirea unui fond național de achiziții de lucrări de artă vizuală de la artiști și alocarea și deblocarea de bugete specifice pentru achiziții dedicate muzeelor de artă.*

AUDIOVIZUAL ȘI MULTIMEDIA:

În domeniul audiovizual, Ministerul Culturii are constanta misiune de a se alinia la preocupările europene de actualitate privind noile reglementări în domeniu, cu precădere cele privind modalitatea, posibilitatea și limitele de introducere a unor reguli privind internetul.

ARHITECTURĂ:

În prezent nu există reglementată o lege specială, exceptând Legea nr. 184/2001 privind organizarea și exercitarea profesiei de arhitect, alături de dispozițiile incidente din legislația transversală sau din alte legi speciale. Sectorul (exclusiv privat și reglementat ca profesie liberală) manifestă reticență față de accesarea unui sprijin financiar al statului pentru susținerea domeniului lor de activitate. Cu toate acestea, reprezentanții asociațiilor profesionale consideră importante câteva inițiative:

- *dezvoltarea diverselor forme de antreprenariat în parteneriat cu entități de drept public sau de drept privat;*
- *îmbunătățirea cadrului legislativ existent prin acordarea de substanțiale forme de sprijin financiar, inclusiv sub forma unor scutiri de taxe/impozite pentru proprietarii sau titularii de alte drepturi reale asupra imobilelor monumente istorice, prin schimbarea politicii publice descurajante, adresate celor interesați de recondiționarea, restaurarea și punerea în valoare a unor astfel de clădiri.*

Astfel, având în vedere cele menționate anterior, se constată faptul că din punct de vedere legislativ, se simte lipsa unei legi a domeniului culturii. Această lege trebuie să înglobeze toate dispozițiile speciale specifice domeniului culturii, inclusiv cele derogatorii de la dreptul comun.

Dat fiind rolul și importanța la nivel național atât a autorităților municipale, cât și a organizațiilor culturale, a artiștilor și creativilor din județul Arad, sectorul cultural arădean poate reprezenta un motor al unor modificări legislative, cu impact asupra întregului sector cultural din România.

Este necesară lansarea unor grupuri de lucru pe diversele aspecte legislative și implicarea unor actori culturali din alte orașe (precum și din alte țări), pentru a avansa în mod consecvent și concertat agende de modificare legislativă. Mai mult, participarea activă a autorităților locale și a actorilor culturali arădeni în susținerea acestora, inclusiv în procesul actual de reformare legislativă, reprezintă unul dintre pașii principali spre adoptarea acestor modificări viitoare.

16. Activități de monitorizare și evaluare

Monitorizarea implementării strategiei

Direcțiile strategice și obiectivele prezentei strategii vor fi implementate în baza planului de acțiuni care detaliază intervențiile propuse și termenele de realizare a acestora, costurile aferente, responsabilii pentru implementare, precum și mecanismele de coordonare interdepartamentală și interinstituțională necesare punerii în practică a obiectivelor strategice. Acest plan de acțiuni trebuie să includă și indicatori de performanță pentru evaluarea implementării strategiei și un mecanism de monitorizare a progresului implementării documentului strategic. Monitorizarea implementării strategiei culturale se va realiza prin verificarea periodică a activităților specifice desfășurate, a atingerii indicatorilor de performanță propuși, precum și a obiectivelor intermediare. Abaterile sau întârzierile de la planul inițial de implementare vor fi remediate prin propuneri concrete de intervenție asupra planului de acțiune, în așa fel încât îndeplinirea obiectivelor finale să nu fie afectată. Monitorizarea financiară a implementării strategiei se va face de către serviciul financiar contabil care exercită controlul financiar preventiv cu respectarea reglementărilor în vigoare. Controlul financiar preventiv reprezintă activitatea prin care se verifică legalitatea și regularitatea operațiunilor efectuate pe seama fondurilor publice sau a patrimoniului public, înainte de aprobarea acestora. Pentru monitorizarea implementării proiectelor individuale subcontractate către firme de consultanță, proiecte a căror monitorizare va intra în sarcina consultantului, se va avea în vedere monitorizarea activității consultantului prin solicitarea și verificarea rapoartelor de progres și a altor documente specifice.

Evaluarea implementării strategiei

Evaluarea implementării strategiei are rolul de a asigura păstrarea direcțiilor de acțiune și îndeplinirea obiectivelor finale prin verificarea gradului de atingere a țăntelor intermediare. Astfel, echipa de implementare are posibilitatea de a ajusta efortul de implementare și obiectivele intermediare în funcție de rezultatele evaluărilor pentru a remedia eventuale probleme de

management sau de coerență în derularea activităților. Abordarea metodologică se bazează pe 4 etape:

- Evaluarea ex-ante – în etapa de prioritizare și definire a listei scurte de proiecte, cu scopul de a asigura o alocare potrivită a resurselor în raport cu rezultatele așteptate;
- Evaluarea intermediară (1), cu scopul de a afla dacă strategia își atinge obiectivele, dacă poate fi îmbunătățit managementul acesteia – un orizont de timp oportun ar fi anul 2023, pentru a se evalua situația proiectelor contractate/în implementare, actualitatea obiectivelor strategice și specifice și eventualele nevoi de actualizare a strategiei culturale;
- Evaluarea intermediară (2), cu scopul de a afla dacă strategia își atinge obiectivele, dacă poate fi îmbunătățit managementul acesteia – un orizont de timp oportun ar fi 2026-2027. La finalul perioadei de programare se va evalua gradul de îndeplinire a indicatorilor propuși pentru orizontul de timp asociat anului 2027 și se vor propune eventuale modificări ale strategiei, ȳintelor și/ sau portofoliului de proiecte;
- Evaluarea ex-post, cu scopul de a analiza, care a fost impactul implementării strategiei – post 2027.

Indicatori de performanță

Tabel 7: Indicatori de performanță

1. ARAD MULTICULTURAL – JUDEȚ AL DIVERSITĂȚII CULTURALE

Indicatori	Gradul de deservire a localităților județului Arad cu instituții culturale (case de cultură și cămine culturale)	Numărul de evenimente culturale organizate cu profil multicultural sau intercultural	Numărul de participanți la evenimentele culturale organizate cu profil multicultural sau intercultural	Participarea în activități culturale identitare	Număr de organizații active ale migraților și minorităților etnice Din județul Arad	Numărul de proiecte culturale ale migraților și minorităților etnice din județul Arad
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual
Colectare date	Instituții publice locale	Operatori in cultura, Instituții publice locale	Operatori in cultura, Instituții publice locale	Operatori in cultura, Instituții publice locale	Registrul Comerțului, Oficiul National al Registrului Comerțului	Operatori in cultura, Instituții publice locale

2. ARAD CREATIV – JUDEȚ AL CREAȚIILOR ARTISTICE ȘI AL TALENTELOR LOCALE

Indicatori	Numărul evenimentelor artistice realizate anual	Numărul evenimentelor de promovare a tinerilor artiști realizate	Numărul spațiilor expoziționale neconvenționale pentru cultură	Numărul de proiecte care implică angajarea publicului în creații artistice	Numărul companiilor în industriile creative din totalul numărului de	Procentajul angajaților în industriile creative din totalul de
------------	---	--	--	--	--	--

					companii	angajați
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual
Colectare date	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Institutul National de Statistică, Registrul Comerțului, Oficiul National al Registrului Comerțului	Institutul National de Statistică, Registrul Comerțului, Oficiul National al Registrului Comerțului

3. ARAD INCLUZIV – JUDEȚ ÎN CARE TOȚI CETĂȚENII AU ACCES EGAL LA SERVICII CULTURALE

Indicatori	Numărul de centre culturale /cămine culturale amenajare/ reamenajate în zonele rurale și urbane mici din județul	Numărul de dotări culturale construite noi	Numărul de beneficiari ai produselor culturale care reprezintă grupurile de risc din numărul total de beneficiari	Numărul centrelor culturale accesibilizate pentru persoanele cu dizabilități	Numărul de persoane care participă la cursuri de management cultural din totalul de angajați în sectorul cultural	Numărul de locuitori care participă la evenimente culturale din numărul total de locuitori
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual
Colectare date	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale

4. ARAD INOVATIV – JUDEȚ AL INOVAȚIEI ÎN CULTURĂ

Indicatori	Număr echipamente new media	Număr proiecte online care au componentă de inovare	Numărul de conținut specific generat / conținut media pe categorii: foto, video, text	Număr de vizitatori unici pe lună în platformele online	Nominalizări și premii primite de artiști și organizații de cultură din Județul Arad în cadrul unor evenimente de profil relevante, din țară și din străinătate;
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Lunar	Lunar	Anual
Colectare date	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale

5. ARAD TRADIȚIONAL – JUDEȚ AL PATRIMONIULUI CULTURAL MATERIAL ȘI IMATERIAL DE EXCEPȚIE

Indicatori	Numărul clădirilor pentru care au fost implementate măsuri de creștere a calității arhitectural-ambientale Numărul clădirilor monument istoric restaurare/ reabilitate/ consolidate	Numărul clădirilor monument istoric restaurare/ reabilitate/ consolidate	Numărul proprietarilor clădirilor care au primit sprijin din partea administrațiilor publice	Valoarea totală proiectelor de restaurare/ reabilitare a monumentelor istorice	Număr anual al beneficiarilor programelor de schimb de experiență pentru specialiști în domeniul protecției patrimoniului cultural	Numărul anual de cetățeni care au beneficiat de proiecte de educare cu privire la valorile culturale existente în județ
Frecvența de măsurare	2 ani	2 ani	Anual	Anual	Anual	Anual

Colectare date	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Instituții publice locale	Instituții publice locale
----------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------

6. ARAD ATRACTIV – POL CULTURAL DE INTERES NAȚIONAL / INTERNAȚIONAL

Indicatori	Consumul cultural al județului	Numărul vizitatorilor în muzee	Numărul cititorilor activi în biblioteci	Numărul spectatorilor la reprezentații artistice	Vitalitatea culturală a municipiului Arad	Locul la nivel național în ceea ce privește numărul de turiști sosiți
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Lunar	Lunar	Anual	Anual
Colectare date	Culturadata, Operatori incultura, Instituții publice locale	Culturadata, Operatori incultura, Instituții publice locale	Culturadata, Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale

7. ARAD PERFORMANT – DOMENIU CULTURAL ADMINISTRAT EFICIENT ȘI PERFORMANT

Indicatori	Bugetul anual alocat în domeniul cultural	Investiții în cultură la nivel național (%)	Percepția oamenilor de cultură din județul Arad asupra calității evenimentelor culturale din județul Arad	Percepția oamenilor de cultură din alte județe asupra calității evenimentelor culturale din județul Arad	Percepția asupra calității și diversității programelor de educație culturală de către public
Frecvența de măsurare	Anual	Anual	Anual	Anual	Anual
Colectare date	Instituții publice	Instituții publice	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale	Operatori incultura, Instituții publice locale

17. Etape ulterioare și instituții responsabile

Implementarea strategiei și îndeplinirea obiectivelor asumate prin aceasta presupun un efort comun care se poate obține prin parteneriat și prin implicarea comunității locale – instituții publice, organizații ale societății civile și mediul de afaceri. Exemple de orașe care au implementat strategii în sectorul cultural arată că succesul poate fi asigurat doar prin cooperare și comunicare între entitățile menționate. Implicarea unor astfel de parteneri este necesară atât în designul proiectelor, în mobilizarea de resurse, în implementare, cât și în monitorizarea și evaluare implementării de ansamblu a strategiei. Viziunea general acceptată în lumea occidentală, privind implicarea diferitelor tipuri de entități în gestionarea culturii, este că cele mai bune rezultate pot fi posibile doar prin mixarea tipurilor de intervenții, chiar dacă măsura implicării unor anumite entități poate fi discutată și ajustată în funcție de contextul și de nevoile existente.

Primul pas în demararea strategiei l-a constituit procesul de colectare a datelor și a informațiilor necesare pentru elaborarea efectivă a analizei situației existente și identificarea priorităților de dezvoltare în domeniul culturii.

Colectarea de date din surse variate asigură elaborarea unei analize cantitative și calitative a situației existente, făcând posibilă, ulterior, identificarea listei de priorități și formularea de măsuri de diminuare sau eliminare a disfuncționalităților. În etapele ulterioare este importantă întărirea comunicării și colaborării instituționale, atât orizontală, cât și verticală, pentru a sprijini demersurile Consiliului Județean Arad de a implementa Strategia culturală a județului Arad pentru perioada 2021-2027.

Prezenta strategie culturală a identificat prioritățile pe care județul Arad trebuie să și le asume în perioada 2021 – 2027, propunând un set de obiective însoțite de mecanisme și acțiuni pentru operaționalizarea acestora. Direcțiile de acțiune propuse au impact pe termen lung, iar punerea lor în practică necesită implementarea de acțiuni sau pași următori, pe termen scurt:

- Determinarea capacităților de implementare ale actorilor cheie din acest proces – Abilitatea diverselor instituții de a întreprinde pașii specifici în vederea realizării acțiunilor propuse.
- Prioritizarea și planificarea acțiunilor și sarcinilor – Acest pas se referă la o prioritizare și etapizare clară a acțiunilor pe care instituțiile implicate în implementarea strategiei ar trebui să le întreprindă pentru atingerea obiectivelor asumate.
- Stabilirea și colectarea indicatorilor de progres – Asumarea și urmărirea unor criterii de calitate care să fie îndeplinite în rezultatul implementării acțiunilor.

Pentru a asigura îndeplinirea obiectivelor propuse și având în vedere că Strategia culturală a județului Arad pentru perioada 2021 - 2027 propune un portofoliu extins de proiecte, monitorizarea și evaluarea implementării strategiei sunt necesare. Pentru implementarea strategiei, precum și pentru monitorizarea și evaluarea implementării, este recomandată crearea unui Grup de lucru din care să facă parte, cel puțin:

- Reprezentanți ai Consiliului Județean, Centrului Cultural Județean Arad, consiliilor locale din județ, Centrului Municipal de Cultură Arad.

- Experți din cadrul unor comisii de specialitate și direcții, la nivelul CJ Arad: Comisia juridică, Comisia pentru activități economico-financiare, Direcția pentru programe de dezvoltare, alte direcții relevante din cadrul Consiliului Județean.
- Reprezentanți ai instituțiilor publice de cultură.

Pentru punerea în practică a strategiei trebuie multiplicată și diversificată sursele de finanțare conform analizelor și recomandărilor din capitolele precedente. Asumarea strategiei culturale de către autoritățile publice județene și locale, precum și corelarea acestora cu alte strategii și planuri de dezvoltare reprezintă un avantaj în accesarea unor fonduri europene și a altor mecanisme financiare de dezvoltare sustenabilă.

De asemenea, implementarea strategiei necesită o bună coordonare din partea Centrului Cultural Județean Arad, în calitate de entitate care gestionează viața culturală a județului, care își asumă rolul de Unitate de implementare a Strategiei culturale a județului Arad pentru perioada 2021 – 2027, în parteneriat cu Primăria Arad (prin Centrul Municipal de Cultură Arad – CMCA), cu UAT-urile de pe teritoriul județului și cu alți parteneri. Pe lângă atribuțiile de coordonare a implementării strategiei culturale, rolul CJCA în implementarea strategiei mai presupune:

- Asigura managementul programului județean de finanțare a proiectelor culturale.
- Transmite Consiliului Județean Arad informațiile necesare pentru monitorizarea implementării strategiei.
- Contribuie la diversificarea surselor de finanțare a sectorului culturii la nivel județean prin inițierea și implementarea de proiecte cu finanțare națională/europeană.
- Oferă asistență tehnică gratuită pentru scrierea și implementarea de proiecte cu finanțare națională/europeană organizațiilor.
- Inițiază procesul de evaluare a impactului strategiei culturale și ajustează, în urma consultării cu operatorii culturali programele și măsurile deficitare.
- Realizează un raport anual sintetic, pe o serie de indicatori de raportare stabiliți prin prezenta strategie.
- Facilitează încheierea parteneriatelor cu alte instituții și cu operatorii culturali, necesare pentru implementarea strategiei.
- Asigură comunicarea către operatorii culturali și alți factori interesați a celor mai importante informații legate de implementarea strategiei culturale.
- Asigură corelarea activităților și proiectelor în cadrul strategiei culturale cu activitățile realizate de instituțiile culturale de interes național, subordonate Ministerului Culturii.

Rolul Primăriei Municipiului Arad (prin CMCA) și al UAT-urilor de pe teritoriul județului, în implementarea strategiei culturale:

- Organizează evenimentele culturale prioritare ale orașului/comunei.
- Realizează evaluarea instituțiilor publice de cultură subordonate Consiliului Local.
- Comunică cu centrele de informare turistică și cu agențiile de turism pentru actualizarea informațiilor despre viața culturală a orașului/comunei.
- Comunică cu Consiliul Județean pentru implementarea proiectelor comune.
- Asigură corelarea activităților și proiectelor în cadrul strategiei culturale cu activitățile realizate de Consiliul Județean.

- Monitorizează nevoile de formare profesională pe plan local și asigură formarea profesională corespunzătoare.
- Participă la monitorizarea și evaluarea implementării strategiei culturale împreună cu Consiliul Județean.

Proiect cofinanțat de Fondul Social European prin
Programul Operațional Capacitate Administrativă 2014 - 2020!

Titlul proiectului: Promovarea politicilor publice la nivelul județului Arad
Codul proiectului SIPOCA/MYSMIS: 676/129702
Denumirea beneficiarului: Consiliul Județean Arad
Data publicării: august 2022

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu
poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

Material distribuit gratuit